

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 35

*Kızılıcak
Dalları*

İNKILÂP

Çizgiliforum

KIZILCIK DALLARI

Adapazarı postası o gün iki buçuk saat rötâr yapmıştı. Pendik istasyonunda, Boludan gelecek ortanca kızını bekliyen Nadide Hanım, merak içinde idi.

Çocuk ağrısı çeker gibi elleriyle hafif hafif kasıklarına basarak mütemadiyen dolaşüyor, arasıra yere çömelerek yüzünü trenin geleceği tarafa çeviriyordu. Akşam yaklaşmıştı. Karşı tepede uçuşan hafif bulutları bazan lokomotif dumanı sanarak yerinden kalkıyor, zaman zaman kulağına hiç yoktan düdük sesleri geliyordu. / İstasyon memuru merak edilecek bir şey olmadığını söylemişti. Fakat ne malûm! Bu adam, eski bir bildikti. Demek ki hakikaten korkulacak bir şey de olsa yine böyle diyecekti.

İhtiyar kadın, arasıra memurun açık kapısı önünden geçerken içeriye bir göz atıyor, onun yüzünden, halinden bir şeyler sezmeğe uğraşıyordu.

Memur, biraz evvel uzun bir telgrafşeridi okumuş, sonra dışarı çıkarak Lâla Tahir Ağa ile konuşmuştu. Bu iki vaka arasında acaba 'ir münasebet yok muydu?

Lala, ağır ağır Nadide Hanımın yanına geldi; lâf olsun diye ;Bu tren neye bu kadar gecikti ki acaba hanımefendi?» diye sordu.

Nadide Hanım, fena halde titizleşti:

— Merak edilecek ne var alık? Bizim trenlerin vaktinde gelip gittiği görülmüş şey mi? diye çıkıştı.

Arasıra oyunlarını bırakıp aynı suali sormağa gelen çocukları böyle tersliyordu.

Nadide Hanım, sıkı zamanlarda kendini bir kaptan gibi nikbin gösterir, etrafında korkanlar olursa kızardı. Bu, onun cesaretinden değil, bilâkis çok korkak ve vehimli olmasından ileri geliyordu. Fena bir şüphe, yalnız kendi kafasında kapalı kaldığı müddetçe o kadar tehlikeli bir şey değildi; fakat başkalarına geçti mi derhal* onun gözünde maddi bir hakikat şeklini alır, çok kere bu paniğin kendi icadı olduğunu bilmesine rağmen neticede en çok telâşlanan yine kendisi olurdu. Evet, bu merakların çok kere boş olduğunu kendi de biliyordu amma ne yapsın, elinde değildi.

Paşası sağken acayip bir sinir hastalığına tutulmuş, yedi sene yatakta yatmıştı. Öyle zamanlar olurdu ki bir lokma yemek yediremezler, hindiye ceviz yutturur gibi zorla ağzını açarak gırtlığına süt, yumurta dökerlerdi. Mütemadiyen bir yanına yatmakta inat ettiği için vücudunda göz göz yaralar açılırdı.

Bu hastalık, Paşanın ölümüne kadar sürmüştü. Fakat o, gözünü kapayınca başsız kalan konak birdenbire karışmış, Nadide Hanım, kocasının rahat döşeğiyle beraber kendi hasta yatağını da kaldırtmağa mecbur olmuş ve o gün bugün bir kere bile hastalanıp yatmamıştı.

Şimdi, altmışını geçmiş olmasına rağmen sıırım gibi bir vücudu vardı. Eski hastalığından, çocuklarına karşı bir nevi delilik derecesine çıkan bu meraktan başka bir iz kalmamıştı. Aksi gibi onlar da kocalarının peşinde mütemadiyen gurbette gezerler; biri gelir, biri

giderdi.

Tren yolculuklarını pek o kadar merak etmezdi. Ne de olsa ayaklan karada demekti. Fakat denizde oldukları gece sabaha kadar uyumaz, ikide bir pencereden başörtüsünü sallıyarak rüzgâr çıkıp çıkmadığına bakardı.

İhtiyar hanımefendinin bir eski tecrübesi vardı: Sevinmek ona hiç yaramazdı. Ne zaman biraz fazla güldüğünü farketse hemen durur:

— Çocuklar, göreceksiniz yine bir şey çıkacak, üzüleceğim. derdi.

Kocasiyle beraber iki seneden beri Anadoluda gezen ortancı kızı nihayet İstanbul'a dönüyordu.

Allah onun bir gece evvel yüzünün güldüğünü görmüş: «Sen misin sevinen? Al sana bakalım!» diye bu aksiliği çıkarmıştı.

Hanımefendi, istasyona evvelâ yalnız torunlariyle gelmişti. Öte kiler, yolcuları evde bekliyeceklerdi. Fakat postanın gecikmesi üzerine sonradan onlar da birer ikişer sokağa dökülmüşlerdi. Büyük kızı Dürdane, kocası Şakir Beyle beraber istasyonun büfesinde oturuyor; Seniye, dayısının kolunda karşiki tarlada geziyordu.

Ölüm, düğün, yangın, göç gibi fevkalâde bir sebep olmadıkça odasından çıkmıyan «Nevnihal» kalfanın bile omuzunda yeşil yün atkısı, elinde şemsiyesiyle uzaktan ağır ağır geldiği görülüyordu.

Nihayet, güneş batarken istasyon memuru: «Tren geliyor» müjdesini verdi. Nadide Hanım, o vakit birdenbire kendini bıraktı, korkusunu saklamağa artık sebep kalmadığı için:

— Aman çocuklar, size söylemedim amma bittim. Şeytan neler getirdi aklıma., dedi. Posta, bugün âdeta boş gibiydi. Pendiğe Nadide Hanımın yolcularından başka yalnız orta yaşlı bir köylü ile iki çocuk indi.

'Köylü, uzun boylu, siyah seyrek sakallı bir adamdı. Sırtında pelerin şeklinde omuzlarına atılmış bir pembe yorgan, bir elinde bir bakraç, koltuğunun altında küçük bir yeşil çekmece vardı. Çocukların büyüğü küçük kardeşini sırtına almıştı. Büyük, yedi yaşlarında mavi başörtülü, sarı entarili ablak bir kızdı; furgonun arkasındaki üçüncü mevki vagonun pencereleri önünde telâşlı bir sesle: /

— İsmailin bardağı kaldı, İsmailin bardağını bulun, diye bağırıyordu.

(Kızın bir maden düdükten çıkıyor zannedilen keskin sesi akşamın sükûneti içinde öyle çınliyordu ki köylü, nihayet avazı çıktığı kadar bağırdı:!

— Kız, kes sesini... Çakal gibi ne bağıırırsın?.. Anasının karnında üç ay daha duraymış adam yerine salt ses çıkacakmış...

İstasyon, bugün o kadar تنها ve cansızdı ki vagonlardan bakan tektük başlarla dışardaki sekiz on kişinin dikkati köylülerin üstünde toplandı.

Nihayet, sarıklı bir adam, pencereden kırık ağızlı bir toprak testi,uzattı; kızın da sesi kesildi.

Tren kalktıktan sonra istasyonda bir komedi daha geçti. Köylü, makasçılardan birine:

— Efendi, Göztepeye hangi yoldan gitsek ki?., diye sormuştu. Makasçı, artık kahkahalarla gülüyordu.

Köylü:

— Ne gülersin efendi bana? diye soruyor, fakat bunu söylerken kendi de gayriihtiyari sırıtıyordu.

— Ağam, sen yanlış indin... Haydarpaşaya gidecektin... Buradan Göztepeye yarın sabaha kadar varamazsınız...

Köylünün gözlerinde birdenbire umulmaz bir zekâ ve istihza ışığı parladı; çocukları göstererek:

— Efendi, buncağızların ayakla geldikleri yolu uç uca eklesen kaç Göztepe tutar bilir misin sen?., dedi. Ben Haydarpaşayı senden iyi bilirim... İlle paramız buraya kadar yetti... Tren, adamı Haydarpaşayacak babasının hayrına götürmez.

İstasyondaki işsizlere güzel bir eğlence çıkmıştı.

Ahali, köylülerin etrafına bir daire çevirmiş, gülüyordu.

Külhanbeyi bir hamal:

— Ağam, yükünü Göztepeye kadar ben taşıyayım; kaç' kuruş verirsin? diye alay ediyor, bir boyacı çocuk onun iple çıplak ayağına sarılmış yırtık paçalarına fırçasıyla dokunarak:

— Boyıyalım mı ağa?.. Ayna gibi yaparım, diyordu. Köylü, çocuğa:

-?- Sen hele bir burnunu temizle de öyle gel, dedi. ^Onlar, orta oyunu aktörleri gibi etraflarını saran, sırta sırta kendilerini seyreden insanlara hiç aldırış etmeden yavaş yavaş yol hazırlıklarını yaptılar. Köylü, küçük yeşil çekmeceyi iki kulpuna bağladığı bir iple cüz kesesi gibi boynuna astı, pembe yorganı bir iki silkeledikten sonra yine omuzlarına atarak: /

— Gülsüm, hazır ol bakalım, dedi.

/ Küçük kız, ne sırtındaki yükten, ne de sabaha kadar süreceğini tahmin ettikleri yoldan hiç ürkmüyor gibiydi. [Yalnız, ayaklarında istasyonun taşlarına değdikçe bir at nalı şakırtısı çıkaran büyük ve ağır iki asker kundurası vardı ki ikide birde endişe ile onlara bakı-^ yordu Nihayet:

— Amca... Acap bunları elime alıp yalınayak gitsem mi ki., çok acıtıyor, dedi.

Sakallı, etrafındakilere bakıp gülümsiyerek:

— Öyle et Gülsüm, dedi, atlas pabuçların eskimesin... Seyircilerde bir kahkaha daha...

Gülsüm, bunu hakikaten iyi akü etmişti. Çünkü kunduraları çıkarıp eline alınca yara bere içindeki ayakları birdenbire iki kuş kanadı gibi hafifledi.

* * *

Nadide Hanım ailesi çoktan köşkün yolunu tutmuştu. Fakat lala Tahir Ağa bir türlü çocukları köylülerin etrafından ayıramıyor:

— Meretler... Siz hiç adam görmediniz mi? Onlar da sizin, benim gibi insan işte, diye bağıırıyordu.

II

Köylü ile Gülsüm, çocukları o kadar eğlendirmişti ki sofrada hep onların lâkırdılarını ediyorlar, durmadan gülüyorlardı.'

Pelerin gibi omuzlarına attığı yorgan için köylünün adım (Yor-ganlı) koymuşlardı.

Bütün sevdiklerini nihayet etrafına topladığı için bir kat daha iyileşen güzel kalbli Nadide Hanım:

— Gece karanlığında o yollar nasıl yürüyecekler?.. Hele o yavrucağa yüreğim parçalandı... Fazla olarak sırtında bir de çocuk var... Keşke bu biçarelere bir tren parası verseydik, diye üzülmüyordu.

O, çocuk gözleri gibi taze, masum yeşil gözlerini pencerenin dışındaki karanlığa dikerek üzülmürken büyük kızı Dürdane:

— Sen böylesin anne., en güzel zamanında hiç olmayacak bir şey çıkarır, dünyayı kendine zehir edersin, diye darılıyordu.

Köşk, Pendik evlerinin bittiği yerde, deniz kenarında idi. Seni-yenin uzun bir hastalığı sebebiyle iki seneden beri yaz aylarını burada geçiriyorlardı.

Nadide Hanım, yemekten sonra torunlarını bahçeye salıvermiş, kendisi büyüklerle beraber sofra başında kalmıştı. Oturduğu yerde gölzerini çocuklarının birinden ötekine götürüyor, onların lâkırdılarından ziyade seslerini dinliyor, ikide birde lüzumlu lüzumsuz:

— Üç günlük ömrümüz var... Ne olurdu şu dünyada ayrılık olmasaydı, diye içini çekiyordu.

Dürdane, doğru söylemişti. Üzüntü, onun için âdeta hava, su nev'inden bir ihtiyaçtı. Meselâ, çocuklarından ayrı bulunduğu vakit hasret ateşiyle yanar, fakat onlara kavuştuğu zaman da yine tamamiyle memnun olmaz, muvakkat gelmişlerse: «Ben size şimdiden gitmiş gözü ile bakıyorum...» Bütün bütün gelmişlerse: «Görürsünüz, bir aksilik çıkar, evlâtlarımdan biri yine gider» diye kendini üzerdi.

Kardeşi Vasfi Bey. araya:

— Keski hepimize ölmüş gözü ile baksan da sen de kurtulsan biz de, diye takılırdı. Dürdanenin sözü gibi bu da doğruydu:

Nadide Hanımın ölenlere karşı garip bir vefasızlığı vardı. Yaşarken en üzerine titrediği bir insan ezka ölecek oldu mu yanm-yamalak bir ağlar, ondan sonra bir daha adını ağzına almazdı. İnsan kalbi kaidesiz bir şeydir.

Bağ kütükleri arasında ateşböceği kovalıyan çocukların gürültüsü yavaş yavaş uzaklaşmış ve kaybolmuştu.

Sekiz on dakika sonra en büyükleri koşa koşa bir havadis getirdi:

— Haminne... Yorganlı ile Gülsüm oradalar... Sokakta yatıyorlar.

O, sözünü bitirmeden öteki çocuklar da göründüler. Köylülerin orada olması fevkalâde bir şeymiş gibi bir sevinç, bir kıyamettir gidiyordu.

Bu vaka hazım tembelliğini bir türlü üstlerinden silkip atamı-yan büyükler için de güzel bir vesile oldu.

Fazla yorgun olduğunu söyleyen Şakir Beyle karısı müstesna olmak üzere hepsi köşkün arkasındaki yoldan caddeye çıktılar.

Yorganlı ile Gülsüm, nedense yola devam edememişler, karşı tarlanın kenarında bir kamp kurmuşlardı. Gülsüm, yere amcasının yorganının üstünde bağdaş kurmuş, İsmaili kucağında uyutmuştu.

Yorganlı; ayakta, yavaş yavaş sönen bir çalı ateşinin ışığında lala ile konuşuyordu. Kalender ve demokrat büyük hanım böyle fakir insanlarla konuşmayı çok severdi:

— Ağa, bu gece bize komşu çiu geidiniz? Hoş geldiniz, dedi. Yorganlı, bu kibar insanlar bas'kısında hiç ür'cmedi:

— Öyle ettik hanımefendi. Yani yolumuz çok uzak, da, dedi.

Nadide Hanım, bu defa tatlı ve müşfik bir gülümseme ile küçük kıza eğildi:

İsmaili uyuttun mu Gülsüm?

Yorganlı ile Gülsüm bu yabancıların kendilerini adlariyle çağırımlarına hayret ettiler.

Köylü sırtarak:

— Sen Gülsümle İsmaili nereden tanıdın hanımefendi? dedi.

Nadide Hanım, istasyon vakasını anlattı. Vasfi Bey, Gülsü-mün biraz ötesindeki bir saman demetinin üstüne çökmüştü:

— Gülsüm, bize ne ikram edeceksin bakalım?.. Sana misafir geldik, dedi.

Küçük kız, başını önüne eğerek susuyordu. Onun yerine Yorganlı, cevap verdi:

— Hoş geldiniz., safalar getirdiniz., sarayımız büyük., tavanlar yüksek... Cenab-ı Mevlâ bir lüküs lâmbası takıvermiş... İlle ikram edecek şeyimiz yok... Cıgara sar diyeceğim ya., bizim kaçak tütünleri 'boğazınızı yakar diye korkuyorum.

Yorganlı; ağır ağır, gülümsiye gülümsiye bunları söylerken gökyüzünü, yeni doğan ayı gösteriyor, reddedileceğinden emin bir tavırla korka korka tütün kesesini uzatıyordu.

Vasfi Bey:

— Ağa, sen bir arif adama benziyorsun, dedi, galiba İstanbul'a yeni gelmiyorsun...

Yorganlı, başı ile tasdik etti:

' — İstanbulu, Rumeliyi, Arabistanı hep bilirim bey., çok gezdim...

— Nasıl gezdin?

Yorganlı, Vasfi Beyle gizliden gizliye eğlenir gibi bir tavırla:

— Tüccarlıkla gezecek halimiz yok ya bey, dedi, askerlik ettik... Dört kere mi, beş kere mi., akılda kalmaz ki.. Yemene kadar gittik...

Gülsüme bu defa da büyük hanım bir sual sordu:

— Karnın aç mı kızım?

Kız, başı ile bir uzun (hayır) işareti yaptı.

— Hayır olur mu? Tabî burada bir şey bulamamışsınızdır...

Yorganlı:

— Ekmeğimiz, yoğurdumuz vardı. Gülsüme Sapanca'dan elma da alıverdimdi...

Allaha şükür karnımızı doyurduk... -

Büyük hanımın bu havadise canı sıkıldı: Köylülere bu gece sofrası artıkları ile mükemmel bir ziyafet çekmeyi aklına koymuştu. Maamafih, bu, yine olabilirdi. Yoğurtla elma yiyecekten mi sayılırdı?..

— Haydi ağa., eşyanı topla., bu gece bizde misafirsiniz. Yorganlı, haline göre tok gözlü bir adam görünüyordu:

— Sağ ol hanımefendi... Allah razı olsun... İlle biz yiyeceğimizi yedik... Şurada yatar gideriz... Geceler kısa... Sabaha ne kaldı ki?..

Fakat bu gece büyük hanımın kerem ve ihsan damarları ayağa kalkmıştı; köylüler, dedikleri gibi, tok da olsalar mutlaka yemek yiyeceklerdi.

Yorganlı, çaresiz, kampını kaldırdı; artık büsbütün sönen ateşin son kıvılcımlarını ayaklarıyla çiğnedi. Gülsüm bir türlü uykudan uyanmıyan İsmaili sırtına yükledi. Konuşa konuşa köşkün yolunu tuttular.

Çerkeşin Dere köyünden geliyorlardı. Bir haftadan beri yolda idiler.

Vasfı Bey gülerek:

— İnsan kuş misali değil mi ağam... Bir hafta evvel neredeydiniz, şimdi neredesiniz? dedi.

— Yol bir şey değil... Ben Çerkeşten Adapazarına evvel Allah üç günde gelirim... İlle yanımızda küçük hanım var... Ermeni gelini gibi kırıtır durur. Gayrı Adapazarından buraya trene bini-verelim dedik. Ne dersiniz, kız bayağı hasta oldu, deniz tutmuş gibi yüreği kabarmağa başladı. Bazı insana rahatlık yaramazmış derler. Köşkün alt kapısına gelmişlerdi. Büyük hanım, misafirleri merdivenin taş basamağına oturttu, önlerine bir tepsi yemek koydu. Kendi de tarasadaki tahta kanapeye geçerek iki, kızını iki yanına, kardeşiyle damadını karşısına aldı. Yorganlı, her yemekten tattıkça: «Keski ekmekle yoğurdu yemeseydik» diye hayıflanıyor, fakat buna rağmen büyük bir gayretle sahanlara dalıp çıkıyordu.

Gülsüm, bilâkis iştahsızdı. İkide bir kucağında uyuyan İsmaili dürtüşliyerek: «Kalksana İsmail., yesene İsmail!» diye söyleniyor, bir türlü uyanmıyan çocuğun ağzına zorla yemek sokmağa çalışıyordu.

Yorganlı, nihayet kızdı:

— Kız, tövbe olsun bu gece seni döverim., bırak çocuğu., uyku, yemekten tatlıdır, dedi.

Sonra, büyük hanıma Gülsümün neden böyle yaptığını anlattı:

— Bu kız, az buçuk delidir... Eline geçeni İsmailin ağzına tıkmazsa canı rahatlamaz... Böyle ede ede oğlanı yolda öldürüyordu... Çocuk, hâlâ hastadır... Yorganlı, bu vesile ile çocuğun hastalığını da anlattı. Yolculuğun ikinci gecesi İsmail kusmağa başlamış... Sabaha kadar uyuyamamış... Ertesi gün biraz iyileştiği için yola çıkmışlar, fakat öğleye doğru yeniden fenalaşmış... Geri dönsen bir türlü, ileri gitsen bir türlü... Nihayet, hasta çocuğu sırtlama vurarak yola devam etmişler; fakat bu yüzden akşama misafir olacakları köye yetişememişler... Bu yetişmezmiş gibi bir de karanlıkta yollarını şaşır-masınlar mı?.. Çaresiz, dağda gecelemişler... Sabaha karşı İsmail-de ses soluk kesilmiş...

Yorganlı:

— Tövbe olsun muharebede düşman karşısında böyle gece geçirmedi, diyordu, gayrı çocuktan umudumu kestim. Besbelli bunun nasibi de böyleymiş, fakirin ölüsünü çakallara bırakıp gideceğiz... İlle kuru ağaçlara can veren Allah ona da can verdi. Paramız olursa bir horoz kurban edeceğiz, değil mi Gülsüm?

Elindeki kaşığı bir türlü ağzına götüremiyerek bu hikâyeyi dinliyen Gülsüm, büyük bir insan gibi başını sallıyor: «İnşallah amca, inşallah» diyordu.

Hanımefendi:

— Şimdi artık bir şeyi kalmadı değil mi? diye sordu.

— Hamdolsun kalmadı... İlle' çok zayıf... Biraz yer içerse kendine gelir.

Nadide Hanım, tarasanın çardağına asılı fenerin aydınlığında

onları şimdi daha iyi görüyordu. /Gülsümün ince ince örülmüş uzun kumral saçları vardı. Taşbebek yanağına benziyen şiş ^anak-lariyle, üst dudağını kaldıran iki iri dişi olmasa yüzüne âdeta güzelce denilebilirdi. Gözlerinde de hafif bir şaşılık vardı amma bu. ona bilâkis yaraşıyordu. Yorganlının üç yaşında olduğunu söylediği küçüğe gelince, geçirdiği hastalıktan sonra onda insana benzer bir şey kalmamıştı. Aralarına saman çöpleri dolmuş kıvrıkcık kocaman bir çocuk başı altında kaşık kadar kalmış buruşuk bir ihtiyar yüzü... Kapalı gözlerinin oyuğuna girmiş gölgeler, beyaz kısık dudaklarının altında takımı ile seçilen dişler bu yüze bir ölü soğukluğu veriyordu J Seniye, Yorganlıya:

— O yolları hep yürüyerek mi geldiniz? Oralarda araba filân bulamadınız mı? diye bir sual sordu.

Köylü, fukaralığın ne demek olduğunu bilmiyen bu İstanbul kızının cehaletine gülümsemekten kendini alamadı":

— Bize göre bir landon arabasına rastlıyamadık küçük hanım, dedi. Sonra yine ciddileşti:

— Boluya gelirken bir yük arabasına rastladık. Arabacı, Gülsümle İsmaili arabasına aldı. İlle biz dışarda kaldık... Herifin işi besbelli acele imiş., bir koşturur ki sanırsın kelle götürüyor... Araba koşar, biz ardından koşarız... Başladık solumağa... Az daha gitsek çatlıyacağız... Baktık olmayacak.. herife el ettim: «Bırak arkadaş., indir çocukları., vazgeçtim senin sevabından.»

. Kapının eşiğine oturarak karagöz seyreder gibi merakla köylüyü dinliyen çocuklar onun sırtında yorganı, boynunda yeşil çek-mecesiyle nasıl koştuğunu, bağırdığını gözlerinin önüne getiriyorlar, gülmekten kırılıyorlardı.

Seniye Hanım, bir sual sordu:

— Yiyecek ne yaptınız?

— Ne yapacağız... Bulduğumuz zaman yedik., bulmadığımız zaman dağalrda ot çok., davar gibi otladık...

Gülsüm, İsmaili uyandırmaktan ümidini kesmemişti. Amcası öte tarafa baktıkça çocuğu gizlice dürtüştürüyordu.

Hanımefendi, masum, yaşlı gözleri rikkatten ıslanarak eğildi, küçük kızın saçlarını okşadı:

15

— Gülsüm, yemek boğazından geçmiyor... Kardeşini çok rnu seviyorsun? diye sordu.

Kız, utanıp önüne bakarak başı ile birkaç defa (evet) işareti yaptı.

Bu vefa Nadide Hanımın çok hoşuna gitmişti. Gülsüm, en küçük torunu Bülent için ne bulunmaz bir dadı olabilirdi.

İhtiyar kadın, Yorganlı ile konuşmağa devam ederken bir türlü Gülsümden gözünü ayıramıyordu.

Yorganlı, artık yemeğini bitirmişti. Hanımefendinin kendi iyi | tütününden elrvle sararak üstüste verdiği sigaraları içiyor, Evliya Çelebi Seyahatnamesine benziyen bir sergüzeşt anlatıyordu:

Beş kere askere gitmiş, iki defa yaralanmıştı. Çekmecesinin içinde bir de madalyası vardı. Rumelide, Arabistanda gezmediği yer kalmamış gibiydi. Hikâyesini anlatırken binbaşı Feridun Beyin arasına sorduğu suallere gayet düzgün cevaplar veriyordu. Redifliğini, müstahfızlığını bitirip bir daha askere çağırılmıyacağına kanaat getirdiği zaman bir karar vermişti: Üç beş sene büyük bir ahirde çalışıp beş on para yapmadan köye dönmemek...

Eski zabitlerinden biri Balya madenlerinde ona gayet güzel •ir iş bulmuştu. Rahatı iyi, kazancı yolunda idi. Ancak bir sene |,le geçmeden ki\çük kardeşi Recebe köyde Allah emri vaki oluş, hastalıklı karısı ile iki çocuğu yüzüstü kalmıştı.

Yorganlı, yana yakıla anlatıyordu:

— Onlardan başka bir de dul hemşire vardı ki ona da Recep bakardı. Haberi alınca ister istemez Balyadaki işi bıraktık;

Çerkeşe döndük. Çoluk çocuğu başımıza toplayıp çalışmağa başladık. İlle üç yıldır ütsüste bizim oralarda kuraklık var... Hele bu yıl ölü gözü kadar rahmet görmedik... Köylünün aldığı mahsul ergilere bile yetmedi. Çoluk çocuk ne yeyip içtiğimizi ne sen sor, ne ben söyliyeyim... Hâsılı velkelâm köyü dağıttık... Erkeklerin birazı Eskişehirde, Ankarada, İstanbulda çalışmağa gittiler...Bu da kadınları, çocukları önüne katıp Karadeniz taraflarına geldi...

— Peki, tarlalarla evler ne oldu?

— Tarlaları arabaya koyup taşıyacak halimiz yok ya... Yor-i gani, bir iki kab kaçağı olan sırtına vurdu... Balyada' beş on lira! kazanmıştık., onları da yedik, el elde baş başta...

Büyük hanım, ağrıyacak gibiydi:

— Şimdi bu çocukları nereye götürüyorsun? diye sordu. Yorganlı, ümitsiz bir tavırla omuzlarını silkti:

— Hiç... Bakalım Allah nereye kısmet ederse... Benim fikrim Göztepedeki hemşeriden beş on kuruş borç alıp yine Balyay; gitmek... Belki inşallah bir iş buluruz...

— Bu çocuklar seni rahatsız etmiyecek mi?

— Eder etmez... Ne yapalım... Sokağa atacak halimiz yo. ya... Ben tok, onlar da tok, ben aç, onlar da aç... Onu deme unuttum... İki ay evvel çocukların anası da size ömür, öldü. Aij lahla benden gayrı kimseleri kalmadı...

Yorganlı, Gülsüme dönerek gülümsedi:

— Ne edelim Gülsüm... Cenab-ı Mevlâ kör kurdundan bil geçmemiş... Elbet, bizim rızkımızı da gönderir...

Büyük hanım, kararını vermişti; tatlı bir sesle:

— Gülsüm, sen bizde kal, dedi, ben senin vefakârlığını çoı beğendim. Seni kendime evlât edeyim, bağrıma basayım... Bi üç aylık bir bebeğimiz var... Sütünesi gidince dadısı olursun.. Çeyizlerini elimle hazırlarım; seni elimle gelin ederim... Bana du edersin, olmaz mı?

Yorganlı ile Gülsüm, nedense Nadide Hanımın bu sözleri ciddîye almıyorlar, gülümsüyorlardı. Büyük hanım, devam etti:

— Benim Zübeyde diye bir evlâtlığım vardı. Beş yaşında elij me geldi. Huda bilir kendi evlâtlarımdan ayırdetmedim. Onlar; elbise, ona da elbise... Onlara eğlence, ona da eğlence... Evimizdi elhamdülillah her şey bol... Biz öyle yenileni, içileni aramayız.. Her iş için ayrı hizmetçilerimiz de var... Buna kalan iş yeyip içi] gezmek, bir de arasıra şöyle ortada dönelivermek... Gel geleli soysuz çıktı... Yalancılık bunda; fitnelik bunda; hırsızlık, pisli terbiyesizlik, hâsılı, her kötülük bunda... Sonra, biraz büyüvüncf de aşıftehk... Amma bende Allah korkusu var; küçükten elim^bu geldi diye bir turlu atamıyordum. Ne yaparsın emanetullah. Nif iayet on dördüne basmadan bir sütçü çırağı ile kaçtı... Vallahi lazırladığım çeyizleri görenler parmak ısırırlardı.

Yorganlı, kaşlarını çatmıştı. Seyrek kara sakallarını çekiştiriyor bu kadar nankörlüğü bir türlü aklına sığdıramıyordu. Zü-jeyde midir ne karın ağnsıdır, bu kız, bu ağzından bal akan melek gibi hanımefendiden bu kadar iyilik görsün de sonra bu haltları yesin! Zihninde başka bir izah bulamıyarak ağır bir sesle:

— Besbelli bu çocuk piç olmalı hanımefendi, dedi, sütü bozuk ir insanı adam etmek için ne etsen nafi edirdi... Bizim Gülsüm çok ;emiz süt emmiş bir çocuktur...

İş ciddîleşiyordu. Yorganlı, çocuğun soyunu sopunu methedi-|or, babasının da, anasının da çok namuslu insanlar olduğunu sövüyordu. Sözlerini şöyle bitirdi:

— Keski Gülsümü yanına alsan da adam etsen hanımefendi... İle kızımız edep, erkân görmemiştir... Ayı gibi dağlarda büyüdü...

ize yaramaz.

t Nadide hanım için bu, o kadar ehemmiyetli bir şey değildi. Ka-ında varsa insan sonradan da pek iyi terbiye edilebilirdi.^

Maamafih, küçük kız, işin ciddîleşmeğe başladığını görünce te-âş etmeğe başlamıştı.

Biraz sonra amcasının:

— Çocukların bari biri rahat etsin... Ben İsmailin bir çaresine akarım, dediğini işitince hırçınlaştı. Kardeşini hemen kucağından apıyorlarmış gibi ona sımsıkı sarılarak:

— AaaL Ben İsmailden ayrılmam... İstemem... Seninle gideceğim, diye isyan etti.

Yorganlı, çocuğun bu münasebetsizliğine kızdı. Fakat büyük ianın, bundan da hoşlanmış göründü; kızın terbiyesiz ve haşın tavına karşı tatlı bir sesle:

— Üzülme çocuğum, dedi. Biz seni zorla alıkoyacak değiliz... ademki kardeşinden ayrılmak istemiyorsun., amcanla gidersin.. İlah biribirinizden ayırmasın. Yarın sabah çocukların eskilerin-

len sana da, kardeşine de elbise, çamaşır veririz., güle güle gider-iniz
iniz...

n askerlik hayatında bin çeşit insan görmüş olan Yoreanlı tatlılık ve kibarlığı anhyacak idrakte bir adamdı

Ift!

Bir yandan hayran hayran «Hey yarabbi! Ne insanlar yaratırsın diye hanımefendiye kompliman yapıyor, bir yandan: «Gözü dönt beni yerin dibine soktun..» diye kıza çıkışıyordu.

Söz değişti; Yorganlı, başka şeyler anlatmağa başladı. J Bütün gün çocukların peşinde koşmaktan turşusu çıkmış o ihtiyar lalanın karanlık bir köşede horladığı işitiliyordu. Bu ses, y gun Gülsümü de uyumağa teşvik etti. Vücudunda hâlâ trende ir gibi sarsıntılar, kulağında demir ve düdük gürültüleri duyarak uyu kaldı. [Söz, dönmüş dolaşmış, biraz sonra yine Gülsüm bahsinde ka kılmıştı. Kızı hanımefendiye evlâtlık vermeğe Yörganlının aklı den iyiye yatıyordu. Onun gideceğim demesinin ehemmiyeti yok Yedi yaşındaki çocuk, dünyanın Hanyasını, Konyasını ne biliı Gel gelelim İsmaili ne yapacaktı?. Maamafih, binbaşı, buna da çare buldu. Kayınvaldesi isterse İsmaili nüfuzlu bir akraba vasıl siyle, Edirne yetimhanesine gönderebilirdi.

Yorganlı, kulaklarına inanamıyor, bu nimetlerin böyle üstü nereden geldiklerini keşfetmek ister gibi ikide bir gökyüzüne bal yordu. Demek ki Haydarpaşaya kadar bilet parasının çıkışmama trenin gecikmesi, bu akşam karşiki tarlada gecellemeleri Allahın hikmeti imiş!

Maamafih, hazırlık bittikten, Gülsümün nüfus kâğıdı büyük Jı nıma teslim edildikten sonra Yorganlı, bir kurdun için için yüreğ kemirmeğe başladığını duydu.

Gerçi çocukları böyle istediğinden iyi yerlere yerleştirme büyük bir yükten, bir belâdan kurtulmuş oluyordu. Yalnız, ne olsa onlarla beraber yaşamak fikrine alışmıştı. Ne yorgunluk, ne yokluğun kaçırmadığı neşesi yavaş yavaş sönüyordu.

Garipsediğ hanımefendiye sezdirirse ayıp olacaktı. Zorla gülmeğe çalışarak:

— Kardeşinden ayrıldığı için biraz gürültü ederse gayrı ku runa bakmazsınız, diyordu. Olmazsa ağzına bir iki şamar vurur naz., çocuktur., birkaç gün içinde unutur gider... Uykusu ağırır dır... Ben, yarın erkenden ona görünmeden İsmaili alıp giderim.

Vakit epeyce geçti. Fakat üzüldüğü ve korktuğu zamanlan olduğu gibi çok sevindiği zamanlarda da gözü uyku tutmıyan büyü

hanım başta olduğu halde kimsede daha uyku alâmeti yoktu. Yalnız bahçede lalanın horladığı işitiliyor, bir de dizlerinde yatan kardeşinin yüzüne biraz evvel kondurduğu öpücüğün son olduğunu bilmiyen gafil Gülsüm uyuyordu.

III

Nadide Hanımın paşası çok eli açık bir adamdı. Konağa toptan erzak geleceği zaman kilerde ne kalmışsa mahalledeki fukaraya dağıttırır, aylık alacağı gün kesesinde ezkaza üç beş meci diye artmışsa evdeki hizmetçilere, halayıklara taksim etmeden sokağa çıkmazdı.

Öyle ki kalb sektesinden birdenbire vefatı bir mart ayının ikinci gününe tesadüf etmeyip de meselâ üç gün evvel ölmüş olsaydı, cenazesi sokakta kalacaktı. Nadide Hanım, çok nazik bir zamanda iş başına gelmişti' Saraçhanebaşındaki konak bir imarethaneye benziyordu. Bir sürü halayık ve hizmetçiden başka takım tkaim fakir akrabalar, paşayı yiyim yeri etmiş hacıdan hocadan bir alay tufeyli.../

Nadide Hanımın konakta candan bir kimsesi yoktu. Büyük oğlu Hikmet, sarhoş ve çapkındı. Kardeşi Vasfi, kocasından besbeterdi. Babasından kalan büyükçe servetin, iki sene içinde, altından girip üstünden çıkmıştı.

Bereket versin Kuruçeşmede oturan bir inmeli ihtiyar dayıya... Bu seksenlik ihtiyar, işini bilir bir adamdı. Açık ve tok sözlü olduğu için (nobran, aksi, hasıs) diye adı çıkmıştı. Sekip Paşa sekiz on sene evvel bir gün pencereden bahçedeki halayıklara para serpip kapıştırtırken ihtiyar dayı: «Sen bu gidişle kuru hasır üzerinde can vereceksin!» diye bağırmış ve bir daha evlerine ayak atmamıştı.

Dayı, ölüm haberini alınca kinini unutarak konağa geldi, yeğenine: «Başın sağ olsun!» bile demeğe lüzum görmeden:

— Nasıl, dediğim çıkmadı mı? Kalk bakalım... Öyle şaşkın şaşkın yatmak olmaz... Aklını başına al... Sen, artık ailenin reisi oldun... Allah bu çoluk çocuğu senden sorar... Eğer gözünü açmaz, bu kör dövüşüne bir nihayet vermezsen muhakkak okkanın altına

gidersin... Elinde birkaç parça malın var... Onlar da giderse çocul; larınla Yenicami avlusunda dilenirsin... Bu sırtınızdan geçinen sei seri alayı o vakit çanağınıza on para atmaz... Yarından tezi yo bu kalabalığı başından def etmelisin... Adamakıllı iki hizmetçi san yeter... Sonra öyle borç morç da istemem...

Nadide Hanım, zengin bir paşanın kızı idi. Gelin olduğu zama cariyeler, halayıklar arasında bir konaktan çıkıp bir konağa gitmi elini sıcak sudan soğuk suya sokmamıştı. Vaktiyle eve gidip gele hocalardan dünya ve ahrete ait birçok şeyler öğrenmişti. Fakat ida re ve hayat bilgisi namına görüp göreceği yegâne ders inmeli dayı nın bu tokmak gibi sözlerinden ibaret kalmıştı.

Hanımefendi, bu sözlerle kulak asmıyabilirdi. Hattâ paşasın» sevmeydiği bir insanın ağzından çıktığı için, ölümün lirik heyecan, lan içinde, bunlara bilâkis kızması da mümkündü.

Fakat öyle olmadı. En alık ve gafil ins'anların -bile, büyük tel likeler karşısında harikulade uyanıklık dakikaları olur. Bu nasihat öyle bir zamana mı tesadüf etmişti? Yoksa ihtiyarın kuvvetli in desi bu hasta, zayıf ve perişan kadıncağızın üstünde bir telkin tesir! mi yapmıştı? Hâsılı, Nadide Hanım, dayısını can kulağı ile dinledi-bu kadarcık bir yardımla yangından hayli mal kurtardı.

Büyük hanımın yeni idare programındaki en ehemmiyetli mai de tensikat, yani konağın kadrosunu küçültmek olmuştu. Halayıt larla uşaklar için pek bir güçlük yoktu.

Onlar küçük insanlardı; gel dersin gelirler; git dersin giderlere! Elllerinden gelecek tek şey bohçalarını bağlarken biraz ağlayıp si! lamaktan ibaretti. Hanımefendi, kadınlardan yalnız emektar Nevn: hal Kalfayı, erkeklerden de çocukların lalası Tahir Ağayı alıkoya rak ötekileri kapı dışarı etmişti.

Konkata yerleşmiş bazı akraba ile gedikli misafirlere gelince bu mesele ancak zamanla halledilebilirdi. Nitekim de öyle oldu Nadide Hanımın umumi bir paydos borusu çalmağa iradesi ve yu muşak yüzlülüğü mânidi. Ancak onda bir hususiyet vardı. İyi v memnun zamanlarında ne kadar nazikse sıkıldığı, kızdığı vakit d o kadar celalli ve kaba olurdu. Bilhassa para sıkıntısı çektiği gün

lerden birinde bu insanlardan biriyle ezkaza küçük bir mesele çıktı mı misafir, kendini sokakta buluyor ve konağın sayısız odalarından birinin kapısı ebediyyen kapanıyordu.

Böyle böyle bir iki sene içinde ihtiyar dayının plânı tamamiyle tatbik edilmiş oldu. Maamafih, eski düğün evi manzarasını kaybetmiş olmakla beraber konak, yine kalabalık, idare yine güçtü: Kızlar, oğullar, damatlar, gelinler, torunlar, sütineler, evlâtlıklar, hizmetçiler, iş takibi, yahut hava tebdili için dışarıdan gelmiş misafirler... Hâsılı, imaret, eski şeklinden çok farklı olmakla beraber, yine işlemekte devam ediyor ve bütün bu değirmen, Nadide Hanımın başında dönüyordu.

Kadıncağıza paşadan kalan aylık - her yeni devlet ıslahatında -kırpılıp küçülüyor, elindeki üç beş parça irat ve mücevher seneden seneye eriyordu. Fazla olarak ufak tefek borçlar da yapmış, aylık cüzdanını sarraf eline düşürmüştü. Hanımefendi, bilhassa onların hesaplarına, muamelelerine akıl erdiremiyor, bu bataktan kendini kurtarmağa çalıştıkça büsbütün saplandığını dehşetle görüyordu.

Hanımın en tatlı zamanları ayın ilk haftaları idi. O günlerde son derece sevimli ve vergili bir hanımefendi olur, ağzından bal, masum yeşil gözlerinden muhabbet akardı. O müddet esnasında istersen kadıncağızdan canını iste. Fakat ayın on beşini geçirdin mi, > andın demektir.

(O zaman büyük hanımda, tekmede kabarmağa bırakılan ekmek_ hamuru gibi, için için bir mayalanma başlar, evvelâ haline bir du gunluk çöker, söylenilen sözleri dinlemiyerek derin derin düşünürdü. Daha sonra şakaklarında, ellerinde mor damarlar peyda olur, güzel yeşil gözleri, ürkmüş hayvan gözleri gibi deli deli parıldar, burnu, ağzı takallûs ederdi. O vakit, en ehemmiyetsiz bir söz ve 11 ireket onu çileden çıkarmağa kâfi gelirdi.)

Ayın yirmi beşinden sonra konak halkı onun birçok defalar: <<(Jt, Allah, ya bu ay sonunu evden çıkarsın, ya beni!» diye avaz -v.îz bağırıldığını işitir, azgınlık sırasının hanım ninelerine geldiğini !'»ren çocuklar bir köşeye siner, misafirler ayaklarının ucuna basa-lak sofalardan kaçışırlardı.

Fakat Gülsüm, gurbete çıkmış bir adamın böyle çocuk sözü ile yolundan dönmiyeceğini biliyor, kendini yerden yere çarpıyordu. Gülsüm, amcasının İsmail ile beraber kaçtığını haber alınca^ .hayet Yorganlının tavsiye ettiği çareye başvurmak lâzımgeldi. köşkte bir kıyamettir koptu.

Kalfa gözlüğünü taktı, kızı önüne çömelterek saçlarını aralıya aralıya Gülsümü, yüzü kanlı bir çamurla sıvanmış, avuçları, dizkapakbjt muayenesine başladı, lan patlamış bir halde köşke getirdiler. Kalfa, önüne renk renk yeni Bu başların bit, sirke yuvası olduğunda şüphe yoktu. Ancak elbiseler seriyor; büyük hanım, türlü dil dökerek onu kandırmagabu muayene, konağın öteden beri memleketlerinden yeni gelmiş ha-çalışıyordu. „

layıklara, evlâtlıklara tatbik edilen bir formalitesi idi.

Fakat kız «İsmail» deyip «İsmail» işitiyordu

— Anne, sen de durup dururken başına iş açarsın... Ne yapa-mış çamaşırlarından bir gömlek, kısalmış bir kırmızı entari giydir-caksın bu pisi? diye söylenmeğe başladı. di. «Evin kızı» na bütün hayatınca bir üniforma hizmetini görecektir

Nihayet, bu muhabbet yarasını başka bir muhabbetle kapat^olan beyaz önlüğünü de takınca tuvaleti tamamlanmış oldu. mak için yukarıdaki sütnineye seslenerek çocuğu getirttiler. Yorganlının tahmini gibi Gülsüm, acısını bir iki gün içinde haz-

Nadide Hanım:

nietti-

— Bak Gülsüm, bu da senin kardeşin... Biraz daha büyüsüt Doğuştan şen ve gamsız bir kız olduğu görülüyordu.

bunu sana vereceğiz. Sen onun dadısı, evin kızı olacaksın., diye kut' (Demir gibi bir vücudu, solmaz bir rengi vardı.(_ Arasıra kahka-dağı uzattı.

haYMbastağı zaman evin içi çingir çingir ötüyordu. ,<

/ Fakat hayret! Gülsüm, bu ağır ağbani kundağı, altın (masal Şimdilik vazifesi evdeki dört çocukla oynamaktan ibaretti. On-lah) lı melek yüzlü bebeği o paçavralar içinde kaybolmuş koca ks'arı peşine takarak tarlalarda koşuyor, evin etrafında kovalamaca, falı, sıska yüzlü kirli kuklaya tercih etmiyor, «Ben İsmaili isterim'uzüm kütüklerinin arasında saklambaç oynuyordu, diye çakal gibi uluyordu. /

Evdekilerin ondan bir tek şikâyetleri vardı:

Nihayet, büyük hanım etrafındakilere gizlice göz kırparak ser İsmailin adını ağzından düşürmemesi, önüne gelene ondan bah-bir sesle:

setmesi. Halbuki bir oturuşta yarım somunla iki baş soğanın belini

— Pekâlâ, dedi, sen bizi istemezsen biz de seni istemeyiz, gülmesine, geceleri başını yastığa kor komaz horlamasına göre için-

Dayın mıdır nedir o sakallıya haber göndeririz... Gelir, seni alır. Şimdi sus...

öyle derin bir hicran filân da kalmamıştı. Büyük, küçük demez kime rastlasa mutlaka bir yerini İsmaille

benzetir; havadan geçen bir turna katarı ona göre Edirnedden baş bir semte gidemez; her hangi bir yiyecek hakkında İsmailin zevki göre mütalea yürütülürdü. Yağmur yağar, «Allah vere İsmail < kakta olmasa», gök gürlür, «İsmail acaba korkuyor mu?». Kom daki büyük köpeğin boyu İsmailin boyu kadar, deniz kenarınd taflanlar İsmailin ikisi kadardır.

Gazetede, Kilyosta bir çocuğun boğulduğunu okurlar: «Sa acap İsmail olmya?

Oncacık çocuk ne bilir? Belki Edirnedden çıp denize girmiştir.»

Sonra, İsmaille ait bitip tükenmez vakalar, maceralar...

Evdekiler bu İsmail lâkırdısını evvelâ müsamaha ile, hattâ raz merhametle dinliyorlardı. Fakat gitgide sabırları tükendi.

Tütün kutusunun arkasına yaptığı hesaplara dalmış büyük 1 nım, bir zamandan beri başında hissetmekte olduğu karışıklığın Gi sümün, omuz başında mırıl mini

söylenmesinden ileri geldiğ farkedince birdenbire kızıyor, avazı çıktığı kadar: «Kız, sus! G geldi artık bu İsmail lâkırdısından» diye bağırıyor, sinirli küç hanımlar:

«İsmail sözünü duyunca gönlümüz bulanıyor» diye şil yet ediyorlardı.

Nihayet, isyan çocuklara da sirayet etti. O, İsmail der den onlar hep bir ağızdan:

«Ulan ayı! Sen başka lâkırdı bilmez misil diye bağırışmağa başlıyorlardı.

Bu vaziyet karşısında Gülsüm, artık kardeşinin adını anmi korkar oldu. Fakat bu defa da başka bir şey çıktı. Nevnihal Ka bir gece bir masal söylemişti:

Fakir bir oduncu - anlaşılan Yorganlı vaziyetinde bir biçai iki çocuğunu beslemekten âciz kalmış. Bir gün onları peşine tâ rak bir dağ başına götürmüş: «Siz burada kardeş kardeş otun ben şu tepenin ardında odun keseyim» demiş. Çocuklar babala bekliyedursun, o, bir ağaca iki kuru kabak asmış ve baltasını od zuna vurduğu gibi kaçıp gitmiş... Rüzgâr estikçe kabaklar «ti tın» diye birbirine vurur; çocuklar bunu balta sesi sanırlarını • Nihayet ortalık iyice kararmış; çocuklar sesin geldiği tarafa gitirler. Bir de ne görsünler? Babaları kendilerini bırakıp kaçmış... çocuklar, sabaha kadar dağda:

«Tın tın eden kabacığım; bizi bırakıp giden babacığım» diye bağınşmağa başlamışlar...

Gülsüm, besbelli Yorganlıyı oduncuya, kardeşiyle kendisini de kabak sesine aldanan çocuklara benzettiği için bu masalı kelimesi kelimesine bellemişti.

Çocuklar, ne vakit masal isteseler «Tın tın eden kabacığım» hikâyesine başlar, onlar «bıktık bu kabak masalından» diye bağırı-şırırlar, «Haminne, bak bu terbiyesiz yine oduncu masalını söylüyor» diye şikâyet ederlerdi.

Maamafih, zamanla İsmailin adı büsbütün ortadan kalktı ve Gülsümde atlattığı fırtınadan yalnız, tedavisiz gibi görünen bir sersemlik, bir de ayakta durduğu vakit kucağında bir çocuk tutuyormuş gibi hafifçe kollarını kaldırıp avuçlarını açmaktan ibaret gülünç bir jest kaldı.

Lala Tahir Ağa, otuz sene evvel Saraçhanebaşında bir helvacı dükkânında çalışırdı. O vakitki vazifesi sabahtan akşama kadar başında tablasıyla sokak sokak dolaşmak, kışın tahin helvası, yazın taze mısır satmaktı.

Fakat başıyla çalışan ekseri insanlar gibi o da genç yaşında bir arızaya uğramış, boğazında ceviz büyüklüğünde bir ur peyda olmuştu.

Hemşerileri:

— Besbelli kafandaki tablanın ağırlığı boğazına vuruyor, sen bir ayak hizmeti bulsan iyi edersin; diyorlardı.

Tahir Ağa, bu nasihati tutmuş, üç meci diye aylıkla o vakit genç bir erkânıharb binbaşı olan Sekip Paşanın Kıztaşmdaki konağına kapılanmıştı.

Ufak tefek ayak işlerine de bakmakla beraber konakta esas vazifesi çocuk lalalığı idi. Tahir Ağa, bugüne kadar üç nesil yetiştirmişti. Fakat ihtiyarlığına tesadüf eden bu son nesil kan kırmızı çıkmış, ötekilere rahmet okutmuştu.

Lala, bir illet koleksiyonu idi. Meslek değiştirmesine rağmen Azar ve dayak yasaktı. Buna mukabil yaramazlıkların, kazaların boğazındaki ur geçmemiş, evvelâ ceviz kadarken büyüye büyüye rın zarar ziyanların bütün mesuliyeti lalaya yükletiliyordu.

Tahir bir yumurta, nihayet şişirilmiş bir hindi kursağı cesametinde bir ağa, ihtiyar halinde deli güllâbiciliği ettiğine, tıknafes göğsü, hasta guatr haline gelmişti.

ayaklariyle yumurcıkların peşinde telef olduğuna o kadar yanmış. Lala, toparlak sakalı, rastık çekmiş gibi simsiyah kalın kaşlar,, yordu. Ancak çocukların başına gökten taş düşse büyük hanım «gaga biçimindeki burnu ile oldukça gösterişli bir adamdı. Hâlâ, dan biliyordu. Piçler, birbirlerini suya atarlar: Kabahat Tahir

/paşanın eski redingotlarını giymesi ve boğazındaki ârıza sebebiyle Ağada... Cam kırarlar: «Lala gözün kör müydü?» Bahçenin bir kö başını daima havaya kaldırarak

konusması, yürümesi ona ricalden ekinde kuru otları tutuştururlar: «Bunak yine nerede uyuyordun bir adam hali verir, ve mahallede bazı kimseler bunun için onabakayım?>> Haydı dlyehm kı bu işlerde kendisi az çok bir taksi «Lâla Efendi» derlerdi ratı olsun- Ya çocuklar ıshal oldukları, yahut gece ateşlenip sayıkladıkları vakit bile hanımefendi, lalanın üstüne yürüyordu ya! Na- Tahır Ağanın ikinci illeti tıknefeslikti.

Maamafih, Tahir Ağa, kıştan ziyade yazlardan şikâyet eder daha olmazsa, küçük gözlerini istihfafla büzererek: «Haydi defolun baharda yemiş ağaçları çiçek açarken adamcağızı korkudan sıtmabaşımdan... Daha pisliklerinizin kokusu parmaklarımdan gitmedi... lar tutardı. Adam

olmuşlar da insan azarlıyorlar.» diye yanından kovuyordu.

Bunun sebebine gelince: Pek fena havalarda çocukları masalla Gülsüm gelmeden iki gün evvel yine bir kavga olmuştu. Dür-

- yalan dolanla bir dereceye kadar avutmak mümkündü. Fakat yaz^ine Hanımın büyük kızı Fahriyeyi arı sokmuştu. Kız ne kadar lan hava tebdiline gidildiği, yumurcıklardan her biri bir ayaklı caY<>ramazsa o kadar da korkak ve yaygaracı idi. Öyle feryadetmişti navar kesildiği zaman lala, onları nasıl zaptedecek? Çocukları^1 bütün ev halkını etrafına toplamış, bu arada hanımefendi de âdeti türlü yaramazlıklarından başka akla gelmez hainlikleri de vardı: ^7cre yine lalaya çıkışmağa başlamıştı.

Bugün, kızarıp kızarmadıklarını anlamak için bir tarla karpuz' Birkaç günden beri ayakta hafif bir grip geçirmekte olan Tahir çivi ile delerler; yarın, kayık yüzdürmek için bir teneke gazı çama^a. artık isyan bayrağını açmış, hastalıktan kısılmış sesiyle: Ama-

şır teknesine dökerler; öbür gün: «Bakalım onlar da ördekler gitj yüzecek mi?» diye bir alay tavuğu denize atıp boğarlardı.

;n derim., amanın derim., hele utanmadan söylediğine bakın. Ben azret-ı Süleyman aleyhisselâm gibi kurda, kuşa emir mi ederim ki arılara bu yumurcıklara dokunmayın diye tembih edeyim!» diyerej bağırmış, havuzun başında sırtüstü yatıp bayılmıştı.

Evet, cezanın her türlüşü yasaktı. Adamcağızın elinde bir te] vasıta vardı: Çocukları yalanla kandırmak. Meselâ, onlar uzak bj yere gitmek için tutturdukları vakit o gün biraz sonra güneş tutula çağını, ortalığın zifiri karanlık kesileceğini temin etmek... Tarladak bostan kuyusu civarında dolaşmalarına mâni olmak için oralarđı bir evliya yattığına, hattâ geçen gece evliyayı gözü ile gördüğüm yemin etmek... Deniz kıyısında bir yolsuzluk icadederlerse «şimd mızıka geçecek» diye sokak tarafına, sokakta başa çıkamazsa «zırh lılar, yahut yarış kayıkları geçecek» diye deniz kenarına götür mek... Ne çare ki fazla kullanılan ilâçlar gibi zamanla bunun da te siri azalmıştı. Adamcağız, şimdi: «Sofraya oturdular., haydi yemeğ gelin», yahut «Haydi haminneniz para verdi., iskeleye gezmeğe gi diyoruz» diye en tabiî hakikatleri haber verdiği zaman çocuklar ar siz arsız: «Yalan., sen yine atıyorsun lala» diye

bağırıyorlardı. Gii neşte yanmaktan Arap çocuklarına benzemişlerdi. Mütemadiyen dü şüp kalkmaktan, itişip dövüşmekten avuçları patlıyor; kollan, ba cıkları sıyrılıyor, parmaklarında kına koymuş gibi sargı bezleri sal lanıyordu.

Bu kadar hırçınlığa mukabil karınlarını bahçenin ham yemiş leri, sokak satıcılarının mısırları, leblebileri, Arabistan fıstıklariyl doldurduklarından vücutları kargaya dönüyor, yüzleri inceliyor, bu runları sivriliyor, zayıflıktan alınlarını kıl basıyordu. Usluluk nasihati verenlerle zevklenmek için burunlarını kışı; dillerini çıkardıkları zaman ağızlarında şekerden simsiyah olmu sıçan dişi gibi sivri ve kırıklı dişler görünüyordu^

«Evin çocuğu» ve öteki çocukların bir nevi kardeş ve oyun aı kadaşı sıfatiyle grupa giren Gülsüm, en ziyade lalanın işine yarad Gülsüm, çocukları idare etmek şöyle dursun, kendisi onlardan tx beter bir zırdeli idi. Ancak şu vardı ki lala, arasıra bazı vakaları mesuliyetini Gülsüme yükliyerek kendi mesuliyetini hafifletiyordl

Bir vaka çıktığı, bir kaza olduğu vakit büyük hanıma kolay itilip kakılabilecek bir mesul lâzımdı. Ama lala olmamış da Gülsü olmuş, şahsın hiç ehemmiyeti yoktu. Nadide Hanım, şimdi Tahir Ağanın üstüne yürüdüğü zaman o, ellerini kaldırarak: «Ben ne edeyim be hanımefendi? Bu deli kız önlerine düşüyor.» diye Gülsümü ileri sürüyor ve kendini temize çıkarıyordu.

Büyük hanım, evlâtlığa tatlı tatlı nasihatler vermişti. Fakat kız, öyle nasihatten, tatlı dilden anlıyacak bir mahlûka benzemiyordu. Hayvan gibi dağda dayakla büyümüş bir çocuğa tatlı dil kâr eder mi?

Geleli bir aya yakın bir zaman olduğu halde daha doğru dürüst bir yemek yemesini, çağırıldığı zaman şöyle insan gibi «efendim» demesini öğretememişlerdi.İMerdivenleri inerken öyle gümbür gümbür bir topuk atışı, o sıtma görmemiş sesi ile bağıra bağıra lâkırdı v* söyleyişi ve gülüşü vardı ki köşkün asıl sahibi o sanırdınız^ Velinimetlerinin çocuklarını «Selim, Fahir, Fahriye, Nimet» diye adları ile çağırıyordu. Gerçi ona da «Evin çocuğu» demişlerdi amma saygısızlığın, izansızlığın bu derecesi olur mu?

Beyler, ellerinde yemiş mendili ile sokaktan gelirken evin asıl çocuklarından evvel o, koşuyordu. Yemiş toplamak için ağaca çıkardıkları zaman en iyilerini kendi kör boğazına tıkıyor, çocuklar bjr türkü söyliycek olsalar, o dangır dungur dili, o bozuk köylü sesiyle o da karışıyordu.

Nadide Hanım diyordu ki:

— Gülsüm, o amcan olacak adama da söyledim ya sen ema-netullahsın. Seni öz evlâtlarımdan ayırdetmiyorum... Hem değil sana, can düşmanıma bile gül yaprağı ile dokunmağa kıyamam... Lâkin sen de biraz adamlığın yolunu tutmalısın... Sen, bize dört elle ianlırsan zarar etmezsin... Senin için her ay bir köşeye az çok bir sara atarım... Damlıya damlıya göl olur... Çeyiz çimen de yapa-'im... İsteddiğinden âlâ bir kocaya veririm.....

Gülsüm, bu sözleri dinliyor, arasıra büyük hanıma hak verir ;ibi görünüyor. Fakat şaşı gözlerinin bakışından belli ki akli başka 'erlerde. Ne yapalım, cezasını kendi çeker.

Bir gün bahçede salıncağa ben bineceğim, sen bineceksin yü-ünden çocuklar arasında büyük bir kavga çıkmıştı. Lala, gürültüyü bastırmak için evde ne kadar çamaşır ipi varsa toplıyarak dört a salıncak kurmaktan başka çare bulamadı.

Fakat bu defa da başka bir mesele başgöstermişti. Çocukları her biri Gülsümün yalnız kendini sallamasını, ötekilerin salınca el sürmemesini istiyordu.

Çocuklar ne emrederlerse mutlaka yapmak lâzım olduğunu zahmetle kızın kalın kafasına sokabilmişlerdi. Fakat birinin (dediğini öteki (yapma) diyecek olursa ne yapmalı, hangisine ii etmeli?

Gülsüm, bu dâvanın içinden çıkamıyor, çocukların hangi^ itaat lâzımgeldiğini kestiremiyerek alık alık bakmıyordu. Selim, dığı zaman dünyayı gözü görmiyen huysuz, sinirli bir çocuktı. « dilenci köpek., sen babamın ekmeğini yiyorsun., kim oluyorsun na itaat etmiyecek?» diye kızın üstüne atıldı; saçlarını yolmağa, zünü tırmalamağa, karnına, bacaklarına rastgele tekmeler savurmi başladı. Gülsüm, evvelâ yalnız şaşkın şaşkın kendini müdafaaya hşıyordu. Fakat,,canı yanınca o da kızdı, o da Selimi dövmeğe b ladı.

Bir akşam evvel, şiddetli bir lodos fırtınası olmuş, dalgalar niz eknarındaki taş şeddin üstünden aşarak bahçenin kenarını, çalanmış sandal iskeletinin kırıkları ve türlü türlü pislikler, yoa larla doldurmuştu. Bağ, hâlâ ekşi bir deniz kokusu içindeydi. Kİ halkı, sabaha kadar uyuyamamıştı. Sinirler gergindi. Çocuklî aslında nöbetleşe kullanmağa razı olmamalarının sebebi biraz! bu idi. Yine bu yüzden onlar sabahtan beri birbirlerine karşı yük bir nefret ve düşmanlık duyuyorlar, dövüşmek için bahj arıyorlardı. Ancak kardeşlerinin bir ahretlik parçasından dayak mesi onların asıl kanlarını coşturdu: «Yetişin ayı, Selimi öldü yor!» diye çığırşarak Gülsümün üstüne çullandılar. Büyük hani fırtına devam ettiği müddetçe, yani bütün gece sudan çıkmış bi gibi çarpınıp çırpınmış, merak edilecek yolcusu olmadığı için del de, deryadaki müslüman kardeşlerini aklına getirerek üzülmeye hşmış, fakat hiçbirisini şahsan tanımadığı için bu ıstırap bir til kâfi derecede keskinleşmemiş, sonra borçlarını hatırlayıp korkffl ahbaplarının, kızlarının, damatlarının tesadüfen aklında kalmış. lardılarında - söylenildikleri zaman farkında olmadığı - birtakım çirkin mânalar keşfederek kızmış, bundan başka lalanın yolsuzluklarına bu kadar sene nasıl ve neden tahammül ettiğini düşünerek ertesi günden tezi yok bunağı evden atmağa karar vermiş, nihayet bu kararın verdiği sükûnetle eski zamanlan, bilhassa ölenleri gözünün önüne getirmiş, Allanın insanları bu bitip tükenmez acı ve ölüm dünyasına niçin getirdiğine isyan ederek uzun uzun ağlamıştı.

Sabahleyin, Nadide Hanımın sapsarı bir renk ve şişkin gözlerle ortada dolaştığını, ikide birde başı dönüyor gibi ellerini şakaklarına götürüp durduğunu gören kızları onu zorla yatağına sokup uyutmuşlardı.

Çocukların çığığı hanımefendiyi işte bu karışık ve rahatsız uykudan uyandırıyordu. Gülsümün bahçede torunları îe boğuştüğünü görünce ihtiyar kadının aklı çıkacak gibi oldu ve başörtüsüz, ter-liksiz dışarı fırladı.

* * *

Gülsüm, kavganın hararetinden büyük hanımın ne halde geldiğini farkedememişti. Kendini çocukların elinden kurtararak koştu: «Anne, bak., beni dövüyorlar!» diye Nadide Hanımın eteklerine sarıldı.

Fakat beklediği imdat yerine kulaklarına iki sinirli el yapıştı, lop yanaklarında iki dehşetli tokat sakırdadı.

Hanımefendi, kızı tırnakları ile parçalamamak için kendini zor zaptederek haykırıyordu:

— Seni tabanı yarık dağ ayısı seni!.. Hangi elinle onlara vurdun bakayım?.. Seni izansız, nankör seni... Sen kim oluyorsun bakayım... Daha dün yırtık pabucunla sokaklarda süründüğünü ne çabuk unuttun? Koca tokmak gibi elleriyle nasıl da vuruyor... Allah sizin kafanızdan sopayı eksik etmesin... Allah tevekkeli sizi sırtınızda yorganınızla sokaklarda süründürmüyor...»

Maamafih, hanımefendinin daha hiddeti tamamiyle sönmeden içinde bir pişmanlık başgöstermişti. Bunu belli etmemek için hışımla geri döndü.

Bir daha evin içine ahretlik ayağı sokmamak için ettiği yemine neye sadık kalmamıştı? Cihan âlemin bunca yıllık tecrübeleri göster-
fl"

""A

riyordu ki bu mahlûkların içinde ilâç için bir tane iyisine rastgel mek kabil değildir. Kendisi öyle cellât gibi bir insan olsa neyse ne. Araba beygiri idare eder gibi sopa ile, tekme ile kullanabildiği kadar kullanır. Fakat karıncayı incitmekten korkan rikkatli, merhametli bir kadın için böyle sütsüz mahlûklarla uğraşmak ne uzak!

Evet, hanımefendi, Gülsümü dövdüğüne pişman olmuştu amma bu dayak da onu hayli yola getirmişti. Artık, evde herkesten fazla bağırıp gülmüyor, merdivenlerde saygısızca topuk atmıyor, çocuklarla eskisi gibi baş koşmuyordu.

Bu dayak, pek ehemmiyetli olmamakla beraber bir meseleyi daha halletti. Gülsüm, Nadide Hanıma «anne, anne» deyip gidiyordu. Hanımefendi küçük gönüllüydü.

Kimsesiz bir çocuğun kendisine «anne» demesinde bir mahzur görmezdi. Hattâ «ben senin annenim... Sen bu evin çocuğusun» gibi sözlerle kızı buna teşvik bile etmiş sayılırdı. Ancak malûm ya ne de olsa bir evlâtlığın evin büyük hanımına daima «anne, anne» demesi ele güne karşı bir tuhaf düşer?

Hanımefendi, bunu birkaç kere Gülsüme üstü örtülü sözlerle anlatmağa çalışmıştı. Fakat nerede onda o kafa? Daha açık söylemesine de şefkati ve insaniyeti mânidi. Hâsılı, bu mesele, ehemmiyetsizliğine rağmen halledilemeyecek gibi görünüyordu. Dayak vakasından sonra Gülsüm, ne düşündü ise düşündü, kimse kendisine bir şey söylemediği halde Nadide Hanımı kendiliğinden «hanımefendi» diye çağırmağa başladı.

VI

Lalanın okuyup yazması yoktu, fakat kitaba, mektebe o kadar emniyet eder, gezdiği, yürüdüğü yerde tahsilin faydalan hakkında öyle propagandalar yapardı ki kendisine bir maarif nişanı verilse hiç de haksız olmazdı.

Çiftçinin, işçinin fukaralığı, hamalın, arabacının çektiği eziyet hep «cehaletlikler» inden, hep «ellerinde iki satır yazılan olmamasından» ileri geliyordu. Onun fikrinde

okuyan mutlaka adam, yani kalem efendisi olur, oturduğu yerde maaş alırdı. Meselâ, memlekette okuyup yazma bilmiyen kalmasa Anadolu baştan başa kâtiple, kalem efendisiyle dolar, bu mesut millet gündüzleri sıcacık bir şilte üzerinde yazısını yazar, akşamları yer, içer, uyurdu ve lâkin bizde bunu anlıyacak kafa nerede?

Otuz seneden beri konağın mektebe başlatılan çocukları ilk dersi ondan alırlardı:

.— Haymana beygirleri gibi gezmekten bir şey çıkmaz. Okuyup adam olmalı.

Hanyayı, Konyayı öğrenmeli. İş sizin bildiğiniz gibi değildir. Siz yıldızları kibrit başı gibi görürsünüz. Her biri börek sinisi kadar büyüktür de bana, size öyle görünür.

Eliniz kalem tutmazsa sonra kazma kürek tutar ha!.. Kafanıza ilim koymazsanız sonra tabla koyarsınız ha., kim ki mektebe gider de okumak öğrenmezse Peygamber Efendimiz «fınnari fınnari» buyurmuş, yâni arap-ça demek ki cehennem ateşinde yanar... Bir şişe görürsün... Üstünde «ilâç» yazar... Benim gibi (elif) i (mertek) sanan takımın-dansan şurup sanır içersin, zehirlenir ölürsün... Bir zengin çocuğu varmış, «okumak yazmak neyime gerek? Babamın konağında oturur, kalan paraları yer keyfederim» dermiş.. Lâkin kazın ayağı öyle değil... Babası gözlerini yumunca bu çocuğun ne diye ağladığını size okuyuvereyim.»

Lala, birkaç namaz süresiyle beraber senelerden beri ezberinde tutmağa muvaffak olduğu aşağıdaki üç mısrağı heyecanla okurdu:

«Peder gitti, konak yandı, birader hali de malûm» «Elimde bir yazım yok her kime bir arzuhal etsem» «Benim yazım benim alnımdaki şu kara yazımdır.»

Demek elinde bir yazısı olaymış hiç olmazsa bir baba ahabına bir arzuhal yazıp halini anlatacak, biraz bir şey istiyecemmiş..

v-s- v.s...

Maamafih, lalada bu ilim muhabbeti pek o kadar da hasbi sağlamazdı. Çünkü o, ancak çocuklar mektepteyken biraz rahat ne-le« alırdı.

Sonbaharda mekteplerin açılma zamanı yaklaştıkça lalada gelin 0 'cak bir taze kız neşe ve heyecanı başgösterirdi.

Tahir Ağanın vazifesi - başka lalalar gibi - çocukları sabahleyj mektebe teslim edip akşam üstü geri getirmekten ibaret değil Hanımefendi, ders devam ettiği müddetçe, ona mektep kapısını; nöbet bekletirdi.

Öyle ya, insanlık hali bu, ya birinden biri hastalanıverir, yahı başını alıp kaçarsa...

Hoca, o kadar yumurcak arasında bunu nasıl farkedir?

Nadide Hanım, bu noktada o kadar titizdi ki Tahir Ağanın t minatına inanmaz, birkaç günde bir, ya bir hizmetçi, ya bir ahbı vasıtasıyla lalanın mektepte olup. olmadığını kontrol ettirirdi.

Lala, bu sadedilliğe içinden gülerdi. Şu hanımefendi şahid çocuk gibi bir şeydi.

Mektepte yan gelip vücudunu dinlemek dün ken onun sokaklarda dolaşacağını, yahut beyhude yere para ver kahveye gideceğini insan nasıl aklına gteirebilirdi? Çınarlarla de bir cami avlusundaki bu taş mahalle mektebi Tahir Ağa için I dünya cennetiydi.

O, hava tebdili aylarında Pendik, yahut Çamlıc da çektiği sıkıntıların acısını bu mektep bahçesinde çıkarırdı. C zel havalarda ağaçların altında oturur, kendi kendine şarkılar söyler, sökükle diker, tırnak keser, çınarların gövdesinden kopardı kuru

kabukları evirip çevirerek acayip insan ve hayvan şekilleri t hayyül ederdi. Sonra da bol bol uyurdu.

Mektebin sade cami avlusundan değil, iki sokak aşırı evlerd işitilen bir gürültüsü vardı.

Altmış, yetmiş çocuk yüksek sesle derse çalışır, hoca ile l-fanın yaygaraya hâkim olmak için ezan okur gibi bir sesle bağ dıkları duyulurdu.

Bu sesler, bazan lalayı ağır ve mahzun düşüncelere daldırır İlmî öğretmek de öğrenmek kadar güç bir meseleydi. Bu adanıc gızlar helâl para alıyorlardı doğrusu... Allah, iki tarafa da ku^ "versin.

Mektepte her gün beş altı nöbet de dayak olurdu. Bu, lâzım Tokmak vurmada kazık çakmak nasıl imkansızsa, sopa vurn dan çocukların kafasına ilim ve edep sokmak da öyle imkânsız Son zamanlarda Maarif, dayağı yasak ettiği için hoca, çocukları! irini falakaya yatıracağı zaman pencereleri, kapıları kapatıyor, vilvet yapıyordu. Lala, dayak gürültülerini bir ilâhî konser gibi, gözleri yarı ka-îû âdeta huşu içinde dinler ve hafifçe gülümserdi: Hay şu hoca--m elleri dert görmesin! O, çocukları dövmekle yalnız onları tereye etmiyor, aynı zamanda lalaya ettikleri cefaların da intikamını iiyor demektir.

Gerçi dayağı yiyenler konağın çocukları değildi. Hanımefendi-len son derece çekinen hocanın onlara gül yaprağı ile dokunmağa ^yamadığını lala biliyordu. Fakat ne çıkar? Dayağı yiyen Ali ol-ı ıamış da Veli olmuş; hep bir hesap. Konak çocuklarının yaramaz-ğı ihtiyar adamı «çocuk milleti» ne gazez etmişti. Bunun için da-\ak yiyen bir çocuğun feryadı onda âdeta marazi intikam hazlan ıy andırıyordu.

Mektebin taşlığında bir küçük (bevvap) odası vardı. Hoca, son senelerde mektep bütçesinde bir tasarruf yaparak bewaba yol \ ermiş olduğu için burası boştu. Soğuk ve yağışlı havalarda Tahir Ağa, bu odada oturuyordu. Hoca, bundan şikâyet etmek şöyle durdun bilâkis memnundu. Çünkü ar aşıra mektebe uğrıyan çocuk bahaları Tahir Ağayı (bevvap) sanıyorlar ve böyle kelli felli bir kapıcıya malik görünmek, hocanın gururunu okşuyordu. Diğer cihetten lala da bir mektep adamı, bir Maarif memuru zannedildiği için gizli bir iftihar duyuyordu.

Maamafih, Tahir Ağanın mektebe daha başka hizmetleri de vardı: Gelen gidene kapı açıyor, dayaklardan sonra salya sümüğe karışmış bir halde aşağı inen çocukların yüzünü yıkıyor, arkadaşlarının sefertası karıştıran, yahut sokağa kaçmağa çalışan talebe-!eri yukarı kovalıyordu ki ayıklıl bir bevvabın yapacağı da aşağı yukarı bundan başka bir şey değildi.

Son nesil okuma çağına eriştiği zaman mahalle mektepleri can pekişiyordu.

Damatlar, bir aralık çocukları yeni açılan Maarif Numunelerine vermeğe kalkmışlardı.

Tahir Ağa vasıtasıyla bu havadisi duyan emektar hoca, konağa koşmuş:

«Çocuklarınızı okutmak benim hakkımdır. Ben hepinizin iıocasıyım. Sizi fena mı yetiştirdim? Ekmeğimi elimden alırsanız hocalık hakkımı haram ederim... Hem şimdi ben de usul-i üzere okutuyorum. Hoca diye Maarif mekteplerine tâyin edileri o di düğ gibi züppeleri on kere cebimden çıkarırım.» diye kıyametle; koparmıştı.

Büyük hanım zeki bir kadındı. Gayet iyi bilirdi ki hoca Salihî külüstür mektebi Numunelerin tırnağına benzemez. Ancak, bu itiraf etmek işine gelmiyordu. Taş mektep, konağın bir şubesi gj. biydi; Nadide Hanım orada istediği gibi hüküm sürüyordu. Halbuki Numuneler resmî hükümet mektepleriydi. Oralardaki hocalar hatı saymıyacaktı, konağın nazlı çocuklarını öteki haşarat yığınının arasına karıştıracaklardı. Hattâ, lalanın mektepte oturmasına bile müsaade edecekleri şüpheliydi. Bu sebeplerden dolayı Nadide Hanım, istemiye istemiye Salih hocanın tarafını tutmuş, otuz senedi beri hocalar ve kalfalarla düşe kalka maarif hakkında birçok fikir ler edinmiş olan lala da bir taraftan var kuvvetiyle dayanınca damı beyler, çaresiz, ağızlarını kapamışlardı.

O kış, taş mektep bir talebe daha kazanıyordu: Gülsüm.

Bu kız, pek öyle okuyup yazacağına benzemiyordu amma ne re, emanetullah... Büyük hanım onu öteki çocuklardan ayırdetmiye-| ceğine söz vermişti. Bakalım, bir kere tecrübe edelim. Lala, Gülsi mü hocanın elini öpmeğe götürürken yana yakıla nasihatler ve; «Kız, ana yok, baba yok. Halin benden besbeter... Aklın varsa raz okursun, hiç değilse mevlûtlarda aşır, ilâhi okur, beş on p; alırsın. Ah, ben senin yadında olsam...»

Lala, bugün Gülsüme bakarken rikkatinden gözleri sulanıyor! kızı âdeta kıskanıyordu. Maamafih, o, bütün okuma bilenlere azl çok haset ederdi. Tahir Ağanın bu halini bilen kalfalar ona birçok| defalar ders vermeyi teklif etmişler, «hazır mektebe geliyorsun, sana da ders verelim» demişlerdi. Fakat o, guatırısını ümitsiz bii| «ah» ile şişirerek reddetmişti. Her şeyin bir vakti, zamanı vardı İnsan, beş ve on yaşlar arasında okuyup yazarsa ne âlâ., olmadı ffli geçmiş olsun... Zemheride ekin eksen mahsul alır mısın?.. işw bu da öyle...

Hâsılı, vapuru kaçırın bir adam, iskeleden vapurda gidenleflj

asıl bakarsa lala da vaktinde mektebe girerek okuma öğrenmiş olan kimselere öyle bakar ve garipserdi.

İlk mektebe gittiği gün Gülsümün sevincinden etekleri zil çalıyordu: bir ayda okuyup yazmayı öğrenecek, «İsmail» e mektup yazacaktı.

Mektebe başlanan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsümün bu misafirligi yirmi dört saatten fazla sürmedi (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocadan ve kalfalardan dayak yemeğe başladı), konağın çocukları evde olduğu gibi mektepte de grup halinde bulunurlar, öteki çocuklara pek karışmazlardı. Konak, taş mektebin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grupu el üstünde tutar, ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazan, pek başa çıkılamıyacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grubunun imtiyazını feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup âzasından olan Gülsümle hesaplaşıyorlardı. Maamafih, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmayacağına esasen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyor, İsmail yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu.

Gülsümün mektep talebesi olarak bir büyük kusuru vardı. Ders alırken hocanın ağzından çıkan lâkırdıları gramofon gibi zapteder, \>w yüzden hangi sesin hangi harften çıktığını bellemesine imkân kalmazdı. Meselâ kıraattteki bir parçayı: «kefal, lüfer, barbunya, mercan, kurt, kuş...» yahut: «Maarif müfettişleri mektepleri gezerler ve çocukların okuyup okumadıklarına dikkat ederler.» diye su gibi okur, fakat bu sürat karşısında kafası karışan ihtiyar hoca: «Dur, kız bakalım., dur Allah belânı versin., göster bakalım şu barbunyayı, mercanı» diye bağırdı mı ne yapacağını şaşırır, par-mağın kanun çalar gibi, kitabın üstünde oradan oraya dolaştırırdı.. Gelsin artık bakalım kızılılık saf ası.. Fakat vermeyince Mabut ne yapsın Mahmut!.. Allah, insanı istidatsız yarattıktan sonra hoca,

onun başında bir kızılılık değneği değil, bir meşe ormanı parala, sa nafiye...

Hoca, Gülsümde «usul-i cedid» in iflâs ettiğini görünce, ça. resiz, yine eski usule döndü; kızın kafası belki Arapçayı daha kolaj alır diye (Amme) cüzü okutmağa başladı. Fakat o Kur'anı kıraatin, den daha kolay ezberliyor, yazıların üstünden daha süratle kayıp geçiyordu. Hoca, kıza önünde diz çöktürdüğü zaman azgın bir ata binmiş bir acemi süvari gibi: «Dur meret., birer birer okumazsan, ben söylemeden söylersen kafanı patlatırım!» diye avaz avaz bağı. rıp çırpınıyor, kan tere batıyordu. Caminin müezzini olan baş kalfa ise «Allah, şu kızın gözlerini şaşı edeceğine büsbütün kör edeymiş iyi bir kör hafız olacakmış bari!» diyordu.

Gülsüm, bir gün yine hocanın önünde (Amme) cüzü okuyordu (Yağfirü) kelimesi geldi. Kız, bunu (kâfir, Cafer, fener) diye okuyor, bir türlü doğrusunu söyleyemiyordu. Hoca, yanlış düzeltirse onun kelimeyi hemen ezberliyeceğini bildiği için doğrusunu karine ile, kendisine buldurmak istedi:

— Kız, pilâvı ne ile pişirirler? diye sordu. Cevap gayet kolaydı, Gülsüm (yağ) diye cevap verecek, mesele bitmiş olacaktı. Fakat o:

— Pirinç diye cevap verdi.

— Daha, daha?..

— Su., tuz., fıstık., üzüm..

— Ulan muhannet... Sen, ömründe pilâv da mı yemedin? Gülsüm, şaşı gözleri hocanın elinde titriyen değnekte, tali

bir sirk maymunu gibi onun en küçük hareketi karşısında sola kaçınarak düşünüyor, bir türlü bulamıyordu:

— Acap kuskus pilâvı mı?.. Acap bulgur pilâvı mı ki? Hoca, hızla değneği yere atarak bağırdı:

— Tuu.. Allah belânı versin... Çağırın aşağıdan Lala Efendi yi...

Çocuklar lalayı uykudan kaldırarak dershaneye çıkardılar. Hoca, bezgin bir tavırla:

— Ağa Efendi, dedi. hanımefendiye selâm ederim, ellerindi dil

"oerim- Tarafımdan kendisine arzet ki Cenab-ı Hak nasıl mekân-j münezzehse j,u çocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehdir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... İsterse vine çocuklarla beraber mektebe göndersin.. Ve lâkin ben artık okumasına karışmam.

Gülsüm, dudakları kısılmış, iri ön dişleri kendi kabiliyetsiz-liğine kendi de gülüyormuş gibi daha ziyade dışarı fırlamış, yerine döndü.

Mademki hoca efendi de söyledi. Ne yapalım ölecek hali yok ya... Okumayıverir... İsmalin mektuplarını yazacak bir sevap sahibi elbet çıkar. Kız, o gün akşama kadar sessiz sadasız yerinde oturdu; azat vakti dışarı çıkarken kitabını kafasının biçimini İsmale benzettiği beş altı yaşında bir fakir çocuğa hediye etti.

VII

Gülsüm, lalayı seviyordu. Tahir Ağada uzaktan uzağa Yorgan-lıyı hatırlatan bir şey vardı. Maamafih, onun küçük kız üzerindeki asıl nüfuzu daha başka cihettendi: Gülsüm ona arasıra İsmailden bahsediyordu. Konakta «İsmail» sözünü işittiği vakit kızmıyan, bu usanılmış hikâyeyi tekrar tekrar dinlemekten şikâyet etmiyen bir o kalmıştı.

Her şeye rağmen lalanın yüreğinde de bu küçük kıza karşı bir şeyler kımıldanıyordu. Galiba biraz hemşerilikleri de vardı: Gülsüm, sade köyünün ismini bildiği, hangi kazadan, hangi vilâyetten olduğunu anlatamadığı için yakınlık derecelerini tayin edemiyorlardı. Fakat kızın arasıra memleketten bahsederken söylediği bazı şeyler Tahir Ağaya hiç yabancı gelmiyordu. Hele konuşmalarında öyle aşikâr bir benzeyiş vardı ki...

Lala, memleket lâkırdısını hiç ağzından düşürmezdi.

Konaktakilerle kavga ettiği vakit:

— Ben, gayrı memlekete gidiyorum... Siz gayrı başınızın çaresine bakın... diye söylenir, hattâ yalandan hazırlanır, hizmetçiler ve Çocuklarla helâllaşır.

Hanımefendi ile arası iyi olduğu zaman ise sırf nazlanmak, onu: «Aman lala., öyle şey olur mu? Sen bu direği gibisin... Ben böyle münasebetsizlik istemem., otur oturdun yerde bakayım!» diye yalvarmak için aynı teraneyi tekt ederdi.

/

Evet, bu sözler cilve ve nazdan, kurusiki tehditlerden ibareti Yoksa lalayı kovsalar bile (ki buna arasıra olmuyor da denemezi şuradan şuraya gidemiyeceğini kendi de biliyordu.

Kırk sene evvel bıraktığı köyünde acaba kimsesi kalmış mı di? Kaldı ise onlara kendini tanıtabilecek miydi? İstanbula geldi zaman yeni evliydi. Burada yerleştikten sonra bir aralık karısı bırakmayı düşünmüştü. Fakat şimdi bunu yapıp yapmadığını, dinin boş kâğıdını gönderip göndermediğini hatırlıyamıyordu. hayet, bu yıllarda Anadolunun çok zaruretlik (!) çektiğini işitiyordu; Ya oraya gidince bir alay aç: «Sen misin soyunu, sopunu göre gelen., aç bakalım kesenin ağzını!» diye başına üşüşüp beş on p rasını yiyiverirlerse hali ne olurdu?

Böyle olmakla beraber bazan memleketi için hafif bir hüzt ve hasret duyduğu da oluyordu. Tahir Ağa, arasıra hemşerileriy görüşse hayli teselli bulacaktı. Fakat o mübarekler de «Selâmı aleyküm, aleyküm selâm) demeden «Aman hemşeri.. sen bilirsin bize beş on kuruş!...» diye el açıyorlar, lalayı bucak bucak kaçmaj mecbur ediyorlardı. İhtiyar adamın Gülsümü sevmesi ona paras bir memleket kokusu getirmesinden ileri geliyordu.

Kış gecelerinde onların âdeta gizli randevuları vardı. Konakl el ayak çekilince Gülsüm, usulca lalanın odasına girerdi. Kız, t zamanlarda — gündüzkü Gülsümün büsbütün aksine — ağırbaş sessiz, mazlum bir çocuk olurdu.

— Gel bakalım Gülsüm... Anlat bakalım, ne var, ne yok? ./Lâla, bu saatte tüylü pazen entarisini, eski arakiyesini giymi

kuşağını bağlamış, bir kerevetin üstüne serili yatağına uzanm bulunurdu./

— Amca, sana bir şey sormağa geldim. (Gülsüm nedense s çeleri lalayı amca diye çağırırdı) Hava çok soğuk., acaba Edin de soğuk mu ki?

Lala, onun ne demek istediğini anlıyarak cevap verirdi:

\<f.

—. Yok... Edirne, Kabe tarafındadır... Buralar gibi soğuk değildir. Korkma, İsmail üşümez. Onun rahatı senden, benden iyidir Geçen kışlar köyde daha mı rahattı sanki?

— Yok amca! Bizde odun bol., akşam oldu mu ocağı...

—. Hele sen bana bir çay getir de sonra konuşuruz..

Lalanın odasında yaz kış bir saç mangal bulunur, bu mangalın üzerinde kulpsuz bir ibrik kaynardı. Tahir Ağa ıhlamur, çay, papatya, karanfil, hâsılı, eline ne kadar kokulu ot geçirirse bu ibriğe tıkar, geceleri yatmadan bardak bardak onu içerdi.

— Haydi, bakalım Gülsüm., sen yavaş yavaş benim dizlerimi oğ, hem geçen kış İsmaille neler yaptığınızı anlat...

Kız, bir yandan Tahir Ağaya masaj yapar, bir yandan ibrikte kaynıyan çayın sesi kadar hafif bir sesle İsmail hikâyesine başlardı. /Lala, günün bütün yorgunluklarını dinlendiren bu masajın hazzı içinde evvelâ onu dinlemekle başlar, sonra zihni yavaş yavaş başka hayallere kayar, gözleri açık olduğu halde gözlerinin karası baygın, titrek titrek üst göz kapaklarının perdesi arkasına çekilir ve uyurdu.] Fakat kızı kuşkulandırmamak için lâzım olan tedbirleri de ihmal etmezdi:

— Ben gözlerimi kapıyorum... İlle uyuyor zannetme... Kulağım sende... Hep söylediklerini işitiyorum...

Lalanın bu dostluktan istifadesi sade ayaklarını, kollarını oğ-durmaktan ibaret değildi. Ona kirli çoraplarını yıkatır, söküklerini diktirirdi. Hattâ uzun kış gecelerinde kendine bir yün çorap ördür-meyi de düşünüyordu.

Maamafih, küçük kızın Tahir Ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü onu hanımefendinin dırdırından kurtarmasıydı. Çocuklar gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsümün üstüne yıkıyor, kız, bir türlü iki lâkırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak aşılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu.

Gerçi saçlı sakallı bir adam için bu, pek namuslu bir hareket değildi. Ancak bu çocuğu da, ceza diye bacağından asmıyorlardı ya.. Birkaç çift lâkırdı, araya da bir iki tokat... Lâkırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz... Tokada gelince... Eh, bu veledin cezasız kalmış bunca suçu var... Onlara sayıversin... Hem pek olmazsa eline biraz yemiş, üç beş şeker sıkıştırıp gönlünü alı-vermek güç değil ya...

Lalanın küçük kız için duyduğu muhabbetin bir ucu da'gerçi böyle hasis menfaatlere dayanıyordu. Fakat bu, onun hakiki bir muhabbet olmasına hiç de mâni değildi.

Vatan muhabbeti ki muhabbetlerin muhakkak en temizidir, o, bile menfaatle, insanın ufak tefek çıkarlarıyla pekâlâ uzlaşmıyor mu? Ne yapalım bu dünya böyle kurulmuş... En güzel çiçekler kokularını, renklerini gübreden, süprüntüden, lâğım akıntılarından alıyor..

Kızın bu ufak tefek hizmetlere karşı laladan istediği bir tek lütuf vardı: İsmailin masallarını dinlemek. Tahir Ağa da bunu elinden geldiği kadar ciddiyet ve gayretle yapıyordu.

Lala, bir gece yine kızın hafif sesini dinliyerek yavaş yavaş uykuya dalarken tahtada bir para sesi tıngırdadı; arkadan bir daha, bir daha... Havadan yağıyor gibi olan onluklar, kuruşlar, çeyrekler döşeme tahtalarına çarptıktan sonra zıplıyor, ayrı ayrı mahrekler etrafında dönerek odanın dört bir tarafına dağılıyor, yer yer tahta aralıklarına kaçıyordu.

Hiçbir gürültü, lalayı bu kadar çeviklikle yerinden fırlatamazdı. Bir an içinde uykusu dağılmış, gözleri cin gibi açılmıştı. Lala, paraların Gülsümün arkasındaki yeşil yün hırkanın delik cebinden dökülmekte olduğunu gördü. Mutlaka kaçacak bir delik veya tahta aralığı arıyormuş gibi döneri bir çeyreğe yetişip çıplak ayağıyla bastırdıktan sonra:

— Kız, bunlar ne? dedi, bunları nereden buldun? Sakın çaldın mı?

Gülsüm, büyük bir saflıkla cevap verdi:

— Aa... Çalmadım amca... Kendi paralarım...

Ayın son gününde kesesinde kalan son parayı —gelin parası serper gibi— sağa sola dağıtan merhum Sekip Paşanın müsrifliği biraz çocuklarına da geçmişti. Lala, küçük hanımların öteki hizmetçilere olduğu gibi, Gülsüme de sık sık para verdiklerini biliyordu.

Demek ki küçük kız, son derece pisboğaz olmasına rağmen bu paraları yemeyip biriktirmiş.

Tahir Ağa, paraları topladıktan sonra tahta aralığına kaçanları ,merak etti:

— Kız, hepsi hepsi kaç kuruşun vardı? dedi. Gülsüm, onun farkında mı?

— Çok vardı.. Amma biraz çok işte.. Yirmi kuruş mu, seksen kuruş mu ne? diye kekeliyordu. Lala:

— Hay Allah belânı versin... Salt benim elimde doksan üç kuruş on para var, dedi.

Gülsüm, lalaya bir şey söyledi: Bu paraları İsmail için biriktirmişti. Lalanın onlarla kardeşine leblebi şekeri, elma, mintan, pabuç alıp Edirneye göndermesini istiyordu.

Tahir Ağa:

— Kız, neyine gerek... Ona Edirne'de yemiş de verirler, giyecek de... Sen, kendine bak, dedi.

Fakat o, perde perde ısrarı arttırıyor, ağlıyor, lalanın çıplak ayaklarını öpmeğe kalkıyordu.' Tahir Ağa, baktı ki başa çıkamı-yacak.. «Hele şimdi dur bakalım... Bir iki gün geçsin de kolayını buluruz... Belki bir hemşeri filân rastgetiririz» gibi sözlerle o gece kızını aldattı.

Bu, lala için hakikaten düşünülecek bir mesele idi. Ne yapsa, ne söylese bu dik kafalı kızını fikrinden döndüremeyeceğini biliyordu. Kendinden ümidi keserse ahçıya,

hizmetçiye, komşunun uşağına ' başvuracak, hâsılı, mutlaka birini bulup elindeki üç beş kuruşu deve yaptıracaktı.

Lala, ertesi gün uzun boylu düşündükten sonra Gülsümü göz göre yabancıların kucağına atmakta mâna görmedi.

— Peki, kız... Ben bunları göndermeyi üstüme alırım, dedi, ille bir boşboğazlık eder de birine söylersen vay başına geleceğ...

Küçük kız, sevincinden ağlıyor, lalayı ele vermiyeceğini temin için Mushafa el basacağını söylüyordu.

Gülsüm, o günden sonra eline ne geçerse Tahir Ağaya getirmeğe başladı: Para, yemiş, atılmış basma parçaları, çocukların oyuncakları, eski çoraplar. Bunların arasında hattâ yırtık elif cüz-feri, resim defterleri bile vardı.

Haftada bir gece lalanın odasında merasimle paket yapıya ertesi sabah erkenden Tahir Ağa emanetleri postaya götürüyord

VIII

Lalanın odasında kilitli bir yük, yükün içinde teneke kaplı yeşil sandık vardı.

Konak halkı bunu Tahir Ağanın vaktiyle hacca gitmiş bir hı serisinin emaneti diye bilirlerdi. Aradan sekiz on sene geçtiği h; de bu hemşeri, Hicazdan dönmüyor, fakat nedense onun o mübı rek topraklarda ölmüş olması ihtimalini kimse aklından geçirini, yordu.

Tahir Ağa, oda kapısını kilitledikten sonra evvelâ yükün, sontı sandığının kilidini açar, paketteki, paraları bir tahta kalem kutusuna yemişleri kese kâğıtlarına, öteki eşyanın işe yararlarını da manifa tura gözüne dağıtırdı.

Yırtık çorap, kırık oyuncak gibi döküntü eşyaya gelince, onları da süprüntü tenekesine gitmek üzere bir sepete boşaltılırdı.

Hacmin sandığında neler yoktu: Kutu kutu sigaralar, kibrit ler, mum paketleri, sabunlar, defterler, makaralar, çeşit çeşit iğne ler, kalemler, mürekkep şişeleri, büyük kese kâğıtlarının içinde şekerler, çiğ ve dövülmüş kahve, zeytinler, kutu sardalyeleri, hattâ lâmba şişeleri... En üstte de bir küçük terazi ile kasa vazifesi gören bir teneke kutu...

Yer dar olduğu için bu eşya, gayet muntazam bir surette istif edilmişti.

Hacının sandığı hakikatte Tahir Ağanın gizli bakkal ve manifatura dükkânından başka bir şey değildi, Lala, sekiz on seneden beri konakta gizli, fakat gayet namuskârane bir ticaret yapıyordu.

İkide birde Tahir Ağayı merdiven kapısına çağırıp: «Kuzum lala., hanımefendi iki kuruşluk üzerlikle beş kuruşluk salep istiyor» yahut «zahmet olacak amma aktardan zımpara kâğıdı ile çocuklara çıkartma alıver» dediler mi Tahir Ağa evvelâ odasına uğrar, istenilen çeşidi sandığından alıp kâğıda sararak cebine yerleştirir, sonra sokağa çıkar, köşe başını döner, kasabın önündeki iskemlede biraz oturur, nihayet konağa dönerdi.

Bu ticaret, şöyle başla'hıştı: Konaktaki anarşi malûm... Kininin kimseden haberi yok... Büyük hanım, lalayı bakkaldan şeker İmağa gönderir... Adamcağız, şeker getirdi mi: «Aman, Tahir Ağa mum bitmiş., haydi bana iki tanecik de mum getiriver» der; htiyar adam, mumlarla bakkaldan dönerken kapıda damatlardan birine

tesadüf eder: «Lala, ben yine sigara almayı unutmuşum... Tütüncüye kadar zahmet ediver.»

On dakika sonra hanımlardan biri aktardan ibrişim, yahut çocuk için eczahaneden emzik memesi ister.

Lala, burnundan soluyarak içeri girerken çocukların yukarı sofada «kişniş şekeri isteriz» diye bağırdıkları; büyük annelerinin «yumurcaklar biraz sabredin.. Lala, neredeyse gelir., aldırırım» dediğini işitirdi.

Adamcağız, bazan bu eziyete dayanamaz: «Ben gâvur evlâdı mıyım? Benim canımı siz mi verdiniz? Allahtan korkmaz masınız? Bu kaç kere çarşı böyle. Aklınız nerede?.. Ne aldıracaksanız hep birden söylesenize... Ayaklarıma kara su indi:» diye avaz avaz bağıırdı..

O, böyle bağııırken küçük hanımlardan biri iner, ihtiyar adamın sakalını okşıyarak teskin ederdi:

— Sen üzölme lâlacığım.. hakkın var.. Sana çok eziyet ediyorlar.. Bak, ben seni öyle ikide birde nafile yere yoruyor muyum? Amma kırk yılda bir pek ehemmiyetli bir işim düşerse o başka.. Meselâ, yumurcaklar yine firketelerimi çalmışlar... Benim hatırım için bakkala kadar zahmet edersen... Yok yok böyle surat asacak-san istemem... Bir de zincir markalı beyaz makine makarası aliver emi?..

Lala, odasındaki gizli dükkânı kâr düşüncesiyle değil, sırf bu nihayetsiz gidiş gelişlerden kurtulmak için açmıştı.

İlk zamanlarda sermayesi pek mahduttu: Kibrit, sigara, kahve Şekeri, toplu ve dikiş iğnesi, mektup zarfı ve kâğıt gibi konakta en Çok aranan bazı şeyler... Bunları aldığı fiata satıyor ve bütün kârı boş yere çarşıya taban tepmemiş olmaktan ibaret kalıyordu. Fakat bu iş biraz sonra kendiliğinden gayet meşru ve mütevazı bir 'meettü bırakmağa başladı. Meselâ, kibrit, kurşunkalemi düzüne ile;

zarf, kâğıt, mum deste ile; şeker, kahve, sabun okka ile alındığı vakit daha ucuza maloluyor, bunlar bakkal ve aktardaki perakende piyasası üzerinden satılınca tabiatıyla lalaya az çok bir kâr bırakı-yordu. Fiatlar çarşı fiatını geçmedikçe bu ticaretin vicdana, namusa dokunur bir yeri olamıyacağı aşikârdı. Bahusus ki lala, kendi kesesinden bir ufak sermaye de koyuyordu. Nihayet, lalanın tedahülde kalan bir kısım aylıklarının yekûnu seneden seneye artmakta idi. Gerçi bu kıbar ailede onun parası kalacak değildi amma işlerin de hayli bozuk gitmekte olduğu lalaya herkesten ziyade malûm... Böyle bir tehlikeye karşı ufak ufak bir sigorta lâzım değil miydi?

Maamafih, kâr tatlıdır. Lala, gün geçtikçe yeni yeni kazanç membaları keşfetmeğe başlıyordu.

Meselâ, bir yerde gayet ucuz erik pestili, yahut kâğıt yelpaze bulursa alır; sonra el altından çocukları kışkırtarak konakta yaz ortasında bir pestil, yahut karakışta bir kâğıt yelpaze modası lanse ederdi. Bir defa yalnız çocuklar değil, hizmetçiler ve büyükler arasında da bir loğusa şerbeti salgını hüküm sürmeğe başlamıştı. Bütün cezvelerde, ibriklerde karnalif kokulu kırmızı şerbetler kaynıyor, çocukların elbiseleri, elleri vıcık vıcık tatlılara batıyordu. Büyük hnam, bütün ferasetine rağmen bu modayı kimin çıkardığını keşfedememişti.

Lala, gizli dükkanındaki malı bakkal piyasasından bir para fazlasına satmamayı bir namus meselesi addetmekle bearber bü eşyayı gayet ucuza, hattâ bazan bedavaya maletmenin kolayını da bulmuştu.

Konaktaki anarşinin bir neticesi de ziyankârlıktı; Çocuklar bugün alınan bir yepyeni oyuncuğu yarın ya kırarlar, ya bulunmıyacak bir köşeye atarlar ve yenisini isterlerdi. Her sabah, bir yığın yanmamış kibrit, firketeler, iğneler, kurşunkalemler, hattâ dikiş yüksükleri süpürgelerin önünde süprüntü tenekelerine gider, açık pencerelerden mektup kâğıtları uçar, hanımlar bahçede biribirlerine fındık, Arabistan fıstığı atarak şakalaşırlardı. Büyük hanımın her gün söylye söylye dilinde tüy bitmesine rağmen hizmetçiler sabun kalıplarını muslukta bırakıyor, sıçana çektiyorlardı.

Allah gibi lala da bu ziyankârlıklara bir türlü razı olamadığından her gün bu atılmış eşyayı söylene söylene, içi sızlıya sız-hya toplar, oyuncakları temizleyip tamir eder, kibritleri yeni kutulara koyar, atılmış kâğıtları, zarfları eliyle ütöleyip düzeltir ve bunları yüzde yüz kârla satardı.

Lala Tahir Ağanın sıçanlardan daha açık göz davranarak topladığı sabunların yeni ticaret eşyası haline getirilmesi bir mesele idi. Maamafih, lala, bunun da kolayını bulmuştu. Onları kuruttuktan sonra bir ustura ile tıraş ederek mümkün olduğu kadar kübik şekillere sokar, sonra, yeni sabun kalıplarının arasına karıştırırdı. Birisi dikkat edip de: «Ayol lala, bu, nasıl sabun?» diyecek olursa: «Canım, çuval dibinde kırıklanmış işte, çuvalı da besbelli çamurlu bir yere koymuşlar.. Islanmış işte» derdi. Tahir Ağanın atılmış oyuncakları tamir etmek, boyamak, yaldızlamak, yepyeni şekillere sokmak hususundaki mahareti bir Eyüp oyuncakçısına parmak ısırtacak dereceyi bulmuştu. Gerçi lâstik topların tıkanmış delikleri, teneke arabaların tamir edilmiş zemberekleri yeniler kadar dayanmıyor, düdükler eskisi kadar ötmüyordu amma zaten öyle de olsa yumurcaklar yine kıracak değiller mi?

Lala ile Gülsüm arasındaki gizli dostluğun ilerlemesi bu gizli ticarete de hayliden hayli yardım ediyordu. Tahir Ağa, ne de olsa erkekti, konağın her yerine istediği gibi girip çıkamıyordu. Atılan eşyayı toplamak için elinin erişemediği yerlerde küçük evlâtlıktan istifadeye başladı:

— Kız, yerlerde sigara, kibrit, iğne bulursan cebine at, bana getir... İğneleri bir kâğıda sapla ki bir yerine batmasın. Sakın dolaplara, kutulara el sürme, günah olur... Ne ki ortada bulursan onu al...

Gülsüm, kimseye göstermeden ortadan öteberi aşırnak talimlerine evvelâ böyle lala hesabına başladı, maamafih, zaman zaman bir kordele parçasını, bir küçük dikiş makasını, İsmaille pek yakışacağını tahmin ettiği bir yün kuşağı kendine ayırdığı da oluyordu.

Konakta Gülsüme el çabukluğu talimi yaptıranlar sade laladan ibaret değildi.

Bu sonbaharda on beşine basan Seniye, kardeşlerinden gizlj sigara içiyordu. Bazı tütünsüz kaldığı zaman gizlice Gülsümü ça. ğınr:

— Haydi Gülsüm... Annemin paketinden bana usulcacık biraz tütün çal getir...

Amma farketirirsen seni öldürürüm ha, derdi.

Büyük hanım evvelâ «çocuklar, ben yine son zamanlarda işi azıttım. Eskiden bir paket tütün bana üç gün gidiyordu. Şimdi bir günde hepsini içiyorum» diye şikâyet ediyordu. Fakat sonradan işe şeytan parmağı karıştığını sezinledi:

— Birisi benim tütünlerime musallat oldu amma kim? Ah, bit elime geçirsem, diye söylenmeğe başladı. Maamafih, hanımefendi bir yandan tütünlerini çalan mahir hırsızdan şikâyet ederken bir yandan Gülsümü garip bir hırsızlığa, daha doğrusu yankesiciliğe sevk ediyordu.

Çocuklar bazan çarşıdan çakı, tığ iğnesi, fişek, maytap gibi kazalı şeyler alıyorlar, bazan da büyük annelerinin çekmecesinde gördükleri saat zinciri, anahtar, teşbih, dikiş makinesi aletleri gibi kıymetli veya lüzumlu şeylere musallat oluyorlardı.

Büyük hanım, evvelâ «olmaz» diye reddederdi. Fakat yumurcakilara lâf anlatmak kabil mi? «İsteriz de isteriz., ille de ille» diye arka üstü yere yatarak tepinmeğe, potinlerinin topukları ile tahtalar: dövmeğe başlarlar. Kadıncağız da bir hayli gürültüden sonra, çaresiz, dediklerini yapardı.

Gülsüme havale edilen vazife çocuklara verilen bu kazalı, yahut lüzumlu şeyleri el çabukluğu ile aşırırmaktı:

— Göreyim seni Gülsüm... Onlar bir parça oynadıktan sonra bıkarlar... Sen, usulcacık çalar, bana getirirsin... E mi kızım?

Gülsüm, bu egzersizlerden garip bir zevk duymağa başlıyor, çocuklar olmayacak bir şey için tutturdukları zaman büyük hanıma yaklaşarak gizlice:

— Verin hanımefendiciğim... Zıyanı yok... Ben, şimdi ellerinden çalar, size getiririm, diyordu. Kızın günden güne ilerliyen bu

sinirinden hizmetçiler de istifade ediyorlardı. Komşu bahçede

karmudu, nar, fındık ve incir ağaçları vardı. Bunların mev-•• geldiği vakit aşçı ile hizmetçi, Gülsümü bir duvar kovuğundan | ri sokarlar, kız, kendini göstermeden ağaçlara tırmanır, etek dolusu yemiş çalardı.

Gülsüm, böylece bir amatörlük devresi geçirdikten, sanatını Vfi derecede ilerlettikten sonra biraz da kendi hesabına çalışmayı düşündü. Mademki İsmaille arasına posta paketleri göndermenin volunu bulmuştu. İlerde yine ona gönderilmek üzere bir de sandık düzmesine ne mânî vardı? Evvelâ mendil, çorap gibi eşyanın eskilerinden işe başlamıştı. Sonra yavaş yavaş teşebbüs büyüdü, çeşitler çoğaldı. Çocukların küçülmüş don, gömlekleri, eski pelerinleri, potinleri, hattâ oyuncakları haydi bir dereceye kadar izah edilebilsin; fakat Seniye'nin saç maşası ile Dürdane Hanımın gelinliğinden kalma limon çiçeklerini ve iki sırmalı paşa apuletini İsmailin ne işte kullanabileceğini anlamak mümkün değildi. Şimdilik sandığı olmadığı için bu eşyayı bir eski peştemala dolduruyor ve tavan arasındaki hırdavat dolaplarından birine saklıyordu.

Konaktaki kargaşalık sebebiyle bu hırsızlık, uzun zaman farke-dilmedi. Fakat bir gün hanımefendi, nasılsa kokuyu aldı. Bir kandil gecesine Gülsüm aşırılmış birkaç kandil çöreği ile akide şekerlerini bohçaya yerleştirirken tepeden inme bir baskına uğradı. Haramilerin, katillerin tövbe istiğfar ettikleri böyle mübarek bir gecede bu tuz ekmek düşmanının velinimetinin evinde yaptığı hırsızlık besbelli gayretullaha dokunmuştu.

Büyük hanım bayılacak gibi oluyor: «Eyvah, bu da ötekiler gibi soysuz çıktı. İstemem, artık gözüm görmesin, soğudum, iğrendim. Atın evimden dışarı. Ne yapsanız artık hayretmez» diyordu. Kızları, damatları araya girdiler. Ne de olsa bu, bir emanetullahtı. Onu gece yarısı sokağın ortasına atı vermek yakışık almazdı. Ortanca damat Feridun Bey: «Valide hanımefendi., siz hiç merak etmeyin., bendenize bırakın... Ona göre nicelerini adam ettim... Yalnız müsaadenizle bir gözdağı vereceğim.» dedi.

Gülsümü peştemalla beraber alt kattaki sofaya indirdiler. Çalınmış eşya ortaya döküldü. Binbaşı, elindeki bastonla bu yığını deştikçe hanımlar:

— A, işte benim korse lâstiklerim... İşte benim atlas teri rim... Taşlı tarağım, hay gözü kör olasıca!» diye bağınşıyor sütnine içeri odadan: «Aman, Allah rızası için bakıverin..', sarı yazma yemeni de orada mı?» diye yalvarıyordu.

Eşyanın arasında bir de kâğıt lira çıkmıştı. Zabit, onu yerde aldıktan sonra sert bir sesle kıza kumanda verdi:

— Buraya gel!

^ Gülsüm, başı önde, saçları tarla cadısı gibi kabarmış, oldu! yerde duruyor, emre itaat etmiyordu.)

Bu cüret, Feridun Beyi hırsızlıktan daha fena kızdırdı. G binbaşı, kıza doğru uzun bir adım attı, ikincisinde onu omuz künden yakaladı, bir kuştüyü yastık hafifliğiyle havaya kal salladıktan sonra «hazırol» vaziyetinde önüne dikti. Biraz e yukarı kattaki yatak odalarına çıkan çocuklar, dadının elinden tulmuşlar, beyaz gecelik entarileri, çıplak ayaklariyle aşağı i ler, camekânlı merdiven kapısının arkasına üşüşmüşlerdi. süm dayak yiyecek şimdi» diye, bir tiyatro seyredecek gibi, c: daşıyorlar, sevinçten birbirlerini öpüyorlar, cama burunlarını pıstırıp yassılatıyorlardı. Onları yukarı çıkarmağa uğraşan ihti; kalfa ile bir boğuşma oldu. Binbaşı, aynı hâkim sesle:

— «Bırakın... Onlara iyi bir ders olur.» dedi. Şimdi, artık hi küm onundu.

Feridun Bey, aile içinde tatlı, mahcup, sessiz bir adamdı. B nımlar ekseriya ona takılırlar, hattâ bazan: «Siz nasıl zâbitsinİ! Böyle kız gibi nazik bir zabiti askerler sayarlar mı? Askerleriniz tt penize mi çıkıyordur, nedir?» diye izzetinefsini kırarlardı.

Öyle zannedildiği gibi şakaya gelecek, kolay kolay tepesine çı kılacak bir adam olmadığını göstermek için bu, ne güzel bir fırsattı CFeridun Bey, kamçı gibi sert ve ıslıklı bir sesle: ^

— Söyle bakayım bu para ne? Bunu nereden aldın? dedi. Gülsümde yine cevap yok... Alnı karışmış, gözleri daha ziyadl

şaşılaşmıştı. Zabit, onu bir kere daha omuzundan tutup şiddetle tal takladı. Kız, bu sarsıntının verdiği şaşkınlıkla inanılmaz bir yal* söylemeğe başladı:

— Sokakta bir hanım gördüm de., o hanım: «Al kızım şu p> rayı, şeker alırsın» diye yalvardı da...

Sofada bir çığıktır koptu. Yüzsüzlüğün bu derecesine kimi kızıyor» kimi kahkahalarla gülüyordu.

—. Lirayı bir hanım vermiş...

— Üstelik de yalvarmış...

— Hay aklınla yaşa...

Feridun Bey, bu ciddî sahnenin alay ve gürültü içinde bitmesinden korkarak çatık bir çehre ile:

— Rica ederim. Gürültü olmasın, diye bağırdı. Derhal korkak bir sükût...

Ya! İşte o, iş başına geldiği, meram ettiği zaman etrafındakilere böyle tahakküm ederdi! İstintak devam etti:

— Peki, bu gömlekler, çoraplar, mendiller nereden geldi? Bunları hangi büyük hanım verdi bakayım?..

— Bunları çaldın değil mi? İnkâr edersen alimallah beynini parçalarım...

Feridun Bey, sopasını havaya kaldırmış, kızın ağzından çıkacak inkâr sözünü bekliyordu. Gülsüm, tabî, göz göre bu tuzağa düşmedi. Maamafih, inkâr, tevil yolları esasen kapanmıştı. Ortadaki salkım saçak eşya nereden geldiğini kâfi derecede anlatıyordu.

Kız, birkaç kere başını sallıyarak: «Evet, aldım!» dedi.

İstintak bitmişti. Maamafih, Feridun Bey, bir sual daha sordu:

— Bunları nasıl çaldın? Niçin çaldın?

Gülsüm, «nasıl?» sualini işitmemiş gibi göründü. Fakat «niçin» e gayet açık cevap verdi:

— İsmale gönderecektim! İsamil çok fakara...

İsmail sözü ona bütün cesaretini iade etmiş gibi artık zabitin yüzüne korkmadan bakıyor, söz söylerken gözleri yaşıyordu.

Hakikaten artık Gülsümle konuşulacak bir şey kalmamıştı. Fakat binbaşı, hiç mukaddemesiz ve lâkırdısız dayağa başlamağa, kızıdan ve etraftakilerden utanarak:

— Sen bu yaşta hırsızlığa başlarsın. Seni «evlât» diye göğsüne basan hanımefendinin ötesini berisini çalarsın ha, diye bağırdı ve fasıl başladı. Değnekler evvelâ çok gevşek iniyor, kız kendini müdafaa etmediği için Feridun Bey, bir türlü kızışamıyordu. Bir kaza

çıkmaktan korktuğu için emanetullahı değneksiz eliyle havaya kal. dırarak, tavuk muayene eder gibi, evirip çeviriyor, kanayıp kırılma-dan sızlıyacak etli yerlerini arıyordu.

Bu esnada kulağına sofanın bir tarafından gülme sesine benzer , bir ses geldi: Demek hanımlar bu oyuna benziyen hafif dayakla eğ. leniyorlardı. Bu ses, binbaşyı çıldırttı.

Şaka gibi başlayan dayak git. gide kızışıyor, zabıt, artık durmak lâzımgeldiğini hissettiği halde bit türlü kendini tutamıyordu. Hanımefendinin bir köşede eli, ayağı titremeğe başlamıştı. Derin nefesler alarak: «Ah, hep kabahat benim... Hep kabahat benim... Ne diye böyle soysuzları evlât etmeğe kalkarsın?..» diye kendi kendini yiyordu. Değneğin sesi hanımların da sinirlerini bozmağa başlamıştı.

Fakat ilk evvel feryadı veren lala oldu. Çocuklar, nasıl yukarı kat merdivenin camekânına üşüşmüşlerse, hizmetçilerde aşağıdan çıkan merdivenin kapısında toplanmışlardı. Bunların en önünde lala vardı. Tahir Ağa, uykuya yatarken gürültüyü işitmiş, gecelik entarisi, arakiyesi, çıplak ayaklariyle yukarı koşmuştu. Merdiven k'apısı-nın önünde yere çömelmiş, muşambanın soğuğu böbreklerine işliyor, ayağının

biri üşüdükçe kaldırıp avuçlarının içine alarak ördek gibi tek ayak üstünde duruyordu. Adamcağız, derin bir heyecan içindeydi. Değneğin her inişinde yavaşça «aman» diye inliyor, birini zevklenir gibi durmadan kaşını, gözünü, burnunu çarpıtıyor, ağzında yakıcı bir yemeği soğutan bir adam hali ile çenesini oynatıyordu. Hemşerisinin, küçük müttetik ve arkadaşının başına gelenlere konakta en ziyade o acımağa müstaitti. Fakat ne çare ki zaman o zaman değildi. Lalanın kendi başında da bir büyük tehlike dolaşıyordu. Ya kız, can acısı ile ağzından bir şey kaçırrır, lala vasıta-siyle giden posta paketlerini, konakta yapılan gizli ticareti haber verirse... Tahir Ağa, Gülsümü kurtarmak için zabitin ayaklarına kapanmayı, «Aman beyim... O etti sen etme., yeter gayrı» diye yalvarmayı düşünüyor, fakat buna bir türlü cesaret edemiyordu. Nihayet Feridun Bey: «Söyle bakayım yumurcak... Sen elbette daha başka şeyler de çaldın... Onları ne yaptın?» diye bağırınca ihtiyar adam, dayanamadı, kendinden geçmiş bir halde ortaya atıldı:

— Aman beyim... Kulun, kurbanın olam... Çocuktur, bun»

bağışla... Dilersen onun yerine beni döv... Hanımının, çocuklarının üstünde bunca yıllık hakkım var? diye ağlamağa başladı.

Zabit hiddetle: — Çekil ayağımın altından lala., üstüne lâzım Oljınıyan şeye karışma! diye onu itti.

Fakat ihtiyar adamın artık ne heyecana, ne böbreklerini sızlatan soğuğa tahammülü kalmamıştı. Birdenbire içinde bir zemberek boşanır gibi oldu; gayriihtiyari bacakları ayrıldı; sofanın ortasına çeşme gibi işemeğe başladı. Zabit, önünde bomba patlamış gibi iki adım geriye sıçramıştı. Hanımlar, eteklerini topluyarak çığlık çığ-jjğa, öteye beriye kaçışıyorlar; büyük hanım: «Gözün kör olsun bunak!» diye gülüyor, çocuklar: «Hürya, lala işiyor!» diye avaz avaz bağırarak tepiniyorlar, merdiven camlarını kırıyorlardı. Gül-süme verilen ahlâk ve fazilet dersi böyle bir komedi ile bitmiş oldu.

X

Lalanın vakası ve bunun neticesi olarak Gülsümün hırsızlığı bütün mahalleye yayıldı. Hanımefendiden aşçıya kadar konakta herkes bu hikâyeyi önüne gelene anlatıyordu. Çocuklarsa bunu âdeta bir oyun haline getirmişlerdi. Evde, sokakta, mektepte her akıllarına geldikçe: «Gülsüm! Hani sen hırsızlık edip dayak yediğin gece lala ne yaptıydı?» diyorlar, bacaklarını ayırıp «şırrr...» diye bağırarak Tahir Ağanın taklidini yapıyorlardı. Gülsümden ümidini kesmiş olmakla beraber arasına yine onu okutmağa çalışan hoca: «Kız, hırsızlığa aklın yatar da neye bu okumağa yatmaz?» diye söyleniyordu.

Gülsüm, ilk zamanlarda çok utanmıştı. Misafirlere kahve götürdüğü zaman birdenbire sustuklarını, tuhaf tuhaf birbirlerinin yüzüne bakarak gülüşüklerini gördüğü vakit pancar gibi kızarıyordu. Fakat, yavaş yavaş bu utanma hissini kaybetti; daha sonra başkalarına ait bir rezaletten bahsediliyormuş gibi yüzüstü yüzüstü sırıtmağa başladı.

Maamafih, Gülsümün geceleri lalaya gitmeğe zaten vakti kalmamıştı. Onun şimdi yeni bir vazifesi vardı: Sütüne yamaklığı... Bülendin sütninesi ansızın hastalanmış, evine gitmeğe mecbur olmuştu. Alelacele bulunan yeni sütnine Fiorina muhacirlerinden Nefise isminde bir kadındı.

/ Şahsına bakarsan çam yarması gibi iriyarı, alı alına, mocu m0. runa, sarışın, ablak bir insan... Onu muayeneye gelen aile. hekimi; «Maşallah inek gibi sütü var!» demişti. Fakat ne çare ki sütnine. nin ineğe benziyen yalnız sütü değildi. Gayet tembel, izansız, ahmak bir kadındı. /

Senelerden beri hizmetçinin, sütninenin türlü çeşidi ile uğraşa uğraşa insan sarrafi kesilmiş olan büyük hanım, bir bakışta onun ne mal olduğunu anlamıştı. Ne çare ki tez elden başka birini bulmağa imkân yoktu.

— Ne yapalım, gayret yine dayıya düştü, dedi, geceleri ben göz kulak olurum. Gülsüm de biraz bakıverir. Yoksa bu kadın çocuk emniyet edilecek gibi değil... Oturduğu yerde uyuyor... Ya memeyi çocuğun ağzında unutup boğar, ya üstüne abanıp ezer...

Bu, doğruydu, Gündüz olsun, gece olsun, iki dakika bir fırsat buldu mu, Allahısmarladık, sütnineyi koydunsa bul../ Hem de ne uyku... Onda uykunun ilk alâmeti burnunun yavaş yavaş kızarıp şişmeğe başlamasıydı. Genzinde de her halde ahtapot olacaktı ki zaten daima açık duran ağzı o esnada büsbütün açılır, bu da kâfi gelmiyerek araya başını tepesindeki bir delikten açık havaya çıka-rıyormuş gibi boynunu uzatarak derin derin nefes ahrdı. I

— Sütnine.. ne oluyorsun?.. Bak, daha hepimiz gülüp eğleniyoruz... Hişt, ayol, uyansana!..

Sütnine, tabiî oralarda değil...

En sakın ve tatlı gecelerinde en aşağı yarım saat yatağında bir yandan öbür yana dönmeden uyuyamıyan sinirli küçük hanımlar için bu, yaradılışın korkunç bir sırrı gibiydi.

Hele büyük hanım, Nefîsenin horlmasına âdeta dehşetle bakar; masum yeşil gözlerini hayretle açıp gülerek etrafındakilere sorardı:

— Ayol çocuklar, bu, nasıl insan?.. Bu nasıl uyku? Nadide Hanım, sütnineye hayret etmekte haklıydı: Bilhassa o uzun sinir hastalığından sonra uykunun ona uyanıklıktan pek bir. farkı kalmamıştı. Uyanıkken ne düşünüyorsa uyurken de, ıstırap verici bir akıl karışıklığı içinde, yine onu düşü-

en küçük gürültüleri işitir, etrafında konuşulan lâkırdıları sa-bbly bir bir hatırlardı. Halbuki sütninenin uykusu bir muvakkat zaman için yok olma, mahvolma gibi bir şeydi. Yoksa bu dev

gibi

vücut, bu her birine bir insan otursa çekecek omuzlar, bu et, bu renk kolay mı kazanılır?

Nadide Hanım, Gülsümle beraber, çaresiz, gece nöbeti bekli-or kızı gayrete getirmek için diller döküyordu: «Bak Gülsüm... Sen evin kızıydın... Bülent zaten senin kardeşin. Biliyorsun ya memeden kesilince ona sen bakacaksın... Aman kızım, göreyim seni, uyuma. ••»

Gülsüm, kendine verilen ehemmiyetten memnun: «Peki hanım-efendiciğim. Siz hiç merak etmeyin!» diyor, beşiğin yanında bir küçük şilteye diz çökmüş, uyku akan gözlerini parmaklariyle açıyor, bir gürültü, bir ses olsun da uyumayım diye ninni söylüyordu.

Bir zaman, Gülsüm ile hanımefendi arasında su sızmadı. Artık her gece kıza elbiseler, potinler, çoraplar vâdediliyordu.

Gülsüm, hanımefendiden aldığı kuvvetle sütnineye kâhyalık etmeğe, «Şöyle yap, böyle yapma!» diye emirler vermeğe kalktı. Ancak, bu fazla gayret kızın aleyhine oldu.

Sütnine, hanımefendinin kendine emniyet etmeyip de bacak kadar çocuğa emniyet etmesine zaten tutuluyordu. Bu vaziyeti de görünce büsbütün kızdı, Gülsüme unutmaz, affetmez bir deve kını bağladı.

Hanımefendinin: «Sütnine bir şey ister de yiyemezse sütü zehirlenir!» diye bir nazariyesi vardı.

Haftanın kaç günü, günün kaç saat olduğunu bilmiyecek kadar gabi olan sütnine, boğaz işlerinde bir hayvan kurnazlığına malik olduğu için hanımefendinin bu nazariyesinden gayet iyi istifade ediyor: «Dün gece düşümde tahin helvası yediydim!», «Çocukların to-Punu elma sandıydım!», «Bizde emzikli kadınlara bal yedirirler, sütü bal gibi olurmuş!» yolunda basit yalanlar uydurarak dolabını yiyenle dolduruyordu.

Sütnine, Gülsümünden intikam almak için: «Hanımefendi! Bu kız, benim yiyeceklerimi çalıyor. Bir ziyanı yok. İlle sütüm kaçacak!» diye sızıldanmağa başladı.

Al sana hiç yoktan bir mesele. Büyük hanım, bir sütnineye, Gülsüme bakıyor, bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Kadının, G| sümü, elinden gelse, bir kaşık suda boğacağı muhakkaktı. Onu hıt palatmak, daha iyisi odadan attırmak için böyle bir iftira uydurm} sına hiçbir mâni yoktu. Fakat öte taraftan da Gülsüm inanılır, çıkılır bir mahlûk değildi. Bahusus boğazına hiç sabredemezdi.

Sütnine, bu kadarla kalmadı: «Hanım, bu kız bana aksilik yor, kızdırıyor, kızıp döversem bana hatırın kalmasın ha..» ağız arıyordu.

İkide birde koskoca kadını azarlamak doğru olmadığı için hı nımefendi, yine çaresiz, Gülsümü itip kakmağa başladı. Bir defo sında sütnine, çocuğun bezlerini kuruturken Gülsümün kendisii mangala ittiğini söylemiş, «Yanacaktım, tatlı canlarım gidecekti! demişti. Hanımefendi, dayanamamış: «Ayol sütnine, bari öyle bi şey söyle ki yakışık alsın. Gülsüm seni yerinden oynatabilir mi? diye gülmüştü.

Gülsüm, o dakikada birkaç parmak büyür gibi olduğunu hisset misti. Konakta ilk defa bir işte, ona hak veriliyordu. [Sevincinde! yaşaran şaşı gözleriyle uzun uzun büyük hanıma baktı Onun elle rini öpmek için derin bir ihtiyaç duyuyordu. Fakat cesaret edemedi sevincini içine hapsetti.

XI

Gülsüm, bir gece beşik başında oturduğu yerde, bir rüya göt dü: Amcası ile beraber cami avlusuna benzer bir yerde geziyor., Burada göz göz bodrumlar var...

Bodrumlardan birinde, bir pöstel üstünde İsmail yatıyor... Çocuk, büsbütün kötüleşmiş; gözlerini karası üstünde leblebi büyüklüğünde iri şiş var, «Abla, ben, kör ol dum!» diye ellerini uzatıyor... Gülsüm, hıçkırığa hıçkırığa uykuda» uyanıyor. Çocuğu uyandırmamak için evvelâ avuçları ile ağzını tıkıyor. Fakat hatırladıkça, düşündükçe vücudunu öyle bir alev saf yor ki dayanmak kabil değil... O kadar gürültü ediyor ki

sütnîJ' uykudan uyanıyor: «Kız, sesini kes. Çocuğu uyandıracaksın!» onu tartaklıyor... Fakat ne yapsalar nafile... Büyük hanım, karşıt odada, uykusunun arasında, onun sesini işitmiş, «Çocuğa mı bir şey oldu acaba?» diye deli gibi koşup gelmiştir.

Kızın ağzından bir şey öğrenmek kabil değil... Sade «İsmail, aili isterim!» diye kendini yerden yere çarpıyor.

Hanımefendi, tehditle, korku ile bu ateşi bastırmağa imkân olmadığını derhal anlamıştır: «Peki çocuğum... Şimdi sus... Yarından teZi yok, seni İsmailin yanına gönderirim.» diyor.

Gülsüm, onun huysuzlanan çocuklara karşı takibettiği bu politikayı herkesten iyi bildiği halde dizlerini öpüyor. Fakat susmuyor. Nihayet tavan arasındaki yatağına gönderiyolar. Fakat orada da inlediği, hıçkırdığı işitiliyor. Konak, yavaş yavaş uyanmağa başlıyor. Hanımlar uyku sersemliği ile bu gürültünün sebebini anlayıncaya kadar epeyce bir halecan geçiriyorlar. Fakat anladıktan sonra da sükûn bulamıyorlar. Bu ses, eski konağa - gecelere mahsus heybetli sessizliği içinde - bir cenaze evi korkunçluğu vermektedir. Sinirler yavaş yavaş bozuluyor. Seniye'de bayılma alâmetleri görülüyor.

Nihayet, gayret yine Binbaşı Feridun Beye düşüyor. Zabit, gecelik entarisinin üstüne bir perdesü almış, bir elinde şamdan, ayağında terliklerle «pat pat» tavan arası merdivenlerini çıkıyor.

Evvelâ, o sert talim ve kumanda sesiyle: «Ateş kes!» der gibi: «Kız, sesini kes!» diye bir emir veriyor; tesir etmediğini görünce Gülsümün yatağına kadar gidiyor ve daha kuvvetle bağırıyor: «Kes sesini diyorum, şimdi öldürürüm seni!» Fakat kız, onun yumruğundan korkmuyor, meydan okumaktan ziyade lütuf ister gibi bir sesle: «Öldür, ben zaten ölmek istiyorum!» diyor. Feridun Bey, bu cümleyi birçok defalar Seniye'nin ağzından işitmiştir. Genç kız bazı hüznü aşk romanlarını bitirdiği, yahut bazı şairane tahayyüllerden uyandığı vakit artistik bir jestle: «Ben ölmek istiyorum.» der. Gülsüm, bu sözü muhakkak Seniye Hanımdan kapmıştır. Fakat onun söyleyişinde büsbütün başka cinsten bir acı var.

Feridun Bey, şaşılacak bir hâdiseye karşımdadır. Kardeşi için, hattâ daha doğrusu bir rüya için ağlıyan, ağlamaktan şişmiş gözleriyle tâ yakından yüzüne bakan bu Gülsüm, birkaç ay evvel hırsızlığı için dövülen Gülsüm'den bambaşka bir insan, âdeta matemine hürmet edilmek lâzımgelen bir yaşlı kadındır.

Bazan, uzun senelerin yapmağa muktedir olamadığı bir inkılâbı bir anlık bir rüyanın esrarengiz tesiri birdenbire yapmış. Gül-sümü hayatın bir çağından başka bir çağına, çocukluktan kadınlığa, hattâ analığa geçirmeğe kâfi gelmiş gibiydi.

Binbaşının gayriihtiyari içi sızladı; yaşlı bir kadını dövmeğe kalkmış gibi bir utanma hissi duyarak sağdan geri etti; başı önünde, mağlûp ve mahcup, merdivenleri indi.

Kıza âdeta bir «pardon» demesi eksik kalmıştı.

Ertesi sabah, Gülsümü sakın ve yaptığı şeyden biraz utanmış buldular. Utanmış, fakat aynı zamanda memnun, önüne gelene müjdeyi veriyor:

— Büyük hanım benî İsmaille gönderecek... İnanmıyanlara kızıyor, yemin üstüne yemin, teminat veriyor.

Fakat inananlar da onu memnun etmiyor. Çünkü, iki taraftan birinin mutlaka şüphe etmesi şartmış gibi o zaman da kendinin itikadı sarsılıyor:

— Acaba sahiden gönderir mi ki dersin? diye teminat bekliyor. Hanımefendinin yanında itibarı olduğunu zannettiği kimselere ayrıca da yalvarıyor:

— Kuzum, siz de söyleyiverin e mi? Sizin hatırınızı kırmaz. Doğrusu aranırsa hanımefendinin ipiyle kuyuya inilmiyeceğini, bol vaatlerle aldatma politikasını, bir şey için huysuzlanan çocuklara her gün bir iki defa beraber tatbik ettiklerini Gülsüm, herkesten iyi biliyor. Fakat şu var ki çocuklar arzularında sebat göstermiyorlar. Yarım saat evvel haminnelerine ettirdikleri yemini yarım saat sonra kendileri unutuyorlar.

Halbuki kendisi gece biraz sükûn bulduktan sonra, bir şeyler düşünmüş, aklınca plânlar yapmıştır.

Büyük hanım: «Peki kızım, yarından tezi yok, seni İsmaille gönderirim.» dedi. Bu va'din en çürük tarafı muhakkak bu «yarın» kaydıdır. Bu kadar çok istenen bir şeyin «hemen» olmasına imkân yoktur. Hattâ bunu ona hatırlatmak bile tehlikelidir.

Bundan başka sonraya, ileriye bırakılan şeyler her zaman daha mümkündür.

Gülsüm, bir yandan evin bütün hatırlılarını seferber etmeğe, büyük hanımın etrafını şefaathilerle sarmağa uğraşırken bir yandan da kendi çalışıyordu.

Hamaratlığını dehşetli arttırmıştı. Hanımefendinin etrafında n,ane gibi dönüyor, istiyeyeği şeyleri evvelden keşfetmek için gözünün içine bakıyordu. Onu hiddetli, hattâ durgun gördüğü zaman kafiye İsmailin adım anmıyordu. Böyle zamanlarda onun ne kadar aksi ve tok sözlü olduğunu gayet iyi anlamıştı. Fakat ne za-[jjan tatlılaştığım görürse, ne zaman yaptığı bir hizmet için ondan bir «aferin» alırsa, bir küçük köpek yaltaklığı ile hafif hafif dizlerini sevip öpüyor: «İsmaille gideceğim değil mi büyük hanım., şimdi değil., sonra.» diye yalvarıyordu.

Büyük hanım, o gece kızı teskin için böyle bir söz ortaya attığına son derece pişman olmuştu.

Kız, onu hep iyi ve neşeli, yani son derece hatırşinas olduğu zamanlarda yakalamak kurnazlığını gösterdiği için tersleyip kovmağa, hattâ aksi bir şey söylemeğe utanıyor, başım mazlum bir tavırla bir yandan bir yana çevirerek:

— Karasinek gibi yapıştı yarabbi... Bir türlü üstümden atamıyorum! diye şikâyet ediyordu.

Gülsümün hep kendi memnun ve zayıf zamanlarını seçtiğini nihayet büyük hanım da farketmişti. Kızın sinsi sinsi etrafında dolaştığını gördükçe yalandan yüzünü çatmağa, bir şeye kızmış gibi homurdanmağa başladı. Fakat bu deli kızın şerrinden, memnun olduğu zamanlarda da hiddetli gibi görünmeğe mecbur olmak ne yorucu bir şeydi? Nadide Hanımın kalbinde karmakarışık hisler vardı. Evlât delisi bir kadın olduğu için - velev ki hasretlerini güzel kelimeler, lirik jestlerle süslemek kudretinden mahrum dilsiz bir köylüye de ait olsa - böyle bir teessürü anlamasın olmazdı. Nitekim hıdrellezde, kurban bayramında kesilen kuzurlara, koyunlara da ağılardı. Fakat ne yapalım, kaderleri böyle!

Diğer cihetten bir türlü halledemediği bir muamma vardı: Gülsümün bir gece Pendikteki köşke, Yorganlı ile beraber, ne halde geldiği malûm... Yarık tabanlarından zırıl zırıl kanlar akıyordu, sevaplarına giydirip kuşattılar, pisliğini temizlediler. Kendilerine evlât, çocuklara kardeş yaptılar. Açlıktan, sefaletten kurtardılar. Giymediğini giydi, yemediğini yedi.

Nasıl oluyor da gözünü o çöplükten alamıyor, o hep Yorganlı kılığında erkekler, ondan besbeter kadınlarla dolu köye, o toprak kulübelere, tezek kokusuna hasret çekiyor; kendisine bunca i ler eden, bunca kahrını çeken, pisliğini temizliyen insanlara bir A], lah razı olsun demiyor. Arkadaşlarını arıyorsa burada çocuk rr^ eksik? Haydi, onlarla yıldızının barışık olmamasını da affedelim Ya Bülende, bu günden güne büyüüp güzelleşen, bir gülücüğü cana can katan bebeğe karşı nasıl hissiz kalabiliyor? Bülent, Yor. ganimin götürdüğü o buruşuk ihtiyar yüzü, kocaman kabuklu ka. falı İsmailden bin kat daha sevimli değil mi? «Bu da senin karcfe. şin.» dediler, olmadı. «Sen onun dadısı olacaksın.» dediler, olmadı, Hâsılı, ne dedilerse bu yavruya ısınamadı. Korktuğu için bir şey söylemeğe cesaret edemiyor. Fakat o çarpık bakışları çocuğa karşı kinle dolu.

Nadide Hanımın kalbindeki karışık duygulardan biri de kıskançlıktı. Gülsümün İsmaille olan muhabbetini Bülent hesabına kıskanıyordu. Bu muhabbet, bebeğin hakkı, onu sevmek Gülsümü velinimetlerine karşı bir insanlık vazifesi idi.

Maamafih, büyük annenin torununu Gülsüme sevdirmek istemesinde başka bir sebep de vardı. Çocuk, yakında süttten kesilecek, Gülsümün eline kalacaktı. Kız, onu hakikaten sevmezse dikkatle, merakla bakamazdı. Hattâ dahası da vardı. Konağın büyüklerine kızdığı zaman o masumdan öcünü almağa kalkması olmayacak şey değildi. Öyle ya! Çocuğa gizlice bir çimdik atsa, yahut iğne soksa, kimin haberi olur? Masumun dili yok ki söylesin. Hâsılı, bütün bu tehlikelere karşı Bülendi ne yapıp yapıp kızın gözüne sokmaktan başka çare yoktu. Büyük hanım, bu mühim meseleleri derin derin düşünüyor ve kız: «Beni göndereceksin değil mi büyük hanım?» diye vızıldadığı zaman ümidini kırarak bir şey söylemiyordu: Yarısı yüzü tutmadığı, yarısı da kızın bir zaman böyle kendi kendini oyalayıp gitmesinde şimdilik bir tehlike görmediği için...

XII

Gülsümün şefaatchileri günden güne çoğalıyordu.

Kız, odaya girdiği zaman konağın teklifsiz misafirleri hanımefendiye gizli bir baş ve göz işareti geçtikten sonra ciddî bir tavırla: «Gülsümü kardeşine göndereceksiniz, değil mi hanımefendi? Pek rica ederiz.» diyorlar; o, çıkınca: «Kusura bakmayın hanımefendi., kapının yanında yine sıkıştırdı, elimizi, eteğimizi öptü.» diye gülüyorlardı.

Konak halkı, çocuğun bu za'finda adamakıllı istifadeye baş-

Dürdane Hanım: Gülsüm, sen şu şamdanları adamakıllı bir ov bakalım. •• Eğer iyi parlatırsan senin işin bir çaresine bakarız.» diyor, Seniye Hanım aynı vaitle mendillerini yıkatıyor, Nevnihal Kalfa, yorganları kaplatıyordu.

Gülsüm, vasıtaların en hakirine, ümitlerin en zayıfına bile bir kıymet verdiği için aşçıya zerzevat ayıklıyor, orta hizmetçisine yamaklık ediyordu. Kendi için şefaati isteyenlerin sayısı ne kadar çok olursa tesiri o kadar büyük olurdu.

Konak, Gülsümü en iyi dürtüşleyip sürecektir bu üvendire ile beraber onu en ziyade ürkütecek tehdidi de keşfetmiş bulunuyordu. Onun işinden memnun olmıyanlar, yahut her hangi bir sebepten ona kızanlar diyorlardı ki:

— Senin gibi musibeti hanımefendi ne diye masraf edip kardeşine göndersin?

— Hele ben, hanımefendiye iki çift lâkırdı söylüyeyim... Sen görürsün gününü...

Gülsümün birdenbire yüzünün karmakarışık olması, titriye tit-riye ellerini uzatarak:

— Aaa.. aa.. onu yapma işte. Ben ne yaptım sana? diye yalvarması o kadar komik bir şeydi ki bazan kızmadan, ondan istenecek bir şeyleri olmadan da, sırf gönül eğlendirmek için, bu tehdidi yapıyorlar, kızı yalvartıp ağlatıyorlardı.

Büyük hanım, gelip geçici bir nöbet sandığı bu arzusun yavaş yavaş bir hastalık halini aldığını görünce, telâşlanmağa başlamıştı. Ne kadar çaresiz bir şey istediğini bu yumurcağa anlatmağa imkân yoktu.

Gün geçtikçe Gülsümün sersemliği, savrukluğu artıyordu. MÇu-duracak köpekler gibi miskin miskin, sinsi sinsi dolaşıyor, bastığı yeri görmüyor, bazan ihtiyar bir kadın gibi yere çömelip dirsekle-r'ni dizkapaklarına, çenesini yumruklarına dayıyafak koyu koyu düşünüyordu.

Hanımefendi, bu alâmetleri hiç beğenmiyor:

— Dikkat edin çocuklar... Ben bu ahretlik ilminde artık yekta oldum, diyor, bunların ciğerlerinin içini bilirim. Bu kız, fena bî şeyler kuruyor... Yakında kokusu çıkar... Beni «dediydi» dersiniz.,

Hakikaten haftasına kalmadan Nadide Hanımın dedikleri bî bir çıkmağa başladı.

Gülsümün kaçmak fikrinde olduğuna dair sağ. dan soldan haberler geliyordu. Aşçıya, Edirneye kaç günde gidile, ceğini sormuş, mektepteki kalfalardan birine «Edirne yolunda acaba kurt var mı ki?» demiş... Kalfadan torba dikmek için bir arşın A rikan bezi istemiş.

Her halde hazırlık yolunda idi; torbayı dikecek, şimdiye kadar çaldıkları yetmiyormuş gibi velinimetinin evinden daha başka bî şeyler aşırıp içine dolduracak, sonra Edirne yolunu tutacak... Yor-ganimin peşinde koca koca dağlar aşmış bu yarık tabanlı serseri, Edirne yolundan korkacak değil ya... Dağlarda kurda tesadüf etmesin, yolun emniyeti için bu kâfi...

Büyük hanım, derin derin içini çekiyor, yeşil gözlerinin masum hüznü ile: «Kim öğretiyor bunların hepsine birden bu kaçmayı ya rabbi...» diye düşünüyordu. Besbelli kurtlar dişlendiği zaman parçalamayı, kuşlar kanadlandığı vakit ana yuvasından uçmayı nasıl kei diliklerinden öğreniyorlarsa bunlar da öyle... Cins, cibilliyet ıktı-jzası... İşte Ayşe, işte Hüsnîye, işte Zehra, işte Mahbube... Allah şahit, bunların hepsine evlât muamelesi etmiş; fakat hepsi biraz tüyü düzeltince, sözüm ona kız şekline girince bu salgına tutulmuşlar, nihayet gecenin birinde karanlıklara dalıp gitmişlerdi. Varsınlar gitsinler; sırma gibi kaç evlâdını toprağa veren Nadide Hanın, elbette onların arkasından gözyaşı dökecek değil. Fakat ne yapsın ki vicdanı bırakmıyor... Ne de olsa evlât diye göğse basılmış eraa-netullahlar...

Haydi diyelim ki Ayşe, Hüsniye ve ötekiler oldukça yaşların almış kızlardı. Ya bu serseriye ne oluyor ki daha dokuzunu bile t>' tirdiği şüpheli...

Bu kaçma fikrim acaba ona kim verdi? Birkaç sene evvel A dülhamit zamanında politikadan bahsetmek nasıl yasak idiyse k nakta da «kaçmak» tan bahsetmek öyle yasaktır. Hattâ bunun içinde evlâtlıkların komşularla konuşmalarına bile izin yoktur. Fakat gel gör ki oluyor işte...

Bir gün, hanımefendi, memleketinden yeni gelen Karamusalh sütnine ile dertleşiyordu. Komşularından süvari kaymakamının karısı Ferhunde Hanım misafir geldi; oda kapısını dikkatle kapadıktan sonra:

— Hanımefendiciğim, vakitsiz vakitte sizi rahatsız ettim... Kusura bakmayın... Lâkin mühim havadisim var... Sizin Gülsüm kaçmağa hazırlanıyormuş. Benim ahretliğe söylemiş: «Ne olursa olsun kardeşime gideceğim. Dünyada durmam..» demiş, dedi.

Büyük hanım komşuya karşı körünü öldürmedi, sahte bir kayıtsızlıkla:

— Bildiği yere gitsin., kızım., kapılar açık... Biz kimseyi zorla tutmuyoruz... Bizi istemiyeni biz de istemiyoruz, diye cevap verdi.

Havadisi yetiştirdikten sonra hemen kaklıp gitmek isteyen Ferhunde Hanımı zorla alıkoyarak havadan, sudan, mevsimin sakatlığından, çocukların günden güne artan yaramazlığından bahsetti.

Fakat bu zoraki fütursuzluğa rağmen bir kurt, içini derinden derine kemiriyordu.

Gülsüm, hakikaten buna cesaret edecek miydi?

Ona ne şüphe... Bugün yapmasa yarın muhakkak... Misaller meydanda... Ah, o kaçanların akıbeti, bu dakikada kendi hayal-gözleriyle gördüğü şekilde o kafasız çocuğun şaşı gözlerine de gös-terilebilseydi. İşte sözüm ona en bahtiyarları Zehra... (Köyüm) dedi, (köyüm) işitti... Nihayet muradına erdi; bir hemşerisine katılarak köyüne gitti... Fakat memnun oldu mu? Hayır... Bu defa da oradaki hayatı, oradaki insanları beğenmedi... Tekrar İstanbula döndü... Şimdi bir yatı mektebinde bulaşıkçılık ediyor... Hanımefendisine dört elle sarılsaydı, d, onu izzetiyle, itibariyle bir iyi kocaya verseydi ne olurdu?

İşte bir sütçü çırağı ile kaçan Ayşe... Öyle yarım pabuçlu serserilerden insana hayır mı gelir?.. Kız, altı ay içinde sütçü çırağından ayrıldı. Beş senede dört koca değiştirdi; nihayet şimdi Kavaklarda balıkçılık eden kocasından sandal küreğiyle dayak yiyormuş...

İşte Hüsniye... Bir bohçacı karının iğfaline kapıldı, daha iyi bir kapiya gidiyorum diye bir umumhaneye düştü, şimdi kira b ne halde?

Onun ne halde olduğu bilinmemesine mukabil Mahbubdyi ta, nımiyan yok, o da küçücük yaşında fındırdedi, Paris mahallesinin en meşhur kokotlarından biri oldu. Yine onun gibi fena yola düşen Zehrâyı İzmirde tabanca ile öl dürmüşler diye bir rivayet var. Ne güzel de bir yüzü vardı. Evin erkeklerinden başlayıp kudurmuş gibi blitün mahalle delikanlıları, na saldırmısaydı bu genç yaşta mezarda çürüyecek yerde iyi, namuslu bir adama karı olamaz mıydı?

Karamusalh sütnine, hanımın misafirlerle konuşurken aklı başka yerlerde olduğunu gayet iyi anlamıştı. Ferhunde Hanım gittikten sonra oturduğu minderden kalkarak

yere, hanımefendinin dizleri önüne çömeldi. Bu vaziyet öteden beri onun kurnaz bir akıl bulduğuna alâmetti.

— Bu işlere sen ne dersin sütnine? diye sorduğu zaman o gülümsiyerek:

— Sen hiç kasavet çekme hanımefendiciğim. İşi bana bırak, dedi.

Gülsüm, boyundan büyük işler tutmuş, kuş kadar akli ile koca koca insanları oynatmağa kalkmıştı. Akıl akıldan üstündür. Onun bu düzenbazlığına başka bir düzenle karşı koymak artık vacip olmuştu.

XIII

Karamusallı sütnine, konağın eski emektarlarındandı. Kuyruklu yıldız gibi birkaç senede bir doğar, üç beş ay ortada dolaştıktan sonra kaybolup giderdi.

Aslen Van Ermenilerindendi. Fakat o kadar eski bir zamanda ki şimdi artık ne Vanlılığından, ne de Ermeniliğinden eser kalmamıştı.

Merhum Paşa, gençliğinde iki buçuk sene Vanda bulunmuştu. Yanında Karamusallı Süleyman diye iri yarı bir nefer vardı. O zaman on sekiz yaşında bir genç kız olan Karamusallı sütnine ya' hut eski adıyla Makruhi Hanım, Karamusallı Süleymanın

Join

nı görünce mintara fillâh yüreğinde müslümanlığa karşı bir mu-ubet uyanmış, hak dini kabul ederek nefere varmıştı. Karamusallı sütninenin konağa mensubiyeti o tarihtendi. Süleyman, memleketinde çift çubuk sahibi bir adamdı. Ancak vjnde anasından ve üç kardeşinden başka iki kansujki kaynanası ve dört çocuğu vardı; yani yeni zevce, kocasınır^nemleketine git-ifaklı bir düzine düşmanın içine düşmüş oluyordu. Vanda nasıl ona hidayetini erıştirdiyse burada da yar-eksik etmemiş, kadıncağız, saye-i Resulullahta tek başına lay düşmanla uğraşmış, beş seneden az bir zaman içinde her iftarafa dağıtarak tek başına eve hâkim olmuştu. Ewan kırk seneye yakın bir zaman geçtiği için evin şimdiki

Hân

zrası tab,î eskisinden büsbütün başka idi.

iûeyman Ağa öleli yirmi seneyi geçmişti. Evde bir alay oğul, torun vardı.

Karamusallı sütnine bunlarla geçinemez, birkaç senede bir oğullan, yahut gelinleriyle büyük bir kavga çıkarır. Dayak yer: «Ben artık sizin gibi hayırsızlarla oturamam; konağa gidiyorum, bir daha semtinize, soluğunuza uğrarsam bana adam demesinler» diye yara bere içinde kendini İstanbula atardı. Her defasında artık ölünceye kadar konakta kalmağa karar verdiğini söylediği için odalar verilir, entariler, pamuklu hırkalar biçilirdi. Fakat üç ay geçmeden ya hanımefendi ile, yahut konaktakilerdear biriyle bir kavga çıkar, ihtiyar kadın, bir iki hafta başını çatıpyodasında yattıktan sonra memleketine dönerdi. ./

Karamusallı sütnine, aptesste yere basmıyan, yüzünden müs-"lümanlık nuru akan bir kadındı. Fakat aynı zamanda da şeytana külahı ters giydirir denecek kadar açıkgöz ve kurnazdı.

Her yerde baş olmak, birinci olmak kabiliyetinde yaradılmış bir insan olduğu için gelir gelmez konağı avucunun içine alırdı. Sözü, sohbeti yerindeydi; hanımlarla

hanım, hizmetçilerle hizmetçi, Çocuklarla çocuk gibi konuşur, kendini sevdirmek ve saydırmak "mini gayet iyi bilirdi.

Karamusallı sütnine, konağa gelince çocuklar âdeta bayram gelmiş gibi sevinirlerdi. Bu ele avuca sığmaz cıva gibi mahlûklar Oriun karşısında talimli maymun gibi otururlar, söylediği masalları, 'derlemeleri, bilmeceleri göz kırpmadan dinlerlerdi. Evlenme yaşına girmiş kızları mütemadiyen koca lâkırdısı e(j) rek gıdıklar; toy genç kadınları ayıp hikâyelerle eğlendirir; karı münasebetlerinin başka bir kimseden öğrenilmesine imkân sırlarını anlatarak ağzına baktırırdı.

Maamafih, Karamusallı sütninenin asıl nüfuzu hanımefeiğ üzerinde idi.

Hattâ buna nüfuzdan da büyük bir şey, âdeta bir büyü demek yanlış olmazdı.

Nadide Hanım, onun aklına ve bilgisine son derece eder, büyük küçük bütün işlerini ona danışırdı.

Kızları ile damatları arasında bir geçimsizlik kokusu alırsa oj. dan medet bekler, Saniyedeki şüpheli dalgınlıkların sebebini ondan sorar; kızlardan biri doğuracağı zaman ebe ve hekimden ziyadt onun tecrübesinden yardım umardı. Hattâ herkesten gizli tuttuğa o karmakarışık sarraf işlerini bile onunla konuştuğu olurdu.

Nadide Hanım, zamanla beraber değişmesini bilen insanlardan. di. Artık büyüye itikadı kalmamıştı, yalnız büyüye mi? Kızları, da-matları, cine, periye, cennete, cehenneme olan itikatlarını sarsmışlardı. Sonra, çocuk bakımı, hıfzıssıhha meselelerinde de usulleri zar zor kabul etmişti.

Karamusallı sütnine geldi mi, bu yeni iman büsbütün bozul-masa bile zayıflıyor; meselâ, humma-yi nifasinin pislikten, mikrop kaçmasından ileri geldiği muhakkak olmakla beraber lohusa odasında daima bir adam bulunmaktan bir zarar gelmiyeceğine karar veriyordu. Çocuklardan biri düştüğü, bir yerini kanattığı, bir başkasının gözünde arpacık, parmağında gece yanığı çıktığı zaman fa ne diyorsa onu yapmak tabiî lâzımdı.

Fakat aynı zamanda düştüğü yere birkaç damla şerbet dökmekte, arpacığı fiske ile kırklamakta, gece yanığı için pencereden sokağa bir kömür parçacığı atmakta ne zarar vardı?

Sütninenin söyledikleri tâ eskiden beri tecrübe edilmiş şeylerdi Sonra bunlardan birçoğu akla da uyuyordu. Meselâ, pilâv, börek gibi hazmı güç hamur işleri yendiği gece sütnine odasının ortasına bir yatak yaptırır, yatağın üstünde çocuklara taklak kıldırırdı. hem bir eğlenceydi, hem de mide kepçe ile karıştırılmış gibi olur, hamurlar bir ayak evvel erirdi.

Karamusallı sütninenin artık inanılmasına imkân kalmamış ke-ve peri hikâyelerine gelince, bunlar yalan bile olsa tatlı tatlı mı?

Nihayet, Karamusallı sütnine, hanımefendiye eğlendirmeğe, güldürmeğe muvaffak olan tek insandı. Nadide Hanım, zeki bir kadın ojmasına rağmen şakadan, nükteden hiç anlamazdı.

Meselâ, beceriksiz bir hizmetçi için: «Amma becerikli hizmetçi ha!» diyenlere: «Nerenin beceriklisi? Eline ne geçerse kırıyor... Neredeyse kafamızı kıracak!» diye itiraz ederdi.

Nükte meraklısı olan büyük damadına: «Hatırınız kalmasın amma oğlum., sözünüzün hangisi doğru, hangisi şaka anlıyamıyo-rum» der. Hele arasına çocuklarının hatırı için «Kel Hasan» m tiyatrosuna gittiği zaman herkes gülmekten kırıılırken o, sakın sakın bakar, «Bu adamın nesine para veriyorlar, şaşıyorum. Söylediklerinin içinde kaleme gelir bir lâkırdı yok... Abuk sabuk bir şeyler söylüyor... Delinin biri... Dinlerken içim şişiyor...» derdi. Şakaya ve nükteye karşı bu kadar duygusuz olan büyük hanım, Karamusallı sütnineden ne işitse güler, onun her lâkırdısı için: «İlâhi kadın, nereden de bulur... Vallahi ölüyü güldürür.» derdi.

Bunun içindir ki Karamusallı sütnine günün birinde koltuğunda bohçasıyla çıkıp gelince büyük hanım sevinçle onun boynuna sarılır, bir iki sene evvelki kavgaları, kırgınlıkları, bir daha ölüp ölünceye kadar yüz yüze gelmemek için edilmiş yeminleri iki taraf da unutmuş bulunurdu.

Sütnine büyük hanımın ayaklarının dibine oturduktan sonra sordu:

— Hanımefendiciğim.. bu fikirsiz kız İsmail midir nedir o oğlancık için kaçacağım demez mi?

— Evet., öyle görünüyor.

- Demek ki «İsmail ölmüştür» diye, onu aldatırız... Ümidini olur biter...

Büyük hanım, hafif bir isyan hareketiyle kalkındı:

— Ne söylüyorsun sütnine... Öyle şey olur mu?

— Neden olmasın?.. Pekâlâ olur... Belki bir iki gün huysuzlanır; sonra sen sağ, ben selâmet... Keyfine bak sen hanımefendiciğim...

— Yapamam sütnine.. yapamam... Allaktan korkarım... O <ja can...

— Canım hanımefendiciğim, biz öldü demekle çocuk sahiden ölecek değil ya...

Ömürcüğü varsa bir gün çıkar gelir... Kız da o vakit daha ziyade sevinir... Bak, ben sana bir şey anlatayım., Bizim Karamusalda bir Huriye vardı. Komşumuzun kızı... Derken efendim, bu Huriyeye bir hal oldu... Elâlemin kızları gülüp oynar-ken o, bir köşeye oturup kara kara düşünür... İkide bir gözleri yumruk gibi şiş...

«Be kızım, ne oldu sana, ne derdin var?» derdim. «Hiç teyze... Başım ağrıyor, karnım ağrıyor, ayağım ağrıyor.» diye yalan yalan üstüne döker... Derken efendiciğim, ben anladım ki işin içinde iş var; bu kız, birine gönül vermiştir... Bir gün bizim eve çağırdım.,. Şöyle önüne dökülüverdim... Gönlünde ne ki esrar varsa birer birer ağzından aldım...

— Ah, şeytan kadın... Kim bilir neler yaptın?

— İlâhi hanımefendiciğim... Gayrı parmak kadar çocuğunda ağzını arıyamazsam kendimi insandan mı sayarım ya?.. Her neyse.. Huriye kızın derdini öğrendik...

Kâmil Bey diye bir mektepli mü-lâzim; kız onu severmiş... Çapkın, Karamusal»; bu çocukcağızla eğlenmiş eğlenmiş, defolup gitmiş... Maiyetind' • _ Jerken de «Sen beni bekle, bir gün seni alırım» diye kıza bir fufelek sokmuş...

Alacağından, vereceğinden değil ya, lâf ola kabilinden... Ben. o saat anladım ki, bu çapkından ümidini kesmedikçe Marmara çırası gibi yanacaktır... Bak, şimdi ne oyun ettiğimi anlatayım ha-nımefendiciğim... Huriyeye: «Sen hiç kasavet çekme... Ben on» neredeyse aratır, buldururum.» dedim.

Güya Serasker kapısındaki bir bildiğe mektup yazdırdım. Ha» sanki nerede olduğunu tahkik etsin de bize bildirsin gibilerde-On beş gün sonra da o Serasker kapısındaki bildik ağzından M mektup yazdırdım. Kâmil Bey, Edirne'de attan düşüp ölmüştü' diye... Altına da rahmetli kayınbabamdan kalma nal gibi muhtar^ mührünü basıverdim mi, sen ol da inanma...

KIZILCIK DALLARI

69

Büyük hanım, heyecanla minderden inerek sütünenin karşısına gelmiş, bu kurnazlığa hayran oluyor: «Allahtan bulma yezit İcarı. || Senden korkmıyan Allahtan korkmaz, sahiden bunu yaptın ,01?» diye soruyordu.

Sütüne, memnun bir gururla cevap verdi: — Elbet yaptım ya... Ne sandın?

— Peki, kıza bir hal olur diye de mi korkmadım?

— Tazecik çocuğa ne olur be hanımefendiciğim,.. Üç beş gün fengi fengi ağlayıp sayıkladı... Unuttu gitti... Şimdi iki çocuk anasıdır... Diyeceğim: bu kıza da böyle bir iyilik etmek farz oldu... Bu çocuklar, sözüm ona, hayvan gibidir... Akıl vardır, fikir yoktur... Malûm ya akıl başkadır, fikir başka... Başını alıp kaçarsa da bir belâyâ uğrarsa vebal altında kalırsın... Bak, «demedi» deme...

Bu, öyle bir mantıktı ki akar suları durdururdu. Maamafih, büyük hanım, buna bir türlü razı olamıyor:

— Doğru söylüyorsun sütüne... Doğru söylüyorsun... Gülsüm, kardeşinden ümidi keserse bize dört elle sarılır... Onun muhabbetini Bülende verir... Hem kendi için iyi olur, hem benim gönlüm rahat eder... Lâkin gönlüm bir türlü razı olamıyor, o da senin, benim gibi insan... Canı cana ölç... Allah esirgesin, bize birisi böyle bir şey yapsfel Allah razı olsun der miyiz?» diyordu.

Merhamet, irsanhk, asalet başka şeydir. Nadide Hanım, tam üç gün üç gece ağa düşmüş balık gibi çarpmıp çırpındı. Karamusallı sütüne, hanımefendinin er geç eline düşeceğinden emin; aceleye lüzum görmüyor, onun nihayet canına tak ederek teslim olmasını bekliyordu.

Maamafih, daha şimdiden Gülsümün kaçmasına mâni olmak için birçok tedbirler alınmıştı. Gündüzün kızı göz hapsinde tutuyorlar, gece onun yattığı yer ile sokak kapısı arasında kaç kapı varsa kilitliyorlardı. Yüzgöz olmamak için ona doğrudan doğruya bir şey söylenmiyordu. Fakat o, odada bulunduğu zaman gerek büyük hanım, gerek sütüne, kapılarından kaçan ahretlikler üzerine Wyler ürpertici hikâyeler anlatıyorlardı. Bazan Dürdane ile annesi basında tiyatro piyesi gibi evvelden prova edilmiş muhavereler içiyordu.

k

70

KIZILCIK DALLARI

— Anne, hani bahçeye bir fotoğrafçı getirdikti de çocukların resmini çıkarttıktı. O resimlerden biri kaybolmuş, acaba nerede?

— Kızım, onu Şakir Bey karakola gönderdi ya...

— A, o nasıl şey?. Karakolda resmi ne yapacaklar?

— Kendileri istemişler... Bazı akılsız çocuklar evden kaçıyorlar. Onları resimlerinden tanımak için istemişler... Görür gör. mez yakalayıp hapse atacaktı, bir daha çıkarmıyacakları...

— İlâhi anne... Bizim evde hiç öyle fena çocuk var mı?

— Yok amma kızım., işte polisler öyle istiyorlarmış...

Ana kız, bu lâkırdıları konuşurken yan gözle Gülsüme bakıyor-lar, onun hiç oralarda olmadığını görerek dudaklarını ısıyorlardı. Bu tedbirlerin hepsi nafîle idi. Hem hanımefendi, işini gücünü bırakıp da bütün gün bu dilenciye nöbetçilik etmekle mi uğraşacaktı? İhtiyar kadının zaman zaman sırtının ortasından bir ateş dalgası kabarıyor: «Sütnine, beni bu dertten kurtar da ne yaparsan yap!» diye bağırılmamak için kendini zor zapt ediyordu.

Kararsızlık, Nadide Hanımın sinirlerini adamakıllı bozmağa başlamıştı.

Mesele, artık Gülsümle alâkasını kaybediyor, ihtiyar kadını» ruh ve sinir huzuruna ait bir dâva oluyordu. Bazan sütnineye:

— Ben bittim, ben aradan çekiliyorum... Gülsümle aranızda ne yaparsanız yapın. Vebali senin boynuna!., diye teslim bayrağını çekecek gibi oluyor; fakat sonra birdenbire: «Yok, yok., biraz bek-liyelim... Hiç olmazsa yarına kadar.» diye sözünden dönüyordu.

İşin artık kıvamına geldiğini anlayan sütnine nihayet en kuvvetli sözünü söyledi:

— Hanımefendiciğim, dedi, ben anlıyorum... Sen kızın, kardeşinin ölümünü haber alınca ağlayıp bağırmasından korkuyorsun.. Ve lâkin sana söz veririm... Senin ruhun bile duymıyacak... Hattâ kız ağlamak şöyle dursun, senin yanında bir kere bile sızıldamıya-cak...

Büyük hanım:

— Deli misin sütnine?.. Öyle şey olur mu? diyor. Fakat sâf yeşil gözleri derin bir ümitle panlıyordu: Bu şeytan kadın neyi muradeder de başaramazdı?..

KIZILCIK DALLARI

71

/Büyük hanım, sütninenin bu teminatı üzerine, gırtlığında solu-iUnutıkıyan bir çıban varmış da patlamış gibi bir ferahlık duydu^ ıytademki facia onun gözlerinden uzakta geçecek, merhametli kulakları kızın en küçük bir iniltisini bile işitmiyecekti; o halde, meselenin şekli değişirdi.

Hem canım, hayatta cesur olmak lâzımdı. Bu, onlardan ziyade çocuğun kendi iyiliği için lâzım gelen bir şeydi. Anneler evlâtlarının çürük dişlerini çıkartmağa razı olmuyorlar mı? Yalnız bunun için bir şart vardır. Mel'un diş, görmeyecekleri, işitmiyecekleri kadar uzak bir yerde çıkmalı.

Büyük hanım, kurban bayramlarında da aşağı yukarı aynı şeyi yapardı. Kurbanlık koyunların konak bahçesine misafir edildikleri bir iki gün içinde onları evlât gibi sevmeğe başlar, kesilecekleri sabah eliyle yüzlerini siler, kuru üzümlerini yedirir, hattâ gözlerini öper; aşçıbaşı belinde çarşaf gibi bir peştemalla onları almağa geldiği zaman gözlerini kapıyarak bucak bucak kaçardı.

Karamusalh sütnine, Gülsümü bağırtmadan ameliyat etmek için bulduğu aklı anlatmak isteyince büyük hanım razı olmadı:

— Hayır, hayır... Bana söyleme... Ne yapacağını dinlemeğe bile dayanmam, dedi. Evet, Gülsümün bu haberi nerede, nasıl alacağını hayal etmeğe bile güzel kalbinin tahammülü yoktu.

Karar verildikten sonra büyük hanım, kızın yüzüne bakmamağa, ondan bucak bucak kaçmağa başladı. Ah, bu çocuklar, kendilerini seven ve acıyan büyüklere ne zahmetler çektiydiklerini bir anhyabilseler!..

XIV

Gülsüm, kardeşinin öldüğünü ortaoyununda öğrendi. Sütninenin işittiği havadisın şaka mı, sahi mi olduğunu anlıya-rak: «Aaa. aaa.. sen beni aldatıyorsun... Doğru mu diyorsun Allah aşkına?» diye söylenirken davul zurna başlıyor, pişekâr, kır-m'zı cüppesiyle ağır ağır yeni dünyanın önünden geçiyordu.

Bu dakikanın acısı ile zurna sesi Gülsümün kafasında o kadar etle birbirine bağlandı ki, senelerden sonra İsmailin çehresinden ve muhabbetinden en küçük bir iz kalmadığı uzak zamanla^, ne zaman bir zurna sesi işitse gayriihtiyari garipser ve ağlamak zusu duyardı.

Maamafih, o gece ortaoyununda hiç ağlamamıştı.

Karamusalı sütninenin uzun uzun düşündükten sonra icadettjğj plân şu idi:

— Kıza bu haberi eğlenceli bir yerde vermeli ki acısını pej duymasın... Nasıl ki erkek çocukları da bunun için çalgı çalarak, hep bir ağızdan «Maşallah maşallah, oldu da bitti maşallah» dijt bağırmak, el ayak vurarak sünnnet etmek âdet olmuştur... Eve1, kız, ilkinden bir parça acı duyar; lâkin çocuk olduğu için bir parça sonra kavuklunun tuhafliklarına, mantin feraceli, bürümcük maklı zennelere dalıp kederini unuttur.

Fakat hepsi bu kadar da değildi. Sütninenin daha başka hesapları vardı. Gülsümde her türlü fenalığına, pisliğine rağmen garip bir vefakârlık sezmişti. Ne suretle olursa olsun, bir parça gönlünü akı insanlara günlerce köpek sadakatiyle bağlanıyordu.

Havadisi vermeden evvel ona: «Kızım, bak, ben, muslûman bir kadını, senin ananım, sana bir iyilik edeceğim, bir sır söyleyeceğim amma kimse ye söylemeyeceğine yemin etmelisin... Hanımefendi, bunu sana söylediğimi duyarsa beni evden kovar, sonra bana yazık olur.» ders kız onu ele vermemek için ne mümkünse yapardı.

Tek korkusu evlâtlığın zuhuri kolunda kendisini tutamıyarak bii gürültü çıkarmasıydı. Fakat bunun da çaresi vardı. Baktı ki kız. fazla meraklanıyor, yahut şirretlik ediyor, neşeli bir tavır alır: «Hay deli; İsmail neden ölecekmiş... Ben, bakalım İsmaili sahiden seviyor mu, sevmiyor mu diye senin ağzını aradım.» deyiverirdi.

Fakat, buna hacet kalmadı. Gülsüm, sütnineyi ele vermiyece ğine dair ettiğ i yemine inanılmaz bir vefa gösteriyor, çocuklar öt sırada gülmekten kırılrken o, arkada sütnineni yanında, yüzöl» onun dizlerine kapamış, uslu usul yatıyordu.

İhtiyar kadının komşuları arasına:

— Çocuğun bir şeyi mi var büyük hanım? diye soruyorlar^1 O: «Biraz başı ağrıyor galiba!» dedikten sonra ihtiyaten cebin* getirdiği gül sirkesi şişesini çıkarıyor, mendiliyle kızın alınını

turarak: «Kalk çocuğum... Bak, seni hasta mı diye merak ediyorlar? Etrafına bak, açılırsın. Sen, bana böyle mi söz verdin ha!»

Gülsüm için, bu dakikada başını koyduğu bu ana dizinden, avuçlarında tuttuğu bu sıcak, yumuşak ellerden daha iyi bir şey yoktu. Keski bıraksalar da hep böyle yatsaydı. Fakat Karamusallı sütineyi kırmamak için mutlaka başını kaldırmak lâzım olduğunu anlıyor, kavuğunu hoplata hoplata pişekârın karşısında Çırpan oy-nıyan kavukluya, yahut ellerinde fenerlerle zennelerin yeni dünyaya aldığı zamparayı basmağa gelen mahalleliye, etraftan, bağırان, gülen, el çırpan ahaliye ürkmüş bir hayvan bakışı ile bakıyordu.

Belki bir yandan hanımefendinin kulağına gider korkusu ile Gülsüm, derdini herkesten sakladı. Yalnız nedense bunu lalaya söylemekten bir türlü kendini menedememişti. Fakat ona da bu sırrı saklıyacağına dair büyük yeminler verdirdikten sonra... Lala, bu hikâyeyi evvelâ ciddiyetle dinliyordu. Fakat Gülsümün hanımefendiye geldiğini söylediği gizli bir mektup biraz midesini bulandırdı, sonra sütinenin bunu kıza bir sır olarak saklatmasındaki hikmeti de şüpheli buldu. Bir an kendi kendine: !Acap bu işte bir domuzluk mu var ki?» diye düşündü. Biraz daha zihnini zorlarsa belki hakikati de keşfederdi. Fakat bu düşünce ancak bir kibritin yanıp sönmesi kadar bir zaman devam etti. Ondan sonra tabî yine karanlık...

Evet, bu işte sütinenin bir şeytanlığı vardı. Fakat üstüne farz olmıyan her hangi bir şeyi düşünmek ve anlamak, onun hikmetince zararlı bir şey olduğundan ne bu işin arkasını aradı, ne de kimseye bir şey sormak ihtiyatsızlığını yaptı.

İhtiyar adam, bu düşüncelerden sonra Gülsümün yüzüne dikkatli bakıp başını iki yana çevirdi:

— Ne diyelim, ölenle ölünmez. Ölen kurtulur. Biz kendimize bakalım. Allah gani gani rahmet eylesin... Yarın bizlere ahrette şefaati dokunur inşallah, dedi ve kendine düşen insanlık vazifesini bitirmiş oldu.

* * *

Gülsümün kaçmasına mâni olmak için alınan tedbirler artık kalkmış, kız, kanadları kesilen tavuklar gibi serbest bırakılmıştı. Şimdi, artık sopa ile kovsan bir yere gidecek hali yoktu.

Gündüzleri eski halinden farkı: yalnız renginin uçukluğu, bir de eski savrukluğunun son derece artmış olmasıydı. İş görüyorum diye otu ota, suyu suya katıyor; sigara iskemlelerini, oturakları devirir. yor, bir yığın bardak, çanak kırıyordu. Bu kabahatler için onu dövüp sövmeğe kalkacak olurlarsa büyük hanım karşılarına dikiliyor: «Yoo.. günahdır... Kaza bu... Mahsus yapmadı ya..» diye onu müdafaa ediyordu. Kendi hesabına Gülsümün bugünlerde yaptığı sakarlıklara içinden memnun bile oluyordu. Ne olsa bu çocuğa bir fenalık etmiş sayılırdı. O da onun çanağını, çömleğini kırarsa bir dereceye kadar ödeşmiş olurlar; vicdanı rahatlardı.

Buna mukabil Gülsümün rengindeki uçukluğu bir türlü affedemiyor, kız onu üzme için kasden yüzünü boyuyormuş gibi sinirleniyordu.

Arasıra:

— Baksana sütnine. Ben, çocuğun çehresini beğenmiyorum. Biz galiba fena bir şey yaptık? diye tereddütlere düşüyordu..

Bu meselede onu asıl öldüren şey yaptıkları işin iyi mi, fena mı olduğunu bir türlü kestirip atamamasıydı. Yoksa sütninenin telkinleri ikinci derecede kalırdı.

Onun her hangi bir fiil ve harekete iyi, yahut fena demesi için o fiil ve hareketin insanlar arasında iyi, yahut fena diye şöhret almış olması lâzımdı.

Meselâ, ölmüş bir insan için sağ haberi vermekte hiçbir fenalık yoktu. Çünkü yeri geldikçe bunu herkes yapardı. Halbuki sağ bir insan için «öldü» demek mecburiyetinde kalmış hiçbir kimseyi ha-tırlıyamıyordu. Şu halde yaptığının iyi mi, fena mı olduğunu nereden bilecek?

İhtiyar kadının bütün şaşkınlığı bundan ileri geliyor, misalsiz bir suç için ceza kanununda madde bulamıyan bir hâkim gibi üzülyordu.

Gülsüm, büyük hanımdaki tuhaflığı sezer gibi olmuştu. Bir gün Karamusalh sütnineye:

— Hanımefendi bana hoş hoş bakıyor. Acap ne oldu? diye sordu.

Sütnine, bir kere yutkunduktan sonra:

— İsmâle onun da çok yüreği yanıyor da ondan, dedi.

Küçük kız, hemen inandı ve bunun için hanımefendiye derin ı(jerjn acımağa başladı.

Bazan onu dalgın ve yorgun gördüğü vakit içi eziliyor, bir bahane ile yanma yaklaşıyor, korka korka yüzüne bakıyordu.

Kaç defa dilinin ucuna geldi:

— Üzülme hanımefendi... Ne edelim, ölüm hak... O öldüyse

Allah sana ömür versin, diyecek, onu teselli edecek gibi oldu. Fa-Icat sütnineye verdiği sözü hatırlıyarak vazgeçti.

Karamusalh sütnine de Allah için, bu vefaya hak kazanmıştı. Bu kötü günlerinde Gülsüme bir ana gibi bakıyordu.

Belki on beş gün Gülsüme gece nöbetleri geldi. Arasıra yatağında doğrulup abuk sabuk şeyler söylemesine nazaran ateşi hayli çıkıyordu. Sütnine bu hastalık zamanını ona kendi odasında geçirtti. Sayıklamağa başladığı zaman çilli yumuşak elleriyle onun başını okşuyor, alnına gül sirkesi sürüyordu. Gariplere yardım ecirli bir şeydir.

XV

İsmâilin sağlığı Gülsümü lalaya yaklaştırmıştı; ölümü onu Nev-nihal Kalfanın kucağına attı. Nevnihal Kalfa, konakla yaşıt bir ihtiyar Çerkezdi. Merhum Sekip Paşadan ferah ferak on yaş büyüktü. Paşayı o büyüttmüş, o evlendirmişti.

Kalfa, büyük hanımla hiç geçinemezdi. Kırk sene evvel Nadide Hanım, konağa geldiği zaman Nevnihal Kalfa ona karşı bir kaynana tavrı takınmak istemiş, bu yüzden araları fena halde açılmıştı. O gün bugündür iki kadın mütemadiyen birbirjrinin kuyularını kazıyorlar ve bu ihtilâf eskimiş hastalıklar gibi ölümden başka bir şeyle geçmiyeceğe benziyordu.

Nadide Hanım, Nevnihal Kalfayı, kendisini mütemadiyen paşasına çekiştirmiş ve evini barkını yıkmak istemiş olmakla itham ederdi.

Bu da pek yanlış değildi. Bilhassa Nadide Hanımın uzun hastalığı zamanında Kalfa, meydanı boş bularak paşayı avucu içine al-mış, hattâ bir rivayete göre karısının üstüne evlenmeğe, yahut odalık almağa teşvik etmişti. Nadide Hanım, genç yaşında yatağa düşmesinde bu kadının çok tesiri olduğunu söyler: «Ah, paşacığım, seni* entarin kirlenmiş, pantolonun buruşmuş., vah vah, sen pek sefil o], dun» diye güya beni kötülemeğe çalışırken hırısından kendi kendimi yedim... Ne yaparsınız cahillik... Yoksa şimdiki aklım olsa o fitne nogayı kolundan tuttuğum gibi sokağa atmak işten bile değildi.» derdi.

Maamafih Nevnihal Kalfanın rivayetine göre o da dadının ettiğini pek yanına bırakmış sayılamazdı. İhtiyar Çerkez, senelerce top ağzında gibi bir vaziyette oturmuş, «Ha bugün sokağa atılıyo. rum, ha yarın!» diye yürek çarpıntısı geçirmişti. Kalfayı bu tehlikeden ancak paşanın ölümü kurtarmıştı. Paşanın cenazesıyla beraber onun emektar dadısını da, bohçası kolunda, sokağa selametlemek ele güne karşı pek ayıp düşerdi. Sonra aile kavgalarında ölüm - ortada paylaşılamiyacak bir miras olmadığı zaman - daima kısa veya uzun bir mütareke faslı açtığı için zevce, ile dadı, ömürlerinde bir defa ağlaşarak öpüşmüşler, vev ki üstünkörri, barış görüş olmuşlardı.

Nevnihal Kalfanın konakta artık topla yıkılmaz bir mevkii vardı. Ölünceye kadar kimse ona ilişemezdi. Fakat ihtiyar dadı, her şeyin bir haddi, hududu olduğunu bildiği için pek azıtmıyor, konağın bir köşesinde, namaziyle, niyaziyle meşgul olup gidiyordu. Ondan artık bellibaşlı bir iş bekliyen de kalmamıştı.

Sade, şimdiye kadar konakta doğup büyüyen çocukların bezini hep o yıkamış ve bunu bir nevi imtiyaz addetmiş olduğu için Bii-lendin bezlerini de teberrüken o üstüne almıştı.

Paşa öldükten sonra Nadide Hanımla Nevnihal Kalfa arasında hiçbir çarpışma vesilesi kalmamış oluyordu. Fakat ibadetle çocuk bezi yıkama - harabe haline de gelmiş olsa - bir insanı meşgul etmeğe kâfi gelemeyeceği için Nevnihal Kalfa, bir vehim icadetmişti. Konakta herkesin kendisiyle uğraştığını, aleyhinde lâkırdı söylendiğini zanneder ve bunu haber almak ateşiyle yanar tutuşurdu.

Şimşek nasıl mutlaka uzak bir yerde bir fırtına olduğuna alâ-metse, onun fikrinde, kulak kızarması da konakta birinin kendini çekiştirdiğine alâmetti. Onu bilhassa biberli yemekler ve balık yediği akşamlar çekiştirirlerdi. Kocaman kulakları tavaya atılmış yumurtalı hamur parçaları gibi yanmağa, kabarıp kızarmağa başladığı zaman: '— Yine beni söylüyorlar... Ne isterler bu garip Çerkezden silahım? der ve ellerini açarak bedduaya başlardı.

Bereket versin ki Allahın dünyada en titiz bir dikkatle taki-bettiği yolsuzluk çekiştirme, aleyhte bulunmadır. Hiçbir şey onu dedikoduculuk kadar kızdırmaz. Kulağı mütemadiyen anahtar deliklerine, duvarlara, tavan tahtalarına yapışmıştır. Bütün gün, bütün gece, işini gücünü bırakır, Nevnihal Kalfanın aleyhinde bulunanları dinler, ona dair bir söz yakaladı mı, «Gel bakalım!» hemen ce; sim yapıştırır. Ne hikmet, artık ahreti beklemeğe de sabrı kalmamıştır. «Sen Nevnihal Kalfanın bez yıkarken şarkı söylediğine mi güldün, aşçıbaşı! Ben de senin memleketine öyle bir kar yağdırayım ki birçok insanlar ve hayvanlar telef olsun. O arada senin de

öküzünün teki ölsün, zarara gir», «Sen ne diye bu garip Çerkezin turşuya döndüğünü söylersin, Karamusallı sütnine. Senin faizle borç verdiği ihtiyar tekaüdü otomobile çiğneteyim de paran yansın.» Hâsılı, iki gözüm Allah, Nevnihal Kalfaya bir fenalık edene hemencecik sillesini indirir. Amma bu sillenin asıl şiddetli tarafı başkalarına iniyormuş, o Allahın, sorulması değil, akla bile getirilmesi caiz olmıyan bir hikmetidir. Nevnihal Kalfa, bu cezalara razı değil amma iki gözüm Allahı kimsenin onu çekiştirmesine razı olmuyor...

Hâsılı, feleğin çarkı durmadan Nevnihal kalfa hesabına işler, açık yahut kapalı havalar, kıtlıklar, bolluklar, yangınlar, zelzeleler, muharebeler onun öçlerini almak için birer vesileden, bahaneden başka bir şey değildir.

Dünyanın kendi şerefine mütemadiyen altüst olmasını anlatmak için bir teşbihi vardı:

- — İki gözüm Allahım o tencereden bu tencereye, bu tencereden o tencereye döküyor, derdi.

Bu sözün Nadide Hanıma karşı mânası: «Allah bana ettiklerini yanına koymuyor, başına gelenler hep benim yüzümdendir. Nitekim bundan sonra da daha neler gelecektir.»

Büyük hanım, lâkırdının ucu nereye değdiğini gayet iyi anlar, ellerini göğse kaldırarak:

— Bu şom ağızlı kakavanı başımdan kaldırmadın, diye la kavga ederdi.

Bu kadar kötü bir insanın Allah gözünde bir itibarı cağı muhakkaktı. Fakat çocuklar nasıl bazan kendisini taciz edere); en olmıyacak bir şeyi yapıyorlarsa bu Nevnihal Kalfa gibi insan, lar da mütemadiyen Allahı pis beddualarla rahatsız ede ede ona de. diklerini yaptırırlardı. Nitekim evinde bet bereketin kaçmasına başının türlü türlü belâlara uğramasına sebep hep onun şom ağızı idi.

Nevnihal Kalfanın Gülsüme yüz vermesindeki başlıca sebep ona hafiyelik ettirmek, konakta kimlerin onun için neler söyledikle-rini öğrenmekti. Gülsüm, bu iş için biçilmiş kaftandı. Evin içinde girmedığı delik yoktu. Fazla olarak «kafasız» diye onun yanında kimse sözünü sakınmağa lüzum görmezdi. Ancak bu sıkı fıkı ahbablığının daha başka sebepleri de vardı.

Nevnihal Kalfaya göre ölüm bir imtiyaz, pašalık, vezirlik kabilinden bir rütbe idi. En ehemmiyetsiz bir insan öldü mü ahrete gider, Allaha yaklaşır, peygamberlerle görüşür, meleklerle kap» yoldaşlığı eder, dünyada kalanlara ne isterse yaptırmak kudretini kazanırdı.

Sonra, ihtiyar kadının bütün sevdiği, hürmet ettiği insanlar ahrete göçmüş, dünyada manasız bir çoluk çocuk alayı kalmıştı. Konağın bir ucunda - büyük hanımın baykuş yuvası dediği - küçük bir odada ölenlerin hâtıraları içine gömülmüş yan yaşar, yarı rüya görürken gözü önünde dolaşan hayaller ona ihtiyarlıktan çehrelerini pek seçemediği sahici insanlardan daha hakiki gelirdi.

Bunun içindir ki ayak altında sürünürken köpek yavrusundan farkı olmıyan cılız, pis, sümüklü bir îsmail, öldükten sonra, birdenbire ehemmiyetli bir insan mertebesine çıkmış, bu şerfeten Gülsüm de az çok bir hisse almıştı

Konakta kimsenin farkında bile olmadığı bu ölüm Nevnihal Kalfa için âdeta günün meselesi oldu. Geceleri kıza apdest aldırıp yanında namaza durduruyor; günlükler, ödağaçları yakarak dualar okuyordu.

Gülsümü kardeşinin hangi tarihte öldüğünü anlamağa teşvik etti. Kız, bu işin üstüne o kadar düştü ki Karamusallı sütnine rastgele bir gün söylemeden onu başından defedemedi. Nevnihal Kalfa bu uydurma tarih üzerine parmaklariyle uzun uzun hesaplar yaparak bir «kırk gecesı» tertibetti.

Kız, tez elden biriktirdiğı otuz kırk kuruşla lalaya Saraçhane-başından lokma aldırdı. Maksadı konaktakilere İsmailin kırk lokmasını yedirmektı. Lala, evvelâ buna şiddetle itiraz etti. Hanımefendi haber alırsa kıızı da, kalfayı da, belki hattâ lokmayı aldı diye kendisini de sokağa atardı.

Nadide Hanım, devir hatimi, kırk lokması gibi şeylerden fevkalâde korkar, bu merasim ona mezarlığın, ahretin bütün ruhlarını eve dolduruyormuş gibi gelirdi. Hattâ rahmetli paşasının devir hatimini bile Lâleli camisinde okutmuştu.

;

Onun için İsmailin kırk gecesı merasimi gizli yapıldı ve lala, Saraçhanebaşından aldığı lokmaların çoğunu sokakta fukaralara dağıttığını söyliyerek eve beş on tane bir şey getirdi. Maamafih, Gülsüm, bunlardan birer tanesini de - hanımefendinin akşam üstü misafirliğe gitmiş olmasından istifade ederek - küçük hanımlarla çocuklara yedirmek istedi.

Bu ikramın hikmetini bir türlü anlamıyan küçük hanımlar tereddüdediyorlardı. Gülsüm, onların en ziyade neden çekindiklerini bildiğı için: — Kuzum hanım... Vallahi temiz... Kâseyi sabunla yıkadım. Bir tanecik, diye yalvarıyordu. Bu lokmadan hiç olmazsa bir taneciğı, mutlaka yemeleri lâzımdı. Çünkü bu gece İsmailin burnu düşecek, lokma ile ağzını tatlıyanlar ne kadar çok olursa İsmail, bu burun düşme acısını o kadar az duyacaktır!

O gece, el ayak çekildikten sonra Nevnihal Kalfanın odasında bir gizli âyin oldu. İhtiyar dadının odasında bir sandık vardı. Ölümünün konağın kargaşalıklı bir gününe raslamasmdan korkan Nevnihal Kalfa, ne lazımsa birer birer tedarik edip bu sandığa saklamıştı: Kefen, sabunlanmak için lif, kurutmak için havlu...

Kalfa, Gülsüme abdest aldırttıktan sonra sandığı açtı, içinden iki yeşil başörtü çıkararak birini kıza, birini kendisine örttü. Sonra biraz da zezem, gülsuyu ve ödağacı çıkardı.

i

İhtiyar kadın, bu akşam üşenmiyor, yorulmuyor, bebek oynıyan bir kız çocuğı gibi şevk ve ciddiyetle çalışıyordu.

Ah, bu büyük hanım! Nevnihal Kalfa onu tevekkeli mi affet, miyordu? İhtiyar Çerkezin en iftihar ve zevkle yaptığı bu vazifeyi elinden almıştı. Eskiden konağın çocukları, hizmetçileri dinlerini, diyanetlerini ondan öğrenirlerdi.

Büyük hanımın akli olsa bunun için ona teşekkür ve dua etmesi lâzımgelirdi. Fakat o, bilâkis çocukları ve hizmetçileri kalfadan uzaklaştırıyor, ihtiyar kadının onlara Allahtan, Peygamberden bahsettiğini işittikçe kıyametleri koparıyordu.

Nadide Hanım, bu titizliğı şöyle izah ediyordu:

— İnsan gibi bir mahlûk olsa neye izin vermiyeyim? Lâkin onun maksadı başka... Hizmetçileri kendisine bendedip dedikoduya alıştırmak, ağızlarından lâf almak.. Hem de ben ibadet etsinler diye mi hizmetçi aylığı veriyorum, eve hizmet etsinler diye mi? Evin en sıkı zamanında bakarım dizi dizi namaza durmuşlar... Sofra kurulacak, lâmbalar hazırlanacak, lahavle ve lâkuvvete... Söylesen bir türlü... Öyle ya Allah divanına durmuş bir insanı nasıl ensesinden çekip işe sürersin?.. Çocuklara gelince, o daha beter... Cenaze yıkayıcı suratlı soğuk Nogayın her lâkırdısı ölüm üstüne. Yok insan öldüğü zaman mezarda kafasını tak diye tabut kapağına vurup: «Eyvah, ben ölmüşüm!» diye bağırmış... Yok imam talkın verirken mezar zangır zangır titrermiş. Yok Münkir, Nekir ateşten kerpetenle adamın dilini koparırmış... Kuzum Allahaşkınıza, din diyanet denilen şey hep bu mu? İnşallah hepsi yalandır ya, başımıza böyle şey geleceği varsa geldiği zaman görürüz.. Şimdiden neye yüreğimizi oynatıyor?.. Hem gece yavrucuklar uykularında boylarınca sıçramağa başladılar... Ürkecekler, Allah esirgesin illet sahibi olacaklar. .. Nevnihal kalfa, büyük hanımın bu hücumları karşısında sade ona değil, konaktaki büyük, küçük bütün insanlara küsmüş:

— Pekâlâ... Pekâlâ... Evde ölmüştü bir Fâtiyacık okuyan. Allah ismini anan bir ben vardım... Artık ölünüze, dirinize karışmam... Tevekkeli mi bet bereket gitti, diye odasına kapanmıştı. O, artık görünüşte hiçbir şeye karışmıyordu.

Fakat konakta bir ağır hastalık, yahut ölüm havası esti mi ujuharebe haberi almış bir tekaüt zabıt gibi meraklar ve heyecanca kalkmıyordu.

Gülsüm, o gece kalfanın odasında o kadar dua etti ve ağladı jji ferahlığı belki bir hafta sürdü.

XVI

Kız, yavaş yavaş düzeliyordu.

Zaten başka türlü olmasına imkân da yoktu. İsmail demek: kinle dökük sekiz on parça hâtıra demektir. Bunları aşındırdıktan sonra artık düşünecek yeni bir şey bulmayacak, odunlarını yakıp tüketmiş bir ocak gibi bu matem de kendiliğinden sönecekti. Fakat şu vardı ki Nevnihal Kalfa çocuktaki yarayı pehlivan yakısı gibi mütemadiyen işletiyor, bir türlü kapanmasına meydan bırakmıyordu.

• Küçük Bülende iyice bir sütnine bulunduğu için büyük hanım, geceleri Gülsümü aramıyordu.

Kız, bu fırsattan istifade ederek Nevnihal Kalfanın odasına da-danmıştı.

Tavan arasına ışık çıkarmak yasak olduğu için Gülsüm, karanlıkta adım adım yukarı çıkarken merdivenin kapısında duruyor, aşağının seslerini uzun uzun dinledikten sonra kalfanın odasına doğruluyordu.

Nevnihal Kalfa da ona alışmıştı. ^Ekseriya namazda, yahut duada olmasına rağmen kulağı, müvezzi bekliyen gazete meraklıları gibi, dışarıda, aşağıdan taze havadisler getirecek olan Gülsümün ayak seslerindeydi. (

Maamafih, kıza yüz veriyor gibi görünmemek için onu daima biraz suratlı karşılardı. Kız, asıl kıymet ve ehemmiyetinin nerede olduğunu bilmez, kalfaya yaranmak için türlü tedbirler düşünürdü:

— Bir şey ister misin diye geldim kalfaçığım. Senin bacakla-r'nı, kollarını ovayım mı?

Istanbuldaki ihtiyarların ovulmağa karşı yüzleri olmadığını, kollarını, bacaklarını, omuzlarını sıkmak kadar hiçbir şeyin lan memnun edemeyeceğini tecrübeleriyle biliyordu.

Meselâ, hanımefendinin en taşkın ve hiddetli zamanında kol» nu, bacağına ele geçirdi mi selâmete çıkmış demektir. Bağırmakta köpürmekte devam etmekle beraber bir türlü kendini kurtaran^ sıkılan yerlerini hafif hafif oynatarak kıvranmağa başlar. «Yarn! dan tezi yok ben sana yapacağımı biliyorum.» diye başladığı bit tehdidin arasına «Biraz daha aşağıya.. Hah, o damarı parmaklanıp arasında sıkıştırıver» diye sözler karıştırdı.

Gülsüm, masaj esnasında, kalfanın gevşemeğe, keyfinden türlü türlü sesler çıkarmağa başladığını görünce şu neviden bir sual sorardı:

— Koyunlar olmayaymış kurban bayramında erkek çocuklan kesecekmişiz ha kalfa? E onlara yazık değil mi ki?

İhtiyar Çerkez, kızın koyunlardan çocuklara, çocuklardan İs-maile geçeceğini, o lâkırdı açıldığı halde de bir daha kapanmıya-; çağını bildiği için hemen suali çelerdi:

— Bunu o Ermeni dudusu mu söyledi? Sen onun müslümatı-lığına bakma... Onun öyle şeylere akli ermez.

(Ermeni dudusu Karamusallı sütnineydi. Kalfa, Allahın miis-lüman doğanlarla sonradan hak dinine girenler arasında bir fart koymadığını bilir, fakat sütnineyi düşürmek için daha kuvvetli silâhı olmadığından, çaresiz, bunu kullanırdı.)

— O duru benim için gene neler söylüyor bakayım?..

— Hiçbir şey demiyor...

— Yalan söylüyorsun?..

— Vallahi yalan söylemiyorum... Allah çarpsın yalan söylemiyorum!

— E, hanımefendi ne diyor?

— Vallahi o da bir şey söylemiyor...

— Söylemez olurlar mı? Onlar beni rahat bırakırlar mı? 8» akşam yine kulaklarım biber gibi yandı. Ne diyeyim... Ben Allahıma havale ettim... O, yapacağım bilir. Kalfa, kaşlarını çatarak dudaklarının arasından mırıl r bedduaya başlar. Gülsüm, bir türlü İsmailin lâkırdısını açmağa saret edemezdi.

baktı ki iş fena. Eli boş geldiği geceler kalfanın yüzündeki jş bin parça oluyor; o gün konakta onun aleyhinde bir söz sar-feden olmamışsa bunun için kendisine kızıp surat ediyor. Gülsüm, kalfayı memnun etmek için bir çare keşfetti. Konuşulan sözlere vulak vermek, kapılardan dinlemek, bu da olmazsa, kalfanın lâkırdısını açarak ötekinin berikinin ağzından söz almak, nihayet pek darda kaldığı zaman kendinden bir dedikodu uydurmak...

Çocuk, bu madeni keşfettikten sonra kalfayı avucunun içine almakta gecikmedi. Hayali henüz zenginleşmemiş, insicamlı yalanlara alışmamış olduğu için dedikoduların baştan başa uydurma olan kısmında bazı yenilip yutulmaz falsolar yapıyordu. Fakat bereket versin ki Nevnihal Kalfa havadislerin iğrisini doğrusunu ayırdede-cek vaziyette değildi. Fazla acıkmış insanlar gibi, ne verilirse bakmadan

yutuyor ve memnun oluyordu. Kız, hattâ bir defa orta hizmetçisi Eleni hakkında işittiği bir dedikoduyu kalfaya adapte etti:

— Kalfacığım, sen güya pencerenin önünden geçen neferlere pencereden fındık, fıstık atıyormuşsun; onlar da sana bakıp bakıp bıyık büküyorlarmış, dedi.

Kalfa: «Bu yaşta benim gözüm sokaktaki neferi seçer mi? Nefer beni bu suratla pencereden görür de kaçmaz mı?» demeyi akıl edemedi; en acı gülümsemelerinden biriyle gözlerini tavana kaldırarak:

— Allahım, işitiyorsun ya... Ak saçımla namusuma da iftira ediyorlar, dedi ve sustu.
* * *

Kalfanın odasında dedikodudan sonra ibadet faslı başlardı: Yan yana uzun bir namaz ve dua., sonra bir zaman İsmailden bah-sedeler; nihayet, söz ahret ve keramet masallarına dökülürdü.

Gülsümde Nevnihal Kalfaya karşı derin bir hayranlık ve haset vardı. İhtiyar kadın, uyurken, hattâ uyanık olarak gözlerini kapadıkça bu dünyadan öteki dünyaya gidiyor, ölenleri görüyor, görmediği zaman, mütemadiyen içine doğmalarla kayıptan haber alıyor, hâsılı, ömrü buradan ziyade orada geçiyordu. Kalfa, dünya ahva-ın' sade Gülsümünden haber almıyordu. Ölüler, ona olmuşu, olacağı ayan beyan haber veriyorlardı: Dün geceki yangında, bir çocuk yanmış? Dur dur bakayım...

Kalfa, ellerini yüzüne kapıyor ve iki gece evvel bir saçı, başını yolduğunu hatırlıyordu. Büyük hanım, Mahmutpaşada çantasını yankesiciye mi kaptırdı? Kalfa, bunun da rüyasını görmüş paşanın hanımına «Ah, ben senin adam olamayacağını biliyor. dum.» diye direk direk bağırın sesiyle uykusundan sarsılıp uyanmış bulunuyordu. Ya hele o Ermeni dudusu için gökyüzünde hazır, lanan belâlar... Kalfa, gözleri hayret ve dehşetten büyüyen Gülsüme bunları açık açık söylememekle beraber öyle emin bir gülüşü vardı ki cezanın hakikaten pek büyük olduğunda şüphe bırakmıyordu. Gülsüm, İsmail meselesinde kendisine analık etmiş olan Karaite-sallı sütnineye, bu çekeceği şeyler için, âdeta acıyordu: Kadın gömüldüğü gece Ermeni papazları: «Bu, bizdendir!» diye onu Müslüman mezarından çıkarıp gâvur mezarına götürecekler ve bir kıyamettir başlayacaktı.

Fakat, kızın asıl hayranlığı ve hasedi kalfadaki bu harikulade hassalara değildi. İhtiyar kadın öteki ölüler arasında sık sık İsmaili

«... de görüyor ve Gülsüme ondan haberler getiriyordu.!Ah, ne güzel!

V Küçük kız, bu rüyaları dinlerken sevdiği erkekle bir gece geçirmiş bir rahibeyi dinliyen bir kadın kıskançlığıyla çıldırıyordu^J

Ne olur İsmail bir kere de ona görünse! Besbelli gurbette ölürken ablasının yanında bulunmayışına darıldı. Ne etsin? Onun elinde ne var ki? Kaçayım kaçayım derken Azrail ondan evvel İsmail'e erişti.

Gülsümün duaları, namazları, sadakaları, hiçbir şeyi İsmailin dargınlığını gidermiyor, çocuk; rüyada, ablasına görünmemekte ina-dediyordu. Kalfa, ona başının altına konmak üzere okunmuş, zemzeme batırılmış ekmekler verdi. Yatarken okunacak dualar ezberletti. Fakat ne yapsan nafi!..

İsmailin ölümü haberi zaman ile konağa yayılmıştı. Hem de ° şekilde ki bunu çıkaranlar bile hemen hemen inanır gibi bir vaziyette idiler. Büyük hanımın vicdan azabı yavaş yavaş uyuşmuştu Pek fevkalâde bir vaka olmazsa uyanması için de sebep yoktu, öü" süm, artık serbest serbest kardeşinin lâkırdısını edebiliyordu. Ası UrtbLAKI

sıkı zamanlar geçmişti, kızın keyfinde, neşesinde bir eksiklik olma-jjğı için kimse bundan rahatsız da olmuyordu. Yalnız, kalfa tarafından ,kızın kafasına sokulan o rüya fikri bir türlü gitmiyordu.

Bu dâvayı öteki hizmetçiler de duymuşlardı.

Aşçı Dursun Ağa, keyifli bir adamdı. Askerde hiç belli etmeden karşısındakilere alay etmeyi öğrenmişti. Kızın bu deliliğini haber aldığı zaman o da rüyalar görmeğe başladı. Zaman zaman müteessir bir tavırla meselâ:

— Gel Gülsüm, sana bir şey diyeceğim, diyor, bir gece evvel rüyasında bir çocuk gördüğünü, onun: «Ben sizdeki Gülsümün kardeşiyim- .. Benden selâm söyle!» dediğini söylüyordu. Gülsüm, hemen mutfaktaki bulaşık sularının ortasına çöküyor, elleri şakaklarında, titriye titriye ağlamağa başlıyordu:

— Adını sordun mu? İsmail mi? dedi.

— Vallahi bir şey dedi amma aklımda kalmadı, İsmail mi dedi, Recep mi dedi?.

— İsmail demiştir... Ah, ben senin yerinde olsaydım!

Bu çocuk, aşçılara kadar görünüyor da neye bir kere ona görünmüyordu? Ablasından ne kötülük gördü? Ölürken yanına gidemedi amma ne yapsın o «Emir kulu, el kapısında bir sığıntı!», «Boğazı tokluğuna bir ahretlik parçası, elinde yok, avucunda yok».

Gülsümün konaktaki resmî unvanı hâlâ «Emanetullah» ve «Evin çocuğu» idi. Fakat o asıl isimlerini öteden beriden işitip bellemişti. Aşçıbaşı rüyaları meraklı bir yerinde kesiyor. Gülsüm yalvarıp arkasını istedikçe:

— Şimdi aklımdan çıktı, hele sen bana Adanalı şarkısını söy-leyiver de belki aklıma gelir, diyordu. Kızın bir yandan ağlaması, bir yandan sesini titrete titrete türkü söylemesi o kadar tuhaf bir Şey-oluyordu ki adamcağız, keyfinden yuvarlanacak gibi ellerini Wribirine çarparak, tencerelerin içine kaykmarak kahkahadan kırılıyordu.

Dursun Ağa, bazı da Nevnihal Kalfa tertibi Gülsüme rüya ilaçları veriyordu:

— Kız, şu patateslerin kabuğunu koparmadan soyarsan, yahut bulaşık suyundan bir kaşık içersen kardeşini görürsün...

Yalnız aşçıbaşı, şakayı tadında bırakmasını bilmedi. Bir gyn yine ağır bir ciddiyetle Gülsüme:

— Kız, dün gece, Allah hayırlar versin, yine senin İsmaili g\$ır, düğ, dedi.

Gülsümün gözleri parladı:

— Sahi mi aşçıbaşı?. Nasıl gördün? Ne yapıyordu? Dursun Ağa, birdenbire maskara bir tavırla:

— Bir uyuz eşeğe ters binmiş, davul çala çala cehenneme gi. diyordu, dedi.

Kız, birdenbire: «Tuu, kerata» dedi ve aşçının kocaman kır-mızı yüzüne bir tokat atarak kaçtı. Öteki, tabîî peşini bırakmadı. Gülsüm, çığlık çığlığa merdivenlerden

kaçıyor, Dursun yetiştikçe elindeki süzgeçli kepçeyi rastgele kızın bacaklarına, kaba etlerine yapıştırıyordu. Konakta bir kıyamettir koptu. Büyük hanım yangın çıktı zannederek bayılır gibi oldu. Harem merdivenini geçemiye aşçı ter ter tepmiyordu: — Dinim hakkı için ben bu yumurcağı et doğrar gibi doğrarım ya, sizin güzel hatırlığınız için bir şey demiyorum yoksa... Bana öyle bir kelâm sarfetti ki... Ben, bunu yutarsam yazık benim delikanlılığıma, tövbe olsun bu bıyıkları dibinden keser, süprüntü tenekesine atarım.

Hanımefendi, kızdığı, hele korku neticesinde kızdığı zaman sağını, solunu görmez, haklıyı da, haksızı da, hattâ tesadüfen karşısına çıkan tam masumu da fena halde haslardı. Bu aşçı edepsiz edepsiz bağırırken Nadide Hanım, merdiven kapısına bir yumruk atıp camları zangırdattı:

— Şimdi senin bıyığına da, çöp tenekene de, diye haykırdı. Dağda mı sandın kendini eşek... Haydi defol bakayım mutfağına, direk direk bir de bağırması var... Çoluğun çocuğun aklını mı alacaksın?..

Aşçının hiddeti birdenbire düştü; kepçesi elinde, süt dökmüş kedi gibi, mutfağına döndü. Hanımefendi, kavganın aslını aranıyağ² lüzum görmedi. O, işi gözü ile görmüş gibi biliyordu. Bu «gözünü toprak doyurasıca soysuz çingene, bu tok evin aç kedisi» mutfak⁰ tatlı filân uydurayım, diye herifin ayağı altında dolaşmış, kim bitil terbiyesizlikler etmiş, o ayı da bu münasebetsizliği yapmış olacaktı-

Hanımefendi:

— Fena meraklandım... Şimdi elime geçirsem o yumurcağı di-(jilc didik ederim. Akşam Feridun Bey gelsin de onun cezasını versin, dedi.

Fakat, Gülsümün talihine zabit o akşam, terfi etmiş olarak eve Jöndü. Bu, konak için bir bayram demektir.

Büyük hanım: «Bu gece Gülsüm dayak yiyecek!» diye akşamı iple çekmiş olan çocukları etrafına toplıyarak sıkı bir tembih geçti. «Sakin olmya ki Feridun Beyin yanında ağzınızdan bir şey kaçır-sınız ha... Böyle gecede elin garibine dayak yedirirsek o rütbeden hayır görmeyiz» dedi.

Gülsüm, cezadan kurtuldu. Fakat bir daha mutfağa ayak basması da yasak edildi.

XVII

Gülsüme yine bir para biriktirme merakı gelmişti. Artık sokaktan on paralık bir şey almıyor, aldığı, bulduğunu akşamdan akşama kendi eliyle, büyük hanımın dolabında saklı duran bir kumbaraya atıyordu.

Paranın menşei hakkında bir şüphe uyanmasın diye aynı zamanda müfredatlı bir hesap da veriliyordu:

— Bu hani simit al diye verdiğiniz yüzlük Hanımefendiciğim.. Bu kuruşu Feridun Bey verdi... Bu yirmiliği de Seniye Hanımın odasını süpürürken buldum da «Al senin olsun!» dedi. İsterseniz sorun.

Büyük hanım için bu tutumluluk, gayet iyi bir alâmetti. Kızı teşvik için kendi de arada bir kumbaraya iki üç kuruş atıyor:

— Aferin Gülsüm... İşte böyle olmalı... Para harcedip de ne °lacak?.. Karnın tok, sırtın pek... Bu, böyle toplana toplana yüz-ferce iira olur... Kendine mallar, mülkler alır, rahat edersin, di-

Maamafih, Gülsümün gözü o kadar uzaklarda değildi. O, bu para ile İsmaille bir mevlûtçuk okutmayı aklına koymuştu ölümlerin gönlünü almak için bundan başka çare yoktu!

Konaktan Aksaraya inen yol üstünde bir teneke kulübede iv dul kadın otururdu. Bunlar kardeşti. Büyüğü evlere çamaşıra, tak taya giderdi. Küçüğü kördü; sekiz on sene evvel çiçeğe tutularak gözlerini kaybetmişti. Bu kör kadının güzelce bir sesi olduğu için arasına mahallenin küçük mescidinde fukaralara mevlût okurdu Camilerde büyük hafızlara mevlût okutmağa kudreti yetmiyenlet onun eline yirmi otuz kuruş sıkıştırırlar; böylece hem işlerini gö. rürler, hem de fazla olarak bir garip duası alırlardı.

İsmailin mevlûdunu işte bu kör kadın okuyacaktı. Gülsüme bu fikri mevlûtçunun arasına konakta tahta silmeğe gelen ablası vermişti. Büyük hanım, havadisi işitince kızar gibi oldu. Kızın böyle kadınlarla sıkıfıkı olması, hele kendi horoz aklı ile başından büyük işlere kalkışması hiç doğru değildi. Ahretliklerin şeytanı hep çeşit kadınlardı. Bugün mevlût derken yarın kim bilir kulağına neler koymağa kalkarlar, iş maazallah kapıları açtırıp eve hırsız aldırmağa kadar varırdı. Maamafih, kızın arzusu çok temiz bir olduğu için Nadide Hanım «olmaz» demeğe de cesaret edemedi ve bir daha kendinden habersiz böyle işlere girişmiyeceğine yemin ettirdikten sonra razı oldu. Evet, bunda pek bir fenalık yoktu. Fazla olarak arada bir fakir kör sebeplenmiş olacaktı.

Gülsümün kumbarasından yüz kırk sekiz kuruş çıktı. Bu para. İsmailin oyuncak mevlûduna yeter de artardı bile.

Köşe başındaki şekerciden birkaç okka akide şekeri alma Gülsüm, bunları kendi eliyle uçurtma kâğıdından yapılmış allı yeşilli külahlara yerleştirdi.

Hanımlar:

— Vay o ellerden çıkan şekerleri yiyeceklerin hâline, diye aralarında gülüşüyorlardı. Çocuklar, onu halecanlandırmak için arasına külahları kapf] kaçıyorlar, o, arkalarından koşarak yalvarıyor:

— Paşam, mevlût olsun da yine siz yiyeceksiniz... Ben y!)f] cek değilim ya, diyordu. Maamafih, bazan akidelerin rengine dayanamıyarak kendi °| ağzına bir şeker atıyor, fakat sonra yaptığına utanıyordu.

Karamusalh sütnine, arasına alay çıkarmak için:

— Kız, sakın bu paranın arasına hırsızlık bir şey karıştırdınsa günah olur, diye soruyor. Gülsüm: «Vallahi hepsi helâl, on para çalmadım» diye yemin ediyordu. Nihayet, uzun hazırlıklardan sonra mevlût günü geldi. Nevni-halKalfa, büyük bir merasime gidecek gibi giyinip kuşandı, başörtüsünün altına yeşil gaz boyamasından bir krep bağladı. Rastgel-diğine büyük hanımı kastederek:

— Şu fukara köylü kızı kadar olamadık. Mevlût bir yana dursun ölümlerimize bir Fatiha okuyamıyoruz, diye dedikodular yapıyordu.

Hava güzeldi. Büyük hanım, kızlarına:

— Haydi çocuklar... Hem biraz hava alın., hem mescidin penceresinden şu deli kıza bir bakın bakalım, ne yapıyor? dedi.

Mescidin önünden şöyle bir geçmek kararıyla evden çıkan küçük hanımlar, belki yirmi dakika, yarım saat pencerelerden ayrılmadılar. Gülsümün talihine içerde umulmaz bir kalabalık vardı. Alı, yeşilli şeker külahları civar sokak ve viranelerde ne kadar çocuk varsa mescide toplamıştı. Arka safta Nevnihal Kalfanın yanında bir sıra başörtülü, tesbihli büyük hanım oturuyordu. Kör mevlûtçunun bir yanında mescidin seksenlik imamı, bir yanında lala, karşısında konağın çocuklariyle Gülsüm vardı. Nevnihal Kalfa gibi imamın giyinişinde, yeni cüppesi, temiz mestleri* şal taklidi boyun atkısında da hazin bir ciddiyet görünüyordu. Cemaatin hep çoluk çocuktan ibaret bulunması, adamcağızın neşesini kırmış olmakla beraber yine mevlûtçuyu vecd ile dinliyor, arasına derin «Allah, Allah» sesleri çıkararak gözlerini kırpmıyor, başını iki yana sallıyordu.

Kadının hakikaten güzel bir sesi vardı. Fakat usulden filân haberi olmadığı için tahammül edilemeyecek kadar haykırıyordu. Sonra, ezber okuduğu için birçok yerleri atlıyor, karıştırıyor, tekrar ediyor, arkasını getiremediği vakit kendinden bir şeyler uyduruyordu.

İhtiyar imam, bu sestən, bu sırtısına falsolardan rahatsız-olma--ğa, yerinde kıpırdanmağa başladı. Kadının körlüğünden istifade

s X

ederek arasına lalaya nevmidane işaretler yapıyordu. Fakat o, hiç bir şeyin farkında değildi. Eski redingotunun üstünde o kapalı eski vükelâ çehresiyle dinliyor, yalnız arasına cemaate ve önündeki şeker sepetine bakarak külahların bu kalabalığa yetişip yetişmiyece-ğini kestirmeğe çalışıyordu. Allah saklasın hesap denk gelmezse bu yumurcak alayından zor yakayı kurtaracaklardı. Maamafih pek olmazsa külahları ikiye yırtmak da mümkündür ya.

Cemaat, mevlûdu evvelâ büyük adamlar gibi dinliyordu. Fakat kadın işi uzattıkça fena alâmetler belirmeğe başladı. Çocuklar, ölü deniz dalgalan gibi için için kımıldanıyorlar, fısıl fısıl konuşmağa başlıyorlardı. Bir aralık ihtiyar kadınlar safının önünde dört beş yaşında bir çocuk sesinin: «Abla, hani şeker dağıtacaklardı?» diye düdük gibi öttüğü işitildi. İmam, gözlüğünü düzelterek: «Sus, sus!» diye kuvvetli bir ıslık çaldı ve derin bir sükût... Fakat bir dakika sonra fısıltılar, gizli itişip kakışmalar tekrar başladı. İyiden iyiye hırslanan çocuklar şeker külahları etrafındaki çemberi gittikçe sıkıştırıyordu. İmamın birkaç defa tekrar ettiği ıslıklar artık cemaati yatıştırıramıyordu. Adamcağız, nihayet mevlûtçuyu susturarak küçük bir nutuk vermeğe mecbur oldu: «Çocuklar, gûnahtır... Burası cami... Karagöz oynamıyor, Mevlûd-i Nebevi okunuyor... Kim gürültü ederse şeker yok ha... Bak haberiniz olsun...»

Çocuklarda yine hüsn-i niyetle dolu bir sükût... Fakat biraz sonra usluların yaramazlara isyanından doğmuş küçük bir hareket... Anl^ıldı, çocukla yola çıktın mı olacağı budur... Sonra cemaatin şeker külahlarına bakış tarzları da lalayı bedbinleştiriyordu. Küçük bir hareket üzerine âni bir hücum ve kapışma olması da hiç imkânsız değildi. Kısa bir müzakereden sonra mevlûdun hemen kesilmesine karar

verildi ve imam: «Çocuklar, şekerden evvel dua olacak. Haydi bakalım, açın ellerinizi... Sizin duanız indallah makbuldür.» dedi ve başladı.

Mevlûdun parası Gülsümünden çıktığı halde imam önüne gelene dua ediyordu. Bu arada Sekip Paşa merhumun isminin de geçmesi dışarıdaki küçük hanımların biraz izzet-i nefesine dokundu. Paşa babaları Gülsümün okuttuğu gülünç mevlûdun duasına muhtaç mıydı? Onlar, Sekip Paşaya en büyük camilerde, en güzel sesli saray heyetlerine mevlût okutabilecek iktidarda insanlardı.

İsmailin her halde gönlü olmuştu. O gece gül yüzünü rüyada göstereceği artık muhakkaktı. Fakat aksi gibi o akşam Hanım fena halde sancılandı; geç vakte kadar Gülsüme ateş yaktırdılar, tuğla ısıttırdılar. Kız, yatmağa çıktığı zaman sabah ezanı okunuyordu. Öyle yorgun bir halde yatağına düştü ki İsmaili rüyada görmek şöyle dursun, çocuk, sahiden koynuna girse farkında olmalı-yacaktı.

Gülsümün mevlûdu konakta bir zaman için bir sofuluk modası çıkardı. Erkek çocuklar feslerine başörtüsünden sarıklar sararak merdiven başlarında avaz avaz ezan okuyup sala veriyorlar, günde sekiz on defa aptesler alınıp cemaatle namazlar kılınıyordu. Kızlar, artık türkü söylemiyorlar; kör mevlûtçuyu taklit için gözlerini kapıyarak sabahtan akşama kadar mevlût okuyorlardı.

Ezan ve ilâhi sesinden kafası kazana dönen büyük hanım ba-zan:

— Yumurcaklar, oynıyacak başka oyun bulamadınız mı? Evin içini tekkeye çevirdiniz.

diye bağırıyor, sonra Gülsüme çatarak:

— İlâhi kör gözlü, bunlar, hep senin başının altından çıktı... Allah kaldırmadı başımdan, diye beddua ediyordu.

XVIII

Mevlût oyunu birkaç hafta devam ettikten sonra birdenbire hava değişti. Çocuklar, bu defa tiyatroya merak sardırılmışlardı.

Cuma geceleri bir alay halinde Direklerarasında Kel Hasanın tiyatrosuna gidiliyor, sonra orada ne görüldü ise bir hafta konakta tekrar ediliyordu.

Yukarı kattaki harem sofası tiyatro salonu haline gelmişti. Her sabah konakta ne kadar yatak çarşafı, eski pencere perdesi, keçe, kilim varsa toplanıyor, perdeler kuruluyor, komşudan seyirci çocuklar, aşağıdan büyükler davet ediliyor, düdükler, dümbelekler, zilli maşalarla tiyatro oynanıyordu.

Bu, gürültülü olmakla beraber nisbeten kazasız bir eğlence olduğu için hanımefendi, kumpanyayı dağıtmağa teşebbüs etmiyordu.

I

%

Lala, gizli ticarethanesindeki sofuluk eşyaları şubesini kapa. mış, taş basması ilâhi ve mevlût kitaplarını, hacı mislerini, cam tes~ bihleri likide etmişti. Şimdi ikide birde Mahmutpaşaya inerek tiyatro levazımı düzüyor, minimini çingiraklar, teneke kılıçlar, tahta tü-fekler, şakşaklar, karnaval yüzlükleri alıyordu. Maamafih, bu tiyatronun asıl yük ve mesuliyeti şimdilik Gülsümün üstünde idi. De. kor eşyasını aşağıdan o tedarik edip getiriyor, perdeleri o kuruyor rejisör, dekorcu, aksesuar memuru işlerini hep o görüyordu. Bu kolay bir iş değildi.

Konakta kimse kendi eşyasını vermeğe razı olmadığı için yatak çarşafalarını, masa örtülerini, iskemleleri, çanak çömleği sahiplerine göstermeden aşırmaq lâzımdı. Sonra bu eşyaya bir zarar gelecek olursa Gülsümün yakasına yapışılıyordu. Büyük hanımda yangın korkusu bir delilik halinde olduğu için ikide birde ansızın sahneyi basar:

— Gülsüm, kimseye kibrit filân yaktırayım deme... Bu uçurtma kâğıtları, bu perdeler bir kere tutuşursa hepimiz cayır' cayır yanarız... Bak, o zaman dünyada kendini yok bil, diye söylenirdi.

Gülsüm, bazan tehditlere, azarlara kızarak bu işten vazgeçmek ister. Fakat çocuklar ağlaşa bağırışa onu şikâyetle giderler ve rejisörlükte devam etmesi için aşağıdan şiddetli emirler çıkardı. Maamafih, o, kumpanyanın sade idare memuru değil, aynı zamanda da baş aktörü idi. Bazan mürekkeple, kahve telvesiyle yüzüne bıyıklar; kaşlarının üstüne kaşlar çekilir, bazan saçları kabartılır, çamaşır yıkıyacak gibi kolları sıvanarak dekolte bir kanto kızı' şekline sokulurdu.

Bir cuma günü, harem sofasında fevkalâde bir gala müsaniyesi tertibedilmişti.

Oyuna konak halkından başka mahalleden de birçok kimseler davetliydi.

Kumpanya, yalnız hanımefendinin gelmesine muhalifti ki bunda da tamamıyla haklıydı. Çünkü Nadide Hanım, oyun esnasında ikide birde sahneye girmeğe, oyunculara karışmağa kalkar, işin ciddiyetini bozardı.

Meselâ, sahnede kendi bardağını görecektir olsa:

— Gülsüm... Ona da mı yetiştin? Eğer o bardak kırılırsa sen kafanı kırılmış bil... Ve «Bakayım ona!» diye sahneye yürüyü-

v

Aktörler, bir cinayet oyunu oynamağa kalksalar:

— Çocuklar, şaka derken sahiden birinizin bir yerini yara-lıyacaksınız... Hem nedir öyle adam öldürmeğe heves ediyorsunuz? Öyle yapacağınıza güzel güzel türkü söyleyin.

diye mesele çıkarırdı.

Fakat, çocukların hanımninelerini istememelerindeki asıl sebep bu, değildi. Gülsüm, Nadide Hanımın karşısında oyuna çıkmağa utanıyordu.

Aksi gibi büyük anne de nedense bu gala müsamesinde behemehal bulunmak istemiş, Karamusallı sütnine ile beraber en arka sıraya oturmuştu.

O gün, orkestra hayli zengindi. Konağın karşısındaki belediye ebesinin güzel ud çalan bir gelinlik kızı- vardı. Çocuklar, «Zehra Abla» dedikleri bu kıza yalvarıp yakarmışlar, onu o günkü oyunda ud çalmağa razı etmişlerdi.

Sofa dolduğu halde perde bir türlü açılmıyor, çocuklar içeride biribirlerini yiyorlardı. Nihayet, biri dışarıya çıktı:

— Haminne sen varsın diye Gülsüm oyuna çıkmıyor... Sen aşağı git, diye bağırdı.

Gülsümün emriyle aşağı kovulmak!.. Bu, nedense hanımefendinin kibrine dokundu. Hiddetli bir sesle:

—| Haydi ben. öyle terbiyesizlik istemem... Şimdi, Gülsümün | yanma gelirsem görür gününü, dedi.

— Kuzum Allahaşkına bu ne iş?.. Dağdaki gelmiş, bağdakini kovuyor, diye masum yeşil gözlerini açıyordu.

Hele neyse biraz sonra perde kalktı. Gülsümü İbiş kıyafetine sokmuşlardı. Arkasında lalanın tersine çevrilmiş bir eski yeleği, başında yine onun kulaklarına kadar geçmiş bir yağlı fesi vardı. Kaşlarını siyaha, burnunu kırmızıya boyamışlar, mor mürekkepten bir de bıyık çekmişlerdi. Kız, biraz evvelki münakaşa esnasında ağlamış olduğu için boyalar birbirine karışmıştı.

Karamusallı sütninenin en arkada:

— Ay anam... Safi köpeğine dönmüş! diye söylendiği işitildi.

Bütün gözlerin kendine dikildiğini gören Gülsüm, sahnenin or-tasında bir kat daha odun kesilmişti. Lâkırdı söyliyeyim diyor o], muyor, gülümsiyeyim diyor olmuyor; olduğu yerde put gibi duru. yordu. Nihayet, seyircilere büsbütün arkasını döndü.

İçerden öteki sanatkârların:

— Ulan eşek, öyle durmasanaa... Gülecek bir şey söylesene! diye onu azarladıkları duyuluyordu.

Baktılar ki Gülsümden hayır yok, öteki çocuklar kimi lalanın pöstekisinden kesilmiş bir sakalla baba, kimi annesinin kolları kıvrılmış bir eski bluzu ile genç kız kıyafetinde sahneye döküldüler. Oyun biraz kızışır gibi oldu. Fakat Gülsüm, hâlâ bir şey bulup söyliyemiyor, çocukların içerden, dışardan:

— Ulan, bir tuhafılık yapsana, diye sıkıştırdıkları işitiliyordu. Güldürecek şeyin küfürden ve pislikten başka bir şey olacağını tasavvur edemiyen Gülsüm nihayet canlandı:

Öteki aktörler — İbiş saat kaç? derlerse, Gülsüm nükteli bir cevap vermiş olmak için:

— Gözün kör mü? Saat bir tane, diyor.

Kapı çalındığını söyleyecek olurlarsa kız bir müddet düşündükten sonra:

— Koca kapı çalınır mı alıklar, aptallar, hayvanlar, diye mukabele ediyordu.

Bu ahretlik parçasının oyunda da olsa evin çocuklarına böyle çirkin, terbiyesiz sözler söylemesi caiz değildi. Hanımefendi, bir defasında oturduğu yerde:

— Çüş tabanı yarık ayı... Bakınız şu mahlûkun hiç insanlıktan nasibi var mı? diye titizleniverdi. Mesele belki de büyüyecek, oyuna dışardan şiddetli bir müdahale olacaktı. Fakat, bu esnada Karamusallı sütninenin bir nüktesi ortalığı neşeye garketti. Sütnine, yavaş, fakat bütün seyircilerin işitebileceği bir sesle:

— Direklerarasındaki oyuna «Kel Hasan» in kumpanyası derler ya... Buna da «Kör Gülsümün kumpanyası» demeli, dedi. Büyük hanım oturduğu yerde dizlerini döverek, gözünden yaşlar gelerek: «İlâhi kadın! Kör olma inşallah!» diye gülmeğe başladı.

Aktörler, bu gülmeyi kendilerine sanarak daha ziyade iştahlan-mışlardı.

Biraz sonra Gülsümün yine bir münasebetsizliği oldu; İbişe:

— Sofra hazır mı? Yemek ne var? diye sormuşlardı.

Kız, uzun uzadıya düşündükten sonra aklınca fevkalâde bir tuhafılık icadetti:

— Âlâ sinek çorbası, sıçan dolması pişirdim, dedi.

Öteki terbiyesiz sözler neyse ne, fakat buna hakikaten tahammül edilemezdi. Sofada bir isyan vaveylâsıdır koptu; sinirli küçük hanımlar, öğürmeğe başladılar. Seniye Hanım:

— Aman midem döndü; şimdi kusacağım, diye kaçtı ve ikinci perdeye kadar gelmedi.

İkinci perde kanto idi. Birinci perdede Kel Hasan rolüne çıkan Gülsüm, bu defa Peruz Hanım olmuştu.

Kıza sarı soğuk bezinden dekolte bir kanto elbisesi giydirmişler, ayaklarına Seniye Hanımın atılmış bir lâme pabucunu takmışlardı.

İlk perdedeki bıyıklardan kalma mürekkep lekeleri Gülsümün yüzünden çıkmamıştı. Bunun üstüne düzgünler, allıklar sürmüşler, yanaklarına, çenesine, alınına, burnuna ladenden mercimek büyüklüğünde benler kondurmuşlardı. Artık olan olmuş, Gülsüm işi büsbütün rezalete dökmüştü.

Defler, dümbelekler, zilli maşalar arasında komşu kızın udu çalıyor, Gülsüm: Armut dalda, kız şanoda sallanır. Ben sana yandım yâr, yâr! Ben seni sevdim yâr, yâr!

diye, işaretler yaparak, kanto söylüyordu. Çocuklar bu defa da içerden:

— Ulan, göbek atsana, gerdanını titretsene, diye bağırıyor-lardı.

İki partilik bir alafranga şan yapıliyormuş gibi ud başka havadan çalıyor, Gülsüm, başka havadan okuyor, dışarda yine kıyamet kopuyordu.

Karamusalh sütnine de iyiden iyiye maskaralığı ele almıştı En arkada ellerini birbirine çarparak tempo tutuyor:

— Yaşa kızım., ölme de sürün., canlar yakıcı şehlä gözlerini bir süzüver bakayım, diye etrafı kırıp geçiriyordu.

Maamafih, Büyük hanım, artık gülemiyor, nefretten elleri, ayakları buz gibi kesilerek fena fena sırtıyordu. Küçük hanımlar ellerini yüzlerine kapatıyorlar:

— Aman, ne sinir yarabbim.. ne soğukluk., tiksindim şu kızıdan, artık yüzüne bakamıyacağım, diyorlardı. Maamafih, emanetul-lah o gün kardeşleriyle güzel güzel eğlenmiş, konağa hoş bir gün geçirtmişti.

* *

Ancak, insan, sırası geldikçe eğlenmeli amma bütün aklını da eğlenceye vermemeli! O günden sonra Gülsüm ne vakit bir yolsuzluk, bir beceriksizlik etse Büyük hanım, bu tiyatro eğlencesini onun başına kakmağa başladı:

— Oyuna gelince aklın erer, lâkin eline bir süpürge al da şu odayı süpür dedik mi otu ota, suyu suya katarsın ha! yah&t:

— Kırıtı kırıtı, şıkır şıkır oynamasını bilirsin... Lâkin bir bardak yıkadın mı kırarsın ha! diye kinli bir sırtıma ile Gülsümün kulağına yapışıyor:

— Armut dalda sallanır ha., al sana., ben seni sevdim yâr yâr al sana., ben sana yandım, yandım yâr yâr, al sana! diye kıza tempo ile dayak atıyordu.

XIX

Gülsüm, konağa geleli aşağı yukarı bir buçuk sene oluyordu. İsmail, artık tamamıyla unutulmuştu. Gülsüm arasına onu hatırladığı zaman yüreğinde eski acıyı duyamıyordu. Hele yüzünün hayali o kadar silikleşmişti ki bugün bir yerde rastlasa birdenbire tanıyacağı şüpheliydi.

Karamusalh sütninenin söyledikleri, peygamber sözü gibi çıkmıştı. Ancak şu vardı ki Gülsümün İsmaili unutmaması kâfi değildi; aynı zamanda ondan münhal kalan muhabbeti Bülende vermesi hakiki bir abla gibi sevmesi lâzımdı. Aksi halde çocuğu 'önül rahatıyle ona teslim etmek mümkün olamazdı.

Hanımefendi, kızı çocuğa ısındırmak için elinden geleni yap-mış, fakat bir türlü bir netice elde edememişti. Bülent, hayli bü-vümüştü. Artık yanına yaklaşanların ağzını, burnunu karıştırmağa, etrafına tek dişli ağzı ile gülücükler saçmağa başlıyan sevgili çocuk, giilsümü de iltifatlarından mahrum etmiyordu. Fakat hain kız, bu meleğe karşı bir taş gibi hissiz kalıyor, o tatlı gülücüklere durgun, İcara bir bakışla mukabele ediyordu.

Maamafih, bu kızın sade şefkatten değil, insanlığın hiçbir iyi duygusundan nasibi olmadığına artık şüphe kalmıyordu. Hanımefendinin bu son tecrübesi de boşa çıkmıştı. Gülsüm, adam olma-ya-caktı. Mayası bozuk insana terbiye kâr eder mi? Bu dünyanın kö-tüleriyle peygamberler bile başa çıkmaktan âciz kalmış. Melek gibi bir ihtiyar kadın ne yapsın?

Onu sokağa atmağa Hanımefendinin vicdanı tabiî razı olma-ya-cak, ötekiler gibi kendiliğinden defoluncaya kadar, nâçar, çekecekti.

Evet, Gülsümde adam olacak bir insan gözü yoktu. Konakta herkes iyi kötü bir işe yarıyordu. Ona gelince var mı hayta, gidip gezip sürme, çalıp çırpma, hizmetçilerle dalaşma, türlü dedikodularla evi birbirine katma... Âlâ... Fakat ez kaza iki paralık bir iş istediniz mi surat bir karış...

Onun konakta belli başlı hiçbir vazifesi yoktu.

Gündüzleri bütün işi oyundan, eğlenceden ibaret gibiydi. Çocuklar at, araba oyunu oynadığı zaman o daima at olur, arabaları çeker, yemiş istedikleri zaman ağaçlara çıkar, entarisinin her eteğini bir dala takıp yırtar. Kumaş parasını kendi vermedikten, diki-şini kendi dikmedikten sonra yırtmazsa kabahat.

Çocuklara havuz kazıyorum diye, kürek saplarını kırar, baltaların ağzını taşa çarpıp körletir; havuzu doldurmak için kova kova su çekerken tulumbayı bozar.

O arada çamaşır astırmağa, bakkala göndermeğe, yahut yukarda başka bir işe çağırırlar. Çocuklar, hep bir ağızdan «Gülsüm bizi oynatıyor, göndermeyiz.» diye bağırışmağa kalkarlar. O: «Yapmayın, bana dayak yedireceksiniz. Beni öğretiyor sanıyorlar.» ^ sızıldanır. Sanki bacak kadar boyu ile, köylü akli ile adam aldatacak.

Onun el altından çocukları kışkırttığını Hanımefendi bilmiyor mu? Hem bu, onun eski ahlâkıdır. Canı bir yemiş yemek, yahut bjt eğlenceye, bir oyuna gitmek istedi mi el altından çocuklara öğretir Hâsılı, konakta ne pislik çıkarsa onun başı altından çıkar. Nasıl \{ uğursuz ayağını bastığı günden beri konaktan aksilik ve felâket eksik olmamıştır.

Evet, Gülsümün konakta belli başlı bir işi yoktur. Yalnız, gün. de kırk elli defa ikinci, üçüncü kattan inerek kapıyı açar; yirmj otuz defa da bakkala, aktara gider.

Büyük hanım, ona gideceği yere doğru gidip gelmesini bir türlü öğretememiştir. Bakkal iki dakikalık bir yerdir. Zaman olur ki o, on beş dakikada geri dönmez. Büyük hanım: «Kız, yine nerede kaldın?» diye üstüne yürüdüğü zaman bir ayak üstünde kırk yalan: «Vallahi Hanımefendiciğim.. bakkal kalabalıktı, bekle, işim var, dedi.» yahut: «Mal gelmişti de, .tenekeleri açıyordu da..» Halbuki ya alık alık etrafı seyretti, ya boydan boya çarşayı gezdi, yahut da kim bilir bakkal oğlanlarıyla fingirdedi. Bu dışarlık çocukları bir acayıptır. Şehir çocukları, ev çocukları on dört, on beş yaşına kadar dünyadan habersiz yaşadıkları halde onlar yedi, sekiz yaşında âdeta kadınlıklarını, erkekliklerini duyarlar.

Evet, bir ayak üstünde kırk yalanın belini büktüğü halde para hesabına bir türlü akıl erdiremez; bakkala, aktara bozdurulan paranın gerisi daima yirmi para, kırk para eksik gelir. Satın aldığı şeyler de tabîi öyle amma artık, ellerinde terazi, her aldırılan şeyi tartacak, sayacak değiller ya...

Gülsümün belli başlı bir vazifesi yoktur. Onun işi şöyle yarım-yamalak öteki hizmetçilere yardımdan ibaret gibidir. Aşçıya zerzevat ve pirinç ayıklar, onun elinde fazla iş olduğu vakit bulaşığa yar-dim eder. Orta hizmetçisi ona öteberi getirtip götürür, su taşı* süprüntü döktürür.

Sütnine, Bülentle meşgul bulunduğu için o da tabîi sütnineo1" hizmetine bakıverir. Her gün çamaşırcı gelmesine imkân olmadı?

için çocuğun bezlerini yıkar. Yine umumi çamaşır günleri haricinde mendil, çorap kabilinden bazı küçük şeyleri çalkayıverir.

Konağın eski bir ananesi olmak üzere çocuklardan her birinin bir oturağı vardır. Onların büyük adam nalları ile ayakyolu mermerleri üzerinde dolaşmaları tehlikeli olduğu için, on ikişer yaşlarına gelinceye kadar bu oturaklar kullanılır. Oturakların muhafazasından ve temizliğinden Gülsüm mesuldür.

Küçük hanımlar, çok titiz ve temiz ev kadınlarıdır. Odalarını kendi elleriyle temizlemeğe ve süslemeğe meraklıdırlar. Gülsüm, her sabah onlara da bir parça yardım eder.

Yardım da ne? Karyoları çekmek, yatakları altüst etmek, yorganları pencereye asmak, keçeleri, küçük halıları bahçeye indirip silmek, sobayı temizlemek, yaş odunları alev alıncaya kadar üfleyivermek... Bu işleri yaparken aklı; fikri başka yerde olduğu için seksen türlü kaza yapar. Bir gün karyola somyesini masaya çarparak sigara tablasını, bir gün örümcek alırken tavan süpürgesinin ucu ile merhum paşanın resmini düşürüp kırmıştır.

Terkoslar kesildiği zaman yukarı kattaki musluklara su çıkarmak da onun vazifesidir. Gayet hoyrat olduğu için tenekeleri merdiven basamaklarına çarparak diplerini deler, sonra da pis tabanları ile dökülmüş sulara basarak ortalığı çamurlar.

Konağa çok misafir geldiği için orta hizmetçisi hepsine yetiştir-mez, bir kısmına da Gülsüm, kahve pişirir ve taşır. Ancak, onun bulaşık suyuna benziyen kahvelerini içenlere Allah imdadeylesin. /Ateş bulunmadığı zaman kâğıt yakarak cezveleri kaynatır. Bu esnada varak varak uçan kâğıt külleri yüzüne, fincanlara, tepsi örtü-lerine, bakkal önlüğüne benziyen yağlı entarisine yapışırlar ve tepsiyi öyle bir halde misafir odasına getirir ki Direklerarası oyunlarında kahve getiren aptal uşak, yanında

haltetsinyföüyük hanım, yabancıların yanında yerin dibine girer; kaşını, gözünü oynatarak: «Kız, 0 ne kıyafet? Daha demin üstün başın tertemizdi.» der. Gülsümde cevap hazırdır: «Demin kileri temizlettiler.» Ah, bu kızın yalanı... Kiler daha yarım saat evvel temizlenmiştir. Onun entarisi ise üç günden beri o haldedir. Gerçi bundan Hanımefendinin: «Daha de-min tertemizdi.» demesinin de yalan olduğu meydana çıkar amma

yabancıların yanında rezil olmamak için öyle söyleyivermek lâzım-gelmiştir. Gülsüm, akşamdan akşama, sözüm ona, lâmbaları doldurur lâmba şişelerini temizler, fakat besbelli şişeleri kuru bezle silmeğe üşenip su ile yıkadığı için ikide birde şişe çatlar. Lâmbaları doldururken döküp saçtığı gazları da ancak Allah bilir.

' Akşamlara gelince, sofrta kalktıktan sonra çocuklarla bir nöbet daha oyun oynanır. Onlar, ekseriya masal isterler. Doğru dürüst iki lâkırdıyı bir araya getiremeyen Gülsümün o tatsız masallarını insan, para ile dinliyemez. Dinliyemez amma ne dersin?.. Çocuk bu... Fakat o, çocukları üzme için nazlanır, yahut da inadına hep onların bildiği masalları söyler. Bunun sebebi meydandadır. Tek büyüklerden biri masal söylemeğe mecbur olsun; o da karşısına yayılıp şaş gözlerini belerterek afal afal dinlesin... «Sen masaldaki âşık, maşuku düşüneneğine yırtık çorabını dikmeyi düşünsen daha iyi etmez misin? Bak Bülendin süt saati geldi, emzik hâlâ pisli-ğiyle duruyor.»

Bülent, geceleri güççe uyur. Onu yorgan içinde uyutmağa alış-tırmışlardır.

İyice dalmadan evvel salıncağa, yahut yatağa aldılar mı gece yarısı evin içi ayağa kalkıyor. Her gece evvelâ yarım saat, bir saat onun yorganını, sonra salıncağını sallamak da Gülsüme aittir. Bir işe yaramıyor, bari buna yarasın.

Gülsüme bazan yattıktan sonra da işler çıkar amma bu, öyle her gece değil, arasıradır. Ev hali bu... Gece yarısından sonra bazan hanımlardan birinin sancısı tutar, yahut çocuklardan biri ansızın hastalanır.

Ateş yakıp tuğla ısıtmak, yahut ihtikan suyu hazırlamak için Gülsümü uyandırmak lâzımdır. Uykusu ağır olduğu için aşağıdan bir iki çağırarak uyanmaz. Tavan arasına çıkıp uyandırmak lâzımdır. Surat bir karış, gözler kapalı, sallana sallana aşağı iner...

Bazan işini bitirdikten sonra tekrar yatmağa gönderirler. Fakat bazan öyle geceler de olur ki hastalık sabaha kadar sürer. Hasta, sakinleşip dalarken ortalık ağarmağa, horoz sesi gibi taze seslerle çocuklar, öksüre öksüre ihtiyarlar uyanmağa başlar.

Tekrar

uyumak için artık çok geçtir. Neredeyse sokaktan salepçiler geçecektir.

Gülsüm, gittikçe soluklaşan gece kandilini üfler ve yine bir işe yaramadan avarelikle, serserilikle geçecek bir yeni güne başlar.

XX

Gülsümün büyük bir kusuru da pisliğiydi. Her çocuk, doğuştan pistir. Pislik icad etmek dehası hepsinde kemal mertebesine varmıştır. Hiçbiri pis bir tarafı olmıyan bir oyun veya oyuncakla eğlenmekten zevk almaz; hiçbiri bir yolunu bulup pisleştirmedığı bir şeyi yemekten tam tat duymaz.

Fakat şu vardır ki Gülsümdeki pislik, zaman geçtikçe eksile-ceği yerde inadına artıyordu.

Konakta büyükleri tiksindirecek ne kadar iş çıkarsa ona devredilirdi.

Çocukların oturakları gibi sıçan kapanlarının idare ve muhafazası da ona verilmişti.

Çocuk bezlerinden başka hastalar tarafından kullanılan ve kirletilen eşya da çamaşırcıya gitmeden evvel onun elinden geçirdi.

Konakta bir alay kedi vardı. Gülsümün bir faal mürebbiye gayretiyle her birine bahçede ayrı ayrı yerler göstermiş olmasına rağmen her gün kanape altlarında, kapı arkalarında bir iki vukuat kaydedilirdi. Bunları temizlemek vazifesi de tabîî kıza aitti.

W Bir kere Gebzeden Feridun Beye gelmiş bir misafir bir gece .sarhoşlukla ayakyoluna saatini düşürmüştü. Saat, künkün içinde görünüyor, fakat el uzanmıyordu. Büyük hanım, Gülsümün sırtını ok-Şadi, gülererek:

- — Haydi kızım. İş başa düştü. Bunu olsa olsa sen becerirsin, dedi.

Kız, entarisinin ve gömleğinin kolunu omuz başına kadar sıvadıktan sonra işe başladı. Ev halkı onu seyretmek için sofada birikirini eziyor, bazıları dayanamıyarak öğüre öğüre kaçıyordu. Nihayet Gülsüm, yüz üstü ve hemen hemen tepe aşağı çalışmaktan yüzü kızarmış, bir zafer ve sevinç feryadı ile saati çıkardı. Çıkardı amma üstünden, başından da hayır kalmamıştı; Küçük hanınlar çığlık çığlığa bağıríşıyorlar, bu işlerde konağın yine en gayretlile_ rinden olan Karamusallı sütnineye:

— Aman sütnineciğim.. Ne olursa senden olur.. Şunu bir yere süründürmeden bahçeye götür.. Üstünde nesi varsa attır. İyice y^ kanmadan içeri alma, diye yalvarıyorlardı.

Gülsüm, tepeden tırnağa kadar temizlendi, gıcır gıcır yıkandı. Fakat küçük hanımlar, günlerce onu yanlarına sokmadılar. O, yaklaşacak oldukça:

— Aman kız., uzak dur., elini sürme., kokuyorsun gibi geliyor, diyorlardı.

Hanımların aynı zamanda sinirli gülüşmelerinden yüz bulan Gülsüm, arsız arsız sırtarak boyunlarına sarılacak gibi yapıyor, şakalar ediyordu. Hâsılı, konakta Gülsüm için: «Elinden kabuklu yumurta yenmez!» demeleri hiç haksız değildi.

Gülsüm, yalnız dokunduğu, süründüğü şeylerde değil, yediği, içtiği şeylerde de pisi, temizi ayırdetmezdi. Konakta elhamdülillah her şey boldu. Yalnız aşçının, hizmetçilerin döküp saçtığı ve çaldığı, ile bir ev daha geçinirdi.

Böyle olduğu .halde Gülsüm, daima artık, bayat ve kokmuş yemek yerdi. Bunun sebebi şu idi: Konakta çok kere lüzumundan fazla yemek pişer, tel dolaplarda daima bir, hattâ iki günlük bir alay artık yemek bulunurdu. Bunları dökmek günah olacağı için sahan sahan, tabak tabak Gülsümün önüne sürerlerdi:

— Gülsüm, kızım... Havalar serin., bir hafta dursa bir şey olmaz... Bak mis gibi... Sen şunları yiyiver, sevaptır.

1

Ziyankârlığın günah olduğunu, dünyada yere dökülen ekmek kırıklarını toplayıp yemek kadar sevap bir şey olmadığını bilen Gülsüm, hiç şikâyet etmeden bunları mideye göçürdü.

Hem canım, onların mideleri buna benzemez neler kabul eder. Bütün gün köylerinde yedikleri zaten ne ki? Yorganlı ile memleketten otlıya otlıya geldiklerini kendileri söylememişler miydi?

Gülsüm, yiyecek cihetinden hakikaten hemşerilerinin en talihlisi çıkmıştı. Bir eli yağda, bir eli balda idi. Sütler kesilir: ona verirler, kaymaklar mantarlasın ona verirler. Çocuklara yemiş gelir, biraz geçkin olanları ile hamlan ona ayrılır. Hattâ bir defa içine ka-

fi üşmüş bir küçük kavanoz gül reçelini ona vermişler; kız, afiyet olsun, günlerce parmak parmak yemişti.

Şu vardı ki bu bolluk, kızın gözünü bir türlü duyuramıyordu. «Gık» deyinceye kadar yediği halde vakit ve saati geldi mi yine daiianndaki soysuzluğu yapıyor, çocukların elinden yemiş, sahanların içinden kedi gibi kemik çalıyordu.

Büyük hanım, su içerken daima durur, bir bardağa, bir Gülsü-mün yüzüne bakarak sitekle:

— Gülsüm, ne vakit senin elinden içim inana inana bir bardak su içeceğim? diye gülümserdi.

Bu, galiba hiçbir zaman nasibolmıyacaktı. Halbuki ondan pek olmıyacak bir şey de istemiyorlardı.

Meselâ, kendisi başkalarının artığını yemekten iğrenmemeli, fakat kendi artığını başkalarına yedirmekten son derece çekinmeli, bunun affedilmez bir pislik olduğunu idrak etmelidir. Kız, bu basit tarifi yapabilse dâva kökünden halledilmiş olacaktır.

Fakat, yazık ki, bunu onun idraksiz kafasına bir türlü sokmak kabil olmuyor.

XXI

Yaz sonunda Bülent, ağır bir hastalık geçirdi.

Konakta çocuklardan biri hastalandığı vakit onu evvelâ bir müddet Karamusallı sütnine tedavi eder ve ancak hastalık, ehemmiyetli bir şekil aldığı zaman doktora başvurulurdu. İ Bunun iki sebebi vardı: Çocuklar, doktordan korkarlar, konağa gelen misafir doktorlardan bile bucak bucak kaçarlardı. İkinci sebep: Karamusallı sütninenin çocuk hastalıklarını doktorlardan daha iyi anlamasıydı. Büyük hanımın fikrinde doktorlar büyük insanları bazan muvaffakiyetle tedavi ederlerdi. Fakat ilâçlarını daima büyük insanlara göre tertibettiklerinden onlar çocuklara ağır gelir ve biçareleri hiç yoktan ölüm tehlikesine bile atardı. Bülendin bu son hastalığı şiddetli bir ishal ile başlamıştı. Karamusallı sütnine, üç şün Hindistancevizi yağı, anason ve kızılıcık şurubu ile hastalığın °nüne geçmeğe çalıştı. Ancak, üçüncü gece sabaha karşı çocuktan *ar> gelmeğe başlayınca hepsinin eli, ayağı şaşırdı. Ortalığın ağarmasını zor bekliyerek bir doktor getirdiler. Bunu daha başka dok torlar takibetti.

Hastalık, iki haftadan ziyade sürdü. Çocuk, bazan iyileşir gjk oluyor; sükûn ile uyumaya, uyandığı zaman küçülmüş ve sararm» yüzüyle etrafındakilere gülücükler yapmaya başlıyor; seviniyorlar evliyalara mumlar gönderiyorlar.

Çok geçmeden ve sebebi bir türlü anlaşılmadan ateş ve sancı-lar tekrar başlıyor; yavrucuk, kendini kaybediyordu. Bu iki hafta içinde Bülent, birkaç defa öldü, öldü, yeniden dirildi.

Konak, geceleri uyumamıştı. Büyük hanım sabaha kadar nöbet bekliyor, çocuğun annesi teyzelerini odalarında biraz uyumağa gön-dermek için akla kararı seçiyordu. Hastalığın ilk zamanlarında Nadide Hanım, Gülsümü odaya bile sokmuyordu, içinde ona karşı garip garip hisler vardı. Hastalığın ilk sebebi anlaşılamamıştı. Acaba bu kız, çocuğa zararlı bir şey mi yedirmişti?

Yoksa kardeşinden ayırdıkları için ah etmişti de yavrucuk-onu mu çekiyordu? Sonra, bu, ne anlaşılmaz işti yarabbi? Yabanın yangın yerlerinde yatan aç, çıplak çocukların yanağından kan damlıyor, üstlerine titrenilen, gözlerinin içine bakılan kibar çocukları; hiç sebepsiz sararıp soluyorlardı. Fena yemeden desek değil. Meselâ şu aç gözlü Gülsüm, afı küfü yediği halde karnı bile ağrımıyor. İyi bakılmamadan desek o da değil. Gene meselâ, Gülsüm serserisi zaman oluyor ki gömleğini yıkayıp ıslak ıslak arkasına giydiği halde bir kere öksürüp aksırmıyor. Hâsılı, bu Allahın işleri anlaşılmaz bir şeyler vesselam!

Kendine bile açıkça itiraf etmemekle beraber Büyük hanını. Gülsümün sıhhatini kıskanıyor, çocuklardan biri hastalandığı zaman âdeta kıza gazez oluyordu.

Üçüncü hafta içinde hastalık geçti. Fakat çocuk, altı ay düze-lemedi.

Biçarenin barsakları iyiden iyiye bozulmuştu. Doktorlar, ona en hafif gıdaları hazmettirmenin çaresini bulamıyorlardı. Çocuk; yaşıyacak mı, ölecek mi? Bunu anlamak bir türlü mümkün IU yor ve bu hal, hanımların sinirlerini bozuyordu.

Didinmek, ağlamak, müteessir olmak kabiliyetleri zamanla aşınmıştı. Bazan her şeyi unutarak gülüyorlar, konuşuyorlar, şarkı söylüyorlar, fakat hasta akıllarına gelince birdenbire yürekleri yanıyor, birbirlerinden fena halde utanıyorlardı.

Dürdane hanım, yeni yaptırılmış şık bir elbise ile ortaya çıktığı zaman:

— Bu zamanda giyim kuşamı kim düşünür amma ne yaparsın ele güne rezil mi olalım? diyor.

Seniye, şarkı söylerken yakalandığı vakit gözleri dolarak:

— Of! İçimin acısından ne halledeceğimi kendim de bilmiyorum, diyordu.

Büyük hanım, bazan keyifli ve neşeli zamanlarında damatlarına yaklaşır:

— Zoraki gülüyorum, vallahi, yoksa içim kan ağlıyor. Kızlarım, ne olsa taze, cahil çocuklar... Onların yanında yalandan gülüp söylemezsem olmaz, derdi.

Nihayet, zaman zaman çocukta görülen geçici iyilik alâmetleri üzerine konakta sevinç bayramları yapılmağa başlandı. Nadide Hanım:

— Çocuklar, elhamdülillah Bülent kurtuldu artık., yüzde bir tehlike kalmadı. Bu gece mışıl mışıl uyudu, iki defa süt içti. Sabahleyin bana gülümsedi. Zaten doktor da artık korku kalmadı, diye yemin ediyor. Haydi, siz de bir arabaya binip sinemaya gidin, diyordu.

Bundan başka konakta zaman zaman aktüalite vakalar çıkıyor, bunların taze heyecanları eski hastalığın yıpranmış üzüntülerini büsbütün hafifletiyordu. Böylece hastanın odası yavaş yavaş تنها-laştı ve çocuk, beş ay hemen tamamıyla Gülsümün eline bırakıldı. Kız, tavan arasındaki yorganım aşağı indirmişti.

Geceleri çocuğun salıncağı yanında bir erkân minderinin üstünde geçiriyordu.

Hastanın uykusu da bozuktı. İkide birde büyük adam iniltileriyle uyanıyor, Gülsüm,

onu sallıyarak susturamazsa, dizlerinin üstüne, kucağına alıyor, odada uyuyan varsa uyandırma-

I

mak için yavaş sesle bazan ninni, bazan bitip tükenmez sözler söylüyordu. Altıncı ayın sonunda Bülent iyi olup ayağa kalktı.

Fakat, bu uzun hastalık gecelerinde Gülsümün kalbinden esrarengiz bir şeyler geçmişti.

Kız, şimdi Bülendi seviyordu. Belki hattâ İsmailden de fazla.

Bu mucizenin sebebi ne idi? Hemen yarı ölmüş bir halde kendisine bırakılan çocuğun, kucağında yeniden dirildiğini gördüğü için mi? Onu yalnız bularak acıdığı için mi?

Sebepe ne olursa olsun Karamusallı sütনেরin dediğı çıkmış, kızın İsamile olan muhabb&ti hile ile çalınarak Bülende verilmişti. Gülsüm, tavuk yumurtası üstünde kuluçka yatırılmış bir alık hindi gibi çocuğı benimsiyor, bir dakika gözünü üstünden ayırmıyordu.

Büyük hnaım, artık Bülendi gönöl rahatıyla Gülsüme emniyet edebilirdi.

XXII

Bülentte de Gülsüme karşı garip bir iptilâ başlamıştı. Çocuk, bir saat onsuz olamıyor. «Güssü» deyip «Güssü» işitiyordu.

Arasına Bülende: «En çok kimi seviyorsun?» diye sorarlardı.

Bu suale verilmesi lâzımgelen ceavp malûm. Tabiî konağın velinimetinden, büyük anneden başlamak ve ehemmiyet sırasıyle teyzeleri, enişmeleri, ana babayı, kardeşleri, yeğenleri saymak... Fakat yumurcak, sıraya aksi gibi ters taraftan başlıyor, gözleriyle Gülsümü arıyarak: «Güssü, Güssü» diyordu.

— Peki, daha kimi seviyorsun?..

— Anneyi, babayı, ağbeyiyi...

Bülent, bütün konak halkını birer birer dizip dökmeğe başlıyor; büyük hanım, bir türlü kendine sıra gelmediğini görerek sabırsızlanıyor, söze karışıyor. En tatlı sesiyle:

— Ya beni?. Ya beni?. Ya haminnenı sevmiyor musun? Fakat çocuk, iğrenir gibi yüzünü buruşturuyor:

— Haminne kaka... Haminne kaka... Haminne ö ö... Haminne ö ö... diye cevap veriyor.

Büyük hanım, şişiniyor, etraftakiler yerin dibine geçiyorlar. Çocuğa bu nefreti o Gülsüm habisinin öğrettiğine şüphe var mı?

Bu «Haminne kaka... Haminne ö ö» sözü büyük hanımda mahcubiyet kadar da hüznün, hiddet ve kin uyandırıyor; karşısında akli başında bir insan varmış gibi acı acı gülümsiyerek:

— Peki çocuğum., ben kaka, ben ö ö.. siz hepiniz cici., siz hepiniz iyi... Sade ben ö ö... Zaten kime yarandım ki sana yaranayım? diyor.

Etraftakiler hanımefendiye karşı bir suç işlemiş gibi ezilip büzülüyorlar. Fakat, kimse ağzını açmaya cesaret edemiyor. Bu nazik dakikada patavatsız Gülsüm, ortaya atılıyor, çocuk üzerindeki nüfuzundan istifade etmek istiyerek: «Ayıp ayıp Bülent... Haminne de cici... Söyle bakayım... Haminne cici de bakayım!» diyor. Gülsüm

tarafından himaye edilmek büyük hanımın büsbütün haysiyetine dokunuyor, kadıncağız, haklı bir hiddetle:

— Sen sus dilenci... Sen kim oluyorsun? diye evlâtlığı haşlıyor..'

Hakikat, şu var ki konakta Bülendin Gülsümü sevmesini kıskanan sade Nadide Hanım değildi.

Bu muhabbeti anne ile teyzeler de çekemiyorlar, çocuğun «Güssü... Güssü» diye âdeta hasta olduğunu gördükçe kızı boğacak gibi oluyorlardı.

Gülsüme gelince, o, bunların hiçbirinin farkında değildi. Bu yeni muhabbet, onun şaşı gözlerini perdelemiş, dünyayı görmez bir hale getirmişti. •

Kız, Bülendin hiçbir kahrından şikâyet etmiyordu. Çocuk, bir gün mangaldan kaşık dolusu kıvılcımlı kül alarak kızın gözlerine serpmiş, bir gün de kahve değirmeninin kolunu olanca kuvvetiyle suratına çarparak üst dudağını yarmış, bir dişini kırmıştı.

Kız, tunları âdeta çocuğun iltifatları, zarif şakaları gibi sevinç ve iftiharla anlatıyordu.

Bir gün, odada dominolarla oynuyorlardı. Kapı çalındı. Gülsüm, çocuğu yalnız bırakarak aşağı koştu. Bir dakika sonra soluk s°luğa odaya döndüğü zaman ne görsün?.. Çocuk yok. Birdenbire şaşırdı. «Bülent.. Bülent» diye bağırarak sofaya koştu. Onun telâş, büyük hanımı ürküttü ve konakta bir kıyamettir koptu.

Hanımefendi:

— Gülsüm, evlâdımı bul; boğarım seni, diye bağırıyor, tehli. keşiz yerleri aramayı akıl etmiyerek dam merdivenlerine, konağın izbe bodrumlarından kapalı sarnıçlarına saldırıyordu.

Bir aralık aklına bir tehlike daha geldi. Bir eliyle Gülsümüün saçlarını yakalayıp bir eliyle kendi gözlerini kapıyarak:

— Ben tahammül edemem... Pencereden kaldırımlara bakın.. Sırma saçlı evlâdım al kanlar içinde sokaklarda mı yatıyor? diye haykırdı.

Allahtan olacak o dakikada büyük hanımın havalandırılmak için sandıktan çıkarılmış samur kürkü odanın bir köşesinde kıpırdadı, altından Bülendin başı çıktı. Çocuk, keyfinden bayılıyor, ağzındaki tek tük dişlerin arasından sular akıyordu.

Teyzeler, çocuğa koşarak kürkle beraber kucaklarına kaptılar.

Dürdane Hanım, çocuk bulunduğu halde, annesinin Gülsümü hâlâ dövmekte devam ettiğini görerek:

— Ayol anne... Çıldırдың mı? Baksana kızın kabahati olmadığı meydana çıktı, diye bağırdı.

Odada bir kahkaha koptu. Hanımefendi, kendi şaşkınlığına kendi de gülüyor:

— Sahi öyle... Asıl dövülecek bu afacan ya... Şaşırdım, diyordu.

Sevinç ve saadetin verdiği kalb yumuşaklığıyla Gülsüme, helâl-lığa bedel, bir mercan terlik vâdetti.

Bu dakikada dayak gibi mercan terlik de Gülsümün umurunda değildi. Çocuk, bulundu ya. O, yeter...

Hanımlar, Bülendi kucaktan kucağa gezdirip öpreken büyük hanımda yeni bir korku uyanıyor:

— Aferin size... Yumurcağı teşvik edin de her zaman saklansın... Aklımızı başımızdan alsın, diye söyleniyordu.

Maamafih, çocuğun bu şakası bir zekâ alâmeti olduğu için bi--raz sonra büyük anne de onu öpmekten kendini alamadı.

XXIII

109

Nadide Hanımın evlâtlık cihetinden olduğu gibi aşçı ve orta hizmetçisi cihetinden de başı dertteydi.

Bunlardan en iyisini taş çatlasa konakta iki aydan fazla tutmazdı. Nedense erkek aşçıların kimi hırsız, kimi müsrif, kimi âsi çıkıyordu. Kadınlar, onlardan daha beterd. İhtiyarlan pis ve pasaklı, tazeleri aşıfteydi. Kimi hırsızlık eder, kimi hiç yoktan dedikodular çıkararak konak halkını birbirine düşürürdü.

Hâsılı, Paşa öldü öleli konaktan bir tabur hizmetçi ve aşçı geçmişti. Bunlardan bir tanesinin bile adam çıkmamış "olmasına rağmen Hanımefendi, her yeni hizmetçiye büyük bir ümit ve hüsnüniyetle karşılardı.

Bunların yüz verilecek insanlar olmadığını, pek iyi bildiği halde yeni hizmetçiye kibar yüzünün en tatlı bir tebessümüyle karşısına alır, ailesini, hayatını sorar, kendi hayatını anlatır, biraz vefa ve sadakat gösterirse ölünceye kadar bakacağını vâdederd.

Bu ilk konuşma esnasında hizmetçiler, ondan aldıkları cesaretle eski efendilerini çekiştirirlerdi.

Nadide Hanım, işin içyüzünü bilmeden hak verir, onlar, eski kapılarında çok yorulduklarından, yahut hakaret gördüklerinden şikâyet ederlerse kendi, konaktaki işlerin hafifliğinden, kendinin ve çocuklarının tatlı dilinden bahsederdi.

Burası onların bildiği evler gibi değildir. Hizmetçi ile hanım arasında fark yoktur. Herkes, istediği kadar yer, istediği kadar çalışır. Yeter ki hizmetçi, biraz iyi ahlâklı ve güler yüzlü olsun. Hattâ 51 soysuz Gülsüme bile bir aile çocuğundan iyi muamele edilmiştir. Fakat, ne çare ki o, adam değildir. Yalancıdır, pistir, tembeldir, fitnedir, hâsılı, ahlâksızdır. Hizmetçiler, başlarının dinç kaldığını istiyorlarsa Gülsüme yüz vermekten ve onu işlerine karıştırmaktan çekinmelidirler.

Hanımefendiden bu öğüdü alan yeni hizmetçi, ilk günden bu ahlâksız çocuğu hırpalamağa başlardı.

Gülsüm, bu fena muamelelere ses çıkarmazdı. Çünkü arala-r>nda bir kavga çıkarsa büyük hanımın yeni hizmetçiye hak vereceği: «Kadını kaçırıp beni yine kendine mi muhtaç edeceksin?» diye üstüne yürüyeceği muhakkaktı.

Maamafih, bu tahammülün bir sebebi daha vardı. Gülsüm hizmetçiye edilen bu itibarın geçici olduğunu, onun ergeç gözden düşeceğini tecrübeleriyle bilir, günü gelince öcünü alacağından emin sakın ve sinsi, beklemeyi tercih ederdi. Derken aradan bir hafta, on gün geçer, aşçı veya hizmetçinin zayıf ve fena tarafı kendini belli etmeğe başlardı.

Büyük hanımda âdeta bir artist görüşü vardır. Bunun için o zayıf ve fena tarafı sezmekte katiyyen gecikmez, için için sıkılmağa, kızmağa başlar.

Hizmetçi, hırsız veya asittedir. Bu, muhakkak. Nadide Hanımın hissi hiçbir zaman kendisini aldatmamıştır; hizmetçinin bu bakışı başka türlü bir bakıştır. Bu telâşlar ve yaltaklanışlardaki sebep göz önündedir. Fakat gel gör ki bir insana aşıfte yahut hırsız

damgasını vurmak için bu, kâfi değildir. Aynı zamanda kuvvetli bir delile de ihtiyaç vardır. Kabahatliyi mümkünse iş üstünde bastırmak, bağırıp çağırmasına meydan vermemek lâzımdır.

Gülsümün artık kulisten sahneye çıkmak, rolünü oynamak zamanı gelmiştir.

Bir köşede hanımefendi ile esrarlı bir fışkılan sonra takip başlar. Orta hizmetçisinin evin aşçısı, yahut komşunun oğlu ile münasebetinden mi şüphe ediliyor? Gülsüm, bir polis hafiyesi gibi kadının peşine düşer.

Gecelerce sofalarda dolaşarak konağın pıtırıklarını dinler. Nihayet, sevdazedeleri bir arada yakalıyarak Hanımefendiye teslim eder. Mutfakta bir hırsızlık mı sezildi?

Gülsüm, yine paçaları sıvar. Aşçının çaldığı erzakı nerelere sakhyabileceği herkesten ziyade ona malûmdur. Kömürlüğe atılmış kırık su küplerini, merdiven altlarını, sıvası dökülmüş bağdadileri, hattâ bahçe duvarlarındaki k' vukları baştan başa tarar.

Çalınan yağlan, şekerleri bulup çıka' rırdı.

Bu takip günleri Gülsümün en mesut zamanlarıdır. Bu günlerde Hanımefendi ile evlâtlığın arasından su sızmaz. Gülsüm, hem onun ayaklarını oğar, hem anlatır.

Nadide Hanım, çok kere direktifler verir. Fakat bazı müşkül zamanlarda ondan akıl, tedbir sorar. Gülsümün bu işlerdeki maharet ve dirayetini teslim etmiştir.

Hizmetçi, yahut aşçı rezaletle kapı dışarı edilirken Gülsüm, keyfinden ve iftiharından âdeta sarhoş olur. Büyük hanımın memnuniyeti de tabîi ondan aşağı değildir.

Gülsüm, ne de olsa evin çocuğudur, ellerden elbette on kat iyidir.

«Aferin Gülsüm kalfa... Büyü inşallah, beni bu nâkeslerden kurtar, evime kilit kürek ol!» diye onun sırtını okşar.

Gülsüm, o hızla, kovulan hizmetçinin işlerine saldırır, fakat, fazla gayret onun yine birtakım beceriksizlikler, pislikler yapmasına sebeb olur, bir zaman sonra

Hanımefendi ile tekrar arası bozulmağa başlar. Sonra yeni hizmetçi gelir. Gülsümün minder altında bıraktığı süprüntüler, yahut bulaşık yıkamağa çalışırken kırıp sakladığı tabaklar meydana çıkar.

Nihayet, bir kelepirci yakaladığını zanneden Büyük hanım, yeni hizmetçiye yine Gülsümü çekiştirmeğe, ona yüz vermemesini tembih etmeğe başlar. Fakat, Gülsümün onlar hakkında hanımefendiden daha kat'î bir kanaati vardır. Bu hizmetçinin on, on beş gün içinde bir yanından fire vereceğini bilir ve hakaretli bir bakışla kendisini muayene eden bu kadından intikam alacağı zamanın uzak olmadığını düşünerek müteselli olur.

XXIV

Gülsümün yine itibarının yüksek olduğu bir zamandı. Konakta Azize isminde bir hizmetçi takibediliyordu. Bu, otuz yaşlarında çenebaz ve oynak bir duldu. Konağa

geldiği gün mahallesindeki çapkınların elinden neler çektiğini anlatırken hem ağlamış, hem Büyük hanımı ağlatmıştı. Azize, Nadide Hanımın eteğini öperek:

«Hanı-mefendiciğim, sayenizde hem karnım doyar, hem namusum emniyette olur.» diyordu.

Fakat, çok geçmeden Büyük hanım, yine havadan bir koku aWı. Allahüâlem bu Azize ile aşçı Ali arasında bir şey vardı. Akıllı ile düşündüğü zaman kadıncağıza iftira ettiğine hükmediyor. «Besbelli ben, bunların türlü çeşidini göre göre fena yürekli

bir insan oldum.» diye kendisine kızılıyordu. Fakat, ne çare ki, bu şüpheyi de bir türlü zihninden kovamıyordu. Nihayet, Gülsüme açılmağa karar verdi. Onda da böyle bir şüphe görünce endişesi arttı. Her halde gayet gizli ve mahirane bir tahkikata ihtiyaç vardı.

Hizmetçi ile aşçının sevişmesi konağın namusu için şüphesiz pek fena bir şeydi.

Fakat, asıl tehlike sevdazedelerin bu kadarla kalmıyarak bir hırsızlık ittifakı akdetmelerinde ve elbirliğiyle içli dışlı hırsızlığa başlamalarındaydı. O vakit, maazallah, birinin yukardan topladığını öteki sokağa taşır, konak soyulduğu halde kimsenin ruhu bile duymazdı. Sonra, artık tut kelin perçeminden...

Azize, çok kurnaz bir kadın olduğu için Büyük hanım, son derece ihtiyatla hareket ediyor, Gülsümü ötekilere olduğu kadar emniyetle işe saldıramıyordu.

Tam bu aralarda Feriha Hanımın tuvalet masasından elli, altmış lira kıymetinde bir pantantif çalındı. Odaya Azizeden başka kimse girmemişti.

Büyük hanım, hırsızın o olduğuna şüphe etmemekle beraber evvelâ, son derece aşığıdan aldı:

— Kızım, odayı sen temizledin. Belki dalgınlıkla bir yere koymuş, yahut düşürmüşsündür. Haydi bir iyice ara bakalım, dedi.

Fakat Azize, derhal işi anlamıştı; birdenbire:

— Vay siz bana hırsız mı diyorsunuz? Benim namusum var, diye şirret şirret bağırmağa başladı. Bu vaziyet karşısında sığağı sığağına bir polis çağırmaktan başka yapılacak iş kalmıyordu. Lalayı karakola koşturdular. Tahir Ağa beş on dakika sonra yanında genç bir komiserle konağa döndü.

Kadın, komiseri görünce büsbütün azdı, asıl şikâyetçi kendi-siymiş gibi:

— Memur Efendi... Namusuma dil uzatıyorlar... Şahit ol... Namus dâvası edeceğim, diye tekrar bağırmağa başladı. Sonra kendisini büsbütün temize çıkarmak için üstünün ve eşyasının aranmasını istedi. Çocuklar, yine merdiven başına yığılmışlardı.

Gülsüm, bu sefer hırsız eliyle yakalayamamış olmasına rağmen yine memnun, onları idare ediyor, kumandalar veriyordu.

Azizenin bohçası getirilip arandı, bir şey çıkmadı. Sıra hizmetcinin üstüne geldi.

Komiser onu ağır ağır yoklarken arasına ağlamaktan al al olmuş yanaklarına bakıyor, kadın hakkındaki şüphesi zayıflamağa başlıyordu.

Bir türlü çenesi durmıyan Azizenin bu esnada ağılıya ağılıya Eylediği sözler de yabana atılacak gibi değildi:

— Böyle ev görmedim... Yol geçen hanı gibi... Kimsenin kimseden haberi yok... Giren, çıkan belli değil... Ne malûm bu Gülsüm kızın almadığı... Zaten kaç kere hırsızlığı yakalanmış...

Bu şüphe, mahallede oturan ve konağı yakından tanıyan komiserin de aklına gelmemiş değildi.

Komiser, Hanımefendi ile konuşmak için halvet istedi. Misafir odasına girdikleri zaman:

— Hammefendiciğim. Bu kadın, belki kabahatlidir. Fakat safça bir kadına benzemez değil. Birdenbire -günahına girmiyelim. Belki dediği gibi çocuk almıştır., dedi.

Evlâtlığından şüphe edilmesi evvelâ Hanımefendinin haysiyetine dokunmuştu. Bunu komiser de anlıyarak:

— Çocuktur efendim. Bilinmez ki, belki bir çocukluk etti. Merak etmeyin, karakolda biraz sıkıştırayım. Olur ki bir netice alırsız, diye onu yatıştırmağa çalıştı.

Büyük hanım, uzunca bir münakaşadan sonra razı oldu. İşin nihayetinde bu, polisin hakkıydı. Değil mi ki hırsız meydana çıkarmağa o, memurdu. Demek ki şüphe ederse değil ahretliği, kendi çocuklarını bile istintak edebilirdi.

Komiser, odadan çıktıktan sonra Azizeye:

— Haydi bakalım. Giy çarşafını, karakola gideceğiz, dedi. Sonra Gülsüme dönerek:

— Kız, sen de kunduralarını giy bakalım. Sen de geleceksin azıcık...

Çocuklar, şaşırdılar. Büyük hanım, Gülsüme bakmaktan çeki-nerek başını öte tarafa çeviriyordu.(Gülsümün birdenbire sevinçten teessüre veya korkuya geçişi pek komik bir manzara oldu. Ağzı "âlâ sırtmakta devam ettiği halde gözleri çarpılıyor, yüzü göz göre "'tiyarlıyormuş gibi yer yer buruşuyordu:

— Aaaa... Ben neye gelecek misim?.. Ne yaptım ben? diye kekelemeğe başladı.

Konağın bütün çocukları gibi Gülsüm de polisten ve karakoldan çok korkardı.

Büyük hanımla Karamusallı sütnine yeni çocukların, eskiler gibi, cehennemden, zebaniden ürkmediklerini gördükleri için 01%. rın yerine doktor, hastahane, karakol ve polis koymuşlardı.

Onlar, çok kere çocukların yanında birbirilerine uydurma p0. lis ve karakol vakaları anlatırlar, sonra göz ucu ile onlara bakarak: «îşte hırsızlık edenlere, yalan söyleyenlere, evden kaçanlara karakolda böyle ceza yaparlar.» derlerdi.

Gülsümün fazla telâş komiserin dikkatini celbetti. Bu çocukta her halde bir şeyler vardı. Vicdanı temiz bir insan bu kadar telâş eder mi? Karakolda adam yemezler ya! Gülsüm, korkusundan Hanımefendinin arkasına kaçmıştı. Nadide Hanımın içi yine allak bul-laktı. Kızın her ihtimale karşı bir kere istintaktan geçmesini fena bulmuyordu. Fakat, bir taraftan da müttefikini polise teslim etmek ona ayıp bir vefasızlık gibi geliyor, kendi adamından şüphe edilmesi haysiyetine, Gülsümün evin öteki çocukları arasından koparılıp alınması rikkatine dokunuyordu. Hâsılı, karmakarışık bir his.

Fakat, yapılacak başka şey olmadığı için yavaş yavaş geri çekildi, Gülsümü ortada bıraktı.

Komiser, gevşek dursa kızın daha ziyade sırnaşacağını anlıya-rak sert bir emir verdi:

— Kes sesini bakalım... Ben öyle ağlama filân istemem... Yiyecek değiliz ya seni karakolda...

Gülsüm, bir defa daha etrafına bakıp hiç kimseden medet olmadığını görünce yukarı çıktı; ağıya ağıya entarisini, çoraplarını, potinlerini giydi. Fakat merdivenden inerken bir kere daha gen koştu. Bir boş konyak şişesine musluktan su doldurdu.

Çocukların kahvaltılarında kalmış simit parçalarını bir kâğıda sararak göğsüne soktu. Biraz sonra kafile sofadan hareket ederken Gülsüm, bir ikinci defa kaçtı. Uykuda olan Bülendi öpe' rek veda etmek istiyordu. Sonra, bir büyük sefere çıkıyormuş gibi Hanımefendiden helâllik diledi, elini öptü.

Durduğu yerde için için eriyen Büyük hanımı bu son merasim bir kat daha bitirdi. Gözlerini yakan yaşlara ancak bir hiddet taklidi ile mâni olabileceğini hissederek çehresini çattı, vaktiyle yine bu sofada geçmiş hırsızlık ve dayak sahnesini îma ederek:

— İnsan bir kere adını çıkardı mı böyle olur işte! dedi.

Kız, merdivenden inerken, taşlıktan ve bahçeden geçerken mütemadiyen arkasına dönerek Bülende ait eşyanın, oyuncakların yerlerini söylüyor, çocuğu üzmemeleri için tembihler veriyordu.

Gülsüm, polisin önünde köşe başını dönünceye kadar Hanımefendi, arkasından baktı. Bu vaziyet, o kadar sinirlerini bozmuştu ki o gün akşama kadar kimseyi yanına yanaştırmadı. İkide birde merdiven kapısını yumruklayarak lalayı çağırıyor:

— Tahir Ağa... Neredesin ayol?.. Ortaya'çık, ben bu komise- ' rin .bakışını beğenmedim... O aşifte karıyı gözüne kestirdi. İster misin kaltakla bir olup kabahati o alık kızın üstüne yamasın... Git, karakolu bir dolaş... diyordu.

Adamcağız, Hanımefendiyi yatıştırmak için:

— Sen üzülme Hanımefendi... Şimdi gidiyorum ha, merak etme, diye cevap verdiği halde o, Tahir Ağanın bir iş becerememesi ihtimalini düşünerek hiddetleniyor:

— Ben de durmuş da senden medet umuyorum. Münasebetsiz bir lâkırdı söyleyip büsbütün işleri karıştırma ha... Ah, lala, sen bunadın artık bunadın... diye söyleniyordu.

Küçük hanımlar, kendisini teselli etmek istedikleri zaman ise büsbütün köpürüyor, birisine: «Kim dedi böyle bir alay eşkıya 'Cinde pendentifi açıkta bırak diye... Sen iki parça eşyana sahibo-latnaz mısın pasaklı karı?» diye bağırıyor, ötekini: «Bu çektiğim hep sizin yüzünüzden. Elinizden iki paralık iş gelmez. Siz adam olsanız ben böyle insanları semtime mi uğrattırım?» diye haşlıyordu.

Lala, o gün Gülsümü dört defa yokladı.

Kâh karakol kapısının yanındaki küçük odadan sokağı gözli-yen, kâh taşlıkta gamlı ve ümitsiz bir tavırla yere çömlen Gülsüm, Tahir Ağayı görünce çılgın bir ümide kapılıyor, fakat her de-'asında bu ümit boşa çıkıyordu.

Komiser, hâlâ bir kanaat edinememişti. İkide birde kıza ma. hirane tuzaklar kuruyor, o, korkudan saçmasapan bir şeyler söylüyor yerek adamcağızın zihnini büsbütün karıştırıyordu.

Komiser, her gelişinde lalaya:

— Hele biraz daha dursun da bir daha sıkıştırılalım bakalım. Kabahatli ya kadındır, ya kız amma hangisi bilemiyorum... diyordu.

Tahir Ağa, komiserden aldığı malûmatı unutmamak için zihninde tekrar ede ede karakoldan çıkarken kız, onun dizlerine sarılıyor:

— Aman lala... Beni buradan kurtar... Sen bilirsin! diye ağlıyordu.

Lalanın teessürden guvatnsı şişiyor, kâh gözlerini havaya kaldırarak:

— Hasbinallah venilmelvekil. Nereden geldi bu iş başımıza? diye söyleniyor, kâh yere çömelip Gülsümün ellerini elleri içine, alarak:

— Kız, insanlık hali... Sakın o yüzük müdür, küpe midir nedir, bilmeden bir yere koymuş olmyasın... Böyle bir şey varsa söyle ki seni kurtarmağa gayret edeyim, diye ayrıca bir istintaka kalkışıyordu.

Nihayet, lala güç belâ kendini kızın elinden kurtarıp sokağa fırlıyordu. Fakat derde bakın ki Gülsümün gevezeliği ona komiserin söylediği lâkırdıları unutturmuş bulunuyordu. Tahir Ağa, unuttuğu tafsîlâtın yerine yenilerini uydurup eksigi tamamlayınca kadar eve dönmeğe cesaret edemiyordu.

Gülsümün karakola götürülmüş olması çocuklar için en meraklı bir vaka idi. Lalanın her gidişinde peşine takılmağa kalkmışlar, hanımnineleri, bin müşkülâtla önlerine geçmişti.

Fakat, akşama doğru onlar, âdeta isyan ederek kendiliklerinden sokağa döküldüler. Büyük hanım da artık ses çıkaramadı.

Kardeşleri dizi dizi karakolun karşısındaki viranede görünce Gülsümün yüzü biraz güler gibi oldu. Komiser, çocukları çağırıyor, fakat onlar, bir türlü yakına geliniyorlardı. Onlar için hamam gi¹ karakol da —ne olur ne olmaz— yanına yanaşılması caiz olffli-yan yerlerdi.

Pendantif, akşam ezanından sonra bir kanapenin altında bulundu. Anlaşılan Azize, bunu üstünde götürmeğe cesaret edemiye-rek somyanın telleri arasına saklamış; fakat kanapeye oturulup kal-lüldıkç'a sarsıntıdan yere düşmüştü.

Vaktin erken olmasına rağmen lala emanetullahı karakolda uyumuş buldu. Kız, Tahir Ağanın önünde eve dönerken fino köpeği gibi oradan oraya zıplıyor: «Oh, dünya varmış!» diyordu.

* * *

Bu vakadan sonra Gülsüme öyle bir yılgınlık geldi ki, ne zaman ortada küpe, yüzük, para gibi bir şey görse âdeta hanımlara çıkışır: «Kuzum, Allah aşkınıza., bunları ortada bırakmayın... İnsana karakollarda dayak yedireceksiniz!» der; konakta bir şey kaybolduğunu haber aldığı zaman ise teslim vaziyetinde kollarını kaldırarak: «Arayın!» diye yalvarırdı.

XXV

| «Ah, çoban, vah çoban. Dağda, kırdı ne gördün?»

«— Bir kurulu çadır gördüm.»

«Bir kız yârinden ayrılmış;»

«Ah eder, ağlar gördüm.»

Bu, bir masal tekerlemesiydi ki bütün bir bahar, yeni çıkmış bir piyasa türküsü gibi, çocukların ağzından düşmemişti.

Hele Bülent, yeni söylemeğe başlamış diliyle, onu öyle güzel tekrar ediyor, «Ah eder, ağlar gördüm.» derken «Ah» ı öyle çekiyordu ki annesi, teyzeleri onu birbirlerinden kapmak için âdeta boğuşuyorlar, «Âh, yesinler o dili!» diye haykırarak yüzünü öpücüklere, tükrüklere gark ediyorlardı.

;

Bir şehzade, bir fakir kızına âşık olmuş. Padişah da bu reza- .', leti haber alınca kızı sürdürmüş.

Şehzade, kahrından atına binip kızı aramağa başlamış. Yolda Çobanlara rastgeldikçe: «Ah, çoban, vah çoban,'dağda, kırdan ne gördün?» diye sorar-! mış. Onlar da ağız birliği etmiş gibi:

«Bir kurulu çadır gördüm,»

«Bir kız yârinden ayrılmış,»

i

«Ah eder, ağlar gördüm.» derlermiş.

Gülsüm tarafından lanse edilen masalın asıl ve esası buydu Şehzadeye de, masala da tabî bir diyecek yok. Ancak, kız bunu o kadar diline dolamıştı ki büyük hanımın pirenememesine im. kân olamazdı.

Gülsümün konağa ilk geldiği sıralarda tutturduğu «tın tın eden kabacığım» daha unutulmamıştı.

Kız «tın tın eden kabacığım» masalında olduğu gibi bunun da anlaşılan, kendine uyar bir tarafını bulmuştu.

Gülsüm, Bülent dizinde, öteki çocuklar karşısında sallana sal-lana bu tekerlemeyi tekrar ederken büyük hanım, hayretle ona bakıyor ve düşünüyordu:

— Dünyayı umurlamayan bu sersem kız, yanında bir aşk ve alâka lâfı oldu mu, kulaklarını dikeyor, birisinin âşıklı, mâşuklu bir masal söylediğini işitti mi karşısında apışıp gözlerini belertiyordu. Sonra da böyle masalları, bir harfîni, bir tekerlemesini kaçırmadan gramofon gibi tekrar ediyordu.tFukara kızını seven şehzadeyi anlatırken başı iki tarafa gelip gidiyor, ağız, şap şap ötüyor^ şaş gözler süzülüyor, âdeta kendinden geçiyor) Kim bilir bir gün kendine de bir şehzadenin mi âşık olacağını umuyor, nedir? Kişi kendini bilse ne iyi olur? Tabanındaki bir karış çamura, çit gibi olmuş bit yuvası saçlara bakmaz da işte böyle şeyler düşünür.

Bu dışarlık çocukları da ne çabuk kadınlıklarını anlıyorlar yarabbi!.. Bir aynı, bu sene doğup yılına varmadan yavrulıyan koyunlar, keçiler gibi... Besbelli hayvanlara yakın olduklarından...

Hanımefendi, tecrübeleriyle biliyordu. Kendi çocukları evlenme yaşına eriştikleri halde çocukluktan kurtulamamış, karılık, koca-hk ne olduğuna akıl erdirememiş bulunuyorlardı.

Halbuki bu evlâtlıklar daha böyle parmak kadarken mart kedileri gibi kızıyorlar, erkek kokusuna saldırıyorlardı. Onların hepsi evin hanımların ellerinden gelse bir kaşık suda boğmağa hazır oldukları halde erkeklerin ayaklarının dibinden ayrılmazlar. En ihtiyar ve düşkününden medet umarlardı.

Evlâtlıkların şerrinden genç aşçı, genç uşak kullanmak kabil değildi. Eve bir erkek misafir gelecek olsa etrafında dört dönüyorlardı. Ne kadar da pis mideli oluyorlardı yarabbim!..

O kokulu süprüntücülerden, hamallardan tut da ihtiyar satıcı Yahudilere kadar sokaktan bir erkek geçti mi kendilerini pencerelerden atmağa kalkıyorlardı.

Hâsılı, erkek olsun da kim olursa, nasıl olursa olsun. Bir fasulye sıırına bir yırtık potur, bir kel fes tak, karşısında türlü cilve etsinler!

Doğrusu aranırsa ev çocuklarının ahlâklarını bozanlar da onlardı. Çocuklar her pisliği onlardan öğrenirlerdi. Hattâ bazısı masum yavrucuklara ahlâksızlığın lâkırdısını öğretmekle de kalmaz, fırsat bulursa daha ilerlere de giderlerdi.

Büyük hanım, bu cihetten de pek dikkatli ve titizdi. Gülsümün çocuklardan biriyle yalnız kaldığını, bir yere saklandığını görse hemen üzerlerine gider: «O kız sana ne söyledi bakayım? Ben hepsini biliyorum. Çabuk söyle, söylemezsen seni şöyle yaparım; böyle yaparım!» diye dehşet saçardı.

Gülsüm: «Vallahi, ben, bir şey söylemedim, bir şey yapmadım- hammefendiciğim!» diye kendini temize çıkarmağa çalışacak olursa: «Sen sus! Ben, sizin ne matahlar olduğunuzu bilirim.» diye yanından kovardı.

Evet, Gülsümün böyle: «Bir kız yârinden ayrılmış, ah eder, ağlar gördüm.» diye yanıp yakılması boş olmamalıydı.

Büyük hanım, yine tecrübeleriyle bilirdi: Ahretliklerin martı ela - kedilerinki gibi - birtakım acayip fıraklı seslerle başlardı:

İş görürken miyavlar, hırlar, öter gibi sesler çıkararak türküler, şarkılar söylerler, gazeller okurlardı. Yahut da kendilerinden geçerek masallar, tekerlemeler anlatırlardı.

Nadide Hanım, tahmininde pek aldanmamıştı. Gülsüm, bir zamandan beri hakikaten bir lirik heyecanlar âlemine girmiş bulunuyordu. Fakat bu, şimdilik kendi hesabına değil, Seniye Hanım hesabına idi.

Çocukların birçoğu gibi Gülsümün de dünyada bir ideal insanı vardı: Küçük hanım, yani Seniye Hanım.

Gülsüm için jeryüzünde Seniye Hanımdan daha güzel, daha şık, daha âlim, daha ehemmiyetli bir insan yoktu. Genç kızın gelinlik olması, yani harikulade ehemmiyetli ve esrarengiz birtakım hâdiseler arifesinde bulunması Gülsümün nazarında ehemmiyeti],: büsbütün arttırmıştı.

Kız, onun güzelliğine hayran, elbiselerine hayran, haftada Jy defa gelen keman ustasından öğrenerek çalıp söylediği sarkıla^ hayran, hâsılı, her şeyine hayrandı.

Arasıra Seniye Hanıma görücüler geldikçe konakta Gülsüm kadar koşuşan, çırpınan, heyecanlanan kimse yoktu.

Diğer taraftan Seniye Hanımda da, bu hâdiseyi bütün ehem. miyetiyle anlıyan Gülsüme karşı garip bir yakınlık hissi uyanmıştı, Hanım, hizmetçi bir zaman âdeta arkadaş oldular.

Gülsüm, ona mütemadiyen kocadan ve düğünden bahsederdi. Meselâ, Seniye Hanımın keman hocasına ders hazırladığı saatlerde herkes, etrafından kaçışırken Gülsüm, onun dizleri dibine çöker, bostan dolabı gibi gıcırdayıp inliyen kemani hayran hayran dinler, sonunda:

— Aman küçük hanımcığım. Bu şarkıyı unutmayın da gelin olduğunuz zaman damat beye çalın, derdi.

Seniye Hanım, cilveli bir şikâyetle kaşını, gözünü oynatarak: «Aman sen de...

Delinin zoruna bak!» diye söylenir, fakat içinden memnun olurdu. Genç kızdaki sanat aşkı essaen bütün hız ve ateşini böyle pratik bir gayeden aldığı, derse çalışırken gözünün önünde tamamiyle bu değilse bile buna yakın hayaller dolaştığı için kız, bu

sözlerle âdetâ hanımının gizli bir gönül sırrını keşfetmiş olurdu. Maamafih, Gülsüm, Seniye Hanımın güzelliğini öteki meziyetlerinin hepsinden üstün tutardı. Ona nazaran İstanbulda küçük hanım kadar güzel bir kız yoktu. Uzun boy, lepiska saçlar, ebrulu yanaklar, şarkı söylerken çıkardığı sesin keskinlik ve şiddetinden nasıl olup da yırtılmadığına hayret edilecek kadar minimini bir ağız, çekme bir burun...

/ Yalnız, bu burnun içlerine iki fındık sığacak büyüklükte iki biçimsiz ve esmer deliği vardı ki, çehrenin bütün meziyetlerini bit çırpıda sıfıra, hiçe indirirdi. Hattâ ağzının çok makbul olması lâ-zımgelen küçüklüğü bile netice itibariyle genç kızın aleyhine çık' yor, göz, ağzın bu güzel manzarasından sonra burnun bu rezaletipe tahammül edemiyordu. \

Bu burun, belki de zavallı kızın koca bulamamasına şebecola-caktı. Fakat Gülsüm, hayatta eşya ve hâdiseleri nasıl ayrı ayrı görüyor ve biraz karışıkça bir kül vücuda getirdikleri zaman anlamaktan âciz bulunuyorsa bir çehreyi de öyle ayrı ayrı parçalar halinde gördüğünden bu kusurun farkında olmuyordu.

Seniye Hanım askıya çıkarıldıktan sonra bir zaman konağa takım takım görücüler gelip gitti; resimler alınıp verildi, sokaktan bastonlu, kılıçlı gençler geçti. Bazan pazarlık uyacak gibi görünüyor; fakat, sonunda mutlaka bir aksilik çıkıp iş bozuluyordu. Nihayet, birçok üzüntülerden sonra malın değeri anlaşıldı: Seniye Hanım, istediği gibi genç, güzel, zengin, rütbeli bir erkekle evlene-niyecekti. Meğer ki fevkalâde bir tesadüf onu Gülsüm zevkinde bir gençle karşılaştırsın.

Genç kızı isteyenler ya boğazı tokluğuna konağa iç güveysi girmek isteyen fakir delikanlılar, yahut mevki ve para sahibi, fakat yaşını, başını almış çocuklu dullardı. Seniye Hanım, bir fakir ile evlenmeyi aklından bile geçirmezdi. Buna ne gururu, ne de sıhhati müsait değildi. Yaşlılara gelince, onlar ne zaman olsa elde birdir.

İstediği gibi birisiyle evlenip sevişemiyecek olduktan sonra acele etmekte ne mâna var? Annesine Allah uzun ömürler versin. Onun sayesinde hem rahat bir genç kızlık devri geçirir, hem de belki başka tazeler gibi güzel gençlerle uzaktan uzağa gönül eğlendirir, böylece hayattan da bir dereceye kadar nasibini almış olur.

Ancak, kapalı bir ailenin namuslu, titiz ve kibirli bir kızı için bunda da birtakım güçlükler vardı. Bir kere tanıdığı, konuştuğu erkeklerden hiçbirini gözü tutmuyordu. Arasına ablalarıyla sokağa çıktığı, seyir yerlerine gittiği zaman uzaktan bazı delikanlılara mahcubane gülümsüyor; fakat bunlardan biri .yaklaşarak söz atmağa, yalışmağa kalkacak olursa kızıyor, azarlıyarak yanından kovuyordu.

Nihayet, Kısıklıda hava tebdiline gittikleri bir yaz, genç bir mektepli yakaladı. Bu, civar köşklerden birinde oturan sarışın, miyop bir çocuktı. Dehşetli edebiyat ve kitap meraklısıydı. Akşam üstleri kırdâ, caddede elinde açık bir kitapla hem okur, hem gezer, ikide birde ayakları taşâ takılarak sendelerdi. "

t:

Seniye Hanım, biraz aptalca olduğu için şiir ve hayal içinde yaşıyor gibi görünen bu gencin dikkatini celbetmek için ne lazımsa yaptı; o da eline bir kitap alarak okuya okuya ıssız caddede dolaştı. Çocukların ortasında bir kat daha uzun ve sivri görünen boyu iîe top ve koşmaca oynadı; şuh çığlıklar ve kahkahalar kopardı; ağaçlara tırmandı; Gülsümü bir akran gibi koluna takarak gencin geç. tiği yerlerde piyasa etti.

Nihayet, bakışmağa başladılar. Seniye Hanım, heyecandan kızarak güldü, başını öte tarafa çevirdi. Miyop genç, akşam karanlığında gözünün bozuk adesesini arasından şöyle hayal meyal bir tebessüm farkettiler. Fakat çehrenin başka teferruatını seçemediği için genç kıza hemen âşık oldu.

Bu macera "bir aydan fazla sürdü. Mehtaplı gecelerde genç âşık, köşkün etrafındaki tarlalarda dolaşıyor, fıstık diplerine oturuyor, Seniye Hanım, pencereleri açarak karanlıkta sokağa karşı kemanla şarkı söylüyor, karşı tepeleri çın çın öttürüyordu. Bir zaman bu böyle gittikten sonra âşıklar mektuplaşmağa başladılar. Nihayet, civardaki kuytu yollarda randevulara sıra geldi.

Seniye Hanım yakından görmek evvelâ mekteplinin neşesini kırar gibi olmuştu. Fakat şimdilik civarda daha güzel bir sevgili tedarikine imkân olmadığı gibi kıızı birdenbire boşlamak da ayıp düşeceğinden çarnâçar bu zahmetsiz ve bedava macerayı devam ettirdi.

Bir zaman sonra iyi bir randevu yeri de keşfettiler. Köşkten beş altı dakika uzakta dik bir kayalık, kayalığın tepesinde üç beş cılız ağaç vardı. Seniye Hanım, öğle yemeklerinden sonra eline bir kitap alarak Gülsümle beraber bu tepeye çıkar ve arka yoldan gelen âşikiyle buluşurdu.

Bu saatte bu tepeden emniyetli bir yer tasavvur edilemezdi. Çünkü bu kızgın kayalara tırmanmak değme bir babayığitin kârı değildi. Meğer ki insan, Seniye Hanım gibi içinin ateşinden dışarının sıcaklığını farketmeğe takati kalmamış bir âşık olsun.

İki sevdalı, tepelerinden yağın ateşin altında zırlı zırlı ter dökerek ellerindeki kitaptan şiirler okurlar, sıra ile birbirinin dizine yatarak bahardan, mehtaptan bahsederlerdi.

Âşıkların emniyeti için hiçbir tedbir ihmal edilmemişti. Bura-da bir baskına uğramak tehlikesi olmamasına rağmen Gülsüm, onların kırk elli adım ötesinde gözcülük ederdi. Küçük hanımla mekteplinin aşkı Gülsümün gözünde hârika nevi'nden bir şeydi.

' Kız, bu sahneleri kâh Ferhat ile Şirinin mülakatına, kâh Şah İsmailin gül bahçesinde Gülizarın dizinde yatmasına benzetir. «Yarabbim, ya resulallah! Sen onları ayırma. Büyük hanım Giğer Ezreka, Câzu gibi aralarına girmesin inşallah..» diye, gözleri yaşararak dualar ederdi.

Gülsüm, bir erkeğin bir kadını öpmesini - hayatın en heyecanlı bir sırrı olarak - merak ederdi.

Âşıklar, yalnız kalırlarsa belki öpüşürler ümidiyle bazan uzaklaşıyor gibi yapar, taşların arasına saklanarak onları gizli gizli gözetlerdi. Fakat nafi! Genç mektepli, birkaç kere Seniye Hanımı kucaklamağa teşebbüs etmiş; fakat kız: «Yoo.. bak öyle şey istemem ha!» diye aksilenmişti. Gülsüm, buna rağmen er geç bir gün bu fevkalâde vakanın olacağını ümidediyor, genç âşık, bazan Seniye Hanımı ellerinden tutarak yüzünü yüzüne yaklaştırdığı za-man heyecanından eli, ayağı titriyordu. Gülsüm, şimdi Seniye Hanım için en fedakâr bir arkadaş olmuştu. Fakat galiba asıl tehlike de onun bu fazla vafımdaydı. Kız, âşıkların heyecanına o kadar iştirak ediyor, kalbi onların hesabına öyle doluyordu ki nihayet, kendini tutamıyacak, birini bulup

bu sırrı faşedecekti. Hattâ etrafında böyle emniyet edilecek bir insan bile aramağa başlamıştı.

Fakat, buna zaman kalmadan mesele bir başka taraftan patlak verdi.

Genç mekteplinin vakitli vakitsiz köşkün etrafında dolaşması dikkati celbetmişti. Diğer taraftan Karamusallı sütnine de Seniye Hanımın son zamanlardaki vaziyetini pek beğenmiyordu. O, bu yaşta kızları devir devir yoklıyan azgınlığın alâmetlerini, eski tecrübesiyle, gayet iyi tanır, onlardan en beceriksizinin böyle sıkı zamanlarda taştan adam yaratmağa kadir olduğunu bilirdi.

Fakat, mesele nazik olduğu için hiç sesini çıkarmıyor, büyük hanım arasına: «Ayol sütnine, bu kıza ne oldu? Allahm güneşinde Arafat hacısı gibi haldır haldır bu yokuşları neden çıkıyor?» dedikçe sinsi sinsi gülümsüyordu.

Bir akşam, ortalık henüz kararmıştı. Nevnihal Kalfa, ağaçların altında unuttuğu seccadesini aramağa çıkmıştı. Gene mekteplinin miyop gözleri alaca karanlık içinde büsbütün bulan, dıgından kalfayı Gülsüm sandı, parmaklığın ötesinden: «Psst, Gülsüm., buraya bak., mektubu al.» dedi. Nevnihal Kalfa, delikanlıyı görünce avazı çıktığı kadar: «Amanın yetişini» diye bağırdı. Çocuk, bu feryadı işitince tabana kuvvet kaçtı. Fakat ne çare ki mektup bahçeye atılmış, Nevnihal Kalfanın eline düşmüş bulunuyordu.

Kalfanın sesine koşanların başında hanımefendi vardı. İhtiyar kadın, bu'rezaletin Seniye'ye ait olduğunu tahmin etmiş bulunsaydı işi çabucak örtbas ederdi. Fakat kalfanın: «Herfin biri Gülsüme mektup attı.» demesi üzerine muzaffer bir tavırla: «Nasıl çocuklar., bu kız, her haltı yiyecek bir insandır.» dediğim zaman: «Anne, senin için kötü., parmak kadar çocuktan böyle şey beklenir mi?» derdiniz. Hakkım yok mu imiş?..» diyerek mektubu kızlarına uzattı. Dürdane Hanım, hemen zarfı kapıp yırttı ve düşünmeden ilk satın okuyuverdi: «Enis-i ruhum Seniyecğim.» Dünya, o dakika döndü döndü de büyük hanımın başına geçiverdi. Bu «Seniyeciğim» sözü biraz evvel parmaklığın önünden kaçan karaltının kimin nesi olduğunu ayan aşikâr gösteriyordu. Meselenin nezaket peyda ettiğini gören damatlar, hizmetçiler çocukları ellerinden tutarak sessiz sadasız dağıldılar. Ortada yalnız büyük hanımla Dürdane kaldı. Genç kadın, elinde mektupla taş kesilmiş gibiydi. Nadide Hanım, sitele:

— Ayol kızım... Niçin yaptın bunu? dedi. Dürdane, hiddet ve hayretle:

— Bilmiyorum vallahi anne., dedi, boş bulundum işte., ağzımdan çıkıverdi...

Ana kız, bahçede kâh kavga, kâh birbirini teselli ederek uzun bir müzakere yaptılar.

Dürdane, kardeşine hücum ediyor:

— Kaltak, namusumuzu bir paralık etti... Biz de kız olduk... Bir gün bir gezme yerinde peşimize birini taktığımızı gördün mü? Haydi, biz neyse... Ya damatların yüzüne nasıl bakacağız?.. diyordu.

Büyük hanım, nedense Seniye'nin tarafını tutuyor; fakat onu açıktan açığa müdafaa edemediği için:

— A çocuğum., ne vardı sen de koskocaman kadın öyle «Se-niye» diye okuyuverecek.. diyordu.

Dürdane, hanımefendinin huyunu bilirdi. Asıl kabahatliyi bırakarak kendini parmağına dolıyacağı hissettiği için annesine fena halde çıkıştı. Büyük hanım, bu vaziyet karşısında, çaresiz, Nevnihal Kalfayı ele aldı:

— Bu rezalete o nogay sebeb oldu. Bjr yerinden et kesmişler gibi ne var öyle bağırıp âlemi etrafına toplıyacak?.. Eskiden benimle uğraşırdı, şimdi kızlarıma kancayı taktı.

Maamafih, kabahat yalnız kalfada değildi. Seniyeden başka herkesin bu felâkette az çok tesiri vardı. Nadide Hanımın elinde, avucunda ne varsa kızlarla, damatlarla - afiyet olsun - yenip içilmiş. Bu yüzden Seiiyeyi alan olmamış... Öyle ya, bu zamanda on parasız bir kızı kim alır? İşte çocukcağız da o teessürle, belki bir koca bulurum diye, bu haltı yiyivermiş... Akşam oldu mu herkes, kocasını alıp odasına çekiliyor... O biçare, ihtiyarların arasında tek başına kalıyor. Yirmi yaşına girmemiş bir kız, Karamusallı sütüni-neden ne anlasın? Enişterleri muradetseler ona iyi bir koca bulamazlar mıydı sanki? O değil, Seniye, kocaya varsa bu konağa bir damat daha gelecek... Beylerin rahatı kaçacak... Şu işe bakın., dağdaki gelir de bağdakini kovarmış... Elbette konağa Seniye için de bir güvey gelecek... Ablaları Sekip Paşanın kızı da Seniye mahalle bekçisinin kızı mı? Hem de bari yavrucağın kulağı dinç olsa... Talihsiz çocuk, sabahtan akşama kadar yumurcak sesi dinler.»

Sırf çocuklardan rahatsız olduğu için: «Bari تنها bir yer bulup da kulağımı dinliyeyim.» diye tarlalara kaçtığına, mektubu yazan o menhus çapkına bu yüzden tesadüf ettiğine şüphe mi var? Nadide Hanım, bu Çamlıcadan da oldum bittim nefret ederdi. Bu sene Çamlıcaya hava tebdiline gelinmesine Feridun Beyle Naciye sebeb olmuştu...

Dürdane, ikide birde:

— Anne, Allah aşkına böyle etrafa bulaşma... Sen, insanı Çıldırırsın, diye sinirleniyordu.

Hanımefendi, böylece bütün konak halkına büyük, küçük bir mesuliyet payı ayırdıktan sonra vakanın asıl büyük mesulünde karar kıldı: Gülsüm.

Seniye, iri boyuna rağmen çocuk gibi bön bir kızdı. Hele bir yabancı erkek bulup onunla âşıkdaşlık etmek dünyada onun becereceği şey değildi. Anlaşılan o serseri oğlan her kim ise Gülsümün yüzüne gülmüş, o dilenci de beş on para almak ümidiyle meya-necilik yapmıştı. Ne hacet, mektuplar onun eliyle gidip gelmiyor muydu? Zaten temiz ev çocuklarının ahlâkını bozan hep bu mahlûklardır.

Seniye Hanımla Gülsüm, bir hafta ortaya çıkmadılar.

Yemek saati geldiği vakit Seniye: «Ben enişterimin yüzüne nasıl bakacağım?» diye ağıya ağıya yatağına kapanıyor,, büyük hanım ile Dürdane, damatları sofrada bırakarak kızın odasına çıkıyorlar, uzun münakaşalar, kavgalar oluyordu.

Gülsüme bu köşkte de - konakta olduğu gibi - bir çatı arası bulunmuştu. Kız, ancak hanımefendi uykuda, yahut bahçede olduğu zaman aşağıya iniyor, onun sesini işittiği vakit, terliklerini eline alarak, bir sıçan sessizliğiyle yukarı kaçıyordu.

Maamafih, büyük hanım, hırsından, teessüründen zangır zangır titriyerek Seniyenin odasından çıktıkça tavan arasına doğrulur, yatağına girip yorganını başına çeken

Gülsümün başında dakikalarca söylenir, arasıra terliğinin burnu ile kızın ötesini, berisini karıştırırdı.

XXVI

Gülsümün Büfende olan muhabbeti günden güne artıyordu.

Kıza garip bir neşe ve sevimlilik gelmişti. Bakışları derinleşiyor, sesi ye gülüşü tatlılaşıyor, tavırlarına bir kibar çocuğu nazlılığı geliyordu. Saçlarının taranışında, elbiselerinin giyilişinde âdeta bir koketlik belirmişti. Gülsüm, şimdi sade Bülend'in naz ve cefasına değil, onun yüzünden uğradığı belâlara da zevkle katlanıyordu.

Evet, hanımefendi, artık bacaklarını uzatıp ferah ferah uyuyabilirdi. Onun bütün merakları şimdi Gülsüme geçmişti. Bülent, uyurken etrafında dolaşan bir sineği sessiz bir üzüntü ile kovalıyor,

çocuk, başını yorganına biraz gömse boğulacak diye korkuyor, fazla sakın uyursa üzerine eğilerek nefesini dinliyordu. Sonra ikide birde eliyle göğsünü, ensesini muayene ediyor, vücudunu biraz nemlenmiş görse gömleğinin içindeki tülbendi değiştiriyordu.

Gök gürlediği, şimşek çaktığı zaman «Bülent korkacak» diye üzerine kapanır; çocuk, uyurken gürültü ile odaya girenlere, yahut dışarda şarkı söyüyenlere âdeta çıkışırdı. Artık onun için yeryüzünde Bülentten daha ehemmiyetli insan yoktu.

Mütemadiyen onun lâkırdısını eder; meselâ birinin paşa olduğunu söyleseler Bülend'i asker yapmağa kalkar, sonra askerlerin bazan şehidolduklarını hatırlıyarak fikrinden cayardı. Bir mühim vaka olacağı, yahut bir yere gidileceği zaman her şeyden evvel Bülend'in ne yapacağını merak eder, bir havadis işittiği vakit çocuğa anlatmağa kalkar, etrafındakileri budalalığına güldürürdü. Artık kendi arzusuyla tiyatrodan, şenlikten, bayramdan vazgeçiyor, «Ne yapalım, bari oturalım. Bülent büyüyünce, gideriz.» diye evde kalmağa razı oluyordu.

Gülsümün kaçmasından korktukları zamanlar ne kadar değişmişti. Şimdi, sopa ile kovsan şuradan şuraya gidecek hali yoktu. Hâsıl, Gülsüm, büyük hanımın istediğinden daha mükemmel bir dadı olmuştu.

Hattâ, bazan ortada fol yok, yumurta yokken: «Hanmefendi, ya bu gece sütçü gelmezse ne yaparız?». Yahut: «Güneş tutulacak, minarelerde-sahan kapakları çalınacak diyorlar, Bülend'i arka odaya götürsek mi acaba?» diye lüzumsuz meraklarla büyük hanımı kızdırırdı bile.

Muhabbetin fazlalığı Gülsüme bazan acı sözler de işittiriyordu:

— Kız, sana bin defa söylüyorum, şu çocuğu şap şap öpme diye.

— Kız, sen ne lâf anlamaz mahlûksun?.. O bit yuvası kel kafanı çocuğun başına neye dayıyorsun?

— Eyvah, çocuğun yine ateşi var gibi... Kim bilir ne müzah-rafatlar yedirdin yine?..

— Haydi, haydi, senin aklın ermez... Onun midesi senin miden değil.

Bundan başka hanımefendi, çocuğun Gülsüm'den terbiyesizlik-ler öğrenmesinden de korkuyordu:

— Kız, bu pis lâkırdıyı çocuğa mutlaka sen öğretmişsindir.

— Kız, o nasıl çocuk eğlendiriş öyle... Dilenci oyunundan' başka oyun bulamadın mı? Çocuğu kendin gibi dilenci mi edeceksin?

— Kız, çocuğa bekçi gibi: «Yangın var!» diye bağırmayı sen mi öğrettin? Ayağının uğursuzluğu yetmemiş gibi bir de evde yangın mı çıkartacaksın?

— Yavrucak, dün gece sabaha kadar hop hop sıçradı. Kim bilir korktuttun mu, ne haltettin?

— Demin pat diye bir gürültü oldu... Sonra, çocuk bağırdı. Mutlaka düşürmüşsündür... Eğer çocuğun bir yerine bir şey olursa kendini yok bil!..

— Yapma yavrum., yapma cicim. Seni hamal şakaları yapmağa o ayı mı alıştıyor? Sözün ehemmiyeti yoktu. Konakta Gülsümle konuşmanın tabîî şekli zaten bu idi. Fakat günün birinde kızıp da çocuğu elinden alırlarsa ne iş görürdü?

Gülsümün gülünç idraksizliklerinden biri de Bülende karşı âdeta bir abla vaziyeti takınması idi. Zaman zaman çocuğa kendi parasiyle düdükler, kaynana zırlıtları, fırıldaklar almağa kalkıyordu. Hattâ bir kere de ona pembe basmadan bir entarilik almıştı.

Hanımefendi:

— Haydi, haydi... Sen onu kendin giy... Bak arkandaki entari yine muşambaya döndü. O, senin basmana muhtaç değil! diye kızdı.

Fakat kız, kene gibi yapışıyor:

— Kuzum hanımefendiciğim.. ayaklarınızı öpeyim., özendim işte, diyordu.

Basma parasının nereden tedarik edildiği de bir muamma idi. Gülsümün elinde toplu bir para gördükçe pirenlen büyük hanım onu ustalıkla istintak etti. Fakat kız, her zamanki gibi gündeliklerini, araya verilen harçlıkları biriktirdiğini yeminle temin ediyordu.

— Dest-i tavîl-i meharetinin meçhulülmenbâ ganâiminden olacak...

Gülsüm, küçük hanımların azbuçuk sezmeğe muvaffak oldukları bu' Arapça kelimeleri tabîî hiç anlamıyor, fakat gülüşmelerden kuşkulananak kendini müdafaa ediyordu.

— Allah çarpsın biriktirdim... Küçük hanım, hani siz, yemeni al diye on beş kuruş verdiniz ya... İşte onu da koydum... Beyefendi de bir defa beş kuruş verdi...

Nihayet, yüzünün kızardığını, şaşı gözlerinde yaşlar dolaştığını »Örerek acıdılar:

— Pekâlâ., amma sakın bir daha Bülende bir şey alayım deme... Evin büyükleri varken böyle şey yapmak ayıptır, dediler.

XXVII

Bülent, yediye basmıştı. Demek ki Gülsüm, bu hesaba göre konağa geleli yedi sene oluyor, yaşı on beşi geçmiş bulunuyordu.

•O, şimdi, artık bir genç kızdı. Boyu uzamış, çehresi güzelleşmişti. Gözlerindeki şaşılık bile artık insana batmıyordu.

Ancak bu, onun sırf sükûn haline mahsus bir görünüşü. Fakat hareket ettiği, söz söylediği zaman son derece sevimsiz ve aptal bir mahlûk oluyordu. Nadide Hanımın onun için ne emelleri vardı:

Gülsüm, temiz, sâf, atik tetik bir kız olarak yetişecek, hanımefendisinin anahtarlarını beline takacak, konağa kilit kürek olacaktı. Ne boş hayal! O, şimdi eskisinden besbeterdi. Hırsızlığı geçmemişti. Ortadan hâlâ öteberi kayboluyordu. Bilhassa bir vakası konağı dehşet içinde bırakmıştı.

Yine Pendikte hava tebdiline gittikleri bir yazdı. Nevnihal Kalfa, bir gece namaz kılarken seccadesi üzerinde, kendi kendine oluvermişti.

Kışa doğru Saraçhanebaşına dönlüdüğü zaman Gülsüm ne yapsa beğenirsiniz? Nevnihal Kalfanın sandığına anahtar uydurmuş, kadıncağızın cenazesi için hazırladığı ne kadar eşya varsa çalmıştı.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra büyük hanım, bir gün tesadüfen bu ^ndığı hatırlamış, Karamusallıya:

— Kuzum, sütnine... Yukarıda galiba Nevnihalin ötesi, berisi vardı... Şunları topla da bir fukaraya veriver... Evde böyle uğursuz şeyler istemem, demişti.

Karamusallı sütnine, yukarı çıktığı zaman ne görsün? SandıV tamtakır kuru bakır... Gülsüm, Nevnihalin kefeninden gömlekler yaşmağından başörtüleri yapmış da paralamış bile... Gördün mü soyzadeyi?..

Yalancıydı: bir ayak üstünde kırk yalanın belini büküyordu.

Edepsiz ve şirretti: hiçbir lâkırdının altında kalmaz; hanım-lara karşılık verir; evin çocuklariyle baş koşardı. Orta hizmetçile-riyle ellerini kalçalarına dayıyarak, öyle bir kavga edişi vardı ki göçebe çingenelerine parmak ısırtırdı.

Nihayet derecede yüz­süz ve haysiyetsizdi. ^-Nasihatlere aldırılmaz, azardan utanmazdı.

En ağır spzleri hiç yüreğini oynatmadan, o dişlek ağzı ile sinta sırita öyle bir dinleyişi vardı ki karşısındakinin içini şişirirdik

Gayet fitne ve dedikoducu idi: konağın içinde ondan ona, ondan ona lâkırdı getirip götürür; küçük hanımları, damatları biri-, birine katardı. Bir defa Nadide Hanım, onun bir fitneliği yüzünden altf ay Feridun Beyle dargın durmuştu.

Ya aşifteliği!.. Şimdi başlarına bir de bu, çıkmıştı. Sokaktan bir erkek geçtiği zaman yarı beline kadar pencerelerden sarkıyor, seyir yerine gidilecek olsa peşine sıra sıra neferler takıyor, alışveriş için kapıya gelen zibidi sokak satıcılarına sırnaşıyordu. Hanımefendi, gecenin birinde eve zampara almasından korktuğu için onu kilit altında yatırıyordu.

Nadide Hanım, bir zamandan beri Gülsümün şerrinden konakta aşçı kullanamıyordu.

Fakat onun büyük hanımı en ziyade kudurtan hali: evdeki erkeklere sırnaşmasıydı. Adamcağızlar, onu bir iş için yanlarına çağırdıkları vakit ağızlarının içine girer, şaş gözleriyle baygın baygın gözlerine bakar. Hanımlara daima kafa tuttuğu halde onların karşısında pervane kesilir. Dürdane, yahut Naciye Hanım: «Şunu şöyle yapmadın!» diyecek olurlarsa karşılık hazırdı. Fakat beylerin karşısında dünyanın en mazlum, en tatlı dilli bir kızı olur. Bu serseri, acaba ne umuyor? Beylerin arslao gibi karıları üzerine kendine bakacaklarını mı?

A murdar kirli kukla! Onlar, senin elinden bir bardak su i ğe iğreniyorlar.

Nadide Hanımın, damatlarından korkusu yoktu. Namuslu, ağır başlı insanlardı. Fakat bu serserinin onları kendi gibi kokulu bir ahretlik parçasına tenezzül edecek ruhta insanlar sanması ihtiyar kadını çıldırtıyordu. Maamafih, bu işin tehlikeli bir tarafı da yok değildi! Ya bu ahlâksız kız aşçı, işçi makulesi bir adamdan gebe kalır da damatlarının üstüne atarsa!.. Artık, işin yoksa mahkeme kapılarında sürün, dur.

Büyük hanım, ikide birde:

— Ben merhametli bir insanım, derdi, bu serseriye kolundan tutup kapı dışarı atmağa vicdanım razı olmuyor... Ah, yarabbi! Turşucu murşucu bir herif çıksa da şunu başımdan alsa... Başım, gözüm sadakası üç beş parça eşya, beş on kuruş para da veririm.

İşte Gülsümün sükûn halinde güzelce bir kız görüldüğü halde hareket v.e lâkırdı ettiği zaman çirkin ve bayağı görünmesinin sebebi bu idi. Büyük hanımın dediği gibi sanki içinin pisliği yüzüne vuruyordu.

xxvin

Gülsümün yaşı ile beraber pisliği de artmıştı. Yattığı yerde köpek bağlasalar yatmazdı. Eski dokuma şiltesi kirden, pasaktan muşamba gibi olmuştu. Onu bir yıkayıp temizlemek şöyle dursun eline bir iğne alıp sökülen yerlerini dikmeğe, deliklerini yamamağa bile üşeniyordu.

Akşamları yatacağı zaman etrafa dağılmış pamuk yığınlarını toplayıp şiltenin deliklerinden içeri tıkar, kuştüyü yataklarda yatıyormuş gibi bu pisliğin üstünde horul horul uyurdu. Hattâ bazı soğuk havalarda yatağın bir kocaman yırtığından vücudunun bir kısmını içeri soktuğu, pamuklara gömüldüğü de oluyordu.

Büyük hanım:

— Pamukdede diye bir evliya varmış. Sandukasının içinde pamukların arasında yatarmış. Bu kız, lâteşbih ona benziyor, derdi.

Gülsümün bazı aşifteliklerini görüp duydukça da:

— A kızgın pasaklı... Gözlerini belertip herif düşünürsün amma herifi pamukların içine mi sokup boğacaksın? diye bağırırdı.

Gülsümün iç çamaşırları, çorapları da yatağı kadar pisti. Ona çok kere küçük hanımlar tertemiz çamaşırlarını verirlerdi. Fakat bunlar, kızın sırtında iki günde yağlı mutfak paçavrasına dönerdi Büyük hanım:

— Ayol, niçin böyle yapıyorsun? Evde su mu eksik, sabun mu? İnsan, şunları bir çalkayıp asmaz mı? diye şikâyet ettiği zaman cevap hazırdı:

— Hanımefendiciğim.. vakit kalıyor mu? Oraya koş, buraya J koş... Öteki kirlilerin arasına soksam darıhyorsunuz!..

Nadide Hanım, kinli bir kahkaha ile kızın sözünü keserdi:/

— Darılmıyacağım da çocuklarımın çamaşırını kendi pis pa-

"* çavralarının suyuna sokacaksın ha... Seni pasaklı pellâço seni!.. Çamaşırını yıkamağa vakit yokmuş... Bir dikiş iğnesi, bir sap iplik alıp şu yırtıkları dikmeğe de mi vaktin yok... Cumartesi Yahudisi gibi senin elin iğne iplik tutmaz mı?

Hanımefendinin bu sözü de doğru idi. Gülsüm, küçüklüğünde iğne iplikle oynamayı çok severdi. Bir zamanlar boş vakitlerinin en büyük eğlencesi öteden, beriden topladığı kırpıntı bezlerle bebek elbiseleri dikmekti. Hattâ, bu yüzden başka işlerini ihmal ettiği için dayak da yediği olurdu. Fakat gitgide birçok meraklar gibi bu da sönmüştü.

Şimdi, gömleklerinin yırtığını bile dikmiyor, sökükleri toplu-iğne ile tutturuyor, delik yerlerini büzüp top top ederek bez parçaları ile boğuyordu.

İğne ipliği yalnız bu leş kokulu çamaşırların yakasına bir fisto, beline bir kurdela, paçasına hanımlardan aşırılmış bir dantela parçası dikmek için kullanır olmuştu. İçindeki bu pisliğe mukabil dışı oldukça temizdi. Hattâ bazı günler küçük hanımların eskimiş kostümlerinden güzel bir elbise ile, saçlarının tabîi bukleleriyle âdeta koket bir kız bile oluyordu. Fakat bu kabuğun içinde ne pislikler gizlendiğini, bu buklelerin altında ne bit yuvaları saklı bulunduğunu siz bir de. büyük hanıma, bahusus Karamusallı sütnineye anlattırın... Karamusallı sütnine-nin güzel bir teşbihi vardı: — Bu kızın temizliği kundura boyacılarının temizliğine benziyor, derdi, onlar kunduradaki pisliğin üstünü nasıl boya ile, cila i'e kapatırlarsa bu da öyle yapıyor. Gülsümün, konağın neresine sakladığı bir türlü keşfedilemeyen bir tuvalet kutusu vardı: Zaman zaman ortadan kaybolur, sonra kaşlarında rastıklar, gözlerinde sürmeler, dudaklarında karmenler, maskara bir çehre ile ortaya çıkardı. Bu boyalan küçük hanımlardan çaldığına şüphe yoktu. Fakat bunları kullanmasını bilmediği için kendini maskaraya çevirirdi.

Büyük hanım onu kaç defa kulağından çeke çeke aynanın karşısına götürmüş: — Bizden utanmıyorsun, belki kendinden utanırsın!.. A paskal, a ibiş, a pellâço, sen bu kepezeliği kimden öğrendin? diye yüzüne tükürmüş, hattâ dövmüştü. Fakat Karamusalhın dediği gibi: «Onda surat mahkeme duvarı; tükürsen yağmur yağıyor sanacak.»

Geceleri, Gülsümün tavan arasında akşam tuvaletini yaptıktan sonra, elinde şamdanla, merdivenden inmesi görülecek şeydi: Arkasında küçük hanımlardan birinin dantelli dekolte gömleği, hava soğuksa üstünde büyük hanımın pamuklu .zıbını, ayağında Karamusallı sütninenin makasından çıkmış zıpka biçiminde bir basma dön...

Bu tuvalet, bazan baş süsleriyle de zenginleşirdi. Meselâ, Dür-dane Hanımın mektebe başlandığı günden kalma, zamanla rengi beyazdan kanarya sarısına dönmüş, bir papaziye hotozu takar, yahut da ertesi güne bir ondülâsyon hazırlığı olmak üzere saçlarını lüle lüle kâğıt parçalarına sarıp bez parçalarıyla bağlardı.

* * *

Konakta hayatı hep koşmakla, hep ötekine, berikine yardım etmekle geçtiği için bellibaşlı bir iş de öğrenememişti.

Ezkaza onun leğenine giren bir çamaşır, eskisinden on kat pis çıkar, fazla olarak da elvan elvan boyanmış, alı karasına karışmış bulunurdu.

Bunca sene mutfakta aşçıların peşinde sürttüğü halde bir yumurta pişirmesini beceremezdi.

Eskiden hiç olmazsa yumuşak başlı bir kızdı; koş dediğin yere güler yüzle koşardı.

Fakat şimdi maazallah Nemrut gibi bir mahlûk olmuştu. Çocukluğunda meselâ: «Haydi gülsüm, şu sofayı sü-Pürüver.» dedikleri zaman gerçi ortadaki pisliği bir yandan bir yrtfi'

yana nakletmekten, fazla olarak etrafı toza boğmaktan başka bir şey yapmazdı. Fakat hiç olmazsa güler yüzle can ve gönülden çalt. sırdı. Halbuki şimdi süpürgeyi

parmağının ucu ile iğrene iğrene tu. tuyor, hamamdan çıkmış yorgun bir hanımefendi yelpaze salları gibi ağır ağır iki yana kımıldatıyordu.

Bu hali gördükçe, sinirli büyük hanımı âdeta hafakanlar boğardı:

— Ayol karı., azıcık canlanıversene... Ay, içim şişiyor... Şimdi düşün bayılacağım, diye haykırdıkça, Gülsüm, istifini bozmadan bıyık altından gülümser, başını bir yandan bir yana çevirirdi. Dayağın da artık tesiri kalmamıştı. [Hanımefendinin mor damarlı incecik elleriyle indirdiği yumruklar ona âdeta masaj gibi geliyor ve vücudu büsbütün gelişip sıhhatleniyordu)

Nadide Hanım, Gülsümüne vuracağı zaman o artık eskisi gibi kaçınmıyor, bilâkis karşısında dimdik, sımsıkı duruyordu. Çünkü kendisi ne kadar durursa hanımefendinin o kadar fazla eli acıyacağını, canı yanacağını tecrübeleriyle anlamıştı. Kızın yumruğa yumrukle mukabele etmesine cemiyet kanunları müsait değildi. Ö da fizikteki tesir ve aks-i tesir kanunundna istifade ediyor, bir taş duvar gibi yerinden kımıldamadan kendine sataşan elin cezasını veriyordu.

Bazan Gülsümüne acele bir işe süren Nadide Hanım, onun ağırlığına sinirlenerek:

— Kız, yürüyüversene... Ermeni gelini gibi ne kırıyorsun? diye söylenir.

O, inadına yürüyüşünü bir kat daha ağırlaştırırdı. Kadıncağız, hiddetle yerinden fırlar, yedek vagonu süren bir lokomotif gibi iki eliyle kızı arkasından itmeğe başlar. Evlâtlık, o ağır vücudunun bütün ağırlığı ile Nadide Hanımın incecik bileklerine yaslanır ve kadıncağızı kan ter içinde bırakırdı. Gerçi büsbütün durmak da onun elindedir. Fakat bu zahmeti bile lüzumsuz görüyormuş gibi yine adım adım yürümeğe devam eder. Hanımefendi, o vakit ayağından terliğini çıkararak kızın butlarına birkaç kere indirir. O, inatçı bir eşek gibi yine tavrını değıştirmez- Bazan, küçük hanımlar, dayanamıyarak haykırışmağa başlarlar:

— Anne, sen bu ayı ile uğraşabilir misin? Bırak Allah aşkına... Kalb hastalığına tutulacaksın.

Maamafih, Gülsümün bu hareketi sade inattan değil, biraz da ye'sinden ileri gelmektedir. Konakta geçirdiği yedi senelik hayat ona anlatmıştır ki, ne kadar koşsa kâfi görülmiyecek, daha fazla İcoşsun diye dövölmeğe devam edilecektir. Ehv yenecek kızılıcık: dallannm yekûnu değışmiyecek ^olduktan sonra boş gayretle neye kendini yormalı?..

XXIX

Birkaç sene evvel konakta gizli bir facia geçmiş, zavallı Nadide Hanım, kaç kere, sevdiğini elinden kaptırmış bir gelinlik kız gibi, başını yastığına gömerek sıcak hicran yaşları dökmüştü.

Yine bu felâket de Gülsümün eseri idi. Hain kız, ne yaptıysa yapmış, Bülent ile haminnesinin arasına derin bir nifak sokmuştu.

Çocuk, o zamanlar Gülsüm için deli divane oluyordu. Gözünde Gülsüm bir yana, dünya bir yana idi. En kıymetli oyuncaklar onu bu pis ahretliğin bir sözü kadar alâkadar etmiyordu.

Balıkyığını Gülsümün hatırı için içiyor, tırnaklarını onun hatırı için kestiriyor, yüzünü ve ayaklarını onun hatırı için yıkattırıyordu.

En şenlikli seyir yerlerinde bin türlü huysuzluk çıkardığı halde Gülsümün iki koltuğun üstüne bir yatak çarşafı atarak kurduğu çadırın içinde, onunla baş başa, saatlerce sessiz sadasız oynuyordu.

Çocuk, o-vakit dördüne, yani tam bülbül gibi dillendiği bir yaşa girmiş, yüzünün çizgileri artık seçilir bir hale gelmiş, saçları lüle lüle uzamış, yanağında, çenesinde, beyaz tombul ellerinin üstünde çukurlar açılmıştı. Tam haminnesinin dizlerine oturup pamuk bollarını boynuna dolıyacağı, o çıtı pıtı sözleriyle gamlı gönlünü şenlendireceği bir zamandır. Fakat gel gör ki bu dilenci serseri sebebine çocuk, âdeta Nadide Hanımdan iğreniyordu.

İhtiyar kadın, bazan bu yatak çarşafından çadır altında onun başının kımıldadığını gördükçe dayanamıyor, içi kan ağlarken dudaklarında yalancı bir gülümseme ile aralıktan kendi başını da soku-veriyordu. Fakat çadırdaki derhal bir yaygaradır kopuyor, Bülent:

X If

«Git., git., istemem seni!» diye haminnesinin başına makaralar, maşalar fırlatıyordu. Nadide Hanım, bu tekmenin nereden geldiğini pek iyi bildiği halde hiç ses çıkarmadan çekiliyordu.

Şimdilik bu kıza karşı elinde hiçbir silâhı yoktu. Bülent, lâkırdı anlayacak bir yaşta değildi ki ona hakikati anlatsın, yahut hiç değilse sitem etsin.

Hâsılı, kadıncağız, aldatılmış âşık vaziyetinde idi. Çok kibirli olduğu için derdini kimseye de açamıyor, kendi kendini yiyordu.

Nihayet, yine aldatılmış âşık politikalarından olmak üzere Bü-lende ve bu maceraya karşı bir lâkaydi rolü oynamağa başladı.

Kendini kızlarına ve damatlarına artık çocuğu sevmiyormuş gibi gösteriyor, yalnız bu serserinin elinde yavrucağın büsbütün ahlâkı bozulacağına acıyordu:

___ Zaten hastalıklı, huysuz bir çocuk... Bu ahlâksızın elinde büsbütün berbadolacak...

___ . Bu yaşta onun bu kızdan öğrendiği ayıp lâkırdıları sen ben bilmeyiz vallahi...

— Hele birkaç sene daha geçsin., görünüz ne çiçek olacak... Artık mekteplerde filân da adam olmaz. Şimdi Hattâne de yok ki oraya verelim...

Kızlar, birkaç defa:

— Anne, bu kadar istemiyorsan kızı Bülendin yanına sok-mıyalım bari, derler. Fakat o, büsbütün kızar:

— «Siz de amma saçma şeyler söylüyorsunuz,» derdi, mademki yumurcak o serserinin bitli kafasını koklamaktan zevk alıyor, Allah mübarek etsin! Nadide Hanım, ahretlik parçasını kıskanmağa tenezzül edecek kadın mı? Vallahi vaktiyle velinimetini kocası, üstüne bir ortak, yahut odalık alsa zorla ayırmayı zül sayardı. Ancak, bütün bu kahramanlıklar, bu gururlar başkalarına karşı bir gösterişten ibarettir. Yoksa Gülsümle Bülendin öpüşüklerini, çocuğun çenesini kızın göğsüne dayıyarak şaşı gözlerini muhabbetle seyrettiğini gördüğü zaman yüreği derin bir

ümitsizlikle dolar ve, ağlamamak için dilini, dudaklarını ısırır, ötesini, berisini çimdiklerdi.

Maamafih, Bülend'in Gülsüme olan iptilâsı korkulduğu kadar uzun sürmedi.

Yaşı ilerledikçe çocukta bazı fena huylar peyda olmağa başlamıştı. Meselâ, değnekle kahve fincanlarını kırmağa, mürekkeple minder örtülerini boyamağa, yahut Şakir Beyin kıymetli kanaryasını kafesten çıkarmağa kalkardı. Gülsüme kalsa varsın yapsın. Fincanı değil ya kendi kafasını kırsa o, razıdır. Elverir ki onun hatırı hoş olsun. Fakat ne çare ki bu zararların hesabı neticede kendisinden sorulmaktadır.

Kız: «Yapma cicim., etme kuzum!» diye yalvardıkça çocuk, büsbütün aksileşirdi. Yumurcak, bir şeye dikkat etmişti: Ne vakit Gülsümle arasında ihtilâf çıksa haminnesi, annesi araya giriyor: «Çocuğun, kuş kadar yüreğini yine ne üzüyorsun Nemrut?» diye kızın üstüne yürüyorlar, hattâ bazan dövüyorlardı.

Bunun için ne zaman Gülsüm, Bülend'in bir yaramazlığına mâni olsa «Haminne., bak bu pis kız, yine beni üzüyor..» diye ba-, gırmayı âdet etti. Sonra, büyük hanımın bir kanaati daha vardt: Evlâtlıklar, lalalar hain insanlardı. Analarının, babalarının karşısında çocukların her kahrına tahammül ediyor gibi görünürler, fakat onları tenhada ele geçirdikleri zaman her türlü zulüm ve fenalığı yapmaktan geri durmazlardı. Zavallı masumların dili yok ki şikâyet etsin!

İhtiyar kadın, ne zaman torunlarından birinin evlâtlık veya lala ile yalnızken bağırıldığını, ağladığını işitse hemen baskın yapar, çocuğu uzun uzun istintak ederdi. Bülent, yalnız Gülsüm'den şikâyeti olduğu zaman değil, arada hiçbir kırgınlık, dargınlık olmadığı vakit de onu şikâyete başlamıştı. Haminnesini her gördükçe yanına koşuyor: «Haminne, bu pis kız beni dövüyor.» diye Gülsümü fitliyordu.

— Vah yavrum, vah evlâdım... Ben biliyorum onun ne yılan olduğunu amma sana söz anlatmak kabil değil... Kaltak sana büyü mü yaptı nedir? Ne çare, aklını başına alıncaya kadar çekeceksin!

Büyük hanımın, sırasını savmış, ıstırap nöbeti şimdi muzaffer rakibe gelmişti. Gülsüm, dayak ve hakarete ezelden şerbetliydi. Fakat sevdiğinin bu vefasızlığı ona çok dokunuyor, hele çocuğun bu dakikalarda büyük annesiyle sevişip anlaşması yarasına tuz biber ekiyordu. Vaktiyle büyük annenin yaptığı gibi şimdi de o, Bülend'in gönlünü yumuşatmağa çalışıyor:

— Ayıp değil mi sana cicim... Sen, neye öyle fitnecilik ediyorsun?.. Ben senin dadınım... Sana ne yapıyorum?.. Bak bana haksız yere lâkırdı işittiriyorsun, diyordu. Fakat çocuk, bir türlü rikkate gelmiyor:

— Sen pissin... Ben seni sevmiyorum... Sen çingenegin, diyordu.

Çocuk, artık akıllanmağa, iyiyi kötüden ayırmağa başlamıştı. Gülsümün hırsız, arsız, edepsiz, çingene, pis, hattâ aşifte olduğunu büyüklerden işite işite o da öğreniyor, kız, arasına dayak yediği zaman herkesten ziyade o, seviniyordu.

^Gülsüm de büyük hanım gibi birçok geceler yatağında, yüreği somun gibi şişmiş, bu derin ve ağır meseleyi düşündü;) soğumağa başlamış bir sevgiye karşı beyhude tedbirler aradı ve ağladı., Niha-^ yet, aşkın umulmaz mucizelerinden olarak onun sefil kalbinde de bir gurur uyandı: Artık çocuğa za'fını belli etmemeğe, ona karşı bir

kayıtsızlık rolü oynamağa çalışıyordu. Bu, aynı zamanda son bir tedbir de sayılırdı. Fakat netice itibariyle büsbütün zıt bir tesir yaptı. Ve Bülentle büsbütün arasını açmaktan başka bir şeye yaramadı.

Bir gün, Gülsümün başı ağrıyordu. Bu, ihtimal, ehemmiyetsiz bir ıstıraptı. Fakat kız, hastalığa alışık bulunmadığı için dayanamıyor, içinde büyük bir kasvetle başını, gözünü çatıyordu. Bir köşede oyuncaklarıyla oynamaktan bıkan Bülent, bir aralık ona yaklaştı ve yüzüne bir tükürük attı.

Gülsüm:

— Yapma cicim, hastayım, dedi.

Çocuk, onun kızdığını görünce inadına devam etti. Ağzında tükürüğünü biriktiriyor, biriktiriyor, sonra Gülsüme yanaşarak «tuu..» diye tükürüyordu.

Kız, nihayet isyan etti:

— Haydi bakayım kendi kendine oyna... Şimdi seni döverim, diye onu kovdu.

Bülent, hemen sofaya fırladı ve köşedeki minderde bir bakkal hesabına dalmış olan büyük annesine koştu:

— Haminne gel., bu pis çingene: «Seni döverim, diyor. Onun ne haddineymiş bizi dövmek?» diye. bağırmağa başladı.

Kurdun çocuğu nihayet kurt olur. Demek Bülent de artık asaletini, Gülsümle arasındaki büyük insanlık mesafesini idrake başlamıştı!

Çocuk:

«t,

— Haminne gel, diyorum, bu hınzırı öldür, diye ter ter tepi-niyordu.

Aksi gibi büyük hanımın elindeki hesap da bırakılacak gibi değildi. Bülent, bir aralık onun bileklerine yapışmış, hızla çekiyordu. Fakat birdenbire: «Aman kolum., aman kolum!» diye acı bir feryat kopardı ve yere çömelerek sol elini tahtaya dayadı.

Çocuğun bileği çıkmıştı.

Nadide Hanımın akli birkaç kere başından gitti, gitti, yine geldi.

Samatyadan «Şehbaz» diye bir Ermeni çıkıkçı bulup getirinceye kadar çocuğa yerdeki vaziyetini değiştirtmediler.

Gülsüm, sevgiliyi tehlikede görünce bütün infialini, bütün yapmacık gururunu unutmuştu. O, ağıla ağıla çocuğa saldırdıkça tokatla, tekmeyle kovuyorlardı.

Bu vakadan sonra Gülsümle Bülendi biribirinden ayırdılar. Hoyrat mahlûka çocuk emniyet etmek artık caiz olamazdı. Felâketin asıl mesulü Gülsümdü. O, kendi de bunu teslim ediyor:

— Ah, ne ettim de Bülendi azarladım... Vara yüzüme tükü-reydi... Ölecek değildim ya, diye nedamet yaşları döküyordu.

Ayrılığın ilk haftaları Gülsüme çok acı gelmişti. Tilki gibi uzaktan çocuğu takibediyor, yalnız bir zamanını bulunca hemen yanına yaklaşıyordu.

Fakat çocuk, şimdi Gülsümden - eskici Yahudiden korktuğu kadar - korkuyor, onun kendisine geldiğini gördükçe:

— Git., defol., sen benim bir yerimi kırarsın, diye çığlığı basıyordu.

Gülsümün Bülende olan lâkaydîsi evvelâ bir rol, bir dargın

İ

âşık numarası olarak başlamıştı. Fakat bir zaman sonra iş ciddileşti. Kız, İsmail gibi Bülendi de yavaş yavaş kalbinden çıkardı.

Maamafih, kızda insanlığın ve her türlü insan kabiliyetlerinin gradosu seneden seneye düşerken böyle bir sevginin, aslındaki temizlikle devam etmesine zaten imkân yoktu.

XXX

Bir yaz yine Pendikte idiler.

Akşam üstleri deniz kenarındaki çamlığa, uzun araba ile genç bir hasta getiriyorlardı. Bu, otuz yaşında bir kadındı. İlerlemiş bir veremi olduğu, yakın sancaklardan birinde mutasarrıf olan kocasının onu burada hava tebdiline getirdiği söyleniyordu.

Genç kadın, çamlığın bir köşesinde, arabasından inmeden bir iki saat güneşe karşı oturur, sonra evine dönerdi. İki çocuğu ile bir hizmetçisi vardı. Çocukların biri beş, biri yedi yaşlarında idi. Arkalarında hazırcı mağazalarından alınmış pahalı elbiseler vardı. Fakat anneleri kendileriyle uğraşmadığı için şimdiden üstlerine bir öksüz hali çökmüştü. Paçaları sarkar, çorapları düşer, kopan düğmeleri dikilmez, uzamış saçları zayıf, soluk yüzlerine inerdi.

Hizmetçi, siyah feraceli, ağbani başörtülü bir dışarlık kadını idi. Çocuklar, kumlukta kendi kendilerine oynarken o, arabanın tekerleği dibinde çömelip oturur, etrafta bir iki Arnavut helvacıdan başka erkek dolaşmamasına rağmen namaz bezini burnunun altından iğnelenmiş tutardı. Arasına dönme vaktine yakın mutasarrıfın da geldiği görülüyordu. ^Bu, saçları birinci numara ile kesilmiş kırmızı yüzlü, uzun kara bıyıklı kırk beş yaşlarında bir adamdı. Oldukça yakışıklı sayılırdı, Karısını tedavi için üç ay izin aldığı, bu müddet bittikten sonra hastayı çocuklarla beraber İstan-bulda bırakıp memuriyetine döneceği söyleniyordu. Bu adam hakkında komşularının pek iyi bir fikri yoktu. Hastasiyle hemen hiç mşegul olmuyor, her sabah bir bahane ile İstanbula inerek gurupta, hattâ bazan daha geç eve dönüyordu. Sokakta rastgeldiği genç kadınlara öyle yiyecek gibi bir bakışı vardı ki hakkındaki dedikoduların doğru olduğuna şüphe bırakmıyordu.

Galiba, hasta kadın da bunun farkındaydı. Etrafındakilere şimdiden alâkasını kesmiş, şimdiden başka bir dünyada yaşamağa başlamış gibi görünmesine rağmen bu adamda hâlâ gözü vardı. Arabasının içinde güneşe karşı gözleri yarı kapalı yatarken arasına başını yastıktan kaldırarak arka yola bakar, onun gelmesini beklerdi. Kocasını, gördüğü zaman daima zayıf parmaklariyle başörtüsünü, saçlarını düzeltiyordu. Genç kadınlara bakmak bu adamda öyle müzmin bir illetti ki karisiyle beraberken de bunu yapmaktan kendini alamazdı. Hastaya bu dakikalarda garip bir canlılık geldiği görülüyordu. Kocasını civardan geçen kadına bakmaktan menetmek, yüzünü kendine çevirmeğe mecbur etmek için âdeta yakasına yapışarak bir şeyler " anlatır, belki yalan havadisler verirdi. Fakat biçare kadın, bu mücadeleden çabuk yorulur, vücudunu tekrar yastığına bırakarak da-rılmış bir çocuk gibi kocasına başını çevirirdi.

Faciayı uzaktan merakla seyreden Nadide Hanım, hastanın bu dakikada ağladığını tahmin ediyor ve içi sızlıyordu.

İhtiyar kadın, bu ailenin hayatı hakkında fazla bir şey bilmiyordu. Fakat onda nedense erkeğin çapkın ve zalim bir adam olduğuna, zavallı kadını gurbet ellerde ağlata ağlata bu hale getirdiğine dair bir kanaat hâsıl olmuştu.

Mutasarrıfı uzaktan kızlarına göstererek:

— Şu uşak kılıkli manda herife dikkatli bakın, diyordu, böy-lelerinden insana hayır gelir mi? Nedir o kat kat ense, kır serdarı gibi bıyıklar... Kim bilir elin evlâdına neler yaptı? Anlaşılan zavallı taze de bu ayıyı bir adam sandı, içlene içlene verem oldu. Nadide Hanım, veremlilere acır, fakat onlardan son derece korkardı. Bunun için hastanın • arabasını âdeta kordon altına almıştı. Çoluk çocuğun bu hududu geçerek tehlikeli mıntakaya girmesi şiddetle yasaktı.

Büyük hanım, mikrop nazariyesini öğrenmişti. Fakat onu yalnız ince hastalığa münhasır zanneder, başka hastalıklara aldırmadığı halde veremliden son derece çekinirdi.

Bu ihtiyat, tabîî kendisi için değildi. Verem, genç hastalığıdır, insan kırkı aştı mı verem olmak tehlikesinden kurtulur. İhtiyar kısmı olsa olsa istiska olur. Hem bunca acı görmüş, bunca evlât, kardeş gömmüş bir insan için ölüm, korkulacak bir şey değildir. Ancak evde taze çocuklar vardır. Maazallah, onlardan birine bir mikrop geçerse, ondan ona, biçarelerin hepsini iskambil kâğıdı gibi yere serer.

Çocuklar, bazan el ele vererek en aşağı üç yüz adım uzaktan hastaya bakarlar, aralarından biri kordon hattını aşacak olursa ötekileri:

— Çabuk gel., vallahi haminneme söyler, senin canını çıkartırız, diye bağırırlardı.

Bir gün Nadide Hanım, köşkün sofasında dikiş dikiyordu. Kızlarından biri bir aralık:

— Anne, bak mutasarrıf geçiyor, dedi. İhtiyar kadın:

— Aman, şu manda herifi yakından göreyim, diye pencereye koştu.

Hava, çok sıcak olduğu için mutasarrıf, sadakor elbiseler giymişti. Elinde bir beyaz ipek şemsiye vardı. Fakat nedense onu açmıyor, ikide birde fesini çıkararak mendille başının, alnının terlerini siliyordu.

Nadide Hanım, yine beddualarına başlamıştı: — Sen, o biçareyi bekliyorsun amma, inşallah sen ondan evvel geberirsin... Böyle heriflere koca demek şöyle dursun, bu gibileri uşak diye kapımda kullanmam vıllahi...

Mutasarrıf, caddeyi bırakıp köşkün kapısına doğru yürümeğe başlamıştı. Bahçe duvarının dışında bir sıra cılız ağaç vardı. Anlaşılan bu ağaçların gölgesinden istifade etmek istiyordu. Fakat birdenbire bahçe kapısını itip içeri girmesin mi?

Büyük hanım:

— Ay, herif bize geliyor... Hayırdır inşallah, dedi.

Kızlar, çocuklar merakla pencerelere koşuyorlardı. Büyük hanım, sert bir emirle onları durdurdu:

— Ses çıkarmayın., bir yanlışlık olacak!..

Sonra, merdivene koşup tırabzanın üstünden sarkarak mutasarrıfın aşağı taşlığı

yıkıyan Gülsümle konuşmasını dinledi. Mutasarrıf, Nadide Hanımı soruyor. Gülsüm:

— Yukarda., siz odaya buyurun., çağırayım, diyordu.

' Kız, biraz sonra elinde ıslak tahta beziyle yukarı çıkınca Nadide Hanım, onu kolundan yakaladı:

— Ne istiyor bu herif benden? Neye yok demedin? Neye gelmiş? diye tartaklamağa başladı.

Kızları:

— Ne var telâş edecek anne?.. O, ne bilsin?.. Bakalım, anlarsın, diyorlardı.

Biri, yeldirmesiyle başörtüsünü; öteki, çoraplarını getirdi. Nadide Hanım, hem acele acele hazırlanıyor, hem:

— Ne hikmettir?.. Allah hep nefret ettiğim insanları böyle karşıma çıkarır., diye söyleniyordu.

İhtiyar kadın, mutasarrıfı misafir odasında ayakta, ellerini arkasına koymuş, duvardaki bir resmi seyrediyor buldu. O, kapının açıldığını işitince döndü. Büyük hanıma doğru yürüyüp elini tutarak:

— Öpeyim hanım teyze, dedi.

Bu hanım teyze sözünü «efendi baba», «valide hanım» tarzında teklifsiz bir hitap sanan büyük hanım, sert bir «estağfurullah» ile elini çekerken o, izah etti:

— Ben merhum Paşanın süt biraderi Cafer Beyin oğlu Muradım... Elinizi öpmeye geldim.

Büyük .hanım, birdenbire: «A!» diye bağırdı. / Sinemalarda bazan her çehrenin birdenbire değişip başka bir çehre Tolması gibi bu uzun bıyıklı ablak kırmızı yüzün içinden de birdenbire Muradın otuz sene evvelki soluk sıska yüzü çıkıver-mişti. ; Mutasarrıf, kendini tanıttığına emin olduktan sonra büyük hanımın bir kere daha elini öptü. İhtiyar kadın, hâlâ hayalindeki zulüm hikâyelerinin soğukluğunu içinden çıkarmamakla beraber bu el öpmeye bir mukabele olarak bir iki defa mutasarrıfın sırtını sıvazladı.

Merasim bittikten sonra karşı karşıya oturarak konuşmağa başladılar:

— Hay Murat Bey hay., kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi! Nereden çıktınız? Bizi nasıl buldunuz?

— Tesadüf efendim... Dün doktor Tahir Beyle konuşuyorduk... Tahir Beyi tanırırsınız...

— Evet., burada, Allah muhtaç etmesin, hastamız oldukça onu çağırırız.

— Bendenizin refikama da o bakar., lâkırdı arasında Paşa amcamın ismi geçti...

Doktor: «Onlar şuradaki yeşil köşkte oturuyorlar.» dedi. Çok memnun oldum...

Hemen hanım teyzemin elini öpmeye gideyim, dedim... Az hakkınız mı geçmiştir bana efendini?.

Muradın babası Cafer Bey ile Sekip Paşa kardeş çocuklarıydı. Harbiyede beraber okumuşlar, beraber kılıç kuşanmışlardı. Cafer Bey namuslu, fakat her önüne gelenle kavga çıkaran gayet aksi bir adamdı. Onun için Sekip Paşanın rütbesi çabucak büyüdüğü halde o, binbaşidan yukarıya çıkamamıştı.

Cafer Bey, Paşayı çok sevdiği halde onunla bile ikide birde kavga ederdi. Nihayet, bir gün bir seyir yerinde kadınlara sarkıntılık eden bir yaveri dövmüş, fazla olarak da Abdülhamide küfretmiş ve Tarablusa sürülmüştü.

Paşa, Caferi çok severdi. Ancak mesele ehemmiyetli olduğu için süt kardeşine yardım etmek şöyle dursun, onun menfasından yazdığı bir mektuba cevap vermeğe bile cesaret edememişti.

Paşanın bu hareketine kim olsa hak verirdi. Fakat Cafer Bey, fena halde kızmış, Yanya eşrafından birinin kızı olan karısına yazdığı mektupta: «Sekip Paşa denilen tabansız namerdin ailesine hanemiz halkından her kim selâm verirse, Allahla ahdim olsun, dönüşte kıtır kıtır keserim.» demişti. Bunun üzerine ne Murat, ne anası artık konağa gelmeğe cesaret edememişlerdi.

Şimdi, artık bu tehdidin hükmü kalmamıştı. Aradan otuz senelik bir zaman geçmiş bulunuyordu. Sonra, Cafer Beyi, yirmi bu kadar sene evvel Tarablusta bir memleketten bir memlekete giderken — kim bilir hangi aksiliği üzerine — deveci Araplar, et doğrar gibi doğramışlar, parçalarını bir çuvala doldurarak kuyuya atmışlardı.

Büyük hanım, vaktiyle Muradın Mekteb-i Mülkiyede okudu-

KIZILCIK DALLARI

145

ğunu, sonra annesiyle beraber dışarda bir memuriyete gittiğini işiti-

rişti. «Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.» derler. Ne doğru söz. Murat, Sekip Paşa ailesinden iyi bir şekilde ayrılmamış olmasına rağmen maziden büyük bir muhabbetle bahsediyordu.

Bir aralık tekrar duvardaki resme dönerek:

— Amcam değil mi? dedi. Rahmetlinin çehresini hâlâ unuta-jnadım.

Resim, ev sahibinin büyük babası Asador Baydan Efendinin resmiydi. Fakat büyük hanım, tafsilâta girişmeden:

— Paşa değil, demekle iktifa etti.

Murat, teyzesine kısaca tercümeihalini anlattı: Birçok seneler kaymakamlık etmiş, sonra mutasarrıf olmuş. Annesi on sene evveline kadar sağlamış. Aile cihetinden hiç yüzü gülmemiş. İlk karısı annesinin hemşerilerinden yaşlıca, fakat gayet iyi bir ev kadını imiş... Çok zengin olduğu halde evinin bütün işini kendi görürmüş. Bir gün hizmetçi ile beraber tahta silerken merdivenden düşerek belkemiği kırılmış; dünyanın masrafını etmişler, kurtaramamışlar... İkincisi de sessiz sadasız bir kızcağızmış... Birinciden çocuğu olmadığı halde bundan iki çocuğu olmuş... Güzel güzel yaşayıp gidiyorlarmış. Fakat gel gör ki Allah onu da şifasız bir illete uğratmış...

Murat Bey, Nadide Hanımın şüphelerini biliyormuş gibi:

— Vallahi hanım teyze, diyordu, gözünün içine baktım.. Elini sıcak sudan soğuk suya sokturmadım. Öteki merhumeden hayli bir para kalmıştı... Hiçbir sıkıntımız yoktu... Fakat kadere ne denir?

Büyük hanım, ağır ağır başını salladı:

— Biliyoruz oğlum... Tazeciğe bizimle beraber herkes acıyor. Allah şifasını versin, dedi.

Gayet yüksek sesle konuşan, sırası geldikçe saygısız denecek kadar gürültülü bir kahkaha ile gülen Murat Bey, Büyük hanımın bu son sözleri üzerine derin derin içini çekti:

— Nerede hanım teyze, nerede? Doktorun hiç ümidi yok. Kadıncağız yolcu... Çocuklarımla beraber ben de öksüz kalacağım. O, sade benim karım değil, anam, babamdı...

(, Murat Bey, yüzünü bir iki kere buruşturduktan sonra inanılmaz bir kolaylıkla ağlayıverdi.)

Nadide Hanım, şaşırıp kalmıştı. Bu göz yaşlarına inanmalı mı, inanmamak mı? Bu kocaman adam, hakikaten içi yanarak ağlıyorsa bu mateme hürmet etmek lâzım. Fakat değilse, ya riyakârlığından böyle yapıyorsa?

Maamafih, öz ağlamayınca göz bu kadar algar mı? Hem Muradın ona gösteriş yapmağa ne ihtiyacı var?

Büyük Hanım, mutasarrıfla iki saate yakın konuştu; birbirle-rine bütün dertlerini anlattılar. Nihayet, Murat ondan izin istiye-rek bir kere daha elini öptü. Bu defa ihtiyar kadın da ona sarılmağa mecbur oldu. Misafirini sokağa kadar götürdükten sonra gülümsiye gülümsiye geri dönünce kızları etrafını alarak alaya başladılar:

— Bu ne muhabbet anne?... Kiskandık vallahi...

— Herifi kıtır kıtır keseyim derken boynuna sarılıp öpersin ha, ah, benim fırıldak anneciğim...

Misafir odasının yanında bir kiler vardı. Hanımlar, sıra ile boş bir su küpünün üstüne çıkarak duvarla tavan arasındaki delikten bütün sahneyi seyretmişlerdi.

Nadide Hanım, utana utana gülümsiyerek:

— Delilik etmeyin çocuklar... Murat bizim en yakın akrabamız, dedi, sizi de hattâ çağdırtacaktım amma kocalarınızdan izin almadan doğru olmaz...

Sonra, ilâve etti:

— Kimsenin içyüzü bilinmez amma biz, galiba Muradın boş yere günahına girdik. Şimdi, artık onun da hastayı ziyarete gitmesi vacibolmuştu. Zavallı kadın, gelinleri sayılırdı.

Ertesi gün, Nadide Hanım, yeni mor maşlahını giydi; kızlarını veremli bir eve götürmek doğru olmayacağı için yanına Karamusallı sütnineyi aldı. Muradın oturduğu köşkün nihayet sekiz on dakikalık bir yerde olmasına rağmen bir de uzun araba getirtti.

Aksi gibi o gün mutasarrıf, yine İstanbula inmişti.

Nadide Hanım önde, Karamusallı sütnine arkada evin bahçesine girdikleri zaman hizmetçiyi mutfığın önünde bir ocak yak-rmış, çamaşır yıkıyor buldular.

'Çocuklar, incir ağacının dibinde kendileri gibi toza, toprağa bulanmış bir iri sokak köpeğiyle oynuyorlardı. Misafirleri görünce vahşi bir .ürkeklikle evin arka tarafına kaçtılar.

Hasta, kapının yanındaki odada, baş yastıklarıyla beslenmiş bir salıncaklı sandalyede, dalgın, yatıyordu. Nadide Hanımla Karamusallı sütnine onu uyuyor görünce dönmek istediler. Fakat onlar, çamaşırını bırakarak koşup gelen alık hizmetçiye meram* anlatmcaya kadar kadın da gözlerini açtı.

Büyük hanım, hastayı rahatsız etmemek için son derece tatlı-laşmış bir sesle:
— Çocuğum, rahatsız etmiyecektim amma uyandınız... Ben yabancı değilim.. Muradın teyzesiyim... Siz de benim kızım, geli-nimsiniz, dedi.

Genç kadın:

— Murat söyledi efendim, dedi ve doğrulmağa çalıştı. Büyük hanım, senelerden beri beraber yaşıyorlarmış gibi bir teklifsizlikle:

— Rahatsız olma çocuğum, dedi; şefkatle yastıklarını düzeltti. Sonra, bir sandalye alarak biraz uzağa, pencerenin yanına oturdu.

Hasta, galiba İstanbula geldi geleli adamakıllı bir insanla gö-rüşmemişti.\Onun hep, o aynı tatlılıkla devam eden ve hiç yormı-yan sesinden- memnun görünüyor, yavaş yavaş açılıyordu., Nadide Hanım, bu halde bir insanı en çok alâkadar edecek şeylerden bahse başladı:

— Hekim değilim amma hekim kadar bilirim... Ben bu hali uzun zaman dışarılıkta yaşamış birkaç kişide gördüm... Onlar, sizden daha hasta geldiler. İstanbulun havası, suyu üç ayda onları ayağa kaldırdı... Arslan gibi oldular, hattâ çifte evlâtlar dünyaya getirdiler. Hele şu havalar biraz serinlesin... Bak nasıl başkalaşa-caksınız... Uzağa gitmeğe ne hacet! Ben, yedi sene yatakta yattım., hem keski sizin gibi olaydım... Söylesene sütnine... Nasıl yeniden dünyaya geldiğimi kızıma anlat...

Sütninenin tesellileri büyük hanımınkinden daha baskın çıktı Öyle ki bunlara Nadide Hanım da inandı ve hastanın iyi olacağına kanaat getirerek ferahla gülmeğe başladı.

Sütnine, fazla olarak ilâçlar da tavsiye ediyordu. Öyle ilâçlar ki hekimin ayrıca yapacağı tedaviye de bir zararı yoktu. Meselâ sabahları sütünü içerken bildiğimiz pelini nohut büyüklüğünde hap gibi yuvarlayıp yutuvermek...

Pelindeki hassa nice ağır hastaları ölümden kurtarmıştı.

Maneviyatını çok bozmuş olan ve uzun zamandan beri hiçbir şeye alâka göstermiyen hasta, yavaş yavaş canlanıyor, onları daha fazla, anlamak istiyor gibi zahmetle kaşlarını kaldırıyor.

/Vaktiyle belki güzelmış. Fakat şimdi çökmüş yanakları, çürümüş göz çukurları, çehrenin kuruluğu üzerinde hudutsuz bir surette büyümüş burnu ile âdeta korkunçtu. Vücutların en geç ölen bir uzvu olan, bazan çürümeğe başlamış cenazelerde bile ter ü taze yaşamakta devam eden saçlar bile onda bir yapağı yığını gibi keçe-leşmiş, başına yapışmıştı, f

['Pencerenin dışındaki asmadan süzöldükten sonra içeri giren aydınlık bu yüze küflü bir yeşillik veriyordu.;

Büyük hanımla Karamusallı sütnine, hastayı teselli ederken bir yandan da göz ucu ile köşeyi, bucağı muayeneye başlamışlardı. C Bir evin kadını yatağa düştü mü her şey bitmiş demektir. Ta- vanlâr örümcek içindeydi. Bir sandalyenin kenarından bir erkek askısı ile bir çocuk çorabı sarkıyor, yerde bir gömlek sürünüyordu. Köşede yarım bir mahallebi tabağına sinekler konup kalkıyordu. Kapalı bir pencerenin kenarında tozlu ilâç şişelerinden biri devrilmiş, içinden ağır ağır kırmızı bir su damlıyordu.)

Büyük hanım, gitmek için kalktığı vakit hastaya bir nöbet daha teselli verdi:

— Göreceksin kızım... Pek yakında seninle gezmeğe çıkacağız... Artık seni her zaman yoklarız... Bir hizmetin olursa Allah aşkına çekinme... Sen bizim gelinimizsin, dedi.

Misafirler, bahçeden geçerken çocukları çağırıp sevmek istediler. Fakat onlar, söz anlar takımdan değildiler. Nadide Hanım, üzerlerine varılırsa kaçacağız diye düşüp bir yerlerini kırmalarından korktu.

İhtiyar kadın, hastaya verdiği yalancı ümitlere kendi de inanmıştı. Araba, yürümeğe başladığı zaman sütnineye:

— Allahtan ümit kesilmez... Belki inşallah iyi olur değil mi sütnine? dedi.

Fakat o, dudaklarını bükerek:

— İlâhi hanımcığım, dedi, o Karacaahmedin yolunu tutmuş, gidiyor... Bir aydan fazla yaşarsa ben bir şeycik bilmiyorum.

* * *

Büyük hanım, va'dine sadık kalmıştı. Gün aşırı hastayı yoklamağa gidiyor, kendi vakit bulmazsa sütnineyi gönderiyordu.

Genç kadının da meğer candan bir insana, bir akrabaya ihtiyacı varmış! Büyük hanımı görünce seviniyor. Birkaç saat mesudo-luyordu. Hele o: «Seni bugün daha iyi gördüm çocuğum.» müjde-siyle şifa masalları okumağa başladığı vakit hastanın hemen hemen mâneviyeti düzeliyordu. Nadide Hanım, bir gün, genç kadını arkasında mavi ipekten ağır bir tuvaletle kapının önünde buldu. Hasta, misafirin gelmesinden bir saat evvel kendisini giydirtmiş, saçlarını tarattırmış, araba, karşıdan görüldüğü vakit de hizmetçisine dayana dayana buraya kadar gelmişti. Bu, sırf Nadide Hanıma ümitlerinde yanılmadığını isbat için hazırlanmış bir sahne idi. Büyük hanım, bahçeden kendisine doğru gelirken dik durmak için iki elinin bütün kuvvetiyle peronun tahta direğine yapışıyordu. İhtiyar kadın, yeni yürüyen bir çocuğu teşvik eder gibi: «Maşallah., maşallah kızım..» diye ellerini birbirine vuruyordu. Vfakat yanına yaklaştığı zaman gözlerinde baş döndürücü yüksekliklerden bir uçuşuma bakan bir insan şaşkınlığı gördü. NBirdenbire yıkılıp ölmesinden korkuyormuş gibi arkasına geçip koltuklarının altından tutarak:

— Çok şükür çocuğum... Lâkin daha fazla kendini yorma... Bugünlük bu kadar yeter, dedi.

Büyük hanım, artık evin işlerine de bakmağa başlamıştı. Konaktaki kendi odası da bundan pek farklı olmamakla beraber, eteğini beline sokarak, eliyle hastanın odasını düzeltiyor, Karamusallı sütnineye sökükt diktirtiyor, bazan da Gülsümü beraber getirerek mutfak takımlarını oğduruyor, odaları süpürttürüyordu.

Nadide Hanımın ev kadınlığı cihetinden büyük bir iddias yoktu. Fakat Murat Beyin işgüzar, temiz aile annelerinden daima hürmet ve meftuniyetle bahsettiğini işittiği için kendini öyle gösteriyordu.

Artık, her gün köşke gelmeyi âdet eden mutasarrıf: «Teyzeci-ğim, sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Gene dün zahmet etmişsin... Sayende gene temiz bir odada yattım, kursağıma iki lokma temiz yemek gitti... Meğer sen ne emsalsiz bir ev kadını imişsin!» dedikçe ihtiyar kadının ağzı kulaklarına varıyor, hele o anda damatları da bulunacak olursa okşanmış bir kedi gibi âdeta keyfinden hırıldıyordu.

Küçük hanımlar hâlâ: «Anne, sen bu adama âdeta âşık oldun.. Eski nefretin neydi? Bu muhabbet ne?» diye alay ediyorlardı. Büyük hanım, bazan aldırıyor, yahut onlarla beraber gülüyor, fakat bazan da, kızarak:

— Ayol, siz, insanlık, akrabalık ne olduğunu bilmez misiniz? Bu herifi ne seviyorum, ne bir şey... Lâkin bugüne bugün akrabamız... Hem de ortada üç günlük ömrü kalmış bir zavallı hasta var.» diye söyleniyordu.

Bu sözler, kısmen de doğru idi. Nadide Hanımın Murada eski nefreti kalmamış olmakla beraber, ona tamamiyle inanıp ısınmak bir türlü kabil olmuyordu. Murat, aile canlı bir adamdı, akraba diye kendilerine dört elle sarılmıştı.

Karısına, çocuklarına karşı hiçbir kusuru olmadığı da artık anlaşılıyordu. Gerçi evinin idaresi bozuktu. Fakat hakçası aramlırsa kabahat onun mudur? Her erkek, kadın gibi, ev işinden anlamağa mecbur değildir. Sonra, Allah için adamcağızın sarhoşluk, kumarbazlık gibi fena huyları da yok. Çoluk çocuğunu hırpalamıyor, karısının lâkırdısı açıldığı vakit yüzünü bir sıktı mı gözlerinden sünger gibi yaş akıyor. Fazla olarak da zengin... Eh, bu zamanda böyle adama iyi denmezse kime denir? Kendi damatlarını herkes «melek gibi adamlar» diye metheder. Onlar, Allah göstermesin bu adamcağızın çektiği sıkıntının onda birini çeksinler de o zaman seyret bakalım melek mi imişler, ifrit mi?

Nihayet, Murat, içinden pazarlıklı bir insan değildi; kimseden çekinmeden iyiye iyi, kötüye kötü deyip çıkıyordu.

Ancak, bir kusuru vardı ki, büyük hanım, bir türlü hazmede-miyordu: Öğünçenlik... Murat, ikide birde cesaret ve zenginliğinden bahsediyordu: Kaymakamlığı zamanında bilmem nereden nereye giderken dört eşkıyaya tesadüf etmiş. Herifler «dur» diye bağırılmışlar. Fakat o, yanındaki jandarmalardan birinin tüfeğini alarak bir kaya arkasına siper almış; eşkıyalardan birini öldürmüş, birini yaralamış, ikisini de kaçırmış.

Mutasarrıf, bu vakayı sekiz, on gün içinde üç defa anlatmıştı. Bu, deli göz Caferin oğlundan umulmaz bir hareket değildi. Nitekim büyük hanım, bu hikâyeyi her defasında tüyleri ürpererek dinliyordu. Fakat aradan kısa bir zaman geçince ihtiyar kadının içinde bir şüphe uyanıyor ve Murat Beye karşı tuhaf bir soğukluk duyuyordu. Damat beylerden biri gazetede, meselâ, birini تنها bir sokakta sıkıştırıp cüzdanını aldıklarını okusa' Murat Bey mutlaka atılıyor:

— Bırakın efendim, v.s. diye bağırıyor ve soyan hırsızdan ziyade soyulan biçareye kızıyordu.

Para lâkırdısı açıldığı vakit de aynı dâva:

— Filân köşkü sekiz bin liraya satmışlar...

— Vah vah... Haber alaydım, parasını verir, alırdım...

— Filânı tanır mısınız?

— Nasıl tanımam? Baş sıkıldığı zaman benden para almaya gelir.

— Fakir bir memur.borcunu vermediği için arından kendini öldürmüş...

— Evvelce haber alsaydım vallahi paralan verir, biçareyi kurtarırdım.

Muradın cesaret dâvası gibi para dâvası da tabîi esassız değildi. Fakat, ne olursa olsun, insanın iki lâkırdı bir: «Ben şöyleyim, ben böyleyim!» demesi, hele «para»

kelimesini söylerken ceketinin iç cebini göstermesi, yahut parmaklariyle para sayma işareti yapması hiç hoş kaçmıyordu. Hâsılı, bu ve buna benzer bazı ehemmiyetsiz sebeplerden dolayı büyük hanım, Muradı istediği kadar sevemiyordu.

Buna mukabil Karamusalh sütüne, Muradı yere, göğe koyma, makta idi. Köşkte onun lâkırdısı açıldığı zaman teslim işareti yapar gibi ellerini kaldırıp avuçlarını açarak:

— Pardon dedim doğrusu, erkek dediğin böyle olur, diyordu Parada para, erkeklikte erkeklik, akılda akıl, güzellikte güzellik.. Lâkin ne çare ki talihçiği kötü... Başı bir ateşe yanmış ki...

Büyük hanım, methin bu derecesini mübalâğalı buluyor:

— Kadın, sen sakın Muradın kırmızı yanaklarını merhum Süleyman çavuşa mı benzettin, nedir? diye ona takılıyordu.

Gariptir ki Murat Beyin de köşkte en ziyade Karamusalh süt-nineye ehemmiyet verdiği görülüyordu. Bazan bahçede baş başa saatlerce konuşuyorlar, mutasarrıf, teyzesine söyleyemediklerini ona söylüyordu.

Bir akşam, ortalık kararırken mutasarrıf, ağılıya ağılıya köşke geldi. Çehresi o kadar bozuktu ki, ev sahipleri, hastaya birdenbire bir hal oldu sandılar.

Fakat biraz sonra bunun sadece kadının bir baygınlığından ileri geldiği anlaşıldı. Mutasarrıf, hıçkırığa hıçkırığa söylüyordu:

— Başını göğsüme koydum; yemek yedirmeye çalışıyordum. İçini çeke çeke yüzüme baktı: «Ah Murat! Sen durmazsın... Ben ölünce üç aya varmaz evlenirsin... Bu kucakta artık başka kadınlar yatacak.» dedi. «Yapma, etme... Ben öyle vicdansız mıyım?» diye teselliye çalıştım. Lâkin başını koluma bırakarak bayılıverdi. Saat tuttum, tam bir çeyrek kendini bilmedi. Bereket versin, komşular, doktora adam koşturmuşlar... Neyse şimdi açıldı. Lâkin duramadım, kendimi sokağa attım. Ev sahipleri, birbirlerine baktılar. Adamcağızı bu hal ile geri göndermek doğru olamazdı. Diğer taraftan hastayı yalnız bırakmak da vicdana sığar bir şey değildi. Büyük hanım, Muradı bir aralık damatlarına bırakarak kendi gitmeyi düşündü. Zahmeti, sıkıntıyı aramazdı. İnsan insana böyle günde muhtaç olur. Fakat ne çare ki kendi de öyle tam sıhhatli, tam akıllı bir insan değildi. Gündüz olsa neyse ne. Dışını tırnağına takar, Murada teyzelik vazifesini yapardı. Fakat geceydi. Karanlık, bir de bunun üstüne maazallah ölüm geliverirse birdenbire deli oluvermekten korkardı. Nihayet, Karamusalh sütüne ile şöyle bir tertip buldular:

Sütüne, lala ile beraber hastayı beklemeğe gidecek, kendi de burada, damatlariyle beraber, Muradı avutmağa çalışacaktı.

Lala eline muşamba bir fener, sütüne, ne olur, ne olmaz, bir Kur'an aldı, uzun bir sefere gidiyormuş gibi ciddiyetle köşkten çıktılar.

Eskiden binde bir — o da kendi yatak odasında kaynanasından gizli olmak şartıyla

— iki kadeh rakı içen Feridun Bey son zamanlarda işi azıtmıştı. Her akşam yukarı balkona bir rakı sofrası kurdurtuyor, bazan yemeğe de inmiyerek saatlerce içiyordu.

Binbaşı, bu gece Murada da iki rakı teklif etti. Gerçi bir yanda karısı can çekişirken öbür yanda onun rakı içmesi doğru bir hareket değildi amma sırf defî gam etmek için olduktan sonra ehemmiyeti kalmazdı. İlâç, kordiyal kabilinden iki kadehçik bir şey.

Îlâç, ilk zamanda mutasarrıfın büsbütün sinirlerini bozar gibi oldu. Adamcağız, elini gökyüzüne kaldırarak:

«— Yarabbi! Bu mehtaplarda herkes zevku safa ederken o mâsumeyi yataklarda inletmek senin şanına yakışır mı?» diye Al-lahla konuşuyor; sonra göğsünü yumrukluyarak: «Ben yandım, ben mahvoldum. Ah, intihar etsem de kurtulsam!» diye ağlıyordu. Şakir Beyle Feridun Bey: «Etme birader Bey. Siz metîn bir erkeksiniz. Size yakışır mı? Hem belki inşallah hemşiremiz kurtulur.» diye onu teselliye uğraşıyorlardı.

Fakat, biraz sonra lâkırdının mevzuu ile beraber Murat da değişti. O, şimdi meraklı ve gülünç av hikâyeleri anlatıyor ve bazan kahkahalarla gülüyordu.

Hava, serince olduğu için Nadide Hanım, omuzlarında ince bir yün atkısı ile sofada pencerenin yanında bir koltuğa oturmuş, lâmbayı kısmıştı. Rakı hakkında bu yaşına kadar bir fikir edinmemiş olan ve sarhoşluğu insana bütün bildiklerini unutturan bir nevi delilik zanneden ihtiyar kadın, bu değişikliği içkiden biliyor, fakat buna rağmen Muradın kahkahaları onda çirkin bir tesir bırakıyordu.

Maamafih, rakı Murada pek tesir etmemiş olacaktı ki ikide birde sözü yine karısına getiriyor: «Ben şimdi elimde iki çocukla ne yapacağım?» diye yanıp tutuşuyordu.

Bir aralık:

— Beyler, ben gün görmedim, diye bir nutka başladı, şikâyet için söylemiyorum; o, benim başımın tacıydı, yaptığım fedakârlıklar, uğruna döktüğüm paralar helâl ve hoş olsun. Lâkin iyiliği zamanında da çok çektim... Amma bilmezsiniz ne kadar çok... Bir kere dırdırcı bir tabiatı vardı. Bir şeyden memnun olmaz, vara yoğa söylenirdi.. «Yapma hanım, Allanın verdiği nimeti ağız tadı ile yiyelim. Bak önüne pırasa doğrar gibi para doğruyorum. Vallahi, sonra bu nankörlük gayretullaha dokunur.» derdim.. Zahiren bana hak verir gibi görünürdü. Fakat huylu, huyundan vazgeçer mi? Yirmi dört saat sonra yine dırdıra başladılar. Amma bunları şikâyet için mi söylüyorum?. Vallahi değil, tallahi değil. O, keski sağ olaydı da her gün kafamın etini yiyeydi. Sonra, babasının evinde pek nazlı, pek şımarık büyüdüğü için öyle ev hanımlığından filân da anlamazdı. Bir gün eline bir iğne alıp bir sökülük diktiğini görmedim. Amma muhtaç olduğumuz için mi? Hâşâ. Eve bir düzine sökülükçü, terzi tutmağa kudretimiz var... Lâkin malûm ya bir erkek karısından ne kadar ev hanımlığına istidat görürse o kadar memnun olur.

Sütnine hanıma da söyledim ya... Bizim evde bir çorabın bir tarafı kuş gözü gibi delindi mi, doğru süprüntü tenekesine gider. Efendim, buna dayanılmaz...

Büyük hanım, yerinde doğrulmuş, başını pencereden uzatmış, derin bir hayret ve dehşet içinde bu nutku dinliyordu. Bu, ne çeşit muhabbetti? Murat, bir yandan hasta karısı için yanıp yakılıyor, fakat bir yandan da onu çekiştiriyordu. Hem de ne zamanda, ne lisanla... İnsanın ölüm döşeğine yatmış bir can düşmanından bile böyle bahsetmeğe dili varmaz.

Sonra, mutasarrıfın «Sütnine hanıma da söyledim ya!» sözü de büyük hanımın midesini bulandırmıştı. Murat ile Karamusallı sütnine arasındaki sıkı ahbaplığın sırrını şimdi anlamıştı.

Demek, onlar bir köşeye çekilip ağız ağıza konuşurken hep o zavallı hastayı çekiştiriyorlarmış! Karamusallının dedikoduyu sevdiğini öteden beri bilirdi. Fakat, Murat gibi efendiden bir adama bu hareketi hiç yakıştıramıyordu.

Mutasarrıf, şimdi daha başka şeylerden bahse başlamıştı:

— Ben ne yapacağım? diyordu, bu kadıncağız giderse benim iki yavrucuğuma kim bakacak? Evin halini biliyorsunuz. Allah ömür versin teyze hanım olmasa pislikten koleraya tutulacağız. Bana: «Yine evlenirsin!» diyorlar. Gül üstüne gül koklamak bana yakışır mı? Benim tekrar evlenmem o merhumenin ruhunu tazip etmez mi? Öyle değil mi birader? Beynime bir kurşun çeksem öksüzlere yazık olmaz mı?

Şakir Beyle Feridun Bey, Muradı teselli için artık lâkırdı bulamamağa başlamışlardı. Hasta, hakikaten ölmüş ve aradan bir iki hafta geçmiş bulunsaydı, onların da belki merhume ve öksüzler hakkında söylenilecek bir fikirleri olurdu. Fakat şimdilik ne deseler çığ düşecekti. Maamafih, Murat, gittikçe dili ağırlaşarak, monologuna devam ediyordu:

— Farz-ı muhal olarak bir gün evlensem bile bu fedakârlığı sırf çocuklarım için yapacağım... Bundan sonra benim için karı da evlâtlarım, para da... Ah, ben yıkılmış, göçmüş bir adamım.

Nadide Hanım, artık dayanamadı: «E, bu oğlan adamakıllı sapıtmağa başladı. Artık bu kadarı da olmaz.» diye nefretle ayağa kalktı. Alçak balkon kapısına kollarını gerip durarak: «Feridun Bey., bir iki lokma yemek yeseniz, dedi, Murat daha ziyade içerse belki rahatsız olur.»

Mutasarrıf — «Ah, benim teyzeciğim... Anam da sensin, babam da., dünyada senden başka kimsem kalmadı. Ben artık yaşa-masam da olur... Allah benim ömrümü sana versin, seni başımızdan eksik etmesin..» diye ağlıya ağlıya büyük hanımı öpmeğe başladı.

Feridun Bey, Muradı evine götürdüğü zaman saat biri geçiyordu.

XXXI

Yaz bitiyordu. Büyük hanımın tahmini üzere havaların serinlemeğe başlaması hastayı bir parça canlandırmış, ona iki üç haftalık son bir iyilik devresi geçirtmişti.

Nadide Hanım, Murada ve karısına karşı akrabalık vazifesini doğrusu çok iyi yapıyordu. Baygınlık gecesinden sonra hastayı yalnız bırakmamak farzolmuştu.

Murat Bey, kalıbının adamı değildi-gecenin birinde hastaya tekrar fenalık gelecek olursa adamcağızın hali haraptı. Hizmetçi kadına gelince, o, hayvan gibi bir mahlûktu Onun için insanlardan ziyade hayvanların kanununa tâbi olarak yaşıyor, ortalık kararırken uyuyup şafak sökerken uyanıyordu.

Büyük hanım, hastanın gece bekçiliği vazifesini evvelâ Kara-musallı sütineye vermek istedi. Fakat kadın: «İlâhi hanımefendi-ciğim, ben de senin gibi ihtiyar bir kadını. Vücudum öyle şeylere dayanır mı? Öyle sevap yerinde dursun.» dedi ve somurttu.

Küçük hanımlar ev işlerini aralarında taksim ederek orta hizmetçisini göndermeyi teklif ettiler. Fakat Serez muhacirlerinden açıkgoz bir kadın olan hizmetçi, onları âdeta azarladı:

— Ben işten korkmam. Lâkin — hafazanallah — bana hastalık geçerse halim ne olur? Siz, o vakit bana bakar mısınız? Kendiniz belki mikrop geçer diye misafir gitmiyorsunuz, bana günah değil mi?

Küçük hanımlar, bu cevaba kızdılar. Fakat fazla bir şey söyli-yemediler. Doğru söze ne denir?

Maamafih, büyük hanımın birçok müşkülleri gibi bu müşkülünü de neticede yine Karamusallı sütnine halletti:

— Gülsümü göndeririz... Kız, zaten «Ebcet» gibi evde ne ölüye yarar, ne diriye... Varsın hasta ölünceye kadar Murat Beyin evinde otursun...

— Hasta ölünceye kadar mı? O, nasıl söz sütnine? Sen ne kadar katı kalbli oldun?

— Canım hanımefendiciğim, öyle deyiverdim işte... Benim dememle ölecek değil ya... Allah versin de kıyamete kadar yaşasın., mirasını ben yiyecek değilim ya... Ne ise orası lâzım değil.. Gülsümü gönderelim... Kız, artık on beşine girdi... Zaten yapacağı şikâr bir iş değil... Hastanın etrafında dolaşiverecek...

Büyük hanım, yine küçük bir tereddüt geçirdi:

— Bilirsin ya kız pisboğazdır. Hastanın artıklarını yemeğe filân kalkar...

Karamusallı sütnine, ellerini dizine vurarak bir kahkaha attı:

— Hanımefendiciğim, düşündüğün şeye bak. Onun yediği süprüntüler yanında hasta artığı nedir ki? Hem o verem hastalığı iğrenenlere, çekinenlere geçer, vesvese etmiyenlere bir şeycik olmaz... —*• Peki, ya korkarsa?

— Benim Gülsüm evvel Allah cenaze soymuştur da yine korkmamıştır. Öyle ya, Nevnihal Kalfanın sandığını kırıp kefenini, yaşmağını, lifini çalmak, cenaze soymak değildir de nedir? Korkarım ki bir gece kadıncağıza birdenbire Allah emri oluverirse Gülsüm, ölünün kulağından küpesini, parmağından yüzüğünü çalmasın? Karamusallı, hem söylüyor, hem kesik kesik gülüyordu. Büyük hanım sinirlendi:

— Yoo sütnine.. bak böyle soğuk şakalar istemem, dedi, kadıncağız canı ile uğraşıyor, sen de eğleniyorsun... Hepimiz can taşıyoruz.

Gülsüm, hanımefendinin korka korka ettiği teklifi âdeta sevinçle kabul etti:

---Peki, başüstüne, hanımefendiciğim, dedi, siz hiç merak etmeyin... Hastaya bakmak sevap bir iştir.

Gülsümün vaktiyle köyünde «sevap» diye bellediği şeylerden hatırında yalnız bu, kalmıştı. Konakta yaşadığı yedi sene içinde Gülsüm, birçok hastalara bakmış, bir gün birinden şikâyet etmeyi, iğrenmeyi aklından geçirmemişti. Bunu Nadide Hanım da onda — tek bir fazilet olarak — tanırdı. Kızın bu işi güler yüzle kabul etmesi büyük hanımın yüzünü güldürdü. İhtiyar kadın:

— Aferin Gülsüm kalfa, dedi, eğer bu işi yaparsan sana çorabı ile, kundurası ile istediğinden âlâ bir kat elbise var.

Maamafih, Gülsümün sevinci sade sevap kazanmak ümidinden doğmuyordu. Başka bir yerde başka insanlarla yaşıyacaktı. Kendisini her dakika itip kakmıyacaklar, her lâkırdısını ağzına tıka-mıyacaklardı.

Kız, kolunda hanımefendinin verdiği bir bohça içinde iki kat Çamaşır, bir elbise, elinde gazete kâğıdına sarılmış bir çift mercan terlikle yola çıktığı zaman düğüne gidiyor gibi sevinç içindeydi.

Mutasarrıf, Gülsümü çok iyi karşıladı. O, pek dalına basıp kızdırmadıkları vakit, hizmetçilere çok iyi muamele eden bir adamdı. Bahusus Gülsüm, hizmetçi de değil, teyzesinin mânevi evlâdı idi. Adamcağız, kızı bazan «Gülsüm Hanım» diye çağırarak kadar nezaketi ileri götürüyordu. Hastaya gelince, Gülsümden o da çok hoşlanmıştı. Mâneviyetinin düzeldiği, kendini artık iyiliğe dönmüş zannederek dünya ile barıştığı bir zamandı. Bu tesir altında etrafındaki eşya, kocası, çocukları gibi Gülsüm de ona şirin ve güzel göründü.

Kıza bir bardak su getirecek olsa üç defa teşekkür ediyor, bazan onu yatağının yanına oturtarak bir akran, bir arkadaş gibi konuşuyordu.

Gülsüm, iki üç gün içinde hastaya âdeta bir köpek sadakatiyle bağlandı.

Vaktiyle Bülendi sevmeye başladığı zaman olduğu gibi kız yine değişmeye, bambaşka bir insan şekline girmeye başlamıştı. Sesi yine tatlılaşıyor, kıyafetine, tavırla/ına bir koketlik, bir ev kızı nazlılığı geliyordu.

Büyük hanım, Murat ile karısının onu methettiklerini işittikçe gülümsüyor, içinden: «Sarımsağı gelin etmişler, kırk gün kokusu çıkmamış... Hele biraz eskisin de görürüz!» diyordu.

XXXII

Murat Bey ile Karamusallı sütnine arasındaki dostluk esrarengiz bir şekil almağa başlamıştı. Onlar âdeta birbirlerine gizli randevular veriyorlar, تنها köşelerde ağız ağıza konuşurlarken yanlarına birisi gelecek olursa hemen susuyorlardı.

Karamusallı sütninede kadına benzer bir taraf kalmış olsaydı aralarında gizli bir münasebet bulunmasından şüphe edilebilirdi.

Büyük hanım, bu sıkı dostluğun sebebini merak ediyor, sütni-nenin ağzını aramak için münasip fırsat arıyordu. Fakat o, daha evvel söyledi.

Bir akşam, ortalık kararırken Nadide Hanım ile Karamusallı sütnine, Murat Beyin köşkünden çıkıyorlardı. Caddede otuz yaşlarında eflâtun yeldirmeli, orta boylu, tıknaz bir kadına tesadüf ettiler. Elindeki şemsiye ile yol kenarlarındaki otlara vurarak salına salına yürüyor, yavaş sesle bir şarkı mırıldanıyordu.

Karamusallı sütnine bu kadına aksi aksi baktı; sonra kendi kendine söyler gibi: ' — Gördün mü açıkgöz şıllığı, dedi, sen o lokmayı zor kaparsın...

Büyük hanım, hayretle:

— Ne oluyor sütnine? Sen neler söylüyorsun Allahaşkına? diye sordu.

— Ne olacak; karı, akli sıra adamcağızı avlamağa çıkmış...

— Adamcağız kim?

— Kim olacak?... Bizim Murat Bey... Kuzum hanımcığım, belli etmeden dön de bak... Karı yine döndü... Çıkasıca gözleri köşkün penceresinde... Dünya da bir tuhaf oldu canım... Bizim zamanımızda erkekler kadının peşinde koşarlardı.

Büyük hanım, hâlâ bir şey anlıyamıyordu.

— Bu kadını Pendikte herkes tanır... Üç kocadan boşanmış bir şıllıktır... Bizim Murat Beye göz koymuş.. Adamcağıza hiç rahat vermiyor... Çarşıda karşısına çıkar... İstasyonda yolunu bekler... Akşamları böyle kapı önünde piyasa eder...

— Peki amma sen bunları nereden biliyorsun?

— Murat Bey kendi söyledi canım... Paralı pullu, dünya güzeli gibi adam kaldı kaldı da bu kokmuşu mı kaldı?. Hem sade o değil, birçok kadınlar, kızlar da adamcağızın peşinde dolaşıyor... Hani karısı ölecek ya... Belki birimizden birini alır gibilerde..
— Kadın daha sağken böyle şey düşünülür mü a sütüne? Bu, ne vicdansızlık!..

^

Karamusallı sütüne, muammalı bir gülümseme ile başını ya- <7\ na aldı: >

— Ey herkes biz değil.. Dünyada gözü açıklar çok... Murat Bey neler anlatıyor... Adamcağıza mektuplar mı göndermiyorlarmış? Araya adamlar mı koymuyorlarmış?
— Ayıp şey doğrusu...
— Ayıp amma böyle... Hem doğrusunu istersen haklan da var. İyi şeyi kim istemez.. Kadıncağızın üç günlük ömrü kaldı... Öldükten sonra çocuklara kim bakacak?.. Hoş sağlığında da onun bir hayrı dokunmuyordu ya, neyse... Kadınsız ev olur mu hanime fendiciğim?.. Murat Bey de elbette ergeç eve bir kadın getirecek

— Aman sütüne... İğreniyorum... Kadın daha sağ, canım

— Onlar da hemen bugün bizi alsın demiyorlar ya... Üç av sonra., beş ay sonra..

Şeriatte erkekler için müddet yoktur amma

— Peki, Murat ne diyro?

— Allah için Murat Bey, elmas gibi bir adam... Hiçbirine yüz vermiyor... Onun gözü başka yerlerde...

Sütüne, sinsi sinsi gülüyordu.

— Gözü başka yerlerde mi? Ne demek istiyorsun?..

— Hiç., neme lâzım?

Büyük Hanım, bir şeyler sezer gibi olmuştu. Fakat sütninenin üstüne düşmeyi kibrine yediremediği için hiç merak etmiyormuş gibi:

,— Ne nazlanıyorsun? Söylemezsen söyleme, dedi.

Büyük hanımla Karamusallı sütüne o gece çoluk çocuğu yatırdıktan sonra uzun bir müzakereye giriştiler: Murat Bey, Allanın emriyle, Seniye Hanımın sütüneyi teyzesinin ağzını aramaya ve kendisine bir cevap getirmeğe memur etmişti. Büyük hanım, evvelâ fena halde meraklandı, Murada beddualar etmeğe başladı. Fakat Karamusallı sütüne, mutlaka büyük hanımı altetmeğe karar vermiş görünüyor, demir gibi lâkırdılar söylüyordu:

— Bunca yıldır ekmeğinizi yedim. Benden size fenalık gelir mi? Seniye Hanımın bir anası da ben sayılırım. Hem sen benim ne kadar müslüman bir kadm olduğumu bilmez misin? Bu işin zerre kadar ayıbı, günahı olsa ben araya girer miyim? Murat Bey koskoca bir mutasarrıf... Yakında inşallah vali olacakmış... Zenginliğine zengin, güzelliğine güzel... İnsan Allahtan belâsını mı ister? Amma belki yaşı biraz geçkin dersin... Bizim kızımız da bebek mi ya?.. Kız, nerede ise otuzuna gelecek... Söz aramızda senelerden beri kapımızı çalıp: «Burada da kız var mı?» diye soran olmuyor... Olsa da ipsiz, sapsız birtakım herifler... Hem erkekler tam Murat Bey yaşına geldikleri zaman erkek olurlar... Öyle sıp-sıska, incecik oğlanlara ben erkek mi derim? Bak, sana söylüyeyim

hanımefendiciğim, kızcağızın kısmetine mâni olursan vebal altında İcahrsın...

Büyük hanım, bir genç kız kadar utanarak ellerini yüzüne kapıyor:

«Sus kadın sus... Senden de, kendimden de iğreniyorum» dan başka söz bulamıyordu. İhtiyar kadının kendinden iğrenmesi demek bu işe içinden razı olmağa başlaması demekti. Sütüne, bunu gayet iyi anlıyor ve şiddetle hücumlarına devam ediyordu:

— Kendi ciğerparene acımıyorsan o Allahına kavuşmak üzere olan hastaya, onun masum yavrucuklarına acı... Bu akşam o şıllık karının nasıl sokakta piyasa ettiğini gördün.. Maaazllah, Murat Bey, bu karılardan birinin tuzağına düşerse o yavrucukların hali ne olur? Seniye Hanımı Murat Beye verirsek çocukları biz alıp bağn-fmza basarız. Onlar da kendi evlâtlarımız sayılır. O merhumenin ruhu da şad olur. Velhâsıl, öksüze bakmanın sevabı hac sevabından .da büyüktür, zekât sevabından da...

Karamusallı sütüne, saatlerce uğraştıktan sonra büyük hanımın ağzından şöyle bir söz aldı:

— A sütüne.. neye bu kadar üstüme düşüyorsun.. Murat pekâlâ adam.. Bekâr olsaydı belki «peki» derdim. Lâkin adamın karısı sağ iken bu ahlâksızlığı nasıl yaparım?

Sütüne için bu gecelik bu kadarı kâfi idi; ihtiyar kadın memnuniyetle ellerini uğuşturarak:

— Demek kadıncağıza bir Allah emri olursa Muradı damatlığa kabul edeceksin... Biz de şimdilik senden, başka bir şey istemiyoruz. Bakalım Allah ne gösterir, dedi ve kesti.

Nadide Hanım için yine bir kararsızlık ve vicdan azabı devri başlamıştı. Geceleri bir türlü gözüne uyku girmiyor, yatağında bir yandan bir yana dönüyordu. Bazen ihtiyarı hilâfına Seniye ile Murada ait garip hayallere dalıyordu. Meselâ Seniye'yi mutasarrıf karısı olup dışarı gitmiş görüyor, yüreği için için hasret ateşiyle yanmağa başlıyor: «Ne yapayım, daha olmazsa birkaç aylığına misafir giderim» diye düşünüyorken birdenbire kendine geliyor: «Ben ne vicdansız insanımsım yarabbi! Bu, olacak şey mi? Bende â haya kalmadı mı?» diye kendi kendine lanet ediyor. Artık kat'î ka'rarını vermiştir. Sütüne, bir daha bu sözü ağzına alacak olursa evinden kovacaktır. Fakat iki dakika sonra yine farkında olmadan bir başka hayal başlıyor: Çocukları Seniyenin başına göndermek doğru değildir. Kendi de artık ihtiyardır. Öksüzlere istediği gibi bakamazsa günah olur. En doğrusu onları gecelik mekteplere vermektir. Babaları Allah versin zengin adam.. Mekteplerin seneliği her kaç lira ise., artık iki yüz mü, üç yüz mü..» Fakat heyecanlar sarsıntılar içinde yine bir uyanış.. Yine kendi kendine lanetler, yeni yeni kararlar.. Fakat ne yapsa nafi! Kuruyasıca kafa, kadıncağının bir gaflet dakikasını yakaladı mı sokağa kaçan bir yaramaz çocuk gibi, yine hayallere sapıyor.

Nadide Hanım, Karamusallı sütüne'ye fena halde kızgındı. Bd iş, onun başının altından çıkmıştı. Fakat nedense ona açıktan açığa çıkışmağa cesaret edemiyor, hıncını çıkarmak için başka vesileler arıyordu.

İhtiyar kadın, şimdi başka şeyler de farketmeye başlamıştı. Se-niye, ablaları, hattâ damatları Muradın tasavvurunu, kendisinin bu işe «hayır» demediğini biliyorlardı.

Ortada geçen sözler, yine sık sık köşke geldikçe Murada edilen muamele bunu gayet iyi gösteriyordu. Ona daha şimdiden damat, enişte gözü ile bakılmaya başlanmıştı. İlk zamanlarda karılarını Murada çıkarmaya taraftar olmıyan damatlar şimdi politikayı değiştirmişlerdi. Dürdane ile Naciye ba-zan başörtüsü ile mutasarrıfın yanına geliyorlar, ona «ağabey» diye hitabediyorlardı. Kız oğlan kız olduğu için evvelce Murada çıkmasında bir mahzur görülmiyen Seniye ise bilâkis şimdi ondan kaçıyor, bazan pek sıkı bir mecburiyet üzerine yanma gelecek olursa renkten renge giriyordu.

Doğrusu aranırsa Murat yüzşüzlükte Karamusallı sütnineyi de geçmişti. Büyük hanım, bu adamın hiçbir şey olmamış gibi eve gelip gittiğini, «teyzeciğim» diye yaltaklandığını gördükçe tarif edilmez bir soğukluk duyuyor; fakat onu terslemeğe, kovmağa bir türlü dili varmıyordu.

Maamafih, büyük hanım, şunu inkâr edemezdi ki ev halkının, bilhassa damatlarının bu işten memnun görünmesi onun azap ve sıkıntısını yarı yarıya hafifletiyordu.

xxxm

Nadide Hanım, şimdi hastanın etrafında pervane gibi dönüyor, onun bir dediğini iki etmiyordu. Ona öyle geliyordu ki bu biçare kadın için ne kadar çalışıp çabalarsa, onu ne kadar mesudederse duyduğu vicdan azabı o kadar eksilecek.

Hasta, garip bir hayret içinde idi. Bazan muhabbetle onun ellerini öpüyor, bazan şefkatin bu derecesini aklına sığdıramıyormuş gibi derin bir dikkatle ona gözlerini dikiyordu. Nadide Hanım, fedakârlığı o derece ileri götürmüştü ki hastanın mikroplu dudakla-riyle öptüğü elini bile yıkamıyordu. Kullar ne derse desin; Allah onun bu biçareye nasıl analık ettiğini görüyor ya!

Maamafih, Nadide Hanım için hastanın gözlerindeki o derin dikkat, dudaklarındaki zehirden çok daha korkunçtu. İhtiyar kadın, bu dakikalarda onun her şeyi anladığını zannediyor, tevil götürmez bir vaziyette yakalanmış bir suçlu gibi yaptığını, yapacağını şaşıırıyordu. Ah, bu hain Karamusallı sütnine!

Nadide Hanım, Karamusallı sütnineye kat'î emirler vermişti. Hasta, sağ olduğu müddetçe bir daha bu meseleden bahsedilmiye-cekti. Fakat ihtiyar kadın, bütün dikkat ve gayretine rağmen dillerin durmadığını, havadisın alttan alta her tarafa yayılmakta olduğunu hissediyordu. Daha fenası mesele çocukların da kulağına gitmişti. Yumurcaklar Seniye'ye türlü türlü soğuk şakalar yapıyorlar, Murat Beyi uzaktan gördükleri zaman «Enişte Bey geliyor» diye bağırıyorlardı.

Eylül sonlarına doğru Nadide Hanım, hafif bir soğuk algınlığı yüzünden iki gün hastayı yokliyamamıştı. Üçüncü gün içi rahat etmedi, kızlarının ısrarına rağmen yataktan kalktı ve bir araba getirterek Muradın evine gitti.

İ

m

. Her zaman hanımefendiyi se_ vinçle karşılayan kızda bugün garip bir donukluk vardı. Ağır bir tavırla büyük hanımın eteğini öptü, sonra bir paçavra ile onun arabadan iç kapıya gelinceye kadar çamura batmış potinlerini temiz ledi.

Nadide Hanım, hastayı ilk geldiği gün gördüğü yerde, aynı salıncaklı iskemlede uyuyor buldu. Onun kendisini görünce sevine-, ceği muhakkak olduğu için

uyandırmakta bir zarar yoktu. Derin bir şefkatle üzerine eğildi ve bileğini tuttu. Hasta, gözlerini açtı. Fakat bu, bir tabîî uyanış değildi. Sanki onu görmemek için gözlerini kapamış da şimdi mecburen açivermiş gibi bir gey.j. V -Hanımefendi, yüzüne bir çocuk saflığı veren o güzel tebessü-v mü ile:)

— Nasılsın çocuğum? dedi. Hastaydım, seni yoklamaya gelemedim. Lâkin hep seni düşündüm. Çehreni daha iyi buldum maşallah... Nasılsın?

Hasta, cevap vermiyor, gülmüyor, büsbütün erimiş, çekilmiş yüzünde korkunç bir surette büyük görünen gözleriyle misafire bakıyordu.

Elini ağır ağır büyük hanımın elinden çekti, başını zahmetle duvardan tarafa çevirdi ve artık hareket etmedi.

Bu jest, büyük hanıma yabancı değildi. Hasta, vaktiyle deniz kenarındaki arabada kocasını kışkandığı zaman aynen bu darılmış çocuk tavrıyla arkasını çeviriyor ve büyük hanım, o vakit onun ağladığını tasavvur ederek içi yanıyordu. Demek hasta, şimdi aynı tavrı ona tekrar ediyordu. Niçin?

Hanımefendi, olduğu yerde donup kalmıştı.

Hastanın hakikati anladığına şüphe yoktu. Ya bir yerden bir şey kulağına gitti; yahut da hastalık nöbetlerinden birinin zihnine harikulade bir parlaklık, bir vahiy uyanıklığı verdiği gecelerden birinde vakaları tefsir etti; âdi zamanlarda hiçbir şey ifade etmeyen kelimeleri, tavırları, bakışları, gizli fısıldaşmaları bir araya topladı; bir kısmı müfrit bir muhabbetle kendisini seviyor görüldüğü halde öteki kısmı hiç meydana çıkmıyan bu garip ailenin karanlık kasdını bir an, bir magnezyum ışığı içinde gördü.

Nadide Hanım, o gün köşke öyle bir halde döndü ki kızları gayriihtiyari:

1 — Anne, sana ne oldu? diye bağırdılar.

Şakir Bey, hem sert, hem müşfik bir sesle kaynanasına çıkışmağa başladı:

— Valide Hanımefendi, söylemeyim dedim amma olmya-cak... Siz yaşlısınız; sinirlisiniz; daha doğrusu hastasınız; kendiniz bakılmağa muhtaç bir halde iken nasıl başkalarının hastalarıyla uğraşırsınız?. Maamafih, bütün kabahat sizde değil...

Kızlarınızın da sizi biraz düşünmeleri lâzımgelir.

Bu defa, Dürdane, kocasına sataştı:

— Aa... Söylediği lâkırdıya bak... Anneme söz anlatmak kabil oluyor mu? «Ben gidiyorum» diye yataktan kalktığı zaman ben de, Naciye de önüne geçtik: «Seni bu halde göndermeyiz... Hiç olmazsa bugün de dinlen..» dedik. «Haydi, siz kendi işinize bakın!» diye bizi payladı; çocuk değil ki kolundan' tutup da bir odaya kilit-.liyelim.

Büyük hanım, o gece horozlar ötünceye kadar yaş kirpikli gözlerini yummadı.

Gözlerini açıyor: Hasta karşısında o inanılmaz derecede büyük gözleriyle bakıyor.

Kapıyor, yine o... Yalnız şu farkla ki yüzünü duvara çevirmiş, ihtiyar kadın, biraz daha gözlerini açmasa âdeta onun ağladığını işitecek., ve çıldıracak... Lahavle velâ kuvvete!..

Ertesi sabah Nadide Hanım, vücudunda hiçbir rahatsızlık duymadığı halde hasta taklidi yaptı:

— Çocuklar, fenayım... Beni bugün mutlaka İstanbula indirin, burada kalırsam daha fena olacağım, dedi.

Bundan sonra hiçbir kuvvet ihtiyar kadını hasta ile yüz yüze gelmeğe mecbur edemezdi.

Havanın biraz yağmurlu olmasına rağmen aile, o gün İstanbula göç etti.

Hastanın yanında yalnız Gülsüm bırakılmıştı. Yol, hayli uzadığı için artık kadıncağızın sıhhati hakkında sık sık haber alınamıyordu. Yalnız Murat Bey üç beş günde bir işleri için İstanbula indikçe konağa uğruyor, her defasında: «Doktor nihayet bir haftalık ömrü kaldı diyor... Pek perişanım, bastığım yeri bilmiyorum» diye ağlıyordu.

Ayakta dolaşmasına rağmen bir türlü iyileşmediğini iddia eden büyük hanım, onu gördükçe büsbütün bitap tavırlar alıyor, hattâ bazan vakit bulursa mindere uzanıp dizine bir battaniye örterek sızıldanıyordu:

— Size bakamıyorum Muratçığım. Allah bilir çok meyusum Lâkin ben de hastayım.. Çocukları telâşlandırmıyalım diye dişimi sıkıyorum amma bu seferki hastalığımı hiç beğenmiyorum.

Murat: «Allaha emanet, teyzeciğim, Allaha emanet.. Allah çok zaman seni başımızdan eksik etmez inşallah..» diye onun omuzlarını okşuyordu.

Bir zaman sonra Murat Beyin ziyaretleri daha seyrekleşti; nihayet büsbütün durdu. Yağmurlu bir akşamdı. Konağın kapısı önünde bir araba durdu. Köşe penceresinde oturan büyük hanım: «Hayırdır inşallah!» diye camı sürdü ve sokağın alaca karanlığında Muradın iri vücudunu tanıdı. O, arabacının yanında duran bir küçük bavulu alırken Gülsüm, çocukları kucağına alarak arabadan indiriyordu.

Nadide Hanım, sokağı görmek için omuzlarına abanan kızlarına döndü, iki elini göğsüne bastırarak:

— Eyvah, çocuklar... Kadıncağız gitti, diye inledi.

Onlar: «Yüreğini oynatma anne.. Yüreğini oynatma!» diye merdivene koştular.

Yarım dakika sonra Muradın aşağı taşlıkta hıçkırıklarla ağladığı işitildi..

Nadide Hanım, nihayet kendini toplayarak merdivenin sahanlığına inebildiği vakit feci bir sahne gördü. Murat, sokaktan yeni gelmiş ve çamurlu çizmelerinden birini henüz çıkarmaya vakit bulamamış olan Feridun Beyin omuzuna başını dayamış ağlıyor, zabıt onun sırtını okşıyarak: «Metîn olun birader.. Metîn olun.. Allah tesellisini ihsan eder» diyordu. Mutasarrıf, büyük hanımı farke-dince kollarını kaldırarak:

— Ah teyzeciğim... Nihayet korktuğumuz başımıza geldi, diye inledi.

,Sokak kapısı kapanınca taşlık büsbütün kararmıştı. Feridun Bey, bu karanlığın sahnenin fecaatini arttırdığını görerek:

— Lâmbayı yaksanıza.. Neye öyle duruyorsunuz? diye bağırmağa başladı.

Gülsüm, çocukların birini bir eline, birini diğer eline almış, ka-pmın yanında duruyor, hiç sesi çıkmıyordu. Nihayet, mutfak tarafından bir lâmba geldiği zaman onun — arı sokmuş gibi — ağlamaktan yüzü şişmiş olduğu görüldü.

Feridun Bey, Muradı kolundan tutarak yukarı çıkarırken küçük hanımlar miyavlar gibi ince merhamet sesleri çıkararak çocuklara yaklaştılar. Fakat onlar, vahşi bir korku ile Gülsümün arkasına saklandılar. Bu, onlar için tabî bir hareketti. Fakat Gülsüme ne oluyordu?

Kız, konağa ilk defa ayak basıyormuş gibi yabancı bir tavırla duruyor, kimseye bakmıyor, elindeki mendili arasına yüzüne götürerek gözlerini, burnunu siliyordu. Hasta, gece sabaha karşı ölmüş, gündüz ikindiden sonra Yakacık mezarlığına gömülmüştü.

Konakta âdetti. Ölüm haberleri çocuklardan saklanır, ölen: anaları ise Bursaya, babaları ise Mekke'de Hacı olmağa gittiği söylenirdi. Muradın çocukları için bu masala hacet kalmadı. Çünkü o kargaşalıkta kimse onlarla meşgul olmadığı için her şeyi görmüşler, bahçede tabut yapılırken etrafında dolaşmışlar, kaynıyan kazanın altına çalı çırpı atmışlar, belki hattâ bir yere saklanarak annelerinin yıkandığını seyretmişlerdi.

Yine konağın eski âdetlerinden olarak büyük hanım, acele piriñç çorbası pişirtti. Fakat çocuklar çok yorgun oldukları için yemeği beklemiyerek Gülsümün dizinde uyudular.

Geceler hayli uzamıştı. Bahusus böyle zamanlarda erken de yatılamazdı.

Erkekler, selâmlık odasında Murat Beyi — sünnet çocuğu gibi— avuturlarken hanımlar da Gülsümün etrafına toplandılar. Hasta öldüğü zaman yanında bulunduğu için kızda hayli sermaye olacaktı. Bir gün içinde bir eski tarih vakası oluveren bu ölüm" \kim bilir ne acıklı ve heyecanlı bir hikâyesi vardı. İFakat, onlar s

•; kısırdıkça kız, âdeta bir düşman çehresiyle somurtuyor, sorulan j^' suallere bir iki kuru kelime ile cevap veriyor, soğuk bir kinle du--* dakları kısılıyordu. '

Hanımlar, fena halde bozulmuşlardı. Fakat bir şey belli etmediler: «Sen yorgunsun. Haydi git yat!» dediler. O, çıktığı zaman büyük hanım:

— Kuzum Allahaşkına buna ne oluyor böyle? dedi.. Surat bir karış...

Naciye, istihfaf ile omuzlarını silkti:

— Anlıyamadın mı? Yalnız ev hanımlığına alıştı. Orada istediği gibi esip savuruyordu... Fakat hanımlık kısa sürdü... Devlet düşkünlüğü kolay değil... Ben de olsam somurturum.

Dürdane de aşağı yukarı bu fikirdeydi:

— Murat Bey çok nazik adam... Annemin ahretliği olduğu için bu dilenciye yüz verdi; birkaç kere «kızım, evlâdım, çocuğum» diye çenesini okşadı.. Bu da kendini adam oldu sandı.. Böyleleri yüz götürür mü?

Karamusallı sütnine onlar gibi düşünmüyordu:

— Aklıma bir şey geliyor amma inanmazsınız... «Sen kötü yürekli bir kadınsın» dersiniz... Haydi söylemeyim, dedi.

Hanımlar:

— Söyle sütnine, ziyanı yok, diye ısrar ettiler.

İhtiyar kadın, sözlerinin işitilmesinden çekiniyormuş gibi sesini alçaltarak:

— Ben böylelerinin ciğerinin içini bilirim, dedi, bu kız «Hanım ölürse Murat Bey belki beni alır!» diye ümitlendi... Kişi kendini bilse ne güzel olur...

Büyük hanım, dalgın dalgın düşünerek:

— İnanırım sütnine, diyordu, böylelerinden her şey beklenir.

XXXV

Murat Bey, konakta yirmi beş gün misafir kaldıktan sonra çocukları ve hizmetçisiyle beraber Anadolu'ya dönüyordu. Büyük ha-

nım başta olduğu halde bütün aile onu selametlemek için Haydarpaşa istasyonuna toplanmıştı-. Maamafih, tren kalkarken çehrelerde hüzünden ziyade sevinç vardı.

Çünkü ayrılık muvakkattir; iki ay sonra Nadide Hanım, Seniye'yi Murat Beyin bulunduğu yere gelin* götürecekti.

Garip bir tesadüf olarak o gün konaktan bir yolcu daha çıkıyordu: Lala Tahir Ağa... Adamcağızın türlü çeşit hastalıkları yetmiyormuş gibi son zamanlarda zavallıyı bir de nüzul örselmiş, sağ kolu ile sağ bacağını işlemez bir hale getirmişti. Büyük hanım, müşkül bir vaziyette idi.

Konağın kırk senelik bir emektarı bu halde sokağa atmağa Allah razı olmazdı.

Diğer taraftan onu bir hastahaneye koymağa da imkân yoktu. Ailenin eski doktoru kendisine akıl danışan büyük hanıma: «Belki yarın ölür, belki yüz yaşına kadar yaşar., ne bileyim ben? Keramet sahibi değilim ki..» diyordu.

Hâsılı, içinden çıkılmaz bir dâva.

Bereket versin Allah o sıralarda «Hasan Dayı» isminde bir köylü halketti. Bu adam, lalanın emmi oğlu olduğunu söylüyor ve onu memlekete götürmeyi teklif ediyordu.

Büyük hanım, bunun ne neviden bir akrabalık olduğuna akıl erdirememekle beraber teklifini hiç de fena bulmadı. Hasan Dayı: «Sen hiç kasavet çekme hanımefendi...

Ben onu el üstünde köye götürürüm. Ölünceye kadar bakarız. Elbette bunca yıldır epeyce parası da olmuştur.. Bir bu kadar daha yaşayacak değil ya; yeter de artar bile..» diyordu.

Büyük, hanım, geniş bir nefes alarak:

«Para mı? İş ona kalsın..» dedi ve hemen ertesi gün altı aylık maaşını sarrafa kırdırarak lalanın birikmiş aylıklarını fazlasıyla verdi.

- Tahir Ağanın vapuru Murat Beyin treniyle bir güne tesadüf ettiğinden lalayı selametlemek için Gülsümle aşçıdan başka kimse kalmamıştı. Büyük hanım:

— Lâlacığım... Gülsümle aşçı seni götürsünler... Biz de Hay-darpaşadan dönüşte geliriz, dedi.

Tahir Ağanın rahat bir seyahat yapması için hiçbir fedakârlıktan geri durulmamıştı. Sirkeci rıhtımından Karadenize harekete hazırlanan bir «Hacı Davut» vapurunun baş

tarafında bir ambar ka pağı üstünde ona güzel bir yatak yapmışlar, soğuk almasın diye etrafına bir perde germişlerdi. Yol devam ettiği müddetçe lala burada keyif çatacak, her istediği zaman vapurun mutfağında onun çay ibriği kaynıyacaktı.

Lalanın ayak ucunda oturan Gülsüm, onun bu konfordan memnun görünmemesine hayret ediyor, ikide birde içini çekerek-«Ah, ben senin yerinde olsaydım lala!» diyordu.

Lala, ortalık kararınca kadar hanımefendiyi ve çocukları bekledi. İkide birde Gülsümle:

«Hele bir bak Gülsüm.. Sakın ola gelip de bizi görmemiş olmasınlar..» diyordu.

Gülsüm, onların gelmeyeceğine emindi. Fakat lalayı meyas etmemek için yalandan vapurun içinde dolaşıyor, rıhtıma bakıyordu. Nihayet, aşçı, ayağa kalktı:

— Ey bize gayrı izin, dedi, daha geç kalırsak belki bir şey söylerler.

Tahir Ağa ile Gülsüm, biraz evvel sakın sakın konuşurlarken aşçının bu sözü üzerine, bir vaveyladır kopardılar..

Lala, sel gibi göz yaşı döküyor, Gülsüm, hıçkırıktan boğuluyordu. Tahir Ağa, kızı tekrar tekrar öperek: «Gülsüm, bana hakkını helâl et... Gayrı bizim görüşmemiz ahrete kaldı!» diyordu.

O akşam, konakta akla gelmez bir fırtına koptu.

Gece yarısına doğru herkes odasına çekilmişti. Büyük hanım da yatmağa hazırlanıyordu. Kapı hafifçe gıcırdadı, Gülsüm, bir şamdanla içeri girdi.

Nadide Hanım:

— Kız, sen daha yatmadın mı? diye sordu.

— Yatmadım hanımefendi. Uyuyamıyorum.

— Hasta mısın?

— Değilim hanımefendi... Size bir şey soracağım.

İhtiyar kadın, hayret ve endişe ile Gülsümün yüzüne bakıyordu. Kızda bu gece garip bir asabiyet vardı.

— Neymiş o soracağın şey bakayım?

— Hanımefendi, bizim küçük hanımı Murat Beye vereceksiniz değil mi?

; — Allah kısmet ederse öyle olacak Gülsüm... Gece yarısı bunu sormağa mı geldin?

— Neye cevap vermiyorsun?.

Kız, titremeğe başlamıştı. Bu defa sözü değiştirerek başka bir sual sordu:

— Bir ölü ölmeden evvel bir vasiyet ederse onu yerine getirmeli değil mi hanımefendi?

— Evet, Gülsüm...

— Hasta ölmeden bir gün evvel bana bir vasiyet ettiydi hanımefendi...

— Ne vasiyeti?

— Söylemeğe korkuyorum büyük hanım.

Büyük hanım, daha fazla korkuyor, tüyleri diken diken oluyordu. Fakat merak, korkuya galebe ettiği için yalancı bir sükûnla:

— Söyje kızım.. Korkma, dedi.

•—| Hanımefendi, hasta bana dedi ki: «Ben anlıyorum... Ben öldükten sonra sizin küçük hanımı Murat Beye verecekler... Eğer bunu yaparlarsa büyük hanıma de ki: «Hasta sana ölüm döşeğinde beddua etti... Evlâtlarının hayrını görmesin.. Onlar da benim gibi birer birer gözünün önünde ölsünler.»

Büyük hanım, yırtıcı bir çığlık kopararak düşüp bayıldı.

Birkaç dakika sonra bütün konak halkı Nadide Hanımın odasında toplanmış bulunuyordu. Gecelik entarileriyle yalınayak odalarından fırlayan damatlar, ihtiyar kadını ayıltmağa uğraşıyorlar, küçük hanımlar: «Söyle katil., anneme ne yaptın?» diye çığlık çığlığa Gülsümün üstüne atılıyorlardı. Kız, evvelâ çatkın bir çehre ile susuyor, inadediordu. Nihayet, kaynanasını ayıltmağa muvaffak olan Feridun Bey, sert bir sesle: «Çekilin., onu bana bırakın!» dedi; hanımların sualini bir kere de o tekrar etti, cevap almayınca asabiyetini yenemiyerek kızın yüzüne iki şiddetli tokat attı.

Gülsüm, kaçınmadı, bağırmadı; yalnız kirpiklerinde beliren iki damla yaş ağır ağır büyüyerek gözlerinin bütün siyahını kanladı. Sakin ve umulmıyacak kadar düzgün bir lisanla:

— Hanımım ölmeden bir vasiyet etti. Büyük hanıma bir şev söyle, dedi. Onu söyledim.. İsterseniz beni de öldürün.

Gülsüm, bu beni de sözünü bir maksatla mı söylemişti; yoksa rastgele ağzından öyle mi çıkıvermişti?

Bu esnada büyük hanım, derin derin inlemeğe başlamış olduğu için kızı odadan çıkardılar ve cezasını ertesi sabaha bıraktılar.

* * *

Fakat o, sabahı beklemeğe lüzum görmedi. Tavan arasındaki yatağının kenarına oturarak karanlıkta birkaç saat dalgın dalgın düşündükten sonra mumunu yaktı ve toplanmağa başladı.

Birkaç parça eşyası vardı. Bunların hepsini bir bohçaya koyup götürebilirdi. Fakat kendisini hırsız diye polise tutturmaları ihtimalini düşünerek vazgeçti.

Sade hanımının ölmeden evvel verdiği bir resim ve hâtıra Kabilinden bir iki eşya vardı ki bunların kendine ait olduğunu her zaman isbat edebileceği için bir paket yapıp eline aldı. Yavaş yavaş merdivenden inmeğe başladı. Arasına ayaklarının altında tahtalar gıcırdadıkça duruyor, etrafı dinliyordu.

Aşağı taşlıkta lalanın oda kapısı açık kalmıştı. Karanlıkta onun boş kerevetine, sönmüş kırık mangalına bakarken gaynihti-yari gözleri yaşardı.

Kapıyı açtığı zaman gökyüzü ağarmağa başlamıştı. Birkaç dakika caddede yürüdükten sonra karşıdan bir fenercinin geldiğini gördü ve yüksek evler arasında henüz karanlıktan kurtulamamış dar bir sokağa saptı.

NETİCE

«Taşhan» in önüne geldikleri zaman şoför, otomobili yavaşlatarak:

— Nereye emrediyorsunuz? diye sordu. İçerden bir ses azametli bir emir verdi:

— «Opera meydanı» na...

— Yahu, sen. nasıl şoförsün? «Opera meydanı» nı bilmiyor musun?

Şoför, gülererek: «Anladım beyim» dedi.

Otomobil süratle «Karaoğlan» çarşısını geçerek «Bentderesi» yoluna saptı ve birkaç dakika sonra (Tabakhane) tiyatrolarının önündeki meydanlıkta durdu.

/Bu gece, iki tiyatro arasında şiddetli bir rekabet mücadelesi vardı. Otomobil durur durmaz tiyatroların renk renk bayraklar, resimler, fenerlerle süslenmiş antreleri önündeki mızıkaların ikisi birden başladı. Sağdaki alaturka bir şarkı, soldaki bir fokstrot çalıyor, davullar, ziller, borular biribirinin sesini boğmak için dehşetli bir gürültü yapıyordu. /

Bundan başka sağ tarafın çığırtkanları: «Komik-i şehir (!) Arif Bey burada...

Gülünçlü komediler, millî rakıslar, Odeon bülbülü Kadriye Hanım burada...

Sol taraftakiler ise:

- «Dramlar, düetolar... Şark Greta Garbosu meşhur Primadonna Mücellâ Suzan Hanım tarafından kantolar..» diye bağırıyorlardı.

Biraz evvel şoföre burasını tarif eden genç, Nadide Hanımı elinden tutarak otomobilden indirdi:

— Halacığım... Bizim «Opera meydanımız» nasıl? Şehzade-başmı aratıyor mu? diye sordu.

Gürültü, ihtiyar kadını serseme döndürmüştü. İki eliyle kulaklarını kapıyor:

—İstemiyorum, diye bağınıyordu.

Yaşı şimdi yetmiş geçiyordu. Vücudu daha zayıflamış, boyu küçülmüş gibi görünüyordu. Saçlarında bir tek siyah tel kalmamıştı. Fakat gözleri hâlâ eski masum ve taze çocuk gözleriydi.

Bir dakika sonra meydanlığa bir ikinci otomobil geldi ve kafil tamamlanmış oldu: Feridun Bey, Naciye Hanım, Naciyenin iki yetişmiş kızıyla şimdi on altı yaşında uzun boylu, güzel bir genç olan Bülent...

Saraçhanebaşındaki konaktan kalanlar aşağı yukarı bunlardan ibaretti: Dürdane karaciğerinden, Seniye apandisitten, Şakir Bey kalb hastalığından ölmüş, çocukların herbiri bir tarafa dağılmıştı.

Feridun Bey, şimdi Ankaradaki şirketlerden birinde muhasebeci idi. Beş aydan beri çoluk çocuğuyla beraber Cebeci istasyonu civarında bir evde oturuyordu. Nasrettin Hoca gibi: «Beşiğin arkası gurbet!» diyen Nadide Hanımı İstanbuldan çıkarmak, balığı sudan çıkarmak gibi bir şeydi. Fakat İstanbulda hemen hemen kimsesiz kaldığı için çaresiz onlarla beraber gurbete çıkmaya razı olmuştu.

Ankarada bazı akrabalar da bulmuşlardı. Nadide Hanıma «ha-lacığım» diyen genç, onlardan biriydi. Sade «akraba» diye çağırdıkları bu çocuk, bir bankada çalışıyor, otelde oturuyordu.

«Akraba» arasıra Cebecideki eve misafir gelir, delidolu lâkırdılarla büyük hanımın gamlı gönlünü avuturdu.

Bu geceki tiyatro eğlencesi onun bir ikramı idi. Bir akşam evvel yemekte:

— Aman, burada gayet alaylı bir tiyatro var, demişti. Yarın gece sizi de götüreyim...

Meşhur Şark Greta Garbosu Mücellâ Su-zan Hanımı da görmüş olursunuz...

Nadide Hanım, geldi gelesi sokağa çıkmamakta inadettiği için yabancı gibi bir şey olmuştu.

Meydan, kalabalık, mızıklar onu âdeta ürkütüyordu. Genç akraba:

— Halacığım... Ben size iki loca ayırttım amma, kendim görmeden olmaz... İki dakika beni bekliyeceksiniz, dedi ve Nadide Hanımı Feridun Beye bırakarak içeri daldı.

Meydanlığa mütemadiyen yeni otomobiller gelip duruyor, içlerinden kelli felli insanlar çıkıyordu.

1

Feridun Bey, kaynanasıyla karısını ihtiyaten bir kenara götürmüş, bir yemişçi arabasının arkasına siper etmişti.

Bülent: «Haminne.. Sana yemişçinin iskemlesini istiyeyim mi?» diyor, o:

«Çocuğum... Ben daha zannettiğin kadar ihtiyarlamadım.» diye gülümsüyordu.

Mızıkların çaldığı kantolar arasında Nadide Hanımın uzaktan uzağa tanıdığı havalar da vardı.

J Bu algı, bu fenerler, bayraklar, resimli ilânlar, allı yeşilli u , S uçurtma kâğıdından askılarla süslenmiş yan yana tiyatro kapıları Nadide Hanıma eski Ramazan gecelerini, Direklerarasım hatırlatıyor, ölü bir çürük diş gibi yıllardan beri bütün hassasiyetini kaybetmiş yüreğinde uzak, müphem ağrılar uyandırıyor. / Kaynanasındaki dalgınlığı yorgunluğa atfeden Feridun Bey, ona bir kere daha yemişçinin iskemlesini teklif etti. Fakat artık buna hacet kalmamış, akraba, memnun bir ehre ile kapıda görünmüştü.

Bu gece, kalabalık dehşetti. İki erkek akıntıya karşı yüzer gibi hareketlerle kadınlara yol açtılar. Aile, toprak döşeli uzunca bir geçitten geçti, dar bir merdivenden çıktı; galeri müşterilerinin arkasından dolaşarak localar koridoruna girdi.

En önde yürüyen akraba bir eliyle büyük hanımın bileğini tutuyor, ötekiindeki cep feneriyle yolu aydınlatıyordu.

Misafirlere ayrılan iki loca, koridorun nihayetindeydi. Akraba, küçük bir müzakereden sonra misafirleri iki gruba ayırdı. Nadide ve Naciye Hanımlarla Feridun beyi baş locaya, gençleri ötekine aidi. Galeri ve localar katı — deniz hamamı gibi — kalın kaim sııklar üzerine kurulmuştu. Nadide Hanımın bunlara emniyetsiz bir gözle baktığını gören akraba:

— Hiç merak etme halacığım... Vallahi bugün yine belediye mühendisleri muayene ettiler, dedi.

Büyük hanım; sağda, solda kaçacak bir yer göremediği için kuvvetle:

— Allaha emanet çocuğum. Merak edilecek ne var? dedi.

Parter, her sınıftan insanla hıncahınc dolu idi: Kelli felli beyler, kürklü hanımlar, bereli mektep çocukları, neferler, şoförler, köylüler, arşafllı kadınların yanında asri kızlar...

Kalabalık o haldeydi ki mavi mintanlı bir delikanlı:

— Yahu, efendiler, hanımlar., ayıptır, şu çalgıcılara yer verin de geçsinler, diye bağıırıyordu. Bilhassa davulun, başlar üzerinden elden ele geçmesi âdeti bir mesele oldu.

Localar, baştan başa kibar insanlarla doluydu. Feridun Beyin arkasında ayakta duran «akraba» arasıra ona iğilerek ehemmiyetli isimler söylüyordu.

Büyük hanım, kahvesini içerken kantolar da başladı. Bunlar onun çocukluğunda Peruzdan, büyük Amelyadan dinlediklerinin hemen hemen aynı idi. Yalnız, araya bir bale ile bir fokstrot sokulmuştu. Fokstrotu kantocu kızlardan biriyle biraz evvel mızıkacılara yol açmak için ahaliye yalvaran mavi mintanlı delikanlı oynuyordu. Kavalıye yorgun olduğu ve yemeni biçimindeki kunduraları galiba ayağını sıkıdığı için mözüü bozuyor, aktrisi kızdırıyordu. Kızın sinirli sinirli kaşını, gözünü oynattığını, kavalıeye çıkıştığını gören bir çalgıcı, bir azizlik etmek istedi; kasden borusundan acayip acayip sesler çıkarmağa, tempoyu büsbütün karıştırmaya başladı. Nihayet, aktris dayanamadı; algıcıya yüksek sesle: «Eşekliğe lüzum yok. adamakıllı al!» dedi.

Tiyatro, birdenbire alkış ve kahkaha fırtınasıyla sarsıldı. Tepinen ayaklar ikinci katın döşemelerini zangırdattıkça büyük hanım, locanın kenarlarına tutunuyor, içinden dualar okuyordu.

Her yeni kantocuda misafirler soruyorlardı:

— Mücellâ Suzan Hanım bu mu? Akriba:

— Hayır, diyordu, Şark Greta Garbosu uzun uzadıya nazlanmadan sahneye çıkmaz... Hem o çıktığı zaman tiyatro alkıştan yıkılır.

Tiyatronun içyüzünü gayet iyi bilen akrabaya göre bu aktrisin Ankarada birçok sevdalıları vardı. Fakat o, bunlardan ancak iki üç tanesine yüz veriyordu.

Geçen hafta tiyatrodada onun için büyük bir kavga olmuş, iki gece evvel de barda bir sarhoş onu vurmağa kalkmıştı.

Büyük hanım: — Sakın burada da bir gürültü çıkarsa ne yaparız? diyor, geldiğine, geleceğine pişman oluyordu.

Nihayet, Greta Garbonun sırası geldi. Halk, onun havalarından birini tanıyınca bir alkış, ıslık gürültüsüdür koptu. Perdecinin perdeyi oynata oynata açışında bile bir fevkalâdelik vardı.

Büyük hanım, kulislerden birinde sırmalara, boncuklara batmış mavi bir elbise farkettil. Bu, Suzan Mücellâ Hanımdı. Fakat akrabasının dediğı gibi sahneye çıkmağa nazlanıyor, yanındakilerle konuşarak sigara içiyordu. Nihayet, gönlü olarak sıçrıya sıçrıya ortaya atıldı.

Naciye, birdenbire annesini dürterek hafif bir feryat kopardı: — Anne... Bu, bizim Gülsüm... Büyük hanım, sapsarı kesilmişti...

Tam o esnada Greta Garbo, sahnenin önünde durarak, çalgıcılara yavaş sesle bir emir verdikten sonra kanto söylemeğe başladı. O vakit artık Nadide Hanımın da şüphesi kalmadı. Suzan Mücellâ: Gülsümdü.

irileşmiş, yüzü âdeta güzelleşmişti. Çocukken ön dudaklarından fırlıyan iki iri diş söktürmüş, yerine yüzünün renk renk boyaları arasında pırıl pırıl yanan iki altın diş taktırmıştı. Gülsüm, türlü cilvelerle gözlerini süzüyor, gerdanını titretiyor, şımarık kahkahalarla gülüyor, arasına mızıkayı durdurarak çalgıcılarla, hattâ ön sıralardaki halkla arsız arsız konuşuyordu.

Fakat ihtiyar kadın, şimdi bunların hiçbirini farketmiyor, buğulanmış gözleriyle yalnız konağın üst katındaki çocuk tiyatrosunu, yatak çarşafından perdeler arasında, sıvanmış kolları, ağlamaktan boyaları birbirine karışmış yüzü ile kanto söyliylen eski küçük Gülsümü görüyordu.

* * *

On beş yirmi dakika sonra locanın kapısına hafifçe vuruldu. Büyük hanım, başını çevirince koridorun karanlığında Gülsümün çehresini farkettil.

Kız da perdenin deliğinden dışarısını seyrederken onları gö4 rüp tanımış, hanımefendisini dünya göziyle bir kere daha görmek istemişti.

Gülsüm, yüzünün boyalarını yıkamış, ahaliden kimsenin kendisini tanımaması için bir siyah mantoya bürünmüştü. Koridorun karanlığında «Hanımefendiciğim..

hanımefendiciğim...» diye boğula boğula ağlıyor, yerlere kapanarak Nadide Hanımın dizlerini öpüyordu.

Sonra da bir kere Bülendi görmek için yalvardı. Biraz evvel sahneden ahali ile konuşan şımarık kantocu, kim bilir hangi tesirler altında eski mütevazı, zelil ahretlik olmuştu.

Mücellâ Suzanın yeni bir kantosunu bekliyen halk:
«Greta Garbo... İsteriz» diye tepiniyor, onlar, hanım, evlâtlık bir türlü biribirlerinden
ayrılamiyarak karanlıkta ağlaşıyorlardı.
SON